

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİMARLIK ANABİLİM DALI

MİMARLIKTA KARŞILAŞMA KAVRAMI ÜZERİNE FENOMENOLOJİK BİR
İRDELEME:
SAMSUN ATATÜRK KÜLTÜR MERKEZİ ÖRNEĞİ

DOKTORA TEZİ

Merve GERÇEK

EKİM 2024

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİMARLIK ANABİLİM DALI

**MİMARLIKTA KARŞILAŞMA KAVRAMI ÜZERİNE FENOMENOLOJİK
BİR İRDELEME:
SAMSUN ATATÜRK KÜLTÜR MERKEZİ ÖRNEĞİ**

Merve GERÇEK

**Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünde
"DOKTOR (MİMARLIK)"
Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.**

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 20 / 09 / 2024

Tezin Savunma Tarihi : 24 / 10 / 2024

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Derya ELMALI ŞEN

Trabzon 2024

ÖNSÖZ

Karşılaşmanın şu anki özneleri sen ve ben... bambaşka olasılıklarda bambaşka bir karşılaşma olabilirdi. Ne ilk ne de son olacak bu karşılaşma bile bu çalışmanın neden var olduğunun küçük bir nişanesidir.

Çocukluğunu bu kentte geçirmiş her Samsunlunun çatısından kayma hayallerini süslemiş, az sayıda kişinin ise yasak dinlemeyip bu eylemi gerçekleştirdiği AKM zamansal, mekânsal ve kültürel değeriyle kentin karşılaşma öznesi olarak karşılaşmalarda asıl olanın keşfedilmesine yardımcı olmaktadır. Karşılaşmaların sıklıkla gerçekleşiyor olması kavramı sıradanlaştırmamakta aksine zenginlik katarak her yeni olasılıkta yeni anlamlara yelken açmaktadır.

Bu noktada çalışmamın biçimlenişinde bakış açımı netleştiren, bilgisine ve hayattaki duruşuna hayran olduğum değerli danışmanım Prof. Dr. Derya Elmalı Şen'e, çalışmalarına vakit ayırarak yaptıkları bilimsel katkılar ve getirdikleri önerilerle tez izleme sürecini ilham verici, zihin açıcı ve eğlenceli buluşmalara dönüştüren Prof. Dr. Reyhan Midilli Sarı ve Prof. Dr. Şengül Yalçinkaya'ya emeklerinden ötürü şükranlarımı sunarım.

Yapı hakkında verilere ulaşmam noktasında başta yapının tasarımcısı değerli Mimar İbrahim Levent Ercan'a, yapının uygulamasını gerçekleştiren Mimar Semra Uygur'a, Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan Mimar Burcu Terakye'ye, Trakya Üniversitesi'nden Doç. Dr. Ercan Yılmaz'a, tüm AKM çalışanlarına ve tabii ki çalışmanın oluşmasında büyük katkı sağlayan katılımcılara teşekkürü borç bilirim.

Çalışma sürecimle birlikte hayatımın tüm coşkulu basamaklarını, bazen de yüklerini ve güzelliklerini benimle paylaşan canlarım; annem Cemile, babam Sadettin Tanrınur'a ve ablam Özlem Ünal'a, çalışmaya moral ve güç olan eşim Ahmet Selim ve birlikte büyüyüp güzelleştiğim can kızlarım Defne ve Hazel'e sonsuz teşekkür ederim.

Merve GERÇEK

Trabzon 2024

TEZ ETİK BEYANNAMESİ

Doktora Tezi olarak sunduğum “Mimarlıkta Karşılaşma Kavramı Üzerine Fenomenolojik Bir İrdeleme: Samsun Atatürk Kültür Merkezi Örneği” başlıklı bu çalışmayı baştan sona kadar danışmanım Prof. Dr. Derya ELMALI ŞEN’in sorumluluğunda tamamladığımı, verileri/örnekleri kendim topladığımı, analizleri kendim yaptığımı, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallara uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim. 24/10/2024

Merve GERÇEK

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖNSÖZ	III
TEZ ETİK BEYANNAMESİ.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
ÖZET	VIII
SUMMARY	IX
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	X
TABLolar DİZİNİ.....	XIII
SEMBOLLER VE KISALTMALAR DİZİNİ	XV
1. GENEL BİLGİLER	1
1.1. Giriş.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Varsayımları	3
1.3. Araştırmanın Strüktürü.....	8
1.4. Karşılaşma Kavramı, Tanımlamalar ve Etimolojik Açılımı	11
1.5. Farklı Disiplinlerde Karşılaşma Kavramı.....	13
1.5.1. Felsefede Karşılaşma	13
1.5.2. Psikolojide Karşılaşma.....	22
1.5.3. Sosyolojide Karşılaşma.....	25
1.5.4. Sinemada Karşılaşma	30
1.5.5. Edebiyatta Karşılaşma.....	36
1.5.6. Mimarlıkta Karşılaşma.....	41
2. YAPILAN ÇALIŞMALAR I: KAVRAMSAL ANALİZ	49
2.1. Mimarlıkta Karşılaşmanın Gereklilikleri	54
2.2. Birey- Yapı Karşılaşması.....	56
2.2.1. Karşılaşmanın özneleri: Birey ve Yapı	57
2.2.2. Karşılaşmanın Süreci: Öncesi, Anı, Sonrası	61
2.2.3. Karşılaşmanın Algılanması	67
2.2.4. Karşılaşmayı Etkileyen Faktörler.....	78
2.2.5. Karşılaşma Halleri.....	82
3. YAPILAN ÇALIŞMALAR II: ALAN ÇALIŞMASI	87
3.1. Çalışmanın Yöntemi.....	87

3.2.	Birey-Yapı Karşılaşması Deneyiminin Planlanması.....	89
3.2.1.	Birey-Yapı Karşılaşmasında Karşılaşan Özne: Birey	90
3.2.2.	Birey-Yapı Karşılaşmasında Karşılaşılan Özne: AKM	90
3.3.	Görüşme Sorularının Hazırlanması	94
3.4.	Görüşmelerin Gerçekleştirilmesi.....	97
3.5.	Görüşmelerin Transkripsiyonu ve Analizi	99
4.	BULGULAR VE İRDELEMELER.....	101
4.1.	Görüşmelerde Sık Kullanılan Kelimelerin Frekans Analizine Yönelik Bulgular ve İrdelemeler.....	101
4.2.	Fiziksel, Duygusal ve Anlamsal Etki Temalarının Frekans Analizine Yönelik Bulgular ve İrdelemeler.....	107
4.2.1.	Fiziksel Etkilerin Frekans Analizi.....	107
4.2.2.	Duygusal Etkilerin Frekans Analizi.....	109
4.2.3.	Anlamsal Etkilerin Frekans Analizi.....	112
4.3.	Fiziksel, Duygusal ve Anlamsal Etki Temaları ve Kodlarına Yönelik Bulgular ve İrdelemeler.....	115
4.3.1.	Karşılaşma Öncesine Yönelik Bulgular ve İrdelemeler.....	116
4.3.2.	Karşılaşma Anına Yönelik Bulgular ve İrdelemeler.....	133
4.3.3.	Karşılaşma Sonrasına Yönelik Bulgular ve İrdelemeler.....	147
4.4.	Fiziksel, Duygusal ve Anlamsal Etki Temalarının Karşılaşma Sıklığına Göre Analiz Bulguları ve İrdelemeleri.....	164
4.4.1.	Fiziksel Etkilerin Karşılaşma Sıklığına Göre Analizi	164
4.4.2.	Duygusal Etkilerin Karşılaşma Sıklığına Göre Analizi	166
4.4.3.	Anlamsal Etkilerin Karşılaşma Sıklığına Göre Analizi	168
4.5.	Fiziksel, Duygusal ve Anlamsal Etki Temalarının Karşılaşma Sürecine Göre Analiz Bulguları ve İrdelemeleri.....	174
4.5.1.	Fiziksel Etkilerin Karşılaşma Sürecine Göre Analizi	174
4.5.2.	Duygusal Etkilerin Karşılaşma Sürecine Göre Analizi.....	176
4.5.3.	Anlamsal Etkilerin Karşılaşma Sürecine Göre Analizi.....	177
5.	SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	179
5.1.	Sonuçlar.....	179
5.1.1.	Alanyazın Araştırmasına Yönelik Sonuçlar.....	179
5.1.2.	Frekans Analizine Yönelik Sonuçlar	181
5.1.3.	Fiziksel, Duygusal ve Anlamsal Etki Tema ve Kodlarına Yönelik Sonuçlar	182
5.1.4.	Fiziksel, Duygusal ve Anlamsal Etkilerin Karşılaşma Sıklığına Göre Sonuçları	186

5.1.5. Fiziksel, Duygusal ve Anlamsal Etkilerin Karşılaşma Sürecine Göre Sonuçları	187
5.1.6. Karşılaşma Hallerine Yönelik Sonuçlar.....	188
5.2. Öneriler.....	198
6. KAYNAKLAR	199
ÖZGEÇMİŞ	

Doktora Tezi

ÖZET

MİMARLIKTA KARŞILAŞMA KAVRAMI ÜZERİNE FENOMENOLOJİK BİR İRDELEME: SAMSUN ATATÜRK KÜLTÜR MERKEZİ ÖRNEĞİ

Merve GERÇEK

Karadeniz Teknik Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı
Danışman: Prof. Dr. Derya ELMALI ŞEN
2024, 210 Sayfa

Karşılaşma, mimaride yalnızca fiziksel bir temas olarak değil, bireyin yapı ile olan deneyimlerinde oluşan duygusal, anlamsal ve fiziksel etkiler bütününe kapsayan bir süreçtir. Araştırmanın temel amacı, birey-yapı karşılaşmalarının birey üzerindeki etkilerini analiz etmektir. Bu analiz, fenomenolojik bir yaklaşım ile karşılaşmaların sıklığına ve sürecine bağlı olarak bireylerin yapılarla kurdukları ilişkiyi anlamlandırmayı amaçlamaktadır. Çalışmanın ilk aşamasında, “karşılaşma” kavramının derinlemesine anlaşılması için farklı disiplinler ele alınarak alanyazın taraması yapılmıştır. Alan çalışmasında ise yapıyla farklı sıklıkta karşılaşan bireylerin yapı ile karşılaşma öncesi, karşılaşma anı ve karşılaşma sonrası deneyimleri fenomenolojik bir yaklaşımla ele alınmış ve bu süreçler kapsamında bireylerde oluşan fiziksel, duygusal ve anlamsal etkiler elde edilen bulgular ile detaylandırılmıştır. Çalışma; kent sakinleri için sembolik ve duygusal anlamlar taşıyan AKM gibi ikonik bir yapı aracılığıyla karşılaşma deneyimlerini değerlendirerek karşılaşmanın etkilerini ortaya koymaktadır. Çalışma sonucunda, genel olarak karşılaşmanın bireyler açısından etkileyici, dikkat çekici ve hatırdaki kalıcı olduğuna dair sonuçlara varılabilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Karşılaşma, Birey-yapı, Deneyim, Fenomenoloji, İkonik yapı

PhD. Thesis

SUMMARY

A PHENOMENOLOGICAL INQUIRY INTO THE CONCEPT OF ENCOUNTER IN ARCHITECTURE: THE CASE OF SAMSUN ATATÜRK CULTURAL CENTER

Merve GERÇEK

Karadeniz Technical University
The Graduate School of Natural and Applied Sciences
Department of Architecture
Supervisor: Prof. Dr. Derya ELMALI ŞEN
2024, 210 Pages

Encounter is not only a physical contact in architecture, but also a process that encompasses the emotional, semantic and physical effects that occur in the individual's experiences with the structure. The main purpose of the study is to analyze the effects of individual-building encounters on the individual. This analysis aims to make sense of the relationship that individuals establish with buildings depending on the frequency and process of encounters with a phenomenological approach. In the first stage of the study, a literature review was conducted in different disciplines in order to understand the concept of "encounter" in depth. In the field study, the experiences of individuals who encounter the building at different frequencies before, during and after the encounter with the building were examined with a phenomenological approach, and the physical, emotional and semantic effects that occur on individuals within the scope of these processes were detailed with the findings obtained. The study reveals the effects of the encounter by evaluating the encounter experiences through an iconic building such as AKM, which carries symbolic and emotional meanings for city residents. As a result of the study, it can be concluded that the encounter is generally impressive, remarkable and memorable for individuals.

Keywords: Encounter, Individual - building, Experience, Phenomenology, Iconic building

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.	Tezin kuramsal çerçevesi.....	8
Şekil 2.	Il Clinamen di Epicuro- Epikuros'un Clinamen'i.....	14
Şekil 3.	Céleste Boursier-Mougenot’un Clinamen adlı enstalasyonu	15
Şekil 4.	Rozanne Hermelyn Di Silvestro, Unrepeated- Face to Face	20
Şekil 5.	Felsefe disiplininde karşılaşma kavramıyla ilişkili kavram bulutu	22
Şekil 6.	The Analytic Encounter: Transference and Human Relationship kitabının kapak resmi.....	24
Şekil 7.	Psikoloji disiplininde karşılaşma kavramıyla ilişkili kavram bulutu.....	25
Şekil 8.	Dev imitasyon gözbebekleri	26
Şekil 9.	Tokyo, Shibuya yaya geçidi	27
Şekil 10.	Sosyoloji disiplininde karşılaşma kavramıyla ilişkili kavram bulutu.....	30
Şekil 11.	(Solda) Inception filminden bir sahne (2010), (Sağda) – M.C. Escher – Art Gallery (Sanat Galerisi) – 1956.....	31
Şekil 12.	“Aman Tanrım!” filminde Jerry’nin Tanrı ile karşılaşması	32
Şekil 13.	Brief Encounter adlı filmde bir sahne.....	32
Şekil 14.	“Black Swan” filminde karakterin kendisiyle karşılaşması (çatışması)	33
Şekil 15.	Karşılaşma filminden bir sahne	33
Şekil 16.	Karşılıklı belirleyicilik modeli.....	34
Şekil 17.	“İssız Adam” filminin sonunda ana karakterlerin tesadüfî karşılaşması	35
Şekil 18.	“Agora” filminde (solda) hristiyanların paganların külliyesinde saldırdığı an ve (sağda) Hypatianın eski hizmetçisinin ihaneti ile karşılaştığı an.....	35
Şekil 19.	Sinema disiplininde karşılaşma kavramıyla ilişkili kavram bulutu.....	36
Şekil 20.	“Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok” kitabının filme uyarlanmış halinden karşılaşmalar	37
Şekil 21.	Edebiyat disiplininde karşılaşma kavramıyla ilişkili kavram bulutu.....	41
Şekil 22.	Perikles dönemindeki antik Atina Agorası’nın hayali bir tasviri.....	42
Şekil 23.	Nariwa Musesum, Nariwa, Japan. Fotoğrafçı, Mitsuo Matsuoka.	44
Şekil 24.	Petra antik kentinde cephe ve kültür.....	44
Şekil 25.	Gent de Krook yapısı ve Brüksel’de bir sokak.....	45
Şekil 26.	Isolated Building Facades, Zacharie Gaudrillot-Roy	45
Şekil 27.	Unexpected Encounter.....	47

Şekil 28.	Martin Schulz Van Treeck tarafından 1970'li yıllarda Paris'in kalbindeki Villette semtinde tasarlanan bir grup sosyal konut binası olan "Orgues de Flandre".....	47
Şekil 29.	Mimarlık disiplininde karşılaşma kavramıyla ilişkili kavram bulutu.....	48
Şekil 30.	Farklı Disiplinlerden Kavramsal İzler	51
Şekil 31.	Karşılaşmanın kavramsal şeması 1: etkili düşünce ve haller.....	52
Şekil 32.	Karşılaşmanın kavramsal şeması 2: etkili düşünce ve haller.....	53
Şekil 33.	Birey-birey, birey-yapı ve yapı-yapı karşılaşması.....	54
Şekil 34.	Birey-yapı karşılaşmasında gereklilikler	56
Şekil 35.	Karşılaşma Deneyimi.....	57
Şekil 36.	Mimarlıkta karşılaşmalar	58
Şekil 37.	Spiral zamanda karşılaşma	60
Şekil 38.	Anda mekânı deneyimleme	63
Şekil 40.	Karşılaşma süreci döngüsü	66
Şekil 41.	Algı Süreci	69
Şekil 42.	Birey-yapı karşılaşmasında bireylerin sahip olduğu arka plan ile birlikte her bireyin yapıyı farklı algılaması.....	70
Şekil 43.	Birey-yapı karşılaşmasında her bireyin yapıyı farklı algılaması sonucu yapının yeniden üretilen algısı.....	71
Şekil 44.	Domus arşivinden Viyana'da Jean Paul tarafından tasarlanan paradigmatik bir otel.....	71
Şekil 45.	MAS- Museum aan de Stroom Binası, Antwerpen	72
Şekil 46.	Heilig (1992) e göre algının duyuvar tarafından %70 görme, %20 duyma, %5 koku alma, %4 dokunma ve %1 tatma duyusu ile gerçekleştiğine dair sıralama şeması.	73
Şekil 47.	Birey-yapı karşılaşmalarının etki yoğunluğunun değerlendirilmesi	75
Şekil 48.	Birey-yapı karşılaşmasında etkiler	78
Şekil 49.	Etkili Görüş Mesafeleri.....	80
Şekil 50.	Birey-yapı karşılaşması etki evreni	82
Şekil 51.	Birey- yapı karşılaşmasında önceki karşılaşmalar ve karşılaşmada asimetri	84
Şekil 52.	Birey-yapı karşılaşmasında sınır ve sınırlılıklar, karşılaşmada var/yok saymak	84
Şekil 53.	Birey-yapı karşılaşmasında uyum/gerilim, beni ben yapan birey-yapı karşılaşması.....	85
Şekil 54.	Varlığın tümüne etki eden Birey-yapı karşılaşması ve karşılaşmada ara mekânlar	85
Şekil 55.	Fenomenolojiyi diğer çalışma desenlerinden ayıran özellikler	88

Şekil 56.	AKM kent içi konumu	91
Şekil 57.	AKM ve çevresi	91
Şekil 58.	(Solda) AKM	92
Şekil 59.	AKM ve çevresindeki yapılarla oran ilişkisi	93
Şekil 60.	AKM'nin üstünde kayan vatandaşlar	93
Şekil 61.	Birey ve yapı karşılaşmasında planlanan konum ve bireyin algıladığı mesafe	97
Şekil 62.	Katılımcının yapı ile karşılaştığı noktadan çekilmiş fotoğraf.....	98
Şekil 63.	Katılımcılarla yapılan görüşmeler sırasında çekilmiş fotoğraflar	98
Şekil 64.	Karşılaşma öncesi kelime trendi	104
Şekil 65.	Karşılaşma öncesi kelime bulutu	104
Şekil 66.	Karşılaşma anı kelime trendi	105
Şekil 67.	Karşılaşma anı kelime bulutu	106
Şekil 68.	Karşılaşma sonrası kelime trendi.....	106
Şekil 69.	Karşılaşma sonrası kelime bulutu	107
Şekil 70.	Fiziksel Etkiler karşılaşma sıklığı Kod Trendi	109
Şekil 71.	Duygusal Etkiler karşılaşma sıklığı Kod Trendi	112
Şekil 72.	Anlamsal etkiler karşılaşma sıklığı kod trendi	114
Şekil 73.	Temalar ve Kodlar	115
Şekil 74.	Temalara bağlı çalışmanın tümünü kapsayan kod bulutu	116
Şekil 75.	Karşılaşma Öncesi Kodların Kullanım Frekansı	117
Şekil 76.	Karşılaşma Anına Yönelik Kodların Kullanım Frekansı.....	135
Şekil 77.	Karşılaşma Sonrasına Yönelik Kodların Kullanım Frekansı.....	149
Şekil 78.	Tüm karşılaşma süreçlerini ve sıklıklarını kapsayan kod kullanım frekansları	172
Şekil 79.	Karşılaşmanın bireyde bıraktığı etki.....	181
Şekil 80.	Birey-yapı karşılaşması modeli	189
Şekil 81.	Beni ben yapan karşılaşma	191
Şekil 82.	Varlığın tümüne etki eden karşılaşma	191
Şekil 83.	Önceki karşılaşmalar	193
Şekil 84.	Karşılaşmada sınır ve sınırlılıklar	194
Şekil 85.	Karşılaşmada var/yok saymak	195

TABLolar DİZİNİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1. Çalışmanın adımları.....	10
Tablo 2. Katılımcı grubunun belirlenmesi	90
Tablo 3. Bireyin yapıyla karşılaşmalarına ait etkilerin değerlendirilmesine yönelik soru formu.....	96
Tablo 4. En çok tekrar edilen ilk 50 kelimenin frekans tablosu	102
Tablo 5. Fiziksel etkiler kod frekansı	108
Tablo 6. Olumlu Duygular Kod Frekans Dağılımı	110
Tablo 7. Olumsuz Duygular Kod Frekans Dağılımı	110
Tablo 8. Nötr Duygular Kod Frekans Dağılımı	111
Tablo 9. Anlamsal Etkiler kod frekansı	113
Tablo 10. Karşılaşma öncesinde tüm sıklık gruplarında fiziksel ve duygusal ve anlamsal etki temalarında üretilen kodlar	118
Tablo 11. Karşılaşma Öncesi Çok Sık Karşılaşan Grubu Tema ve Kodları	122
Tablo 12. Karşılaşma Öncesi Sık Karşılaşan Grubu Tema ve Kodları.....	125
Tablo 13. Karşılaşma Öncesi Seyrek Karşılaşan Grubu Tema ve Kodları	129
Tablo 14. Karşılaşma Öncesi Çok Sık Karşılaşan Grubu Tema ve Kodları	132
Tablo 15. Karşılaşma anında tüm sıklık grupları için fiziksel ve duygusal ve anlamsal etki temalarında üretilen kodlar	134
Tablo 16. Karşılaşma Anı Çok Sık Karşılaşan Grubu Tema ve Kodları	138
Tablo 17. Karşılaşma Anı Sık Karşılaşan Grubu Tema ve Kodları.....	141
Tablo 18. Karşılaşma Anı Seyrek Karşılaşan Grubu Tema ve Kodları	144
Tablo 19. Karşılaşma Anı Çok Seyrek Karşılaşan Grubu Tema ve Kodları	147
Tablo 20. Karşılaşma sonrasında tüm sıklık grupları için, fiziksel ve duygusal ve anlamsal etki temalarında üretilen kodlar	148
Tablo 21. Karşılaşma Sonrası Çok Sık Karşılaşan Grubu Tema ve Kodları	152
Tablo 22. Karşılaşma Sonrası Sık Karşılaşan Grubu Tema ve Kodları.....	156
Tablo 23. Karşılaşma Sonrası Seyrek Karşılaşan Grubu Tema ve Kodları	160
Tablo 24. Karşılaşma Sonrası Çok Seyrek Karşılaşan Grubu Tema ve Kodları	164
Tablo 25. Karşılaşma sıklığına göre fiziksel etki temasında üretilen kodlar	166
Tablo 26. Karşılaşma sıklığına göre duygusal etki temasında üretilen kodlar	168
Tablo 27. Karşılaşma sıklığına göre anlamsal etki temasında üretilen kodlar.....	170
Tablo 28. Karşılaşma sürecine göre fiziksel etki temasında üretilen kodlar	176
Tablo 29. Karşılaşma sürecine göre duygusal etki temasında üretilen kodlar.....	177

Tablo 30. Karşılaşma sürecine göre anlamsal etki temasında üretilen kodlar	178
--	-----

SEMBOLLER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AKM : Samsun Atatürk Kùltür Merkezi

TDK : Türk Dil Kurumu

1. GENEL BİLGİLER

1.1. Giriş

"Karşılaşmalar insanın karakterini şekillendirir."

- Alexis de Tocqueville

Mimarlık, başlangıçta çevreden sığınma ve korunma amaçlı bir disiplin olarak ortaya çıkmışken; zamanla öznellik, yaratıcılık ve güzelliğin dâhil edildiği bir sanat biçimine dönüşmüştür. Bu dönüşüm; mimarlığın başkarakteri olan insan ve etkileşimleri etrafında hala devam etmektedir. Etkileşim içinde karşılaşma eylemi barındırır. İnsan ile onu saran yapıyı çevre özelinde karşılıklı beslenen iki aktif öznenin varlığı ve karşılaşmaları bu çalışmanın başlangıç noktasıdır.

Karşılaşma sözlükte “bir kimseyle veya bir şeyle karşı karşıya gelme” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2023). Günümüzde gelişen yeni nesil teknoloji ve değişen zaman algısı, artan nüfus ve internet erişimi ile güncel yaşam koşullarında belki de hiç olmadığı kadar yoğun ve sık karşılaşmalar yaşanmaktadır. Toplumun her saniye güncellenen aktif yapısı ve beslendiği çevre, karşılaşmaların toplum ve yaşam biçimlerine olan etkilerinin araştırılmasının önemini, sosyoloji ve psikoloji gibi alanlarla birlikte mimarlık alanı için de geçerli kılmaktadır.

Karşılaşma kavramına doğası gereği karşılaşma olasılıkları, etkileri, imkân ve potansiyelleri bağlamında bakıldığında; karşılaşmaların, insanın mimari algısının temelini oluşturduğu, insanın çevresiyle olan bağının ve duyarlılığının derinleşmesine katkı sağladığı görülmektedir. Çevreden alınan mesajlarla birlikte deneyimlenen anlar ise bireyin çevresiyle yaşadığı karşılaşmaların birer sonucudur. Çevre, içinde yer alan karşılaşmalar ve bu karşılaşmalar sonucunda oluşan yaşam biçimleriyle birlikte, sürekli değişip gelişen toplumun dinamiklerini oluşturur.

Toplumun iletişim ve etkileşim ortamına ev sahipliği yapan kent, aynı zamanda düşünsel ve kültürel sembollerin bir araya geldiği bir platformdur. Bu bağlamda, çevre ile insan arasındaki etkileşimler, özellikle kentler ve kentin önemli yapıları üzerinden analiz edilmekte ve bu mekânlar, sosyal ve kültürel dinamiklerin merkezini oluşturmaktadır. Örneğin De Certeau (2009) yayanın kentsel mekânı bir metin gibi okuduğuna işaret eder ve

birey-yapı etkileşimini anlamak için tekrarı olmayan karşılaşmalara sahiplik eden deneyimlere odaklanır.

Kentsel mekânlar, bireylerin günlük hayatta karşılaşma deneyimlerini yaşadığı ve bu deneyimlerin kişisel yaşamların sosyal ve psikolojik süreçlerine etki ettiği mekânlar olarak ele alınmaktadır. Bu mekânlarda bireyler kendi kimliklerini inşa etmekte veya kendilerini ifade etmektedir. Bu anlamda yapıların kentte üstlendiği görevler içinde etkileşimi sağlaması kentli açısından olumlu olumsuz birçok etki yaratmaktadır. Bireylerin karşılaşmalar yoluyla mekânın dokusunu ve atmosferini değiştirdiği gibi mekânlar da bireylerin algısını, psikolojisini ve tepkisini etkilemektedir (Pallasmaa, 2018). Diğer bir ifadeyle bireyler karşılaştıkları yapıları, yapılar da bireyleri etkilemektedir. Bu çalışma, bireyin mevcut yapıların dönüşümünde ya da yeni yapı tasarımlarında söz sahibi olması adına yapının birey üzerindeki etkisine odaklanmakta, mimarlık ve sosyal psikoloji disiplinlerinin arakesitinde yer almaktadır.

Yapılı çevre elemanlarının kent içinde karşılaşmalardaki rolü; görsel etkileri, anlamları, duygusal etkileri ve konumlarından doğan çevresel ilişkileri ile var olur. Bu yapılı çevrenin tasarlanmış nesneleri; karşılaşmalar yoluyla karşılaşan üzerinde, işlevsel değeri, formu, strüktürü, oranları, dokusu, simgesel durumu, stili, dönemi, kullanılan malzeme gibi açılardan oluşturduğu özgün görsel, anlamsal ve duygusal etkiler bırakmaktadır (Ocakçı, 1994). Bu etkilerin analiz edilmesiyle mimarlar, elde edilen bilgiler ışığında yapı tasarımlarını şekillendirir ve örgütlü olumlu karşılaşmalar yaratılabilir. Her olumlu karşılaşma, anlamlı bir birey-yapı teması doğurduğundan bireyler üzerindeki fiziksel, duygusal, anlamsal etkilerin tespitiyle aslında bir sonraki başarılı yapının da üretilmesinde rol oynamaktadır.

Geleceğe baktığımızda mimari tasarım pratiğinin iki konu üzerinden giderek büyüyen bir bakış açısına sahip olduğunu görmekteyiz: birincisi; insanın etkileşimlerinin anlaşılması, ikincisi bu etkileşimlerin birbirlerini nasıl etkilediğinin anlaşılması. Bu yaklaşım sayesinde olumlu örgütlü karşılaşmalar yaratımı dolayısıyla sosyal, bilişsel ve duygusal gelişimimizi ve refahımızı destekleyen mekân üretiminin artacağı düşünülmektedir. Ancak etkileşimlerin farklılaştığı bu dönem insanının çevresiyle karşılaşmalarının anlaşılmasında yüzeysel bir bakış açısı yetersiz kalabilmektedir. Bu nedenle çalışma, yapı-birey karşılaşmalarına odaklanmakta ve karşılaşma sonucu yapının bireyde bıraktığı etkileri, kuramsal bir çerçeve oluşturarak örnek bir uygulama ile somutlaştırmayı amaçlamaktadır. Bireyin yapı ile karşılaşmasını doğru analiz edebilmek için, karşılaşma kavramının farklı disiplinlerde nasıl

ele alındığının araştırılması gerekmektedir. Her disiplinde kavramın farklı bir özelliği tanınmakta, çalışma bu bağlamda şekillenmektedir. Bu noktada çalışma odağını disiplinlerin ortak noktası olan karşılaşma deneyimi üzerine kurgulamaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Varsayımları

Karşılaşmalar her yerdedir,
ancak onları oluşturan unsuru sosyolojik açıdan tanımlamak güçtür.
Erving Goffman

Bu çalışma; yapının birey üzerindeki etkisini, karşılaşma kavramının sunduğu kavramsal çerçeve üzerinden aktararak yapıların tasarımında bir faktör olarak değerlendirilmesini hedeflemektedir. Araştırmanın, bireyi biçimlendiren etkenlerden biri olan kentin dokusuna yerleşmiş ikonik bir yapının gündelik kent kullanıcıları üzerindeki etkilerini inceleyerek, birey ve yapıya odaklanması önemlidir.

Karşılaşmalar mimari açıdan özneleri bağlamında üç farklı biçimde gerçekleşmektedir. Bunları birey-yapı, birey-birey ve yapı-yapı karşılaşmaları olarak sıralamak mümkündür. Birey-yapı karşılaşması bağlamında bireylerin yapı, yapı grupları ve yapının çevresiyle karşılaşmasından bahsedilebilir. Birey-birey karşılaşması ise bireylerin yapı iç ve dış mekânlarında diğer birey ve bireylerle karşılaşmalarıdır. Üçüncü tür ise yapı-yapı karşılaşması olan bir yapının ya da yapı topluluğunun başka bir yapı ya da yapı topluluğuyla karşılaşmasıdır.

Karşılaşma kavramı analiz edildiğinde, karşılıklı etkileşim durumu öne çıkmakta, aynı zamanda oluş haline odaklanıldığında bağlamsal zenginliğin, karşılaşma kavramını çok sayıda veri üzerinden değerlendirmenin önemini vurguladığı gözlemlenmektedir. Bununla birlikte karşılaşma kavramı karşılaşmanın gerçekleşmesini sağlayan veya gerektiren etmenler, karşılaşma anında var olan ve oluşanlar, karşılaşma sonucu ortaya çıkanlar ile bir bütünlük arz etmektedir. Bu bütünlük içerisindeki etmenler birbirleriyle girift bir ilişki kurmaktadır. Bu ilişkiler kendinden önceki karşılaşmalara dayanmakta ve sonraki karşılaşmalara da zemin hazırlamaktadır. Bu nedenle zamansal ilişkilerinden bağımsız düşünülmesi zor bir kavram olan karşılaşma; öncesiyle, süreciyle ve sonrasıyla birlikte tanımlanmalıdır. Karşılaşmayı yaşayan tüm karşılaşanlar önceki karşılaşma tarafından tetiklenmiş ya da karşılaşma önceki karşılaşmalar tarafından belirlenmiş olarak döngüye katılmaktadır. Bu sistem içinde farklı aşamalar birbirini etkilemekte ve farklı karşılaşma

türleri ortaya çıkmaktadır. Bu geçişler yoluyla oluşan kavramlar ile karşılaşmanın katmanlı yapısının ve etkileyen faktörlerin birey-yapı öznelinde ele alınması, çalışmanın temelini oluşturmaktadır. Bu bağlamda, bireyin yapı ile kurduğu algısal ilişki, geçmiş deneyimler, duygu durumları ve çevresel etkenlerle şekillenmektedir.

Düşünsel açılıma yardımcı olacağı düşüncesiyle kavram ile yakın bağlantıda olduğu kabul edilen diğer kavramlar, geldikleri kökenler veya kullanımları sebebiyle farklılaşsalar da üzerinde durulması gerekmektedir. Tezin kuramsal strüktürünün en temel terimi olan karşılaşma kavramına dair bir alanyazın araştırması yapılmıştır. Bu araştırma kısmı tezin tümüyle bağlantı kuracak biçimde kurgulanmıştır.

Bireyin yapılarla karşılaşma deneyimlerinde yapılar birey tarafından algılanır. Algı, duyu verileriyle oluşan fiziksel bir imgenin bilinç ile bütünleşip anlamlandırmasını sağlayan kişiye özgü bir deneyimdir (Ittelson, 1960). Deneyim anında birey sahip olduğu duygu durumları, geçmiş yaşantısı ve duyuların ilettikleri ile kişisel algısını oluşturmaktadır. Algılar yoluyla yapı ve birey arasında da bir etki mekanizması oluşmakta, etkileşim karşılaşılan ilk anda başlamaktadır. Çevresel etkenler, görüntüler, kokular ve sesler, belleğimizde var olan geçmiş hatıralarla bağlantılar kurarak anlamlı ve tanıdık bir deneyim yaratmaktadır. Bu bağlamda, mekânlar ve kişiler arasında bir etkileşim olduğu vurgulanmaktadır. Mekânın kendine özgü olan bir *aura* taşıdığı ve bu atmosferin, kişinin duygu ve algılarıyla etkileşimde bulunduğu ifade edilmektedir (Pallasmaa, 2011).

Birey-yapı karşılaşmasında yapının taşıdığı anlam, yaşattığı duygu, sahip olduğu fiziksel özellikler, bireyin algısını etkileyen özellikleri nedeniyle farklı algılanır. Her birey yapıya kendine has değerler yükler ve sahip olduğu deneyimler, kültürel özellikler ve psikolojik durumlar sebebiyle farklı hissedebilir. Örneğin, bir kişi için eski bir kilise romantik bir atmosfer sunabilirken, başka bir kişi için sadece bir tarihî yapı olabilir. Ya da yapı, çevresine ve kültürüne göre değişen sembolik anlamlar taşıyabilir ve bu yapının tasarımındaki detaylar, bireylerde farklı duygusal tepkilere neden olabilir. Ayrıca bireylerin biyolojik özellikleri, sahip olduğu yaşam deneyimleri, kültürel arka planları ve psikolojik durumları, bir yapının algılanma şeklini etkileyebilir. Birey-yapı karşılaşmasında bireyin kendinden kaynaklı algısal özelliklerinin yanı sıra söz konusu yapı ile karşılaşma sıklığı, mesafesi, süresi gibi durumlara bağlı olarak da yapılar farklı algılanır. Dolayısıyla bu aşamada üç unsurun etkili olduğu görülmektedir;

1. Yapıların özellikleri (fiziksel özellikler, sembolik anlam ve yarattığı his vb.)

2. Bireylerin özellikleri (biyolojik özellikler, psikolojik özellikler, sosyo-kültürel özellikler, deneyimler, vb.)

3. Karşılaşma deneyiminin özellikleri (sıklık, mesafe, süre vb.)

Bu bağlamda tezin temel amacı; birey-yapı karşılaşmasının birey üzerinde bıraktığı etkileri ve bu etkilerin yoğunluğunu birey çeşitliliği üzerinden belirlemek ve yapı tasarımlarında dikkate değer bir faktör olarak ortaya koymaktır.

Karşılaşma kent içerisindeki yapılarla bireyin sonsuz olasılıklarından doğmaktadır. Kent yapılarına bakıldığında bu olasılıklara açık, kamusal, geniş kitlelere hitap eden, merkezi konumları ve farklı fiziksel özellikleriyle ikonik yapılar karşılaşma eylemini yoğunlukla gerçekleştirmektedir. İkonik yapılar, yaşayan medeniyetlerin bir yansıması ve uzantısı olarak kent dokusu içinde kendinden önceki yapıların toplumla karşılaşmalarından doğan izler taşımaktadır. İkonik yapılar ayrıca; barındırdığı özellikler gereği birey-yapı etkileşiminin anlaşılması ve yorumlanması açısından sembolik, fenomenolojik, kültürel ve anlamsal çalışmalara imkân vermektedir. Bu doğrultuda birey-yapı karşılaşması bağlamında ele alınan çalışmanın birey öznesi farklı niteliklerde bireylerden oluşurken, yapı öznesi olarak AKM konumu, fiziksel özellikleri, karşılaşan çeşitliliğine sahip olması ve ikonik olması gibi nedenlerle tercih edilmiştir.

Tezde temel amaca yardımcı bazı hedefler ise şunlardır:

- Karşılaşma kavramını mimarlık disiplini bağlamında bir çözümleme aracı olarak kullanmak üzere bir çerçeve belirlemek,
- Mimari yapıların karşılaşma anında bireyde oluşturduğu anlamsal, fiziksel ve duygusal etkileri tespit etmek; bu etkilerin karşılaşmaların sıklığı ve süreçleri çerçevesinde yoğunluğunu tespit etmek,
- Kullanıcı çeşitliliği yoluyla etkilerdeki farklılıkları belirlemek.

Bu hedeflere ulaşıldığında; yapıların kentteki bireylerle nasıl etkileşimde bulunduğu ikonik yapılar aracılığıyla ortaya konması; bireyler üzerindeki etkileri analiz edilerek farklı geçmiş, deneyim ve kültürel özelliklere sahip bireylerin tek bir yapı ile farklı karşılaşma deneyimlerinin anlaşılması sağlanacaktır. Bu hedefler kapsamında sorulması gereken sorular şu şekildedir:

1. Yapı-Birey Karşılaşmalarının Etkileri

- Karşılaşma kavramı ve yansımaları nelerdir?
- Karşılaşma türleri nelerdir?
- Birey yapı karşılaşmalarını etkileyen unsurlar nelerdir?

- Kavramın bireyde oluşturduğu etkiler nelerdir?
- Bir yapıyla karşılaşmanın bireyler üzerindeki etkileri nelerdir?

2. Etkilerin Yoğunluğu (Karşılaşmanın Derinliği veya Sığlığı)

▪ Yapının birey üzerindeki duygusal, fiziksel, anlamsal etkilerinin yoğunluğu nasıl ölçülür?

▪ Karşılaşmayı etkileyen unsurlar, yapı ve birey arasındaki etkileşimden doğan etkilerle birlikte, karşılaşma türünün belirlenmesinde nasıl değerlendirilebilir?

- Hangi araştırma yöntemi çalışmayı nitelikli sonuçlara ulaştırır?

Bu sorular, ikonik yapıların kent yaşamında bireyler üzerindeki etkilerini anlamaya yönelik kapsamlı bir araştırma çerçevesi sunmaktadır. Araştırmanın bu sorulara cevap bulması, kentsel planlama, mimari tasarım ve sosyal etkileşim alanlarında bilgi ve perspektif artışına katkı sağlamaktadır. Bu araştırma soruları; karşılaşma kavramının genel anlamını, birey-yapı etkileşimlerini, yapıların özelliklerini ve belirli bir örneğe dayanarak bu etkileşimlerin nasıl geliştiğini anlamak amacıyla bir temel oluşturmaktadır.

Çalışmanın kuramsal çerçevesini ise farklı disiplinlerde kavramın araştırılması oluşturmaktadır. Çalışmanın kapsamını oluşturan konu ve kavramlar; farklı disiplinlerde karşılaşma kavramı, çevresel psikoloji, sosyo-psikoloji ve fenomenoloji olarak sıralanmaktadır. Bireylerin çevreleri üzerindeki duygusal tepkilerini inceleyen bir alan olarak çevresel psikoloji ve mekânın sosyal etkileşimler üzerindeki etkilerini, insanların mekânları algılaması ve kullanması ile ilgili sosyal dinamikleri inceleyen sosyo-psikoloji ve mekân algısı başlıklarına değinmek mimari tasarımın bireylerin duygusal, fiziksel, algısal durumları üzerindeki etkilerini anlamak açısından önemlidir.

Sokak aralarında yürürken kafasını kaldırıp gökyüzüne bakan bireyin manzarasına eşlik eden, sokak boyunca birbirini izleyen yapılardır. Bu yapılar kentte geçirilen anlara, fotoğraflara, sohbetlere sızmakta, kimi zaman bilinçli kimi zaman bilinçsiz kentlinin yaşamında rol oynamaktadır. Yapılar sahip oldukları fiziksel, işlevsel, sosyolojik vb. sebeplerle kent içinde bazı görevleri üstlenen karşılaşma özneleridir. Hem kütleli olarak hem de kent içindeki konumları ve işlevleri gereği pek çok ihtiyaca cevap vermektedirler. Bu ihtiyaçlara cevap verirken kentli belleğinde, duygularında ve algılarında yer etmektedirler. Bu çalışma, alanyazındaki yapılarla karşılaşmaların bireyler üzerinde yarattığı etkilerin sınırlı bir şekilde ele alınmış olması ve bu etkilerin farklı bireylerde benzer şekilde ortaya çıkıp çıkmadığına dair araştırma eksikliğinden hareketle sorunsallaştırılmıştır. Bu

merak üzerine yapılmış çalışmaların alanyazında yeterince yer almamış olması çalışmanın önemine dikkat çekmektedir.

Kaplan (2011); kavramsal çalışma ile yasal-yasadişı karşılaşmaların çerçevesini çizerek tarihsel okuma özelinde kavramlar öne çıkartmakta ve araştırma bağlamında çalışmasını bir yapı üzerinden irdelemektedir. Dünder (2015) ise çalışmada karşılaşma kavramını düşünce aracı olarak ele almakta, bu bağlamda farklı mekân potansiyellerini ortaya çıkarmaktadır. Avcı (2016) araştırmasını karşılaşılan farklı örnekleri ve durumları birbirleriyle ilişkilendirilerek temsil ve duyumsama bağlamında tartışma metinleri üzerinden sunmaktadır. Beden mekân karşılaşmalarına odaklanan Öztürk (2020) ise bedenin ve mekânın karşılaşma olanakları, mekân ve olayların hangi biçimlerde örgütleneceğini kentsel örnekler üzerinden ele almaktadır.

Mimarlık alanyazını incelendiğinde karşılaşma kavramının karşılaşma mekânları, karşılaşmalardan doğan ara mekanlar ve yapı insan ilişkileri, farklı türde bireysel ve mekânsal deneyimler üzerinden ele alındığı görülmüştür. Ancak bu çalışma, karşılaşma kavramını ele alış biçimiyle, kavramı odak noktası olarak ele alan diğer çalışmalardan farklılaşmaktadır. Ayrıca çalışmada, yapı-birey karşılaşması incelenirken bireysel farklılıklar ön plana çıkarılmakta; karşılaşma yoluyla yapının farklı niteliklerdeki bireylerde yarattığı etki fenomenolojik bir yöntemle çözümlenmektedir. Bu durum araştırmanın özgün yanını oluşturmaktadır. “Birey-Yapı Karşılaşmaları” olgusunu tez konusu olarak belirlemenin gerekçesi yapıların bireyler üzerindeki duygusal ve zihinsel etkilerini anlamaktır.

Çalışma, karşılaşma kavramını yapı-birey karşılaşması çerçevesinde ele alarak kavramın mimarlık alanındaki potansiyellerini karşılaşmanın birey üzerindeki etkileri doğrultusunda çözümlemeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda çalışma, yapıların kentteki bireylerle olan etkileşimini ve bu etkileşimlerin bireyler üzerindeki fiziksel, anlamsal ve duygusal etkilerinin derinliğini incelemektedir.

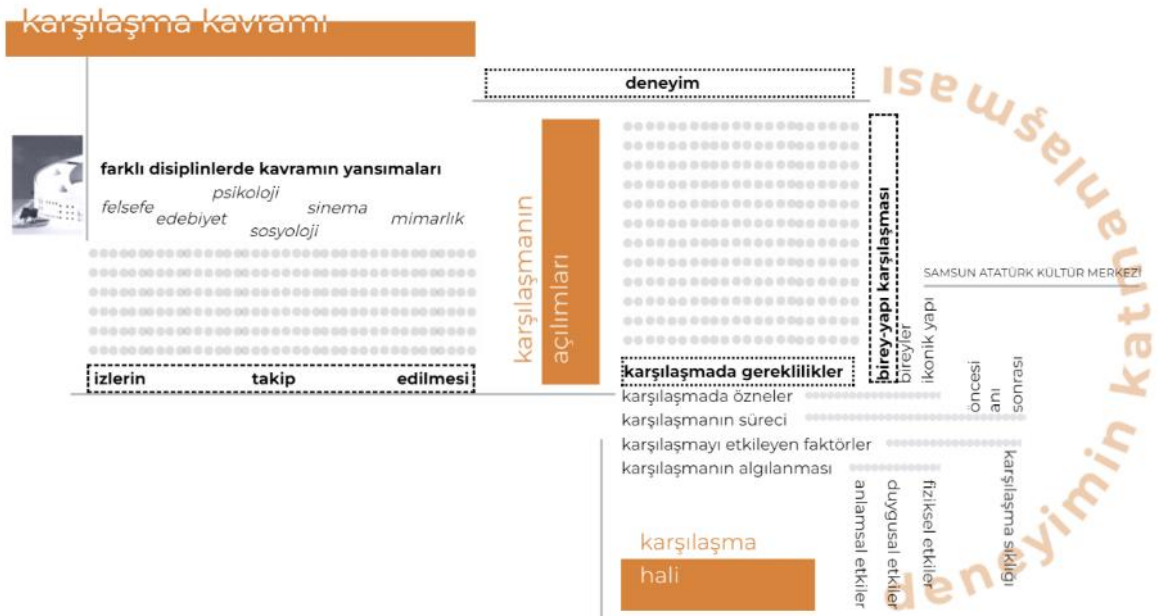
Çalışmanın temel varsayımı; “Birey ve yapı karşılaşmalarında, ikonik yapılar bireyin üzerinde güçlü ve kalıcı etkiler bırakır. Bu tür karşılaşmalar, ‘derin karşılaşmalar’ olarak adlandırılır.” şeklinde belirlenmiştir. Temel varsayım beraberinde alt varsayımları getirmektedir;

- Etki yoğunluğunun tespit edilmesi ile derin ya da sık karşılaşma olduğu belirlenebilir.

- Birey-yapı karşılaşmasında karşılaşma sıklığı, yapı ile yaşanan karşılaşmanın etki yoğunluğunu belirler.
- Birey-yapı karşılaşmasında bireyin özelliği karşılaşmanın niteliğini belirler.
- Birey-yapı karşılaşmasında yapının özelliği karşılaşmanın birey üzerindeki etkisini belirler.

1.3. Araştırmanın Strüktürü

Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden fenomenolojik analiz desende kurgulanmıştır. Araştırmanın veri toplama yöntemi alanyazın araştırması ve yarı yapılandırılmış görüşme tekniği olarak belirlenmiş, veri analizinde ise içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Tez kapsamında, çalışmanın temelini oluşturan teorik destek, öncelikle kavramsal ve niteliksel bir çerçeve içinde alanyazın araştırması yapılarak sağlanmıştır. Bu süreçte elde edilen kavrama ilişkin deşifreler, araştırma sürecinde kavramın daha derinlemesine anlaşılmasına ve tezin ana gövdesine katkı sağlamıştır. Araştırmanın ilk aşamasında alanyazın araştırmasına bağlı olarak teorik bağlam ortaya konmuş ve birey-yapı karşılaşmasına etki eden faktörler belirlenmiştir. İkinci aşamada ise bir alan çalışması kurgulanarak birey-yapı karşılaşmasında ortaya çıkan etkilerin yoğunluğu, yapı ile karşılaşan bireylerle yapılan görüşmelerle tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın genel kurgusu şemalaştırılarak Şekil 1’de verilmiştir.

Şekil 1. Tezin kuramsal çerçevesi (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Nitel araştırmalardaki amaç bireylerin algı ve deneyimlerinin anlaşılmasıdır; bu noktada oluşturulmaya çalışılan kuramsal ereve betimlemeden çok deneyime bağlı süreci ve eylemlere ait ilişkiyi açıklamaktır (van Manen, 2007). Fenomenoloji; fenomen olan olgunun nasıl deneyimlendiğini insanların algıları, bakış açısı, duyguları ve anlamlandırma şekillerinin tanımlanması yoluyla ortaya çıkarılmasını amaçlamaktadır (Rose, Beeby & Parker, 1995). Bu bağlamda karşılaşmaya etki eden faktörlerin birbirlerine ve karşılaşmanın türüne olan etkilerinin de incelenmesi bu yöntemin çalışma için uygun olduğunu göstermektedir.

Tez alışması beş ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde problemin önemi, çalışmanın kapsamı, varsayımları ve fenomenolojik yöntemle yürütülen araştırma metodolojisi tanımlanmıştır. Ardından karşılaşma kavramı çok yönlü olarak ele alınmış, öncelikle karşılaşmanın tanımı, yan anlamları / çağrışımları, etimolojik kökeni ve farklı dillerdeki karşılıkları araştırılmıştır. Bu bağlamda felsefe, psikoloji, sosyoloji, sinema, edebiyat ve mimarlık disiplinlerinde okumalar yapılarak kavramın izleri sürülmüş, bir yandan da birey-yapı karşılaşmasının tüm boyutları kuramsal olarak incelenmiştir. Kavram incelenirken karşılaşma merkeze alınarak tüm potansiyellerine erişmek için çember ara ara genişletilip sınırlar zorlanmış, farklı açılardan bakmaya imkân tanınmış, bir yandan da daraltılarak kavramın erevesi çizilmeye çalışılmıştır. Kavramsal analiz bölümünde; karşılaşma kavramı, felsefe, psikoloji, sosyoloji, sinema, edebiyat ve mimarlık disiplinlerinde disiplinler arası bir anlayışla ele alınmış; bireylerin özne, zaman, mekân ve algılama unsurları üzerinden diğerleriyle ve çevreleriyle kurdukları ilişkiler analiz edilmiştir. Bu bağlamda, birey-yapı karşılaşmasının özneleri, süreçleri ve algılanması incelenmiş; kavramın çeşitli bağlamlardaki etkileri, mimarlık disiplini ile ilişkilendirilerek tanımlanmıştır. Alan alışması kapsamında, fenomenolojik yaklaşımla örneklem belirlenmiş, veri toplanmış ve analiz edilmiştir. Bulgular bölümünde, frekans analizi ve kodlama yöntemiyle karşılaşma süreçlerinden elde edilen veriler derinlemesine değerlendirilmiş ve birey-yapı etkileşimlerinin tematik analizleri yapılmıştır. Sonuçlar bölümünde ise bu karşılaşmaların birey üzerindeki etkileri tartışılmış, elde edilen verilerin mimarlık disiplinine olan katkıları açıklanmıştır (Tablo 1).

Tablo 1. Çalışmanın adımları

1. konuya yaklaşım

≡	problemin belirlenmesi ve tez konusunun önemi
	<i>birey-yapı</i> karşılaşmalarının bireyde bıraktığı etkilerin incelenmesi
	tezin kapsamı ve sınırlarının tanımlanması
	çalışmanın amacı, varsayımları, araştırma soruları ve kapsamının belirlenmesi
≡	araştırmada izlenen metodoloji
	birey-yapı deneyimini nitel araştırma yöntemlerinden <i>fenomenoloji</i> deseni ile irdelenmesi
≡	alanyazın taraması
	farklı disiplinlerde <i>karşılaşma</i> kavramı ve kavramsal analiz

2. kavramsal analiz

≡	birey-yapı karşılaşması
	birey-yapı karşılaşmasının tüm boyutlarıyla incelenmesi

3. alan çalışması

≡	fenomenolojik yaklaşım
	fenomenolojik yöntemle veri toplama ve analiz sürecinin açıklanması
	örneklem ve veri toplama
≡	karşılaşma öznelerinin belirlenmesi (akm ve karşılaşma sıklığına bağlı 40 katılımcı), birey-yapı karşılaşması, alan ve alan dışı görüşmelerin yapılması
	veri analizi
≡	derinlemesine görüşmelerden elde edilen ses kayıtlarının metne dönüştürülmesi ve kod kitabının oluşturulması

4. bulgular ve irdellemeler

≡	frekans analizi
	karşılaşma deneyiminin tüm grupları, süreci ve etki kategorilerinde katılımcı cevaplarında kelime sıklığı analizi
	kod ve tema bulguları ve irdellemeleri
≡	◦ fiziksel, duygusal, anlamsal tema ve kod bulgularının analizi ve yorumlanması
	◦ karşılaşma sürecine bağlı kod ve tema bulgularının analizi ve yorumlanması

5. sonuçlar

- birey ve yapı karşılaşmasının bireyde bıraktığı etkiler
- karşılaşma halleri bağlamında oluşan sonuçlar

1.4. Karşılaşma Kavramı, Tanımlamalar ve Etimolojik Açılımı

Kavramlar ilk çerçevesi çizildikleri haliyle kalmamakta, yaşadıkça kesin tanımlardan uzaklaşabilmekte, zaman, mekân, kültür gibi değişkenler bağlamında yeni kabuklara bürünmekte, sınırlar ise bulanıklaşmaktadır. Kavramın tanımlarının ve bu kavrama yönelik bakış açılarının değişmesi farklı yönlerden incelenebilmesine olanak sağlamaktadır. Ayrıca kavramlar henüz üzerine yapışmamış tanımlamalara da açıktır, zaman ilerledikçe ve farklı değişkenler altında irdelendikçe ilgili olduğu alana ait yeni bakış açıları sunmaya devam etmektedir.

Kavramlar söz konusu olduğunda karmaşıklığın ortaya çıktığı söylenebilmektedir. Bir kavram her zaman tek bir yola çıkmamakta, kavramın farklı kesişim noktalarına varan ya da çatallı yollarıyla çoklu bir doğası oluşmaktadır. Bir yandan da kavramın çevresiyle ilişkisinde oluşan çoklu ortamın karşılaşmalara yol açması nedeniyle kavramın da değişerek evrildiği bilinmektedir. Deleuze bu noktada kavramın eklemlendiği, kesip çıkarıldığı parçalı bir bütün olduğundan bahsetmektedir (Deleuze ve Guattari, 1996). Deleuze kavramın içinde barındırdığı çokluk ile ilişkili düzlemlerin oluşturduğu çokluk arasında bir ayrım olduğundan bahsetmektedir. Bununla birlikte bu çoklukların kavramın üzerinde barınmasının da kaosu getireceğinden kavramı açıklayacak bir çerçeve ile kaostan kurtulmaları gerektiğini söylemekte ve eklemektedir: “Her kavramın, birleştiricilerinin sayısı ile tanımlanmış, düzensiz bir çerçevesi vardır” (Deleuze ve Guattari, 1996).

Karşılaşma, Türk Dil Kurumu güncel Türkçe sözlüğüne göre kelimenin isim hali olarak “karşılaşmak işi” anlamına gelmekte; karşılaşmak fiili ise “karşı karşıya gelmek, rastlaşmak”; “iki sporcu veya iki takım halinde yarışmak” şeklinde tanımlanmaktadır (URL-1, 2024).

Diğer birçok kavram gibi karşılaşma kavramı da farklı durumlarda farklı anlamlarda kullanılmakta, deyimler veya atasözlerinde ise bazen başka yönleri ile temel anlamından uzaklaştığı görülmektedir. Örneğin; “hasım ya da düşman rolünde rastlaşmak” gibi olumsuz durumlarda kullanıldığı gibi “şans eseri bir araya düşmek” tanımlamasıyla olumlu bir duruma da işaret etmektedir.

Kavramın kökenine inildiğinde; Büyük Lügat ve Ansiklopedi (1973)’de eski Türkçe karşı kelimesinden geldiği belirtilmektedir. Karşı kelimesi isim olarak kullanıldığında “bir şeyin, bir kimsenin veya bir yerin önü, yüz tarafının ilerisi, ön, huzur, kat”; sıfat olarak kullanıldığında “birinin aleyhinde bulunan, zıt, muhalif, aykırı olarak, zıddına, aleyhinde,

karşı çıkararak, için, hakkında, doğru, sularında, karşı karşıya, yüz yüze, teklif, bir öneriye karşı ileri sürülen öneri, karşı yaka, deniz veya nehrin, bulunulan yere göre, öbür kıyısı, karşıdan karşıya, bir taraftan öbür tarafa” gibi tanımlamalar kullanılmıştır. Sanat Ansiklopedisi’nde “karşı karşıya, karşılıklı” olarak tanımlanırken; “bir şeyin tam karşı hizasında bulunmak hali, karşı karşıya iki ev gibi” (Fr. Krs a vis.) örneği verilerek açıklanmıştır (Arseven, 1957). Sanat Ansiklopedisi’nde karşılaşma kelimesi “karşı karşıya gelerek buluşmak” şeklinde tanımlanırken, “karşılaşan iki sokak gibi” şeklinde örneklenmiş ve eklenmiş; “böyle karşılaşan yollar birbirini çaprazlama veya amuden keserek birleşir ve karşılaşır, kesişme (tekatu) denmektedir” (Arseven, 1957). “Karşılaştırmak’tan karşılaştırma kelimesine bakıldığında “benzerlik veya ayrılıklarını inceleme, kişileri veya nesneleri birbiriyle karşılaştırma, birbirine yaklaştırma; kıyaslama, oranlama” olarak tanımlanır (Meydan Larousse: Büyük Lügat ve Ansiklopedi, 1973). Burada bilinçli bir şekilde karşı karşıya getirme de söz konusu olabilir.

Kavramların farklı dillerdeki kullanımı farklı kültürlerde kavramın biçimleniş hâlini yansıttığından söz konusu kullanıma değinilmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu çalışma kapsamında İngilizcede karşılaşma kelimesi incelendiğinde “rastlamak, karşılaşmak, buluşmak, olay, vaka, müsabaka, yüzleştirme, oyun, karşılaşma, yarışmak, çekişmek, zıtlaşmak, kapışmak, aşağı kalmamak, birbirine uymak, eşleştirmek, uyumlamak, akran, emsal, muadil, yarış, girişme, açık oynama, hesaplaşma, rest çekme, rekabet, yarışma” ifadeleriyle karşılaşılmaktadır (URL-2, 2024). İngilizce encounter kelimesi deneyimleme fiili için kullanıldığında “to experience something unpleasant” yani “sevimsiz bir şeyi tecrübe etmek” diye ifade edilirken buluşmak fiili için kullanıldığında ise “to meet someone, especially when you do not expect it”; “ansızın karşılaşmak, rast gelmek” olarak tanımlanmaktadır. Encounter kelimesinin isim olarak tanımlaması “a meeting, especially one that happens by chance”; karşılaşma, şans eseri rast gelme şeklinde ifade edilmektedir (URL-3, 2024). Encounter kelimesinin eş anlamlılarına bakıldığında “rastlamak, rastlaşma, rast, rastlantı, rastlayış, rast gelme, karşılaşmak, karşılaşma, karşı karşıya gelmek (bir tehlike veya zorlukla), yüz yüze gelmek, karşılamak, çarpışmak, karşı karşıya kalmak, deneyimlemek, tecrübe etmek, görüp geçirmek, başına gelmek, başından geçmek, tesadüf, dövüş” kelimeleri ortaya çıkmaktadır (URL-2, 2024).

Bu noktada kavramın dikkat çeken ve bağıntıları bu bağlamda evrilen önemli bir özelliği ise işteş fiil çatısına sahip olmasıdır. Karşı kelime kökeninden karşıla- ve işteşlik ekini de alarak karşıla(ş)- olarak yüklemde kullanılan karşılama işinin birden fazla kişi tarafından

birlikte veya karşılıklı olarak yapıldığı ifadesine bürünmüştür. Kavramın bu açıdan fiil yapısı irdelendiğinde karşılaşmanın tekil ele alınamayacağı görülmektedir. Karşılaşma eylemi gereği birden fazla özne içermesi kavramın değişik hâllerde karşımıza çıkmasına, farklı yollar farklı bakış açılarıyla ele alınmasına imkân tanımaktadır.

1.5. Farklı Disiplinlerde Karşılaşma Kavramı

Anlık karşılaşma bir keşfin başlangıç noktası; tüm karşılaşmalar ise keşif rotaları olarak ele alınıp incelendiğinde bir bireyin keşiflerinin sonsuz olasılıklara gebe olduğu, her karşılaşmanın yeni ufuklar açtığı görülmektedir. Karşılaşmanın başka karşılaşmalara yol açabileceği varsayımları, muğlaklık ve karşılaşılmayan tarafın merakını da barındırmaktadır. Birey-birey karşılaşmalarında ise bireyin diğer birey üzerinden kalanı keşfetmesi gerçekleşebilmektedir.

Karşılaşma bir üst başlıkta açıklanan anlamlarının yanı sıra yan anlamları ile de karşılaşılan olaylarla, şeylerle veya durumlarla sürekli ve farklı ilişkiler kurmaktadır. Karşılaşma kavramı üzerine düşünülürken kavramın kurduğu ilişkileri ve kavramların dökümünün çalışma için geniş ve kapsayıcı bir bakış açısı sunması beklenmektedir. Farklı disiplinlerde karşılaşma kavramı özgün şekillerde ele alınmaktadır. Örneğin, felsefede karşılaşma, özneler arası iletişimin ötesinde varlık ve anlam sorgulamalarını içerir; sosyolojide bireylerin veya grupların sosyal etkileşimleri ve toplumsal yapılar içindeki yerleriyle ilişkilendirilir; psikolojide ise bireyin çevresiyle olan etkileşimleri, davranışsal ve duygusal tepkilerle analiz edilmektedir. Farklı disiplinler irdelenirken karşılaşmayla bağlantılı durumlar;

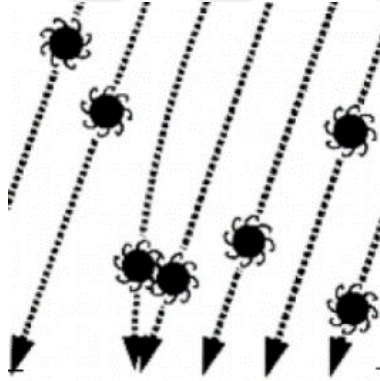
- Karşılaşmanın koşulları / gereklilikleri nelerdir?
- Özneye, duruma, zamana, harekete, mesafeye bağlı ne tür karşılaşmalar olabilir?
- Karşılaşmayı etkileyen faktörler nelerdir?
- Karşılaşma süreci nasıl işler? soruları yoluyla kategorize edilmeye çalışılmıştır.

1.5.1. Felsefede Karşılaşma

Bedenler ve ruhlar her an başka şeylerle karşılaşmaktadır. Karşılaşmadığımız bir an var mıdır? Ya da karşılaşmadığımız bir şey?

“Karşılaşma benliğin oluşumu için temel kavramdır.” (Bilgin, 2005). Karşılaşmaların gerçekleşmesi süreklilik içermekte ve sıklıkla tekrarlanabilmekte, karşılaşmalar bizi geçmiş bir ana götürebilmekte ya da karşılaşma ile karşıda kendini bulabilmektedir. Tüm bu olasılıklara imkân veren karşılaşmalar öznel, eylemler, konum gibi bağlantılar yoluyla çeşitlenmekte ve farklı hislere kapı açmaktadır. Felsefede karşılaşma kavramının öteki ile karşılaşmayı tanımlama ve karşılaşma yoluyla varoluşun ispatı çevresinde kurgulandığı görülmektedir.

Felsefede karşılaşma kavramı karşılaşma türlerinden hayatın başlangıcına sebep olduğu varsayılan rastlantısal ilk karşılaşma ile bağlantılı ele alınmaktadır. Karşılaşma materyalizmi olarak da ifade edilen Althusser’in *aleatory materialism* kuramı; rastlantının, sapmanın, karşılaşmanın, olumsuzluğun üzerinden açıklanmaktadır. Bu kavramı açıklarken *clinamen* kavramına değinilmektedir ve dünyanın oluşumunun iki atomdan birinin saparak komşu atomla karşılaşması yoluyla olduğundan bahsedilmektedir. Bu ilk karşılaşmadır ve *clinamen* mucizesidir (Şekil 2). Oluşum sürecinin devam etmesi için karşılaşmaların da devamı gereklidir. Oluşan anlamlı dünya bu olumsal karşılaşmalar sayesinde gerçekleşmektedir (Özyürek, 2022).

Şekil 2. Il Clinamen di Epicuro- Epiküros'un Clinamen'i (URL-4, 2015)

Sapma ve çarpışma yoluyla oluşan bir karşılaşma aslında varoluşun da felsefesini açıklamaktadır. Althusser bu durumu Antik Yunan düşünürü Epiküros’un varoluş düşüncünü çerçevesinde açıklar; filozofun doğa felsefesinde, atomların boşlukta bağlantısız halde düşmekte olduğu ve içlerinden birinin sapıp diğerine çarptığı ve iki atomun süregelen bir halde çarpışma ve karşılaşma yaşadığı anlatılmaktadır. Bu karşılaşmanın maya gibi tutmasıyla dünya ve varoluşun ortaya çıktığı söylenmektedir. Lucretius *clinameni* tanımlarken “atomun bu nedensiz, öngörülemez ve paralelliği bozan sapması” ifadesini kullanmaktadır. Şüphesiz burada önemli bir nokta da ‘clinamen’ sonucu oluşmuş olan rastlaşmanın süregelenleşip

süreğenleşmemesinin şansa bağlı olduğudur. Karşılaşmanın maya tutmaması halinde varoluşun gerçekleşmeyeceğine ve atomların soyut birer kavram olarak kalacağına değinilmektedir (Althusser, 2009). Céleste Boursier-Mougenot, *clinamen* kavramını güncel sanat ile yorumlamakta ve farklı boyutta beyaz porselen kâselerin mavi bir havuz yüzeyinde yüzer halde rastlantısal bir şekilde çarpışarak mekânda sürekli ve değişken ses kombinasyonlarının oluşmasını sağlamaktadır. Sanatçı doğanın yasalarını ve günlük hayatın ritimlerini kullanmakta; rastlantısal karşılaşmaları oluşturarak her seferinde yeni bir oluş üretmektedir (Şekil 3).

Şekil 3. Céleste Boursier-Mougenot'un Clinamen adlı enstalasyonu (URL-5, 2024)

Demokritos'un atomculuğunu kabul eden Epikuros'un felsefi anlayışında clinamen (Yunanca parénclicis), atomların düşüş çizgisinden sapmak zorunda oldukları zayıf olasılık, doğal ve insani olayların mekanik zorunluluğunu kıran bir olasılıktır. Epikuros, evrensel mekanizmanın bu şekilde düzeltilmesiyle, insanlara kaçınılmaz görünen şeylerin bile önlenebileceği umudunu vermek amacıyla, belli bir özgürlük önerebilecek bir unsuru devreye sokmak istemiştir.

Karşılaşma materyalizmi içinde sapma ve dolayısıyla rastlama kavramıyla bağlantılı diğer kavram şanstır ve farklı kültürlerde karşılaşma, “şansa bağlı bir araya gelme” olarak tanımlanmaktadır. Aleatory kavramının bir diğer bakış açısıyla kökündeki Latince alea sözcüğü, şans, risk gibi anlamlarına ek olarak antik Roma’daki bir zar oyunu olarak da bilinmektedir. Şansa bağlı ya da rastlantısal materyalizm olarak da çevrilebilen aleatory materialism’in birçok İngilizce kaynakta (encountering materialism) karşılaşma kavramı olarak kullanıldığı görülmektedir (Birdal, 2021).

Her felsefenin bir (felsefi) nesnesi olduğunu öne süren Althusser için, karşılaşma materyalizminin nesnesi de varoluşun öncesindeki boşluktur (Birdal, 2010). Bu materyalizm

varsayımları içinde Althusser, bu karşılaşmaların tutmama potansiyelleri bulunduğunu, tutan karşılaşmaların başka karşılaşmalar sayesinde bozulabileceğinin akılda tutulması gerektiğini, tarih süreci içinde karşılaşma materyalistinin dikkat kesilmesi gerektiği şeyin oluş, yıkılışların bütünü ve garanti edilemezliği olduğunu iddia etmektedir (Althusser, 2006). Bu bağlamda karşılaşmaların tahmin edilemez oluşu ve sonsuz bağlantılar ile karşılaşmaların birbirine değdiği anlaşılmaktadır. Karşılaşmanın öneminden bahsederken asıl değinilen nokta, atomların sapma ve karşılaşma eylemleri olmaksızın dünya yaratımında bir etkisinin olmadığı noktasındaki görüş olmakta, sadece karşılaşma sayesinde atomların gerçeklik kazandığı söylenmektedir. Tüm gerçekliğin tek bir sapmayla gerçekleşmesi sonrasında sapmadan dolayı karşılaşmaların süregelmesi ile rastgele atomların karşılaşmalarıyla dünyanın oluştuğu ve bunun olumsuzluğun bir sonucu olduğu fikri çıkmaktadır (Özyürek, 2022).

Spinoza ise conatus kavramı ile var olma çabasının var olanın kendi kuşattığı gerçeklik alanını artırma çabası olduğundan bahseder. Spinoza'ya göre karşılaşmalar olmadan kendi başına bir var olanı tasvir etmek mümkün değildir. Bu da ancak karşılaşmalar sayesinde olur. Karşılaşmalar yoluyla var olma kudreti artırılır ya da azaltılır. Bu artış azalış geçişlerinde iki temel duygu kutbundan bahseder: sevinç ve keder. Bu yolla her yeni karşılaşma sayesinde öğrenilenler ile örgütlenerek karşılaşmaların olumsuz etkilerinden kaçındığını söyler (Kösedağ, 2024). Spinoza, conatus kavramını açıklarken, insanın varlığını ortaya koyma, sürdürme ve koruma amacının yalnızca karşılaşmalar sayesinde gerçekleştirilebileceğini vurgular. Bu süreç, kolektif bir örgütlenme içinde, diğer varlıklarla karşılaşmalar aracılığıyla olur. Tüm varlıkların birbirleriyle ve her birinin içindeki bağıntılarla ilişkili olduğunu belirtir. Ayrıca, karşılaşma olmaksızın içsel yetkinliğin azalacağını ve var olma durumunun ortadan kalkacağını ifade eder. (Kösedağ, 2024). Spinoza karşılaşmaların sadece varlığın ispatı olarak tanımlanması yanında örgütlenmesi ve sürdürülmesi gerektiğini de savunmaktadır. Karşı karşıya gelme durumunda karşılaşmanın gerekliliği olarak karşısının var olması, karşıda olanı karşılayabilme duyarlılığı ve karşıdakini ağırlayabilme sayılabilmektedir. Karşılaşmaların tümünde karşılaşılanların karşılaşma boyutlarının değişkenleri sabit olmadığından her karşılaşma yeni ve sonsuz olarak nitelenmektedir (İnam, 2001).

Var olmanın kıstaslarını belirleyen karşılaşmaların kıstaslarıdır; ne var ki örgütlenme işin içine girdiğinde düşünme de dahil olmak zorundadır fakat düşünmeyi karşılaşmadan ayıran onun zorunluluğudur. Karşılaşmaların sonucu olarak da yine hakikati aramak, uğruna

düşünmek zorunludur, bu zorunluluğu ortaya çıkaran bir karşılaşmadır. Aradaki fark karşılaşma rastlantısal gerçekleşmekte, hakikat peşine düşmek ve düşünmek zorunda kalmaktan doğmaktadır (Demir, 2015).

Deleuze de düşünceyi uyandıran karşılaşmaya işaret etmekte ve düşünceye güvenmek yerine düşünce eylemi veya düşünme tutkusunun eğitilmesini zorlayan o karşılaşmanın durumsallığını tercih etmekten yana durmaktadır. Dünyada bireyi düşünmeye zorlayan asıl ile karşılaşma, içinde ilksel karakteristiği duyumsanabilir olanla karşılaşmadır (Deleuze, 1994). Düşünme eylemi bu anlamda karşılaşmadan sonra gelmektedir. Deleuze bu durumu; “bir yaşam savunusunun düşünce dünyasında zengin ve güzel bir karşılaşmayı sağlaması ancak söylediklerinin altında, onların üzerinde bir atmosfer gibi duyumsanan farkın, farkın tekrarının, aktif oluşun, yaratımın kendisinin, saf içkinliğin ve bütün bunların gerçek değerinin anlaşılmasıyla mümkün olacaktır.” şeklinde ifade etmiştir (Baran, 2012).

Deleuze bir örnekte sokakta sevilen biriyle karşılaşılması halinde bedenlerin bedenler, ruhların ruhlar üzerinde hoş bir etki bıraktığından, sevilmeyen biriyle karşı karşıya gelindiğinde ise hoş olmayan bir etki bıraktığından söz eder, beden ve ruhların karıştığını ifade etmektedir. Bu karşılaşma herhangi bir nesne üzerinden de aynı etkiyi yaratabilmektedir. Tıpkı Spinoza’nın savunduğu gibi bu karşılaşmalar bedenın kudretine artırıp azaltmakta ve var olanın sonsuza uzanan tümüne etki etmektedir. İyi veya kötü karşılaşmalar var olanı oluşturan karakteristik bağıntının gerçekliği ve etkinliğini destekler veya yıkarken bazen sadece ara bağlantılara da etki edebilir.

Spinoza’ya göre, cisimlerin yahut bedenlerin diğer cisimler veya bedenler üzerinde bıraktığı etki yani duygulanış birincil bilgi seviyesine aittir (Kösedağ, 2024). Spinoza, olumsuz etkileyen tesadüfi (pasif) karşılaşmaların, her yeni karşılaşma ile edinilen bilgi sayesinde örgütlenebileceğini ve bu yolla tesadüfi karşılaşmalardan kaçınılabileceğini savunur. Ayrıca, kötü karşılaşmalardan kaçarak var olma ve varoluşunu koruma çabası içinde olduğundan bahseder. (Roger, 2007). Ortak paydaların ortaya koyulmasıyla hem yeni karşılaşmalar oluşmakta hem de örgütlenmiş bir dizi karşılaşma zorunlu hale gelmektedir.

Hardt ve Negri de karşılaşmaları Spinoza’nın bakış açısıyla olumlu ve olumsuz karşılaşmalar olarak değerlendirmektedir. Bu anlamda karşılaşmanın ya daha küçük bedenlere ayrışma ya da yeni, daha büyük bir beden oluşturmaya sonuçlanan tüm bedenler için açık ve kapsayıcı oluşunun altını çizmektedir (Hardt ve Negri, 2011).

Karşılaşmalar ve bunların etkileri, bireyin hem kendisini hem de dış dünyayı tanımasını sağlarken, bu süreç bireye tesadüfi karşılaşmalardan kaçınma ve bilinçli olarak örgütlü

karşılaşmalar oluşturma imkânı sunmaktadır. Olumlu ya da olumsuz etkisinde kalınan pasif karşılaşmalar daha önceki yaşanan karşılaşmaların tecrübesiyle engellenebilir. Yazar bu noktada ekler: “Duygulanış düzeyinde, karşılaşmalar beni kurar, pasif bir haldeyimdir. Sevinirim yahut üzülürüm. Ama sevinç yahut üzüntümün kaynağı bendeki bir şeyden kaynaklanmaz. Ortak mefhumlarda bağıntıları ben kurarım. Yararlı ve zararlı bağıntıların bilgisine sahibimdir. İki bağıntının ortaklığından sevinç mi yoksa keder mi çıkacağını, sevincimin yahut üzüntümün nedeninin ne olduğunu bilirim. Aktif bir karşılaşma, bağıntıların örgütlenmesi, karşılaşmaların örgütlenmesi vardır burada. Etik bu aktif örgütlemedir. Tek başıma pasifimdir, yalnızca duygulanış düzeyinde de pasifimdir. Ancak beni tekillikten ve edilginlikten çıkaracak etkin bir karşılaşma ile var olma kudretimi artırabilir, mutlu olabilirim. Etik var olma kudretimi artıracak eylemlerin bilgisidir. Ve bu bilgi donuk bir bilgi değil, her yeni karşılaşmayla yeniden kurulan, örgütlenen bir bilgidir. Tesadüfî karşılaşmalardan kaçınıyor ve etkinliği artıracak ortak bağıntılar arıyorumdur. Ancak bu şekilde var oluşumu kurabilir, etkin bir şekilde var olabilirim.” (Kösedağ, 2024).

Karşılaşılan nesneler, durumlar, öznel bağlamında düşünüldüğünde yalnızca iki insanın karşılaşması dışında incelendiğinde farklı bakış açıları ortaya çıkmaktadır. Derrida; insan ve hayvan karşılaşmalarına sebep olan avlanma, evcilleştirme, kullanma gibi eylemler sebebiyle gerçek karşılaşmanın önüne geçildiğini savunur. İnsanın öznelliğinin başkalaşması için karşılaşmaların şiddetten uzaklaşıp sevgi yoluyla gerçekleşmesi gerekmekte olduğuna değinir. Derrida hayvanlarla gerçekleşen insan-hayvan ilişkisinin etik olması için yüz yüze karşılaşmanın önemli olabileceğini söyler. Bakma eylemi bu noktada da ortaya çıkmakta ve insanlarla hayvanlar arasındaki ilişkinin kurulmasında birincil ve en önemli eylem olduğu belirtilmektedir (Derrida, 2008).

Karşılaşmalar sayesinde farklı yaşam tarzları da keşfedilmektedir, bu keşifler ötekini ve kendini anlamakta önemli olduğu gibi kendi sınırlılıklarımızı da bize göstererek insan olma yoluna bu kavram ışık tutmaktadır. Yapıcı karşılaşmalar, yaratıcı karşılaşmalar ve bu karşılaşmaların sonucu olarak kişinin bilişsel olgunluğunu, özveri ve bakış açısını genişletmekte, geçmiş karşılaşmalar içinden türeyen tecrübeler gelecekteki karşılaşma deneyimlerine zenginlik katmaktadır (Selçuk, 2019).

Felsefede karşılaşmanın özne ve nesneleri olarak ben ve öteki sıklıkla yer almaktadır. Ben-Öteki ilişkisi birçok disiplinde kendine ifade alanı bulmakla beraber başlangıçta kolay anlaşılır gibi durmaktadır. Fakat derinleştikçe görülebilir ki her açıldığı boyut kendi içinde dallanıp budaklanmaktadır. Karşılıklı bir ilişki olan ben-öteki ilişkisinde ben ötekinde

doğabilmekte ya da öteki kendini bende bulabilmektedir. Doğal bir sonuç olarak ilişkinin diyalog halinde kalmasından iki tarafta da kendilik bilinci oluşmaktadır. Bu da ötekinin öteki olarak kalabilmesinde ve benin ben olarak kalmasında önemlidir. Diyalektik bir şekilde yürüyen ilişki monolog bir ilişkiye dönüştüğünde tarafların kendine özgüllüğü sarsılmakta ve ötekileştirme sözü devralmaktadır (Efil, 2016). Kendilik bilinci sayesinde ben'in öteki ile yaşadığı diyalog sırasında oluşan ben'in davranış biçimleri, ilişkiyi nasıl yönlendireceğini, kendine özgü durumları kontrol edebilmesini sağlamaktadır. Ben ve öteki ikili ilişkilerinde insanlığını tanır ve öteki ile karşılaşmasıyla benliğini gerçekleştirebilir (Tillich, 1960).

Ben ilişkide kendini tanır ve keşfederken bazen aynı anda ötekini de eşzamanlı olarak keşfedebilmektedir. Bu keşif, ben ve öteki için yakın temas içindeyken ve “İnsan, kendisini etrafındaki insanlardan [öteki] farklı olduğunu fark ettiği zaman” başlamaktadır (Cevizci, 2011). Böylelikle sınırlar da tanımlanır ve keşif kendi içine doğru karşılaşma sonlansa bile devam eder. Karşılaşmanın öznelere olabilen ben ve öteki, o ve diğeri, sen ve obje karşılaşma anında bir bilme, tanıma eylemi içine girmektedir. Bu eylemlerle beraber ötekinin bilinmezliği merak, şaşkınlık, heyecan gibi duyguları tetiklemektedir. Karşılaşma iki tarafa da etki eden, etkilerin farkını ortaya koyan durumlar karşısında değişen bir hal almaktadır. Karşılaşmanın boyutlarının karşılaşmaya etkisi olduğu gibi karşılaşmanın da boyutlarını etkileyebildiği görülmektedir (Levinas, 2011). Ayrıca Blanchot (1989), “Felaketi Yazma Deneyimi” üzerine yazarken, öteki ile karşılaşma durumunda ötekinin varlığını indirgeyemediği için öznenin bir yıkıma uğradığını, bu durumu özneyi pasifleştirerek benlik düşüncesini eylemsizleştirdiği nokta olarak tanımlamaktadır. Karşılaşmanın oluşuyla ben dışında bir varlık ve onun sorgulanması mümkün olmaktadır. Bu noktada eylemi gerçekleştiren öznelere kadar eylemler de ön plana çıkmaktadır. Bu eylemler sayesinde karşılaşmanın boyutları da netleşmektedir.

Bir karşılaşma her zaman öznenin varlığında ötekine ihtiyaç duymaktadır. İnsan varoluşunu bütünü içinde iletişim ve etkileşim nitelikleri sayesinde ortaya koymaktadır. Varlığını sürdürebilme amacıyla etkileşim-iletişim halinde bir yetkinliğe ulaşma çabası vardır. Nesneler öteki tarafından algılandığında varlığından bahsedilebilmektedir (Berkeley, 1734). Örneğin, bir ağaç ormanda yıkıldıysa ve bunu kimse görmedi ve duymadıysa o ağacın varlığından söz etmek mümkün değildir. Bu algılama da yalnızca karşılaşmalar sayesinde gerçekleşir.

Levinas'a göre ise karşıdakinin anlamını kavramak, onunla ilişki kurmak felsefi olarak kavranması gereken bir olgu, aslında dünyamızla ve kendimizle kurduğumuz ilişkinin ise

kökeni olarak ifade edilmektedir. Levinas, ötekiyle karşılaşma anını beni ben yapandır diye tanımlamaktadır. Bu yaklaşım Levinas, Deleuze, Guattari, Foucault, Derrida, Homi Bhabba'nın da dahil olduğu isimlerin üzerinde durduğu nokta olarak temsil edilebilmektedir. Genel olarak bu bakış açısında ben ve ötekine dahil bir adım ileri gidilerek soyut ve muğlak ama ilişkileri düzene sokan üçüncü sorgulanmakta veya izi sürülmektedir. Levinasçi felsefede bu bağlamda yüz yüze iletişim önem arz etmektedir (Sarı, 2008).

Karşılaşma süreci karşılaşmaların seyrini belirlemektedir. Spinoza bu duruma dikkat çekmekte ve asıl karşılaşmanın oluşunu bedenlerin yahut fikirlerin birbiri üzerinde yarattığı eylem ve etki olduğunu belirtmektedir (Şekil 4). Spinoza'ya göre karşılaşma varlığın tüm kalanına etki etmekte ve kalan sonsuz da diğer tek bir bütünün diğer parçaları olduğundan tüm varlık bütününe etki ederek bağlantı kurmaktadır (Kösedağ, 2024).

Şekil 4. Rozanne Hermelyn Di Silvestro, Unrepeated- Face to Face (URL-6, 2020)

Levinas'a (2005) göre, yüz yüze ilişkide karşılaşma anı, yüzdeki saf ifade sayesinde, ötekinin varlığından bağımsız olarak kendi anlamını açığa çıkarmaktadır. Bu sebeple, Levinas, ötekiye dair bir bilgiden önce karşılaşma anına ve yüzdeki ifadeye odaklanmakta ve etik olanın bu ilişki olduğunu belirtmektedir. Ötekiyle karşılaşma ile ötekine duyulan sorumluluk başlamakta, yüzü algılanan herhangi bir kişi fenomenal varlıktan öte koyulmaktadır. Bu bağlamda Levinas'ın karşılaşması asimetrik, eşitsizdir. Ötekinin yüzü ile karşılaşma anını “ani bir baskın, bir tutulma, sorumluluğumla olduğum yere çivilenmem” şeklinde tabir etmektedir (Levinas, 2005). Ayrıca Levinas, ötekiyle karşılaşma anı ile bakış arasında doğrudan bir ilişki kurmaktadır: Hem bakma hem de ötekini, başkasını umursama anlamı taşıyan regard sözcüğünü iki anlamıyla kullanarak bu bağlantıyı oluşturur. Bakma edimi, bu kullanımıyla kişinin karşılaştığı ötekini kendi söylemine, kendi görme biçimine

indirgemez; tam aksine onun farklılığına ve varlığına yer açan, sorumlu bir alan oluşturur (Jay, 1994).

Spinoza ise karşılaşmaları; bedenlerin, fikirlerin, cisimlerin gündelik yaşamda olağan haliyle ele almaktadır. Karşılaşmalar boyunca yalnız olmadığını, karşılaşmanın onu özneliğe kavuşturmadığını sadece sonsuzun parçalarından bağımlı bir sonlu parça olduğunu belirtmektedir. Bu kapsamda karşılaşmaların ortaya çıkarttığı üç durumdan bahseder; tesadüfi karşılaşmalar sonucu birincisi birincil duygulanış seviyesinde sevinç ve keder arasında olmak, ikincisi; olumlu bağlantıların bilgisini kullanarak karşılaşmaları örgütlemek, üçüncü ise tüm bu seviyeleri aşip sonsuz olana erişmektir. Bu seviyeler arası yeni karşılaşmalar sayesinde gidilip gelinebilir, dağılıp toplanabilir (Kösedağ, 2024).

Karşılaşmalar zaman ve mekâna bağlı değişkenler içinde devinim göstermektedir. Karşılaşma yoluyla bazen istemsiz olarak karşı karşıya gelme durumu, bu durumla beraber de algı problemi yaşatabilmektedir veya öznel birbirlere tehdit olarak algılandıkça çatışmaya neden olabilmektedir. Çatışma yoluyla karşıdakini ortadan kaldırmak, onun yerine geçmek, karşıdakini kullanmak, sömürmek, karşılığını ödemek, ya da görmemek, yutmak, uzlaşmak için yok saymak gibi kavramlarla ilintilenebilmektedir (İnam, 2001).

Karşı karşıya gelme durumu hakkında ötekinin algılanabiliyor olması ya da ötekinin açık ve kapalı olma durumunda ortaya çıkan etki ve eylemler de şekillenmektedir. Ötekinin kapalı kalmasıyla herhangi biri olarak ötekine saygı gösterilebilmekte, kayıtsız kalılabilmekte ya da düşman atfedilebilmektedir. Öznenin sınırlarında duran öteki kapalı kalması halinde durum karşılaşma olarak nitelenmeyebilmektedir.

Karşılaşma kavramının süreci ve ilişkiler içinde yarattığı etkiler bağlamında olumlu ve olumsuz sonuçlar bütünsel varoluşa katkıda bulunmaktadır. Karşılaşmaya farklı yönlerden yaklaşıldığında varoluşa kattıklarını analiz etmek de kolaylaşmaktadır. Örneğin, din felsefesinde yer alan karşılıklı anlayış, birbirini tanımaya niyet anlamında kullanılan tearuf kavramıyla karşılaşma kavramına eşlik eden keşfetme yoluyla hem zengin hem de kaotik olanı keşif noktaslarından yakalayarak algılanmasına yardımcı olmaktadır. Karşılaşma anı, öteki hakkında öğrenme mantığından daha derindir ve öznenin kendilik bilincini karşılaşma ile zenginleştirip, ön yargıyı ortadan kaldırırken bir yandan aynalama yapmaktadır. Öznelin karşılaşma yoluyla iletişim becerilerini geliştirdiği karşılaşma noktaları evrenselidir (Selçuk, 2019).

Sonuç olarak felsefede karşılaşma kavramı, bireylerin kendileri, ötekiler ve dünya ile olan etkileşimlerini ve bu etkileşimlerin sonuçlarını anlamak için önemli bir çerçeve sunar.

Bu karşılaşmalar, bireylerin etik, ontolojik, varoluşsal ve politik bağlamlarda kendilerini ve çevrelerini sorgulamalarına ve anlamalarına yardımcı olur. Felsefi karşılaşmalar, bireyin kendini keşfetmesi, hakikati araması ve toplumsal bağlamda anlamlı ilişkiler kurması açısından derin bir öneme sahiptir. Bu çalışmada felsefede karşılaşmanın özüne inildiğinde Şekil 5'deki kavramlarla öne çıktığı söylenebilir.

Şekil 5. Felsefe disipliniinde karşılaşma kavramıyla ilişkili kavram bulutu (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

1.5.2. Psikolojide Karşılaşma

Psikolojide karşılaşma kavramı, doğası gereği ve en yoğun kullanıldığı haliyle disiplinin vazgeçilmez bir unsurudur. Karşılaşmak tıpkı felsefede betimlendiği gibi psikolojide de varoluşa dokunan bir durumdur. Birey yaşamı boyunca, günlük hayatında istemli ya da istem dışı sürekli hareket halinde ve günlük ilişkiler içinde sayısız karşılaşma yaşamaktadır. Psikolojide insan sorunların çözümüne yalnız kalarak ulaşabildiği gibi diğer insanlar ve sorunlarıyla köprüler kurarak da erişebilmektedir. Bu noktada ortaya çıkan sosyal etkileşim ve iletişim sayesinde başkalarının bakış açılarını kavrayabilme, tepki ve cevapları öngörebilme yeteneği kazanmaktadır. Bu durum, kişilerin davranışlarını düzenlemesine ve uygun şekilde ayarlamasına yardımcı olmaktadır.

Karşılaşma, çevresi ile iletişim halindeki bireylerin etkileşimi üzerinden yorumlandığında, günlük yaşamda insanların duygu ve düşünce aktarımı halinde olduğu görülmektedir. Karşılaşma etkileşimi, doğrudan ya da dolaylı olarak karşılaşma anında hâl hatırın sorulması, insanların kendileriyle aynı durumda olanlarla fikir paylaşımı yapması ya da kendini soyutlamasına kadar farklı eylemler olarak çeşitlenebilmektedir. Genellikle ortak davranış biçimi paylaşma yoluyla çözümleme ve bir araya gelerek etkileşim halinde olmaktan bahsedilmektedir. Örneğin sosyoterapi bu yollardan en çok kullanılan teknik olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyoterapi ile bir grup içinde bulunma, grup içinde diğerleri ve davranışları ile karşılaşma, durum analizleri yoluyla bireyin keşfi üzerinden bireyi oluşturan parçaları tespit etmekte kullanılan yöntemler ile empati kazanılmaktadır (Swan, 1984). Bu noktada Temelli Karşılaşma Terapisi (Grounded Encounter Terapi, GET) olarak adlandırılan terapi ise, terapi alanının sosyal durum ve bağlam temellerindeki sebep etkenlerle karşılaşma yaşamasına, yorumlanmasına niyetlidir (Swan, 1984). Bazen tarafların bazen de sosyoterapistlerin karşılaşmasıyla keşif mümkün olmaktadır.

Psikolojide karşılaşmalarla bağlantılı kavramlar incelenirken karşılaşmanın içinde taşıdığı beklenmedik olma hali Lacanyen kuramda belirtildiği gibi travmayı akla getirmektedir (Korkmaz, 2021). Gerçek ile karşılaşmanın da beklenmedik olduğunu düşünürsek, travma bu noktada ayrılarak karşılaşma anının ıskalamış olduğu ve gösteren zincirinde anlamsız delik açan duruma denmektedir (Lacan, 2013).

Psikolojiyi derinden ilgilendiren diğer bir konu ise bireyin doğduğu andan itibaren fiziki gerçeklikler ile sürekli bir dizi bilinçli ya da tesadüfi karşılaşmalar içinde olmasıdır. İlk karşılaşmadan itibaren öğrenme, tecrübe, düşünceler gelişmeye başlamaktadır. Günümüz Din Psikolojisinde sıkça yer bulan karşılaşma kavramı ve getirdiği tecrübeler tarih boyunca dövüş, münakaşa, muhabbet, yüz yüze buluşma ve engellerin buluşması formlarıyla gerçekleşmektedir (Şekil 6). Karşılaşma bir anlamda kişinin gelişimine katkıda bulunan zorluklarla bir araya gelmektir. Bir yandan da karşılaşmalar öğrenme yolunda kendini aşıp öğrenmenin gerçekleşmesini sağlayan en önemli noktadır (Ziegler, 2003).

Şekil 6. The Analytic Encounter: Transference and Human Relationship kitabının kapak resmi (URL-7, 2024)

Psikolojide karşılaşmanın etkisi incelendiğinde Varoluşçu Felsefe ile aynı temele dayandığı görülmektedir. Psikiyatrist J.L. Moreno, Freud'un savunduğu gibi bireyin yaşamında asıl etkili olan olguların cinsel ve saldırgan enerjiler olmadığını, bir ileri görüşle insan karşılaşmaları olduğunu belirtmiştir (Djuric vd., 2016). Karşılaşma kavramı bu bağlamda Freud'un geliştirdiği Psikodrama Felsefesinin baş etmenlerinden biri olduğu gibi Varoluşçu Felsefenin de temelinde yer almaktadır. Kişinin sahnede kendi ve yaşamında önemli diğer benlerle yaşadığı olaylar da gerçek hayat sahnesinde karşısına çıkanlarla yüzleşmeleri de karşılaşmadır. Burada öteki benler yardımcı ego olarak tanımlanmaktadır ve yardımcı ego kullanımıyla kişi başka kimliğe bürünüp o çerçeveden hayata bakması sağlanmaktadır (Karp vd., 2013).

Moreno'ya (1980) göre Psikodramanın karşılaşma zemininde bulunduğu bir diğer önemli özellik spontanlıktır, ilişkiler de tam bu noktada kurulur, tıpkı tesadüf kavramına ilişkilendiği gibi. Bir de karşılaşma rol değiştirme tekniği ile çözümlenebilir, bu yolla kişilerin karşılaşmalarda ötekini tanıma, algılama yeteneği analiz edilebilir. “İki kişinin karşılaşması: göz göze, yüz yüze ve senle yakınlaşınca gözlerini yerinden çıkaracağım ve kendiminkilerin yerine koyacağım ve sen de benimkileri çıkaracak ve kendininkilerin yerine koyacaksın. Sonra ben seninkilerle bakacağım ve sen de benimkilerle bakacaksın” (Moreno, 1946/1980). Yine aynı doğrultuda Baim, Burmeister ve Maciel (2013) “başkaları ile sürdürülen ilişkide, onların bakış açılarını gerçek derinliği içinde görmeye (authentic) hakiki bir istek duymak ve sahnelemek, karşılaşmadır” şeklinde bir açılım yapmıştır. Psikoloji disipliniinde karşılaşma ile ilgili öne çıkan kavramlar Şekil 7'deki gibidir.

1.5.3. Sosyolojide Karşılaşma

Sosyal etkileşimlerde; öteki ile karşılaşmalarda öteki karşısında sergilenen benlik sunumu kavramının, daha açık bir deyişle beni nasıl değerlendirdiğinin ve bu tutumu nasıl geliştirdiğinin önemini vurgulayan Gofmann (1967), bu aşamada insanın ötekine açtığı, kapattığı, açmak istemediği, kaçındığı, fark edilen / edilmeyen izlenimlerin kişiden kişiye değiştiğini ifade etmektedir. Karşılaşmaları konu edinen kitabında Gofmann, tesadüfi karşılaşmaların yokluğunda bireylerin varlıklarını ve hali hazırda bulundukları topluluğun

üyeyi olarak kalmaya devam ettiklerini belirtmektedir. Bunun yanı sıra örgütlü karşılaşmalar için fiziken varlığının da toplulukla etkileşim içinde olması haliyle rollerin oluştuğu, kimliklerin, ilişkilerin anlamlandırıldığından bahsetmektedir. Weigert (2003) ise kişilerin öteki ile karşılaşmasıyla başvurduğu kimlik alışverişini sosyolojik bakımdan görünür ahlak (apparent morality) kavramı ile açıklamıştır. Doğal olarak bu sosyolojik etkileşimde, kavramın var olan kimlikleriyle uyum sağlamaları beklenmektedir.

Sosyolojide karşılaşma konusu kültürel karşılaşmalara odaklanmakta ve kentler ise bu karşılaşmalara zemin oluşturmaktadır. Yaşadığımız kentler; farklı sınıf ve rütbelere insanların ortak amaçları uğruna topladığı ve aynı zamanda örgütlenmiş karşılaşmaların yaşandığı yerlerdir (Engels, 1997). Kültürel karşılaşmalarda kırsalla kent arasındaki uçurumun azalması için Garcia Canclini karşılaşma kültürü kavramını önermektedir. Bu bağlamda örnek verdiği Latin Amerika’da olduğu gibi bireylerin köyden kente ulusal sınırlar paralelince yer değiştirmesiyle oluşan yersiz yurtsuz kültürün parçası olduklarını ve sınır mekânları oluşturduklarına işaret etmektedir (Sönmez, 2007).

Kent içinde karşılaşmalara farklı bir çalışma ile dokunan Lucas De Man tarafından projelendirilen ve New Heroes’un tasarlayıp ürettiği büyük plastik imitasyon göz bebeği şeklindeki interaktif sanat enstalasyonu, kentin farklı noktalarına yerleştirilerek kente farklı bir bakış açısı, gözün içinden kente bakarken kendileriyle ve kentliyle yeni bir karşılaşma olanağı sunmaktadır. Kenti göz bebeği yoluyla insansılaştırarak göz içinde deneyimi yaşayan insanla toplumun geri kalanı arasında bağ kurulması sağlanmaktadır (Şekil 8) (Barnes, 2014).

Şekil 8. Dev imitasyon gözbebekleri (URL-8, 2024)

Aykutalp’e göre, modern öncesi toplumlar aynı zaman mekân ilişkileri boyunca örgütlendikleri için yüz yüze karşılaşmaların ve aynı mekânı paylaşmanın döngüsel bir

tekrarı üzerine kurulu karşılaşmalar üretirler. Bu durum modern öncesi birçok toplumun tekrara dayalı zaman anlayışı üzerine kurulduğu gerçeği ile de sabittir. Buna karşın modern toplum uzak mesafeler boyunca hareket edebilecek taşıyıcı araçların ve iletişim-ulaşım olanaklarının varlığı ile modern öncesi toplumlardan ayrılırlar. Endüstrileşme ve kapitalizm ile birlikte kırsalın tasfiyesi ve artan kentleşme farklı sosyo-ekonomik ve kültürel gruplardan bireylerin tesadüfi karşılaşmalarını örgütleyen metropol hayatını (Şekil 9) olanaklı kılmıştır (Aykutalp, 2021).

Şekil 9. Tokyo, Shibuya yaya geçidi (URL-9)

Sosyoloji alanında öteki ile karşılaşma konusu sıklıkla göç üzerinden de yer bulmaktadır. Farklı insan ya da kültür gruplarının yoğun olarak karşılaşmasına olanak sağlayan göç hareketleri öteki ile karşılaşma bakımından ele alındığında önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat sadece farklı grupların karşılaşması bakımından ele alınamayacak bu kavramın sosyolojik olarak daha yoğun bağlantılar oluşturduğu ve bütünsellik içinde meydana gelen bir karşılaşmalar silsilesi olduğu anlaşılmaktadır. Fiziki mekanlarda meydana gelen bu karşılaşmalar, göç hareketlerinin yoğun olduğu bölgelerde bir zihniyet dönüşümü de olduğunu göstermektedir.

Toplumların sahip olduğu kültürel öğelerin sınırlarının, göç hareketleri sırasında meydana gelen karşılaşmalarla ortaya çıkabilecek kaynak paylaşımı, üretim ilişkileri, kalıp yargılar, devlet politikası, modernleşme gibi sosyolojik etkenler sebebiyle kültürel açıdan asimilasyon, adaptasyon ve entegrasyon gibi durumlardan korunması amacıyla belirginleştirileceği ya da zayıflatılabileceği anlaşılmaktadır (Eriksen, 2004). Göç ile ortaya çıkan kültürel karşılaşmalar sonucunda, farklı sosyo-kültürel kimlikler doğmakta ve göçmenliğin esareti altında yaşanan deneyimler, gelenekler, yaşam biçimleri inanışlarda bulunan doğrular kendi kültürüne eleştirel yaklaşımı da içinde barındırmaktadır. Birbirinden farklı geçmiş ve aidiyetlerden gelen insanların karşılaşmalarında yaşadıkları kaygı ve

bilinmezlik karşı tarafı yeterince bilmemekten ileri gelmektedir. Göç sürecinde bu bilinmezlikten doğan önyargı ve güvensizlik gelişebilmekte ve bu toplumsal karşılaşma bir problem yaratabilmektedir (Erkan, 2016).

Rushdie ise bu konuda ötekileri; ortak anavatanı paylaşanların bütünlüğü ve güvenliği için bir tehdit olarak tanımlamaktadır. Yabancı düşmanlığı ve fundamentalizm (köktendincilik) aynı madalyonun farklı yüzleridir, çünkü gerçekten Heimat (anavatan) arayışı, bir çeşit fundamentalizmdir diyen Rushdie (1991),“ Saflığın havarileri daima öteki kültürlerle karşılaşmanın öz kültürlerinde tahribata yol açacağı korkusuyla hareket ederler.” demiştir. Kültürel karşılaşmalar; içinde hareket barındıran, zaman ve mekânın kaygan zemininde sürekli dönüşen kavramlardır.

Sosyolojik etkileri üzerinden ele alınan göç kavramı, bir karşılaşma durumudur ve potansiyel gerilim ve uyum dinamikleri üzerinde var olduğu es geçilmemesi gereken bir gerçektir. Erkan (2016)’a göre Amerika göçlerle kurulduğu için yekpare bir karşılaşma alanı olarak ele alınmaktadır. Karşılaşma alanı aynı bile olsa iki farklı topluluğun karşılaşması kolay olmamaktadır (Erkan, 2016). Avrupalı yazarların yabancı kültürlerden bahsettikleri metinlerinde, yabancı olana karşı yaklaşımları hakkında yapılan çalışmada değinilen nokta; kültürel karşılaşmaların göç dışında sömürgecilik ve dini yayılmacılık sonucu da gerçekleştiğidir.

Sosyolojide göç yoluyla karşılaşma sonucunda ortaya çıkanlar kültürlerarası temas, kültürlerin çatışması, kültürlerin kaynaşması kavramları ile açıklanabilirken ek olarak yabancılığın her daim farklı iki kültürün birbirine yabancı olması ve karşılaşması olarak çıkmadığı, aynı kültür içinde de kişilerin birbirine yabancı kalabildiği ve hatta kendi içinde de bir yabancı ile karşılaşıldığı kabul gören bir görüştür. Bir diğer görüş ve yaklaşım biçimi ise Marlene Rall’in sınıflandırmasında yer alır, ona göre Avrupalı yazarların yabancı ile karşılaşmada değinme biçimleri üçe ayrılır: sözde üstünlük duygusu, yabancılama duygusu, şeffaflık/geçirgenlik duygusu (Konukman, 2006).

Sosyolojik olarak ayrılan farklı gruplar toplumun katmanlarını oluşturmaktadır, bu grupların arasında yaşanan ilişkiler ve davranış biçimleri grubun kendine has kimliğini oluşturmaktadır. Bu kimlik özelliklerinin yüzüstüne çıkması ilişki içindeki iki ve daha fazla grubun diğer grup veya gruplarla yaşadığı sosyal karşılaştırmalara bağlıdır. Sosyal karşılaşmalar sonucu olarak sosyal karşılaştırmalar, sosyal karşılaştırmalar sayesinde de sosyal kimliğin açıklanması sağlanmaktadır (Tajfel, 1982).

Bir diğerkarşılaşma ise Din Sosyolojisi bağlamında değinilen Katolik kilisesinin modernite kavramıyla karşılaşmasıdır. Din ve modernite karşılaşmasında ortaya çıkan karşılıklı gerilimler, kopuşlar, kırılmalar ve refleksleri inceleme üzerine yapılan çalışmada bu süreçte elde edilen tecrübeler üç dönem olarak nitelendirilmektedir; karşılaşma dönemi, hayatta kalabilme dönemi, uzlaşma dönemi (Gülerce, 2017). Bu anlamda denilebilir ki Katolik kilisesi sosyolojik olarak sert bir karşılaşma yaşamamış, bir noktaya kadar katılmış, bazı noktalarda karşı çıkmıştır. Modernite ile karşılaşmasıyla; kilise kendini yeniden üretmektedir. Bir başka görüşte ise bu süreçler dört aşamadan geçmiştir: ilki, moderniteyi reddeden bir Kilise; ikincisi, moderniteye rakip olma; üçüncüsü, 1962 sonrası modernite ile iş birliği evresi, sonuncusu ise 1968 sonrası moderniteye onay vermeme (Hellemans, 2001).

Son olarak kavrama ters açıdan bakarak, sosyolojik olarak karşılaşamama kavramını ele alan İnam (2001), karşılaşamama ile insanların dünyayı önyargılarla doldurduğu, birbirlerini damgalayarak, hayatlarını daraltan, birbirlerini ve kendi özlerini göremeyen, heveslerin yok olduğu, sığ insanlarla dolu bir halde kokuşmaya başlayacağını söylemektedir. Adaletsizliğin hükmettiği, insanların anlamsız savaşlarda hayatını kaybettiği ve açlıkla baş etmek zorunda kaldığı bir dünyada insanların karşılaşabilme yaşantısı (Erfahrung) yaşayabilmeleri çok zordur. Karşılaşabilmenin, bir anlamıyla alt yapı yeterliliği gerektirdiğini, sosyo-ekonomik düzen karşılaşabilme yaşantılarını belirliyorsa, karşılaşma yaşantılarının da sosyo-ekonomik düzeni etkileyeceğini ifade etmektedir (İnam, 2001). Karşılaşma kavramı sosyolojide ele alındığında öne çıkan kavramlar Şekil 10'da özetlenmiştir.

kurulmaktadır. Sinemada kullanılan flashback (geriye dönüş) ve flashforward (ileri dönüş) teknikleri ile ise karakterlerin geçmişleri ve gelecekleriyle olan karşılaşmalarını gösterir.

Sinemada karşılaşma kavramı, anlatının farklı düzeylerinde önemli bir rol oynar ve izleyicinin filmle olan etkileşimini zenginleştirir. Kavram; karakterler arasındaki etkileşimlerden izleyicinin duygusal ve entelektüel deneyimlerine kadar geniş bir yelpazede anlam ve derinlik sağlamaktadır. Örneğin; “Lawrence of Arabia” (1962) filminde batılı bir adam olan Lawrence'ın Arap çöllerinde Arap isyancılarla karşılaşması, “The Last Samurai” (2003) filminde Amerikan askerinin Japon samuray kültürüyle karşılaşması, “Avatar” (2009) filminde İnsanların Pandora gezegenindeki Na'vi halkı ile karşılaşması, “Schindler's List” (1993) filminde Oskar Schindler'in Nazi Almanyası döneminde Yahudi halkıyla olan karşılaşması, “Aman Tanrım!” (2003) filminde Bruce Nolan adında bir adamın Tanrı ile karşılaşması, Hollandalı ressam M.C.Escher'in matematiksel olarak paradoksları ve göz yanılmalarını resmettiği eserlerden ilham alınan “Inception” (2010) filminde ise mimari ile karşılaşmanın ve onunla etkileşimin ne kadar etkileyici ve özgün olabileceği anlatılmaktadır. Film mimarinin sadece fiziksel bir yapı değil, aynı zamanda zihinsel ve algısal bir araç olduğunu vurgularken, mekânın ve tasarımın nasıl sonsuz olasılıklar sunduğunu göstermektedir (Şekil 11).

Şekil 11. (Solda) Inception filminden bir sahne (2010), (Sağda) – M.C. Escher – Art Gallery (Sanat Galerisi) – 1956 (URL-10, 2010)

Ayrıca “Aman Tanrım!” filminde olduğu gibi sinemada olağanüstü ve metafizik durumlarla karşılaşma, izleyiciyi gündelik yaşamın ötesine taşıyan, bilinmeyeni keşfetme ve anlamlandırma çabası içine sokan önemli bir anlatı unsurudur. Bu tür karşılaşmalar, karakterlerin fiziksel dünyanın sınırlarını aşarak, doğaüstü varlıklarla, bilinçaltının derinlikleriyle veya varoluşsal sorularla yüzleşmelerine olanak tanır (Şekil 12).

Şekil 12. “Aman Tanrım!” filminde Jerry’nin Tanrı ile karşılaşması

Sinema filmlerinde sıklıkla işlenen karşılaşma ve karşıtlıklar kavramlarını irdeleyen Güler (2019); “Hiroşima Sevgilim” (1959) filminde farklı iki kıttadan iki insanın karşılaşması, “Romeo ve Juliet” (1996) adlı filmde ana karakterlerin akvaryumun iki tarafında karşılaşmaları, “Yedinci Mühür” (1957) adlı filmde bir şövalyenin ölümle karşılaşması örneklerinden ve bu karşılaşma sahnelerinin akılda kalıcılığından bahsetmektedir. Sinemada karşılaşma kavramına ilk örnek ise 1945 yapımı David Lean filmi olan “Brief Encounter”, iki yabancınnin tesadüfi karşılaşmasını konu edinen filmidir. Filmin hikâyesi, orta yaşlı iki evli insanın, tesadüfi bir karşılaşma sonucu birbirlerine âşık olmalarını ve bu yasak aşkın getirdiği duygusal karmaşıklıkları konu alır (Şekil 13).

Şekil 13. Brief Encounter adlı filmde bir sahne (URL-11, 2024)

Sinemada içsel karşılaşma türüne bir örnek olan "Black Swan" (2010) psikolojik bir gerilim filmidir. Nina'nın kendisiyle karşılaşması, içsel mücadelesinin ve kimlik arayışının bir yansımasıdır. "Black Swan", bireyin kendi karanlık yönleriyle yüzleşme sürecini ve bu sürecin getirdiği psikolojik çöküşü güçlü bir şekilde anlatır (Şekil 14).

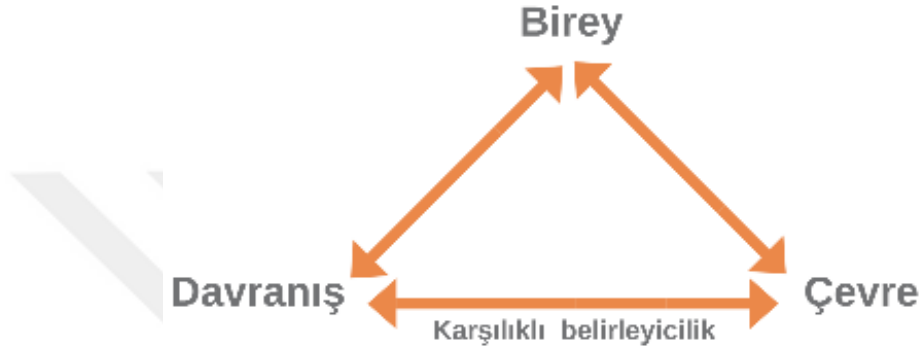
Şekil 14. “Black Swan” filminde karakterin kendisiyle karşılaşması (çatışması)

Ömer Kavur’un “Karşılaşma” (2003) filminde ise kavramın ele alınış yönleriyle karşılaşmalar film örgüsünde farklı bağlamlarda ele alınmaktadır. Ancak filmde en vurucu karşılaşma, yabancıyla değil kendisiyle olan geç kalmış bir karşılaşmadır ve yaşattığı ağır duygu etkileyicidir (Şekil 15). Filmin felsefi eleştirisini yapan Savaş (2006) filmi anlama yolunda; sınır durumların ötesine geçebilmek için gündelik kavramların dışında düz çizgisel zaman, ölüm, yazgı, rastlantı, zorunluluk, olumsuzluk, eşzamanlılık ve benzeri kavramların irdelendiğinden bahsetmektedir. Ayrıca Karl Jaspers’ın sınır durumları varoluş felsefesinin içinde Jaspers’a göre felsefe yapmayı tetikleyen temel bir kavramdır (Saner, 1970). İnsan hayatı boyunca farklı sınır durumlar içerisinde olabilmekte, iradesiyle durumları yaratabilmekte ya da sonlandırabilmektedir. Fakat filozofa göre insanın ortadan kaldıramayacağı hayatla mücadele etmeden yaşamının imkansızlığı, bedensel ve ruhsal acılar gibi varlığın çarptığı duvar, erkenden kestiremediği, durum karşısında aciziyetini gördüğü durumlar sınır durumlardır. Sonuç olarak insanların bu sınır durumlar karşısında yok saymak veya yüzleşmek şeklinde iki tutum takındığı belirtilmektedir (Topakkaya, 2007).

Şekil 15. Karşılaşma filminden bir sahne

Sinemada karşılaşma kavramının alternatif biçimde ele alındığı “Milyoner” filminin temelinde rastlantılar ve sonucunda yaşanan olaylar çerçevesi gözlemlenebilmektedir. Bütün (2018) çalışmasında bu bağlamda filmi çözümlerken Bandura’nın Sosyal Bilişsel Kuramı (Şekil 16) içerisindeki Karşılıklı Belirleyicilik Modelinde yer alan “Rastlantısal Olaylar ve Karşılaşmalar” ilkesine değinmiştir.

Şekil 16. Karşılıklı belirleyicilik modeli (Bandura A. , 1989) (Yazar tarafından yeniden hazırlanmıştır.)

Bu modelin temelini oluşturan birey, çevre, davranış kavramları birbirini karşılıklı olarak etkilemektedir. Kuramda bu ilkenin en önemli etkileyeni ise rastlantısal olaylar ve karşılaşmalardır (Bandura, 2001). Bandura’nın düşüncesine göre insanlar kendi hayatlarında söz sahibi olmakla beraber çevresel şartları kontrol edemeyebilirler, bu noktada rastlantısal olaylar ve karşılaşmaların yarattığı fark dikkat çekmektedir. Öyle ki rastlantısal karşılaşma “birbirleriyle tanışmayan insanların niyetlenilmemiş karşılaşmaları”; rastlantı olayı ise, “beklenmedik ve niyetlenilmemiş çevresel deneyimler” olarak tanımlanmaktadır. Bu karşılaşmalar ve tesadüfler sayesinde insanlar yeni duygu ve düşünme biçimleri geliştirmektedirler (İnanç & Yerlikaya, 2016). Film içindeki karşılaşmalara bakılırsa, tıpkı yukarıda açıklandığı gibi karşılaşmalara eklemlenen çevre, birey ve davranış da filmin salt karşılaşma üzerinden işlenmediğini hatırlatmaktadır. Yine de baskın bir şekilde filmin ana kurgusunda karşılaşmanın ve rastlantıların öne çıktığı söylenebilmektedir. Bandura ise tesadüfi olaylar ve karşılaşmaların kontrol altına alınamayacağını ifade etmektedir. Fakat Bütün (2018) “Aslında insanlar kendileri için arzuladıkları deneyimlerle karşılaşmak ihtimalini artıracak davranışlarda bulunabilirler. Ya da tersi durumda arzulanan karşılaşmalardan uzak kalmak için bu ihtimali azaltacak adımlar atabilirler.” diye

eklemektedir. Bu sözler karşılaşmaların örgütlenerek varoluşumuzun kudretinin artırılıp azaltıldığı felsefi yaklaşımı destekler niteliktedir (Büdün, 2018).

2008 yapımı bir Türk dram filmi olan “İssız Adam”, yalnız bir adam (Alper) ile hayatına yeni giren bir kadının (Ada) hikayesini anlatır. Ada ve Alper’in karşılaşmaları, filmde önemli bir yer tutar ve karakterlerin gelişimini etkiler (Şekil 17). Film, final kurgusunu seyirciye bırakacak şekilde başkarakterlerin tesadüfi karşılaşması ile sonlanır.

Şekil 17. “İssız Adam” filminin sonunda ana karakterlerin tesadüfi karşılaşması

M.S. 4. yüzyıl, İskenderiye’de ünlü kadın filozof ve matematikçi Hypatia’nın hayatını konu alan “Agora” (2009) filmi ise Hristiyanlar ve Yahudilerin Paganlarla çatışmasını, Hypatia’nın bağımsız düşüncelerini ve bilimsel çalışmalarını, kadınların o dönemde karşılaştığı sınırlamalar ve zorluklar bağlamında ele almaktadır. Film boyunca, inanç ve bilgi arasındaki ilişki sorgulanır. Hypatia’nın bilimsel yöntemleri ile Hristiyan inancı arasında sıkışıp kalan karakterler, etik ve felsefi ikilemlerle yüzleşir (Şekil 18).

Şekil 18. “Agora” filminde (solda) hristiyanların paganların külliyesinde saldırdığı an ve (sağda) Hypatianın eski hizmetçisinin ihaneti ile karşılaştığı an

Çalışmanın bu bölümünde ele alınan tüm filmler karşılaşma kavramı bağlamında irdelendiğinde farklı türde karşılaşmalara olanak tanındığı görülmektedir. Karşılaşmalar, çatışmalar, yüzleşmeler farklı kültürlerin, ideolojilerin, olayların, hayal ürünlerinin, ruhsal durumların, mekânların ya da bireylerin karşı karşıya gelmesi temalarına odaklanan ya da herhangi bir sahnesinde karşılaşma eylemini barındıran kurgularda işlenmektedir. Farklı türde karşılaşmalara değinen filmler gibi farklı bağlamlarda ve dönemlerde karşılaşmaların yarattığı çatışmaları, değişimleri ve dönüştürücü etkileri gözler önüne sermektedir. Bu bağlamda sinemada karşılaşma ile ilişkili öne çıkan kavramlar Şekil 19’da verilmiştir.

Şekil 19.Sinema disiplninde karşılaşma kavramıyla ilişkili kavram bulutu (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

1.5.5. Edebiyatta Karşılaşma

Edebiyatta karşılaşma kavramı incelendiğinde çevresindeki olayların betimlendiği, diğer disiplinlerde ele alınan bağlantılı kavramlara karakterlerin ve okuyucunun ilişkisi üzerinden aktarıldığı görülmektedir. Kavram edebi eserlerde öznelerin, kültürlerin, ideolojilerin veya farklı gerçekliklerin bir araya gelmesi ve bu etkileşimlerin doğurduğu sonuçlar üzerinden incelenir. Karşılaşma kavramı, anlatıların derinleşmesini, karakter gelişimini ve tematik zenginliği sağlamaktadır. Farklı kültürlerin karşılaşması; bireylerin diğer bireylerle, mekânlarla, diğer canlılarla ya da doğayla karşılaşması; kişisel, psikolojik

karşılaşmalar; tarihi ve sosyal karşılaşmalar, ilişki karşılaşmaları, doğüstü ve fantastik karşılaşmalar bu disiplinde dikkat çeken karşılaşmalardır.

Erich Maria Remarque'ın "Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok" adlı romanı, karşılaşmalar bağlamında incelendiğinde derin ve çok yönlü temalar barındırmaktadır. Roman, I. Dünya Savaşı'nın dehşeti ve gerçekliğiyle karşılaşan askerler savaşın gerçek yüzünü yaşarken, yaşlılar eski nesillerin ideallerine tutunmaktadır. Filme de uyarlanan roman; savaşın dehşetini ve insan ruhu üzerindeki yıkıcı etkilerini karşılaşmalar üzerinden derinlemesine inceler. Roman, Paul Bäumer'in gözünden savaşın acımasız gerçeklerini ve bu gerçeklerle yüzleşmenin zorluklarını ortaya koyar (Şekil 20).

Şekil 20. "Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok" kitabının filme uyarlanmış halinden karşılaşmalar

Fyodor Dostoyevski'nin "Yeraltından Notlar" adlı romanı, karakterlerin iç dünyalarıyla, toplumsal normlarla ve kendi varoluşsal krizleriyle olan çatışmalarını derinlemesine ele alır. Bu roman, özellikle başkahramanının içsel ve dışsal karşılaşmalarını merkeze alarak, insan doğasının karmaşıklığını ve toplumla olan gerilimlerini ortaya koyar. Romanın öznesinin geçmişte yaşadığı olumsuz karşılaşmalar, onun şu anki davranışlarını ve düşüncelerini etkiler. "Yeraltından Notlar", karşılaşmalar bağlamında derin psikolojik, felsefi ve toplumsal analizler sunar. Dostoyevski, bu karşılaşmalar aracılığıyla, insanın iç dünyasını ve toplumsal yapıların birey üzerindeki etkisini derinlemesine aktarabilmiştir.

Karşılaşmanın ana kavramlarından biri olan rasgele kavramı ile bağlantılı olarak Rancière (2019), an içerisindeki zaman ve zamandışılık hakkında şu sözleri sarfetmektedir: "İlk göz temasından birbirini tanıyanların artık birbirlerine bakmaya ihtiyacı yoktur." Rancière, herhangi bir an'ın, sadece bir arada bulunma zamanının etkisiz parçası olmadığını, hiçbir şey ile her şey arasındaki sınırda duran kırılma ânı, ortak hissedilebilir durumların

zamanında yaşayanlar ile artık hiçbir şeyin paylaşılmadığı ve artık hiçbir şeyin gerçekleşmeyeceği zamandışılıkta yaşayanların karşılaşma ânı olduğunu söylemektedir (Ranci re, 2019: 147).

Olağanüstü olaylarla karşılaşmayı anlatan kitaplar, genellikle bilim kurgu, fantastik ve doĒa st  türlerde yazılan eserlerdir. Bu tür kitaplar, karakterlerin sıra dışı durumlar ve olaylarla karşılaşmalarını ve bu olayların onların yaşamlarını nasıl deĒiřtirdiđini ele alır. “Tanrı'nın Kismeti”, olağanüstü bir olayla bireyin içsel ve toplumsal dünyası arasındaki zıtlıkları ve çatışmaları keşfeder. Kitapta Calvino, fantastik bir anlatı ve alegorik bir üslupla, insan doĒasının karmaşıklığını ve toplumsal normların birey üzerindeki etkilerini derinlemesine irdelerken, bireylerin ve toplumların karşılaştığı olağanüstü durumlarla nasıl başa çıktığını anlatmaktadır.

Ek olarak karşılaşma durumlarını ele alan edebi eserlerin gezi edebiyatının ürünleri olduğu görülmektedir. Bu baēlamda Koban (1999) gezinin, kültürlerarası, interk lt rel karşılaşmalarda öteki (yabancı) konusunu merkezleştiren tek potansiyel durum olarak algılanması gerektiğini aktarmaktadır. Gezi edebiyatının da tıpkı sosyolojide g   kavramının evrildiği gibi coĒrafi keşiflerle şekillendiği, yabancıya olan merakın arttığı belirtilmektedir. Yeni kültürle bireyin karşılaşmasında First-Contact-Szene kavramına yer verilmekte ve karşılaşanın kültürel baēlamda kendini aşmaya, öteki kültüre dahil olarak karşı kültürü anlamaya ve kendi kültürel deēerleri üzerinden anlamlandırmaya başladığı belirtilmektedir ( zt rk, 2006).

Edebiyatta karşılaşma kavramını irdeleyen G ndoĒdu (2021) ise, Yahya Kemal'in özellikle “Deniz”, “Açık Deniz”, “Deniz Türküsü” ve “Sessiz Gemi” adlı şiirlerini ele aldığı incelemede, “dilde sınır ihlali olarak sonlu ile sonsuz arasında bir karşılaşma tecrübesinin, edeb  metnin semantik muēlaklıđını baskılamayan özerk bir teorik bilincin farklı boyutlarını görünür bir kıyıya taşıdığını” ileri sürmektedir. Bunu açıklarken de farklı disiplinlerce irdelenmiş Jaspers'in sınır durumlarına deēinmektedir (G ndoĒdu, 2021).

Kaplan (2004), “Açık Deniz” şiirinde Yahya Kemal'in ‘hudutlu olanı aşma arzusu’nu denizle karşılaşma olarak ele almakta ve bunu, “Yahya Kemal, dünyadan ayrılacakmış gibi, yerin hudutlarına kadar varır ve orada büyük denizle karşılaşır” şeklinde anlatmaktadır. G ndoĒdu (2021)  alışmasında başka bir bakış açısı sunan Gadamer'in yüzleşme veya karşılaşma durumunu ele alışına deēinmekte; bu durumu bir sınır tecrübesi olarak gören Gadamer'e göre bu olgu ötekini fark etmemizi saēlamaktadır. Öteki diye adlandırılanın ölüm karşısında sonsuzluk olmadığını, ikisinin sınırında kalma durumu olduğunu ifade etmektedir

(Gündoğdu, 2021). Şairin varlıkla karşılaşması ise şiirin oluşmasına sebep olmaktadır. Özellikle Tevfik Fikret'in doğa ile karşılaşması, gerçekte karşılaşması onu ruhen değişikliğe götürmekte kendi içselliliğiyle yüz yüze gelmesine sebep olmaktadır. Fikret'in şiirinde bu olgu derinleşme'nin başlangıcı olarak tarif edilmektedir (Özcan, 2016).

Ergün'e göre karşılaşma anlarında yaratılan deneyime odaklanılmakta ve romanda karakterlerin ötekilerle karşılaşma anlarında yazarın öne çıkardığı görme biçimleri ile başkasını bilebilmenin imkânı, öteki hakkındaki bilgilerin sınırlılığı ve bilmenin imkansızlığı şeklinde karşılaşma kavramları betimlenmektedir. Okura betimlenen, karakterlerin ne gördüğünden ziyade bakma deneyimi sırasında karşılaştıkları nesneler/kişilerle yaşanan etkilenim deneyimi olarak ifade etmektedir. Bu noktada hem kendi deneyimi hem de bakılan üzerinden algılananlar bakma deneyimini ortaya çıkarmakta öznelletirmektedir. Karşılaşmalar sırasında karakterlerin hikayeleştirilen deneyim türleri, bakanın ve bakılanın öznel halleri irdelenmektedir; bir başka açıdan bu karşılaşmalar, bakılanın bakana başkalık alanını açtığı bir fırsat ortaya koymaktadır (Ergun, 2015).

Ünlü yazar Paul Auster'ın eserleri tematik olarak genellikle şans teması çerçevesinde işlenmektedir, öyledir ki şans ve kader ötesi tesadüfler hatta kader hiçliği olabilecek boyuttaki tesadüfler olarak karşımıza çıkmaktadır. Auster, kilit noktaları şans eseri meydana gelen olaylar, tesadüfi karşılaşmalar olan kendi gerçekliği ve kurgusu arasında okura keşif alanı kurmaktadır (Aykaç, 2017). Yazarın "Ay Sarayı" kitabındaki Marco Fogg karakteri hayatımızın bir rastlantılar silsilesi tarafından belirlendiğini ve dengeli yaşam için bu değişkenlik ve şoklarla mücadele etmek zorunda olduğumuzu ifade etmektedir (Auster, 2012).

"Odamda Yolculuk" adlı eserin sahibi Xavier de Maistre oda hapsindeki bir subayın bir oda içinde fakat düşsel bir sonsuzlukta yaşadığı yolculuğu anlatmaktadır (Maistre, 2016). Karşılaşmayı mekân-beden-nesnenin her karşılaşması olarak değerlendiren Özbek (2021), bu eserde karakterin yolculuklar içinde beklenmedik durumlarla karşılaşırken nesnelerin dört duvar arasından sıyrılarak, sonsuz olasılıkta deneyimlere gebe olduğundan bahsetmektedir.

May (2008) ise "Yaratma Cesareti" adlı kitabında karşılaşmaların yaratıcılık üzerindeki etkisi ve önemini anlatırken, karşılaşma etkileriyle yaratıcılık kavramının ortaya çıktığına ve bu durumun karşılaşma kavramı merkeze alınarak çözülebileceğine değinmektedir. Yazara göre karşılaşmalar sayesinde yaratıcı ürünler ortaya çıkmaktadır. Ayrıca yazar yüksek nabız, yüksek tansiyon, oluşturulan sahneyi daha net anlayabilmemiz

için gözlerin kısılarak görüşün yoğunlaşması, etrafımızdaki şeylere karşı kayıtsızlaşma şeklinde tasvir ettiği karşılaşmanın, yaratma sürecinin ilk adımını oluştururken ifadedeki gibi ruhsal ve fiziksel etkileri olduğundan bahsetmektedir. Bu süreçler içindeyken gündelik ve biyolojik ihtiyaçlar unutulabilir ya da ertelenebilir. Bu durumun izahı olarak da yazar otonom sinir sisteminin parasempatik bölümünün işlevinin engellenmesi ve sempatik sinir sisteminin etkinleşmesini eklemektedir.

Ana teması birey-yapı karşılaşmaları üzerine yazılmış edebi eserler arasında öne çıkan Gaston Bachelard'ın "Binalar ve Kişiler" (La Poétique de l'espace) adlı eseri, mimari mekânlar ve birey arasındaki etkileşimleri felsefi ve estetik bir bakış açısıyla ele almaktadır. Kitap, mekânın bireyler üzerindeki etkilerini derinlemesine incelerken, karşılaşmalar teması bağlamında önemli bir içgörü sunmaktadır. Ray Bradbury'nin "Gözlerim Kapanmadan" (The October Country) adlı eseri, kısa öykülerden oluşan bir koleksiyon olup, bireylerin olağanüstü olaylarla ve doğaüstü varlıklarla karşılaştığı temalar içerir. Bu öyküler, karakterlerin içsel dünyalarıyla dışsal olağanüstü olaylar arasındaki etkileşimleri ve karşılaşmaları derinlemesine irdelemektedir.

Sonuç olarak, edebiyatta karşılaşma kavramı, hikayelerin zenginleşmesine, karakterlerin derinleşmesine ve okuyucunun daha geniş perspektifler kazanmasına olanak tanımaktadır. Bu nedenle, edebi eserlerde karşılaşma teması sıkça işlenmekte ve önemli bir anlatı aracı olarak kullanılmaktadır (Şekil 21).

anlamına gelmemektedir. Karşılaşmaları aktif bir karşılaşan, pasif bir karşılaşan üzerinden okumak tek taraflı kalmakta ve çoğulluk ile diğer çoğul potansiyeller karşılaşmakta, her karşılaşma ile katmanlar ve olasılıklar doğmaktadır (Berber, 2020). Mimarlıkta karşılaşma kavramı ise bu olasılıklar ve katmanlarla zenginleşmekte ve çeşitlenmektedir. Bu olasılıklar öznelere, karşılaşma türlerinin ve karşılaşmaya etki eden faktörlerin farklılaşmasıyla yeniden üretilmektedir. Çalışmanın bu kısmında karşılaşma türlerinden birey-yapı ve yapı-yapı mimari karşılaşmaların öznesi olarak ele alınırken, birey-birey karşılaşmalarına da imkân veren fiziksel ortam olarak mimariden bahsedilmektedir.

Parklar, meydanlar ve sokaklar gibi kamusal alanlar, insanların birbirleriyle karşılaşma ve etkileşimde bulunma mekânları olarak ele alındığında tüm kentin planlanmasında karşılaşmaların düzenlenmesi topluluk bağlarını güçlendirebilir ve çeşitliliği, kapsayıcılığı destekleyebilir. Mekânların esnek ve çok amaçlı kullanıma uygun olması, çeşitli kullanıcı gruplarının ihtiyaçlarını karşılayarak karşılaşmaları artırabilir. Açık planlar ve mekânların her türlü kullanıcı için erişilebilir olması insanların birbirlerini görmelerini ve etkileşimde bulunmalarını kolaylaştırmaktadır. Kentsel mekânlar için Karen ve Stevens (2007), sınırların ve ölçeğin değiştiğini, bireylerin farklılaştığını, buna bağlı olarak da ihtiyaçlara farklı cevaplar verilmesi ve sürdürülebilir olabilmesi için esnek ve açık olması gerektiğinden bahsetmektedir. Kent içinde yaşanan fiziksel ve sosyal karşılaşmalar; tarihte sosyal, ticari ve politik karşılaşmalar için tasarlanmış olan Antik Yunan agoralarına kadar uzanmaktadır (Şekil 22).

Şekil 22. Perikles dönemindeki antik Atina Agorası'nın hayali bir tasviri (URL-12, 2024)

Gündelik hayat içerisinde her ne kadar birbirinin aynı gibi gözüken faaliyetler gerçekleşse de zaman ve bireyin gündeliği, mekânı her seferinde yeniden ve biricik oldurma halinde olduğu görülmektedir. Ayrıca karşılaşmalar ile belirlenen taktik ve stratejiler

çevresindeki basınç, rutin ve ritimleri delerek hayatı akışkan ve dinamik hale getirmektedir. Kapalı ve sınırlı mekân içerisinde üretilen mekânsal pratikler ise karşılaşma ve çarpışma olasılıkları ile yeni ve çarpıştıkça çoğalan deneyimler üretmektedir (Ökdemir, 2018). Lefebvre (2011), kamusal mekânda gündelik hayatın rutin ve ritimleri içinde insan mekân karşılaşmalarının mekânı yeniden ürettiğine dikkat çekmektedir. Kamusal mekân dediğimiz olgu kent ve bireyin özgür ve beklenmedik sosyal faaliyetleri üretebildikleri fiziki zemini sağlamaktadır (Lynch, 1990). Bu bağlamda önceden kestirilemeyen, tesadüfi karşılaşma yani başkalıkla karşılaşma olarak tanımlanan, kendiliğinden oluşan ve çoğunluğu arzulanan karşılaşmalar olmadığından bu karşılaşmaları, çatışmalı karşılaşmaları azaltmak için istenen ve üretici karşılaşmalarla değiştirmek gerekmektedir (Morrison, 2004; Hardt & Negri, 2011).

Sosyal birer varlık olan insanların diğerleri ile arasında karşılaşma sayesinde bireysel keşifler de gerçekleşmektedir. Karşıtlıkların da yol göstericiliği ile karşılaşma, bireyin bireysel kimlikleri oluşturabilmesi için temel bireysel ihtiyaçlarından biri olmaktadır. Bu yolla birey kendini ifade ve gerçekleştirme alanı bulur, gündelik hayat ve kamusal alanlarda özellikle yürüme eylemi ile karşılaşma zeminleri ve gündelik yaşamda ortaya çıkan gündelik rotalar her ne kadar örgütlenmiş de olsa içinde spontane karşılaşmalar da yer almaktadır. Yürüme, hızından dolayı kentin doğal bir akışta deneyimlenmesine imkân vermektedirken, kent herhangi bir araç vasıtasıyla deneyimlenirken potansiyel karşılaşmalar yok edilebilmektedir. Bu sebeple mekânın fiziksel mekansallığı ve niteliği, bireyin hareketi ve yeniden üretmesine bağlıdır. Dolayısıyla kamusal mekânda birey mekân ilişkisinin niteliğini belirleyen; bireyin hissettiği mekânsal aidiyet, sosyal anlamda ihtiyaçlara cevap veren mekânsal uzlaşma gibi unsurlardır (Kösenciğ, 2018). Tanyeli (2011), kentteki karşılaşma mekânlarının diyalog kurmaya bazen de çatışmaya imkân verdiğinden, kentin oluşmasında farklı toplulukların karşılaşmalarının önemli rol oynadığından bahsetmektedir. Rastlantısal karşılaşmalar üzerine Stavrides (2016) “Tesadüfi karşılaşmaların baskınlığı ve çağdaş kent hayatının karmaşıklığı, kent sakinini yaratıcı bir gezinme zekâsı geliştirmeye zorlar.” ifadesini kullanmaktadır.

Kentler, çeşitli yapıların bir araya gelmesiyle oluşan karmaşık ve dinamik yerleşim alanlarıdır (Şekil 23). Bu yapılar, sadece fiziksel varlıklar olarak değil, aynı zamanda sosyal, kültürel ve ekonomik yaşamın da merkezleridir. Bu merkezlerde yaşanan karşılaşmalar, kentsel mekânın algısal deneyiminde cephelerin oynadığı kritik rolü gözler önüne serer.

Şekil 23. Nariwa Musesum, Nariwa, Japan. Fotoğrafçı, Mitsuo Matsuoka.

Kent içindeki yapıların cepheleri, yalnızca estetik birer öge olmanın ötesinde, toplumsal etkileşimlerin yönlendirildiği mekânsal sınırları tanımlar ve kent kimliğinin şekillenmesinde belirleyici bir faktör olarak işlev görür. Cepheler, mekânsal deneyimlerin bireyler arası etkileşimlerle birleştiği noktada, kentin sosyal ve kültürel dinamiklerini görünür kılan birer arayüz olarak değerlendirilmelidir (Şekil 24).

Şekil 24. Petra antik kentinde cephe ve kültür (URL-13, 2024)

Karşılaşılan yüz olarak yapı cepheleri, yapıların dış yüzeylerini oluşturan ve kentin estetik, işlevsel ve sosyal dokusunu şekillendiren, kent kullanıcısının en çok ilişki kurduğu, iletişime geçtiği mimari öğedir. Cephe tasarımının tarihsel gelişimi, mimarlık tarihinde önemli bir yere sahiptir. Farklı dönemlerde ve kültürlerde cepheler, mimari tarzların, teknolojik gelişmelerin ve sosyal değişimlerin yansımalarını taşır. Yapı cepheleri, bireyin yapı ile ilk karşılaşmasını ve etkileşimini büyük ölçüde şekillendiren ve kentsel çevrede belirleyici bir rol oynayan önemli unsurlardan biridir (Şekil 25).

Şekil 25. Gent de Krook yapısı ve Brüksel’de bir sokak (Yazarın arşivinden alınmıştır.)

Cephe tasarımı, yapının kimliğini, işlevini ve estetiğini yansıtırken, aynı zamanda kullanıcıların ve çevredeki insanların bina ile olan ilişkilerini de şekillendirir. Bina cephesi, yapının ilk izlenimini belirlemektedir. Estetik olarak çekici veya dikkat çekici bir cephe, bireylerin yapıya olan ilgisini artırabilir. Bununla birlikte cephe tasarımı, cephede kullanılan malzemeler; yapının estetik, duygusal algısını etkiler, binanın kimliğini ve karakterini yansıtır. Bireyin karşılaştığı cephe üzerindeki pencereler ve açıklıklar, iç mekânların doğal ışık almasını ve dışarıdan görülebilirliğini sağlar. Bu, bireylerin yapının iç mekânlarını görerek daha fazla bilgi edinmelerini ve yapıya ilgi duymalarını sağlar. Cepheler, yapıların konuşan yüzü olarak, kullanıcılarına ve çevresine bilgi verir, mesajlar iletir ve anlamlar yaratır. Cephede yer alan balkonlar, teraslar ve benzeri unsurlar, bina ile birey arasında fiziksel ve görsel etkileşimi artırır. Cephe tasarımı, binanın çevresiyle nasıl bir ilişki kurduğunu belirler. Şeffaf ve açık cepheler, yapının sosyal olarak daha kapsayıcı ve davetkâr olmasını sağlar (Şekil 26). Cephe üzerindeki sosyal alanlar (örneğin, geniş merdivenler, oturma alanları) bireylerin bir araya gelmelerini ve etkileşimde bulunmalarını teşvik etmektedir.

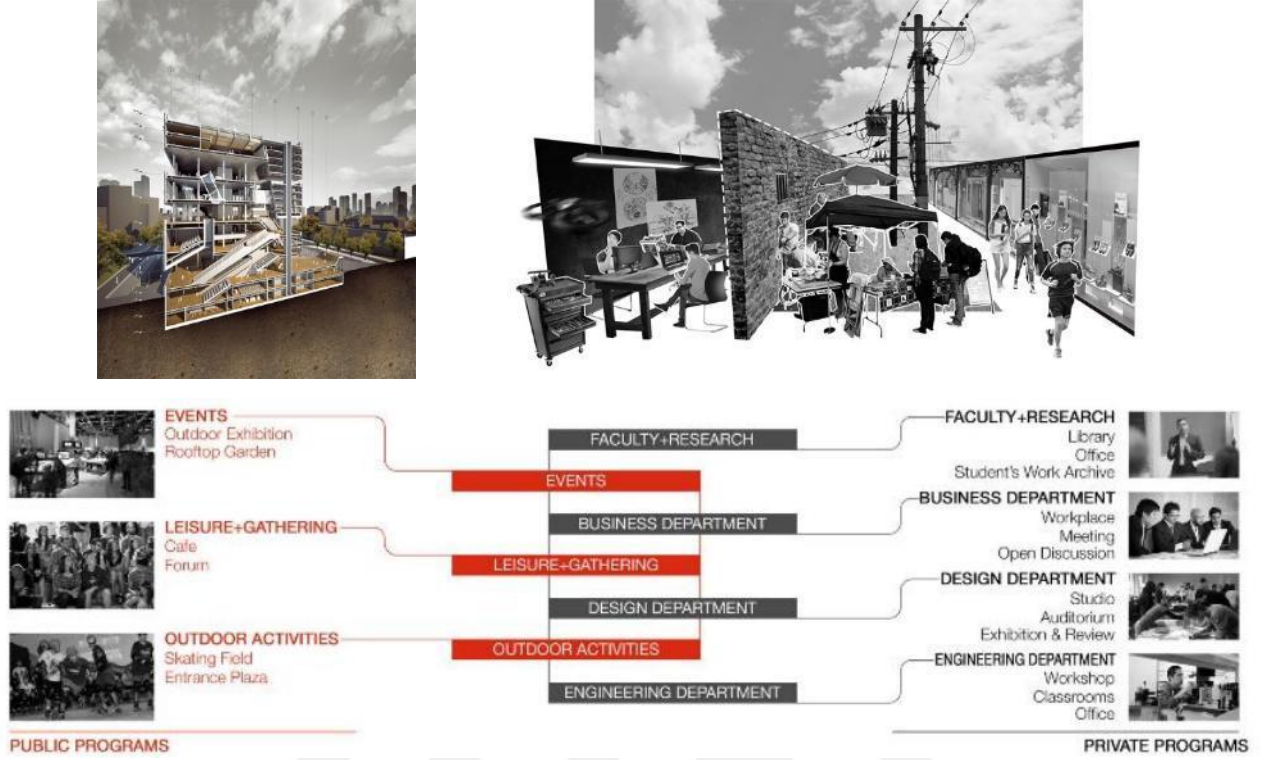

Şekil 26. Isolated Building Facades, Zacharie Gaudrillot-Roy (URL-14, 2024)

Bina cepheleri, bireylerin yapıyla nasıl bir etkileşimde bulunacağını belirleyen kritik unsurlardır. Doğru tasarlanmış bir cephe, bireylerin yapıyı olumlu bir şekilde deneyimlemelerini ve hatırlamalarını sağlar. Çalışmada birey-yapı karşılaşmalarında cephe, karşılaşılan öznenin algılanan ve temas ettiği yüzey olarak ele alınmaktadır.

Beden, öznenin varlığının fiziksel olarak ete kemiğe bürünmüş ve tanımlanmış hali olduğundan bu olgu kendi ile karşılaşması sırasında öteki ile arasındaki ilk sınırı diğer yandan ise sınırsızlığı var etmektedir. Bir mimari ürün ile bireyin bedensel ve tinsel anlamda temas ettiği her şey gibi karşılaşmasında göstergeler ile diyalog kurulmaktadır. Mimaride karşılaşmanın gerçekleştiği mekânların yeniden üretim aşamasında özne katmanının da sürekli değişken olduğu göz önüne alınması gerekmektedir. Bu bağlamda Constant Nieuwenhuys'un "Yeni Babil" adlı eserinden bahsetmek gerekir; burada bedenler kimliksizdir, organsızdır. Labirentlerle çevrili bu yapıda, labirentlerin şekli değişir, deneyim değişir, arzular değişir (Kalay, 2018). Mimari karşılaşmanın dönüşümsellik ve muğlaklık kavramlarıyla ele alındığında, karşılaşma eksenini ile bedene ve mekâna ait yeni açılımlar sağlandığından bahseden Kalay (2018), bu açılımların keşif süreci içinde olduğunu aktarmaktadır. Karşılaşma anında beden ve mekân tarafından mekânın teni oluşmaktadır, bedenin deneyimsiz oluşu ile mekân mimarlığının üstüne çıkarak bir özne gibi davranmaktadır. Bunun için taraflar temasa ihtiyaç duymaktadır.

Karşılaşmaya imkân veren mekânlar ve karşılaşma yoluyla oluşan mekânlar, bireylerin buluşma, seyretme, tanışma gibi eylemlerine cevap veren geçitler, avlular, rampalar, sokaklar gibi mekânlardır. Bu tür mekânlar, bireyler için özgün deneyimler sunarken, ana yapı için de ön deneyim oluşturur. Bu deneyimler, insanlarla karşılaşmak, sürprizler yaşamak ve keşifler yapmak gibi unsurları içerir. Böylece, bireylerin yapı cepheleri ile karşılaşmaları da bu akış içinde doğal bir şekilde gerçekleşir. Karşılaşmalar, bireylerin anı keşfetmesine yardımcı olur ve bu süreçte belleğin an ile gelecek arasında bir arabulucu olabileceği anlatılmaktadır (Yılmaz, 2016). Örneğin kendileri tarafından belirlenen sınırların ötesine geçme gereğinin içsel tutarlılıktan daha ağır bastığını savunan mimari tasarımcı Wang, ofisler ile kampüs arasındaki etkileşimleri artırmak amacıyla tasarladığı proje ile görsel şeffaflık ve doğrudan erişim klişesini radikal bir programlama modeliyle sorgular. Projede kapalı araştırma alanları ve açık halk bölgeleri yan yana getirilerek bir sandviç kesiti oluşturmakta, iki segment serisi arasındaki bağlantılar sağlanarak kesişim noktaları yaratılmaktadır ve bu şekilde karşılaşma anlarına yol açmaktadır (Şekil 27).

Şekil 27. Unexpected Encounter (URL-15, 2024)

Bireylerin yapıyla ilk karşılaşmasını ve bu karşılaşmanın sürekliliğini nasıl sağladığını çoğunlukla yapı yüzeylerinin tasarımı belirlerken bazen de yapının çevresindeki yapı topluluğu ve kent dokusu da belirleyici olmaktadır. Bu noktada, mimarlık disiplininde karşılaşmanın gerçekleşmesini sağlayan özneler yalnızca birey ve yapı ile sınırlı kalmayıp, yapıların birbirleriyle kurduğu mekânsal ve görsel ilişkiyi de içermektedir (Şekil 28).

Şekil 28. Martin Schulz Van Treeck tarafından 1970'li yıllarda Paris'in kalbindeki Villette semtinde tasarlanan bir grup sosyal konut binası olan "Orgues de Flandre"

2. YAPILAN ÇALIŞMALAR I: KAVRAMSAL ANALİZ

Felsefe, psikoloji, sosyoloji, sinema, edebiyat ve mimarlık disiplinlerinde çok yönlü bir biçimde irdelenen karşılaşma kavramının çeşitli bağlamlarda nasıl şekillendiği ve anlam kazandığı analiz edilmiştir. Her bir disiplin, karşılaşma kavramına kendi perspektifinden bir açılım sunarak, kavramın zenginliğini ve çok katmanlı doğasını açığa çıkarmaktadır. Farklı disiplinlerdeki kavramsal izlerin derlenmesiyle farklı kavramlar bir araya getirilmiş ve ortak olan kavramlar farklı renkte yazılmıştır (Şekil 30). Bu kapsamlı alanyazın çalışması, karşılaşmanın kavramsal analizini derinleştirmek ve disiplinler arası bir anlayış geliştirmek adına katkı sağlamaktadır.

Bu çerçevede felsefi açıdan karşılaşma kavramının bireylerin varoluşsal anlamda diğerleriyle ve çevreleriyle kurdukları ilişkiyi ifade ettiği tespit edilmiştir. Karşılaşma, bireyin kendisini ve dünyayı anlamlandırma sürecinde merkezi bir rol üstlenmektedir. Bu bağlamda, karşılaşma anı, varoluşsal bir kırılma anı olarak değerlendirilebilmekte; bu tür anlarda birey, kendisini ve başkalarını daha derinlemesine kavrama yolunda bir içsel uyanış yaşamaktadır. Psikoloji disiplini açısından bakıldığında, karşılaşma, bireylerin sosyal ve duygusal gelişim süreçlerinde önemli bir etken olarak değerlendirilmiştir. Karşılaşma, bireylerin arketiplerle ve diğer bireylerle kurdukları bilinçdışı bağların bir yansıması olarak görülmektedir. Sosyoloji disiplini ise karşılaşma toplumsal etkileşimlerin ve normların oluşumunda temel bir faktör olarak ele alınmaktadır. Toplumsal normlar ve roller, karşılaşma anlarında yeniden üretilmekte ve dönüştürülmektedir (Şekil 31 ve 32).

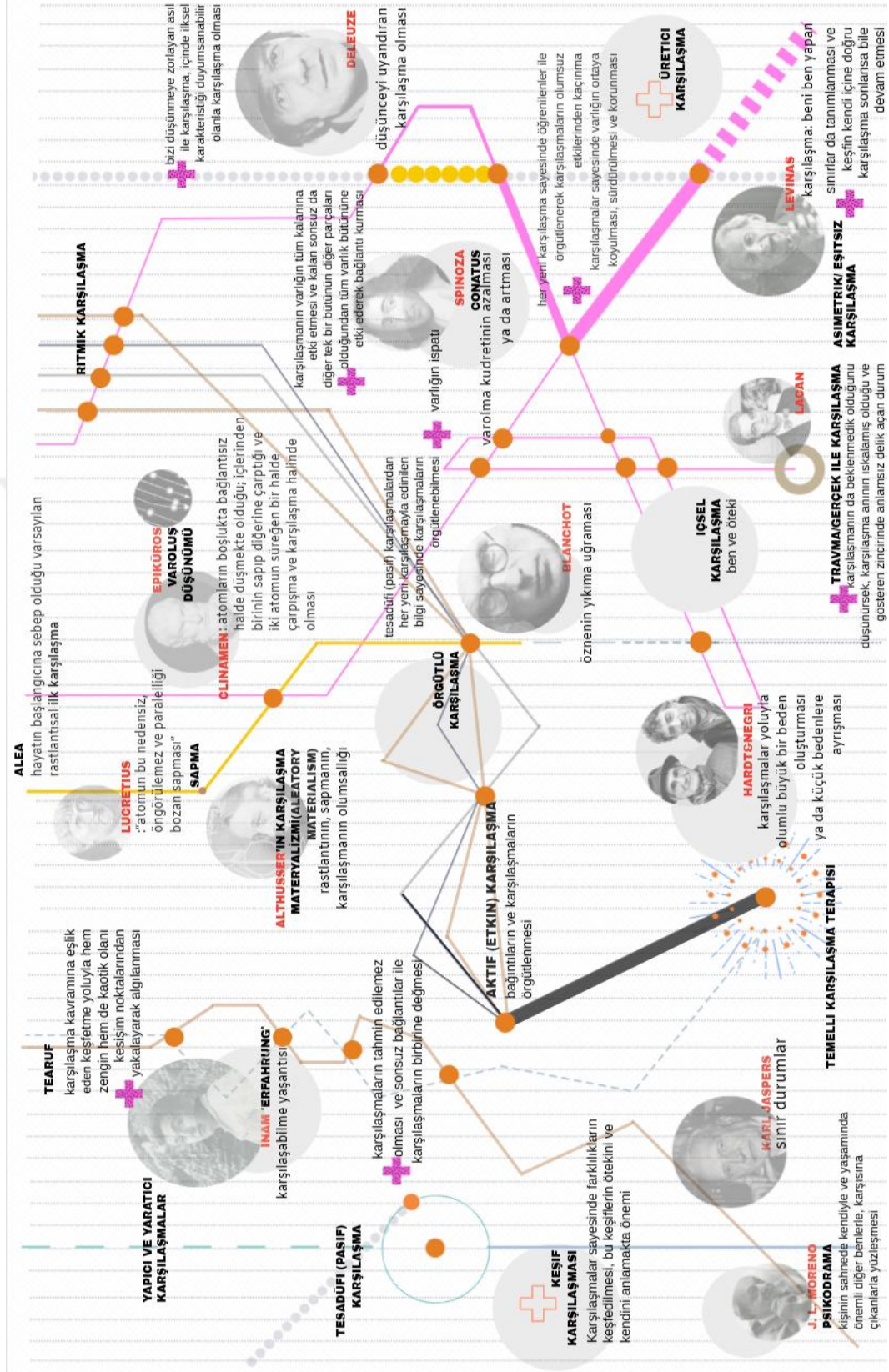
Sinema alanında, karşılaşma genellikle karakterlerin gelişiminde ve anlatının ilerlemesinde merkezi bir unsur olarak karşılık bulmaktadır. Sinema, karşılaşma anlarını görsel ve duygusal olarak yansıtmaya gücüyle, izleyicilerin bu anların etkisini doğrudan deneyimlemesine olanak tanımaktadır. Edebiyat disiplini ise, karşılaşma kavramı sinemada olduğu gibi karakterler arasındaki ilişkilerin ve olay örgüsünün merkezinde yer almaktadır. Edebi eserlerde, karşılaşma anları karakterlerin içsel ve dışsal çatışmalarını açığa çıkaran, anlam arayışını derinleştiren ve hikâyenin ilerleyişini şekillendiren unsurlardır. Bu anlamda edebi anlatılar, karşılaşmanın dramatik ve psikolojik etkilerini derinlemesine inceleme fırsatı sunmaktadır. Mimarlıkta karşılaşma, mekânların tasarımı ve kullanımı üzerinden ortaya çıkan etkileşimleri ifade etmektedir. Mimari mekânlar, bireylerin kültürel, fiziksel, sosyal etkileşimlerini ve deneyimlerini şekillendiren önemli faktörlerdir. Bu nedenle karşılaşma;

mekânsal düzenlemeler ve tasarımlar aracılığıyla, bireylerin mekânla olan ilişkilerini ve toplumsal etkileşimlerini nasıl yönlendirdiğini anlamada önemli bir rol oynamaktadır (Şekil 31 ve 32).

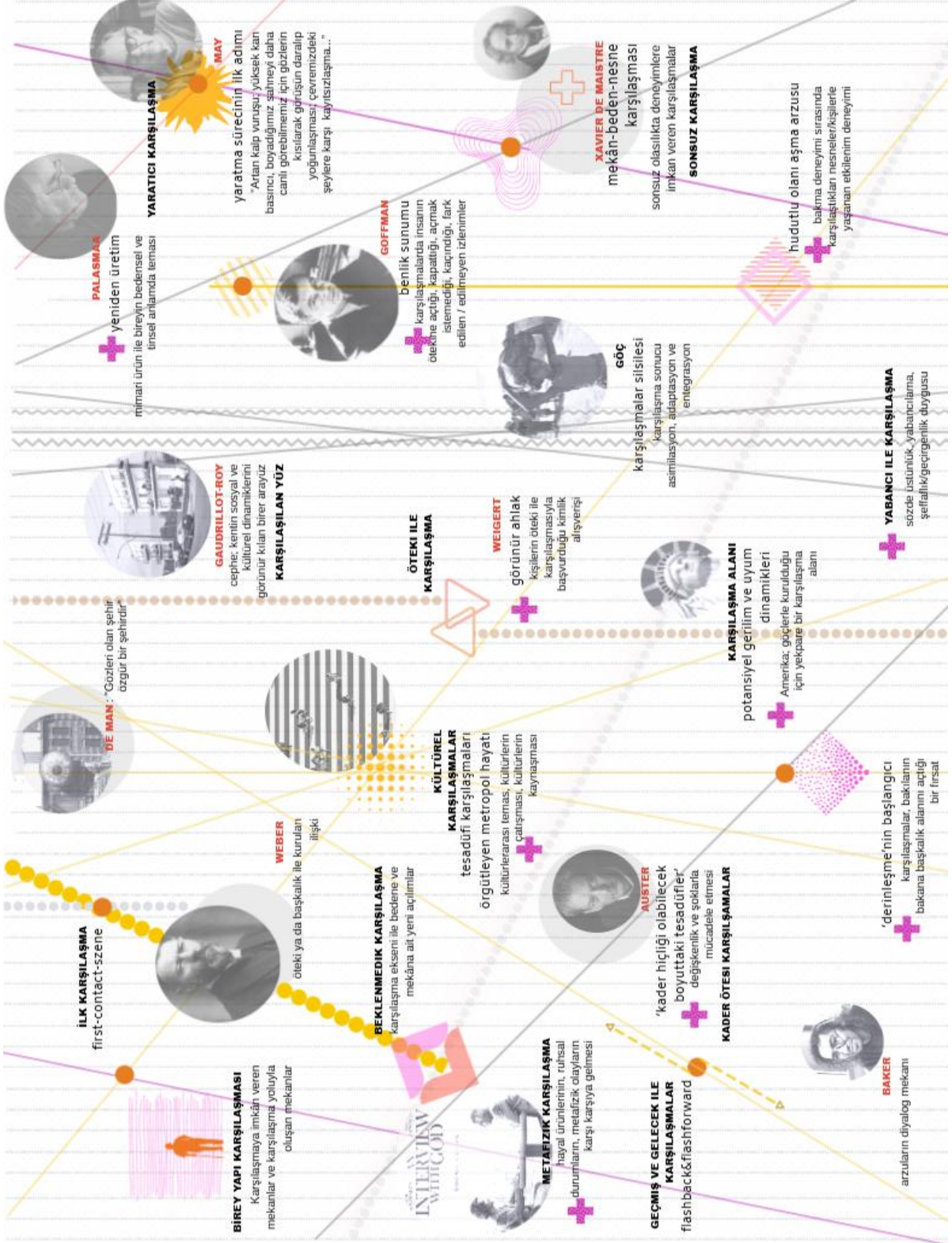
Alanyazın araştırması sonucunda karşılaşma kavramının farklı disiplinlerde karşılık bulduğu düşünceler, ifadeler, kavramlar ve türleri, kavramın derinlik kazanmasında etkili düşünürlerle birlikte özetlenerek Şekil 30, 31 ve 32’de kavramsal izler ve analiz şemaları olarak sunulmuştur. Yine yapılan okumalar doğrultusunda herhangi bir karşılaşma eyleminin gerçekleşmesi için gerekli olan unsurlar (özne, zaman, mekân, algılama) karşılaşmanın gereklilikleri olarak belirlenmiş ve araştırmanın çerçevesi birey-yapı karşılaşması olarak çizilmiştir. Bu aşamadan sonra karşılaşmanın gereklilikleri ve karşılaşmayı etkileyen faktörler, birey-yapı karşılaşması bağlamında ele alınmıştır. Bu doğrultuda birey-yapı karşılaşmasının özneleri, süreci ve algılanması açıklanmıştır. Ardından kavramın izleri takip edilerek getirdiği açılımlar, ilişkili olduğu düşünülen kavramlar ve türlü karşılaşmalar; mimarlıkta bulduğu yansımalarla ilişkilendirilerek karşılaşma halleri tanımlanmıştır.

Şekil 30. Farklı Disiplinlerden Kavramsal İzler (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Şekil 31. Karşılaşmanın kavramsal şeması 1: etkili düşünce ve haller (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

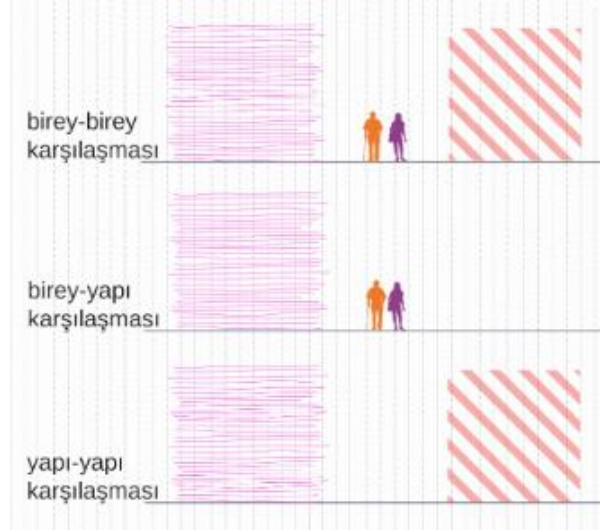

Şekil 32. Karşılaşmanın kavramsal şeması 2: etkili düşünce ve haller (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

2.1. Mimarlıkta Karşılaşmanın Gereklilikleri

Mimarlıkta karşılaşmanın gerçekleşebilmesi için bir dizi öge ve gereklilik bulunmaktadır. Karşılaşmanın gereklilikleri olarak karşılaşma öznelerin birbirini algılayabilecek konumda, aynı mekân ve zamanda olmaları gerekmektedir. Birey ile yapı arasındaki karşılaşma, öznenin zaman, mekân ve algı gibi temel bileşenlerle etkileşime girmesiyle gerçekleşir.

Karşılaşma, öznenin bilincinin aktif olduğu bir durumda gerçekleşir. Özne, karşısındaki yapıyı fark eder ve onunla karşılaşma yoluyla anlık ilişki kurar. Bu ilişki, yapıdan gelen fiziksel, estetik ve sembolik unsurların özne tarafından algılanmasıyla başlar. Mimarlıkta karşılaşma özneleri; birey-birey, birey-yapı, yapı-yapı karşılaşması olarak ele almak mümkündür (Şekil 33). Birey; kendi geçmişi, kültürel birikimi, sahip olduğu özellikler ve kişisel deneyimleriyle şekillenen bir öznelliğe sahiptir. Bu öznellik, diğer özne ile kurulan ilişkide belirleyicidir. Bu noktada özne bazen mimari öğenin tasarımcısı olabilmektedir. Tıpkı yapının bireyde etki bırakması gibi yapıyı tasarlayan mimarın önceki karşılaşmaları yapının oluş aşamasına etki etmektedir. Özne birey olduğunda, yapıyı sadece fiziksel olarak değil, aynı zamanda zihinsel ve duygusal düzeyde de karşılar. Karşılayan yapı özne olarak ele alındığında ise formu, işlevi, taşıdığı kültürel işaretler öznelliğini belirlemekte ve bireyin deneyimini yönlendirmektedir.

Şekil 33. Birey-birey, birey-yapı ve yapı-yapı karşılaşması (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

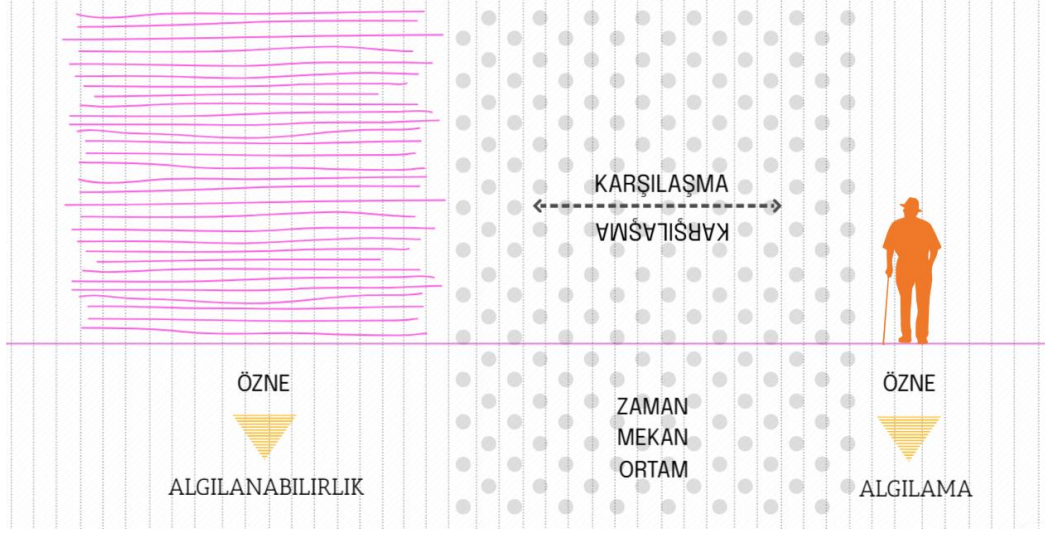
Bireylerin yapılarla doğrudan temas kurmadıkları durumlarda bile, içinde bulundukları ortam ve bu ortamda yer alan yapılar, onların deneyimlerini ve algılarını önemli ölçüde

etkiler. Bu noktada yapı pasif bir özne olarak bireylerin zihinlerinde belirli bir atmosfer yaratır. Bilinçli bir algılamada ise yapı, bireyin karşısında duran pasif bir nesne değil, belirli anlamlar ve semboller taşıyan, bireyin zihinsel ve duygusal dünyasında yankılar uyandıran bir ögedir.

Yapı-yapı karşılaşması fiziksel ve kavramsal olarak iki veya daha fazla yapının etkileşimini ifade eder ve mimarlık pratiğinde tasarımcılara yol göstermektedir. Yapı-yapı karşılaşması, mimarlıkta hem fiziksel komşulukları hem de yapıların ilişkisel ve fonksiyonel bağlamlarını içermektedir. Mimarlıkta birey-birey karşılaşması ise bireylerin fiziksel ve sosyal mekânlarda etkileşime girdiği anları ifade etmektedir. Bu karşılaşmalar, bireylerin mekânda nasıl etkileşimde bulunduğunu, algılarını ve deneyimlerini şekillendirir. Birey-birey karşılaşmaları, sosyal etkileşimlerin gerçekleştiği ortamlarda daha belirgin hale gelmektedir. Her bir özne grubu kendi içinde farklı derinliklerde karşılaşma potansiyellerine sahip olmaktadır. Tez kapsamında özneler yapı-birey olarak seçilmiş, bireyin çeşitlenmesi ile karşılaşmanın derinlemesine çözümlenmesi hedeflenmiştir.

Karşılaşmalarda zaman, öznenin şimdiki zamanda yapıyla etkileşime girmesiyle somutlaşır. Anın içinde bulunmak, karşılaşmanın yoğunluğunu artırır ve öznenin yapıyla olan ilişkisini dinamik hale getirir. Özne, geçmiş deneyimlerini, anılarını ve beklentilerini şimdiki zamana taşır. Yapıyla karşılaşma da bu katmanlı zaman algısı içinde gerçekleşmektedir. Bireyin yapı ile olan ilişkisini zamanla daha karmaşık ve çok katmanlı hale getiren bu durum çalışmada karşılaşma süreci olarak ele alınmaktadır.

Yapının bulunduğu fiziksel mekân, karşılaşmanın sahnesi ve altyapısıdır. Mekân, yapının çevresel unsurlarıyla, yani doğası, kent dokusu, konumu veya diğer yapılarla olan ilişkisiyle anlamlı hale gelmekte ve özgünleşmektedir. Mekân denilen olgu sadece fiziksel bir gerçeklik değil, aynı zamanda karşılaşan bireyin zihninde oluşan öznel bir hayal ürünüdür. Yapı ile özne arasındaki karşılaşma bireye özgü bu zihinsel mekân algısı üzerinden de şekillenmektedir (Şekil 34).

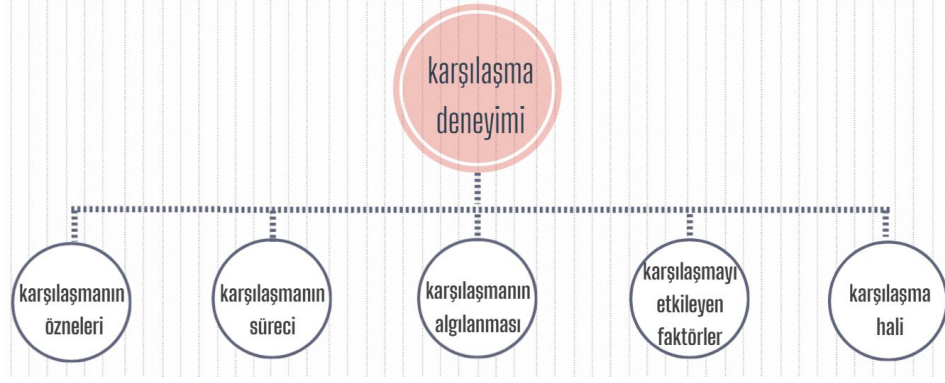

Şekil 34. Birey-yapı karşılaşmasında gereklilikler (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Özneler, algılama ve algılanabilirlik, zaman, mekân, ortam gibi unsurlar karşılaşmanın niteliğini ve derinliğini belirlemektedir. Özne, zamanın ve mekânın içinde çevresel faktörlerin etkisiyle yapıyı algılar, yorumlar ve bu sayede karşılaşma eylemi anlam kazanır. Karşılaşma süreci (öncesi, anı ve sonrası) birey-yapı karşılaşmasına farklı boyutlar eklemektedir. Bu sürecin incelenmesi, mimari deneyimin özünü kavramak açısından önemlidir. Bu bölümde anılan unsurlar, tez kapsamında birey-yapı karşılaşması üzerinden detaylandırılmıştır.

2.2. Birey- Yapı Karşılığı

Çalışma kapsamında birey-yapı karşılaşması üzerinden çerçevesi çizilen karşılaşma deneyimi; karşılaşmaların nasıl gerçekleştiğini, hangi unsurların bu süreçleri etkilediğini ve sonuç olarak karşılaşmaların birey ve yapı üzerindeki etkilerini anlamaya yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda birey-yapı karşılaşması; karşılaşmanın özneleri, karşılaşmanın süreci, karşılaşmanın algılanması, karşılaşmayı etkileyen faktörler ve karşılaşma hali başlıkları özelinde kurgulanmış ve kavramsal model için altlık oluşturulmuştur (Şekil 35).

Şekil 35. Karşılaşma Deneyimi (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

2.2.1. Karşılaşmanın özneleri: Birey ve Yapı

Mekânı deneyimleyen bireyler, gruplar ve topluluklar kullanıcı olan öznelere iken binalar, kamusal alanlar, parklar, meydanlar, iç mekânlar gibi fiziksel alanlar yapı ve mekân öznesi olarak adlandırılabilir. Bu iki farklı özne türü arasında gerçekleşen karşılaşmalar, çok katmanlı bir deneyim alanı yaratmaktadır. Bireylerin veya grupların belirli bir mekânda bulunması, fiziksel, duygusal ve anlamsal katmanları, olasılıkları barındıran karşılaşmaları ve öznelere mekânla olan doğrudan etkileşimini içermektedir.

Bireyler, mimari karşılaşmalarda aktif öznelere olarak yer alır. Onlar, mekânla kurdukları ilişkiye bağlı olarak algılayıcı, yorumlayıcı ve etkileşimci özne olarak adlandırılabilir. Bireyler, bir mekânı deneyimlerken algılayıcı bir rol üstlenir. Mekânın biçimsel, duygusal ve estetik niteliklerini, mimari detayları, ışık-gölge oyunlarını ve mekânsal hiyerarşileri algılar. Bu algılar, bireyin mekânla ilgili öznel deneyimlerini oluşturur. Mekânın anlamını bireyin kendi yaşam tecrübeleri, kültürel birikimi ve kişisel geçmişi üzerinden yorumlaması, onu yorumlayıcı bir özne haline getirebilir. Aynı mekân, farklı bireyler tarafından farklı anlamlarla yüklü olabilir. Ayrıca bireyler, mekânlarla fiziksel ve duygusal etkileşimler kurar. Bir yapının koridorlarında dolaşmak, iç mekânın işlevsel unsurlarını kullanmak ya da bir binanın dış cephesiyle kurulan görsel temas ile etkileşim sağlanmaktadır.

Yapılar da mimari karşılaşmalarda birer özne olarak bireylerle olan ilişkileri ve toplumsal bağlamdaki yerleri üzerinden değerlendirilmektedir. Yapılar, bireylerin mekânda nasıl hareket edeceğini ve mekânı nasıl deneyimleyeceğini belirleyen rehber öznelere olarak işlev görür. Yapıların tasarımı, bireylerin mekânla nasıl bir ilişki kuracağını şekillendirir.

Bir yandan yapılar, bireylerle ve çevreyle sürekli bir etkileşim halindedir (Şekil 36). Mekânın kimliğini, işlevini taşıırken tarihsel ve kültürel belleğin aktaranı olarak öznel rolü üstlenmektedir.

Şekil 36. Mimarlıkta karşılaşmalar (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Yapı insan hayatında var olduğu günden beri bireyler onu önce işlevsel olarak ele almış, işlevsel olan tatmin ettiğinde ya da eş zamanlı olarak estetik kaygılarla yaklaşmıştır. Yapılar işlevsel olarak özelleştikçe yapıların boyutları, formları değişmiş insanların daha önce rastlamadığı, karşılaştığında hayret veren, stilize yapılar tasarlanmaya başlanmıştır. Bu durum yapıların özne kimliğini vurgulayarak öteki öznelere daha yakın ilişkiler kurmasına sebep olmaktadır.

“İnsan, büyüyen şeyleri yükselterek ve aynı anda binalar inşa ederek, yalnızca göğün altındaki yeryüzünde ikametini kurduğu için ikamet etmez. İnsan, ancak şiirsel ölçü alma anlamında zaten inşa ediyorsa böyle bir inşa etme yeteneğine sahiptir. Gerçek inşa, şairler olduğu sürece gerçekleşir, mimarlık için ölçü alan, ikametini yapısını oluşturan şairler gibi.” (Woessner, 2003). Karşılaşma, bireyin kendi varoluşunu sorgulamasına ve dünya ile kurduğu ilişkiyi yeniden değerlendirmesine neden olabilir. Bir yapının estetik ve işlevsel özellikleri, bireyin bu karşılaşma sürecinde deneyimlediği derinliği şekillendiren temel faktörlerdir.

Öznel karşılaşma anında hem kendisini hem de öteki özneyi algılar. Öteki özne içinde imgeleri, hayalleri, temsilleri barındırmaktadır (Erzen, 2019). Özneye

karşılaşıldığında daha önce karşılaşmalardan edinilen bilgiler etkili olmaktadır. Hatta öznelere birbirleriyle bağlantılar kurduğu ve özneye duygulanım yaratan karşılaşmaları tercih ettiği görülmektedir. Baker (1997) bu konu hakkında “arzuların diyalog mekânları diye tanımladığı mekânların herhangi bir sınır hattı yoktur, çünkü her temasta mekânlar arası ilişki ve akış hali yoluyla mekânı yeniden kurmaktadır” şeklinde bir ifade kullanmıştır. Mekânlar içindeki elemanlar, diyalog kurulmasıyla farklı algılanmaya başlanmaktadır. Bu noktada birey-yapı karşılaşmalarının seyrini değiştiren bir diğer önemli etmenin yapının bireye teması olduğu, daha önce karşılaştığı yapıların bireyde görsel ve duygusal hafıza yarattığı söylenebilir.

Mekânsal deneyimin olmazsa olmazı birey-yapı karşılaşmalarını irdelerken bireye odaklanan Pallasmaa “Mimari deneyim tüm dış gürültüleri susturur; dikkati kişinin varoluşuna odaklıyor.” ifadesi ile farklı bir bakış açısı yakalamaktadır (Pallasmaa, 2011). Bir yapı ile karşılaşma anında yapısal biçimi dışında, yapının mimari elemanlarının kullanılış biçimleri, halleri ve verdiği hisler de algılanmaktadır. Yaşanan bir mekân ile karşılaşmaktadır ve bu durum yapının geometrisini ve ölçülebilir faktörleri aşarak bir adım öteye geçmektedir (Pallasmaa, 2011). Pallasmaa mimari çevre ve beden karşılaşmasında bedensel deneyim için; “Şehrin karşısına bedenimle çıkarım; pasajın boyutunu ve meydanın enini bacaklarım ölçer; bakışım bedenimi bilinçsiz biçimde katedralin cephesine yansıtır, bedenim orada silmelerin ve konturların çevresinde dolanır, girinti ve çıkıntıların boyutlarını duyumlar; bedenimin ağırlığı katedralin kapısının kütlesiyle buluşur ve kapının arkasındaki karanlık boşluğa girerken elim kapının topuzunu kavrar. Bedenim ve şehir birbirini tamamlar. Ben şehirde barınırım, şehir de bende barınır.” ifadelerini kullanmıştır (Pallasmaa, 1994). Burada anlatılmak istenen karşılaşmanın yalnız biçimsel bir cephe kurgusu olmadığı, yapı ve elemanlarının tümüyle birlikte anlamsal, işlevsel ve yaşandığı haliyle karşılaşıldığıdır. Mekânın bu yaşanan hali, ölçümleri ve geometrik ifadeleri aşarak bir üst boyutta incelenmelidir. Birey fiziksel olarak bedeniyle yapıyla karşılaşırken aynı anda beyni ve ruhu ona eşlik etmektedir.

Aynı beden ve aynı yapı olsa bile karşılaşmanın boyutları değiştiğinden yeni, sonsuz olasılıklı ve biricik karşılaşmalar ortaya çıkmaktadır. Öztürk (2020); Bernard Tschumi’nin *olay* diye tanımladığı olgunun beden ve mekânın kesiştiği noktada ortaya çıktığını ve her kesişimle birlikte farklı varyasyonlar, yeni olayların geliştiğini aktarmaktadır. Karşılaşmaların gereklilikleri bu kavramlarla beraber ele alınmakta, gereklilik yanında karşılaşmayı şekillendiren diğer faktörler de karşılaşma anına ve sonrasına etki etmektedir.

Bu noktada karşılaşmalar spiral zaman kavramında bulunan akrep ve yelkovan karşılaşmalarına benzetilebilir. Spiral zaman kavramı, zamanın doğrusal değil, bir spiral gibi döngüsel olarak ilerlediğini öne sürer (Şekil 37). Bu yaklaşım, zamanın kendini tekrar eden ve geçmiş, şimdi ve geleceğin iç içe geçtiği bir süreç olduğunu ifade eder. Olaylar ve deneyimler zamanla yeniden karşımıza çıkabilir, ancak her seferinde biraz farklı şekillerde ortaya çıkar.

Şekil 37. Spiral zamanda karşılaşma (URL-16, 2024)

Mimari mekân bedenle algılanmakta ve deneyimlenmektedir. Bu yolda beden ile karşılaşmalar dizisi mekânın tasarımına şekil vermektedir. Bedenin mekânı algılaması bedenin sahip olduğu algı ve bilinç üzerinden gerçekleşmekte, bedenin hareketi ise bu algılara dinamizm ve heterojenlik katarak öne çıkmaktadır. Özbek (2016), mekânın yaşanmışlığına dair; “Mimari mekân, sadece içinde mevcut bulunanların değil; geçmiş yaşamın izlerini de barındırmaktadır” demiştir.

Birey ve mekân karşılaşmalarında yaşanan deneyimler mekânlara ve bireylere has, eşi benzeri olmayan deneyimlerdir. Deneyim bireyin ve mekânın sahip olduğu olasılık durumlarının çeşitliliğiyle tekrarlanamaz bir haldedir. Bu durum içerisinde mekânın zaman katmanlarını görünür görünmez fiziki koşullar, farklı nesne ve öznel ve benzeri durumlar etkilerken, kişilerin zaman katmanına bakıldığında bellek ile her seferinde oluşan algı, o anki belleği, fikir, duygu durumu, hisler, duyumsamalar, hareket ve eylemler ile yeniden kurgulamaktadır. Bu bağlamda mekân deneyimini Çelickan (2017), “Dolayısıyla mekân deneyimi, bir kişinin bir zaman katmanı ile bir mekânın bir zaman katmanının karşılaşması olarak görülebilir.” şeklinde açıklar. Mekân, bu yolla soyut ve somut farklı durumları barındırdığından, mekân ile karşılaşma anında sonsuz olasılıkların kaotik bir aradalığı sayesinde mekân deneyimini eşsiz kılmaktadır. Bellek dâhil edilmeden bu karşılaşma tartışılmamalıdır.

Sonuç olarak bireyin sahip olduğu özelliklerle yapının sahip olduğu özellikler karşılaşmanın diğer faktörleri ile birlikte karşılaşma anında aktif olarak karşılaşmayı bütünüyle etkiler, bu noktada bu ilişkiyi iyi tanımlamak çalışmada önemli bir yer tutmaktadır.

2.2.2. Karşılaşmanın Süreci: Öncesi, Anı, Sonrası

Zaman, algı ve birikimin oluşumunu sağlayan, varlığın kendisini ifade eden bir kavramdır. Zaman ilerledikçe, mekânlar da varlıklarını pekiştirir. Örneğin, bir ülkenin kurulduğu günden beri var olan bir yapı ile yeni inşa edilmiş bir yapının varoluşsal değeri aynı değildir. Tarihî bir yapı, geçmişten izler taşır; üzerindeki taşların aşınması zamanın izlerini yansıtırken, yapının genel düzeni ve mimarisi, kültürel geçmişe dair ipuçları sunmaktadır. Yaşanmışlıkla ilgili tüm bu anlamlar, zamanın etkisiyle mekânda izlenebilir.

Grosz (2001) mekânın zamanın belirli bir andaki sıkışmış veya konsantre olmuş hali olduğunu mekânın da zaman bağlamında genişlemesi ve yayılması gibi bir niteliğe sahip olduğunu ifade eder. Zamanı anlamak ve algılamak, mekân üzerinden gerçekleşir. Yani, zamanın doğası veya geçişi, mekânın biçim ve organizasyonu aracılığıyla daha iyi anlaşılabilir.

Mekânın kavranması, zamanın akış ve dönüşüm süreçleriyle doğrudan bağlantılıdır. Mekânın yapısı ve özellikleri, zamanın geçişi ve değişimiyle ilişkilendirilerek değerlendirilebilir. Mekânların zamanla eskidikçe, kullanıldıkça ve yaşandıkça içinde üretilen anlam ve değerlerin, zamanla derinleşerek yerleştiği ifade edilebilir.

Zaman içindeki an, şimdide sürekli bir gel git yaşayarak geçmiş ile gelecek arasında bir köprü işlevi görür. An, bir yandan geleceğe doğru uzanırken, diğer yandan salt geçmişe kök salarak anlar silsilesi halinde ilerler. Geçmiş, şimdiki zamanda yeniden can bulur. Şimdi veya şu an kavramı, algıya yön vermekle birlikte, belleğin aracılığıyla geçmiş de içinde taşır (Deleuze, 2009).

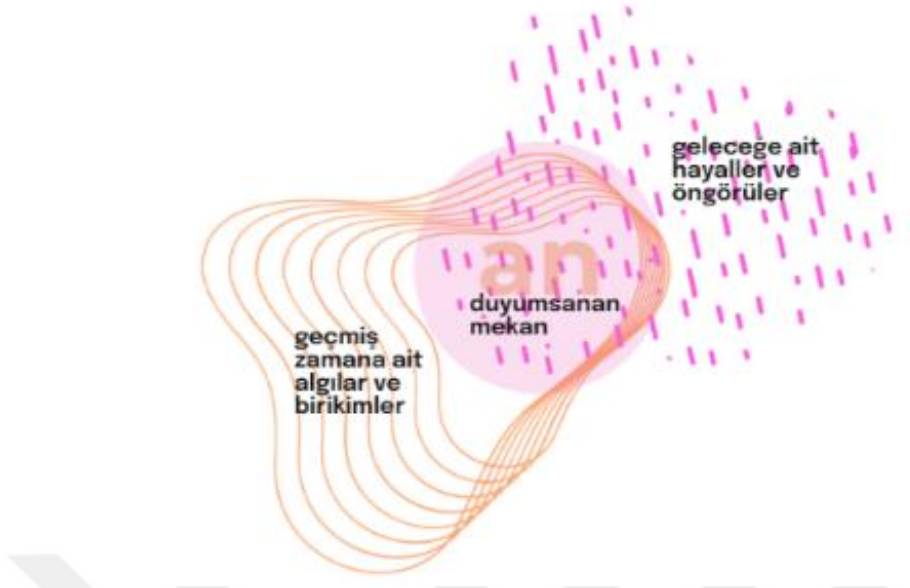
Levinas (2005), anın varoluşla ilişkisini vurgulamış ve anın, varoluşun gerçekleştiği en önemli an olduğunu belirtmiştir. Geçmişin hikâye, geleceğin ise hayal olduğunu ifade eden Levinas, varlığın mutlaklığının anda ortaya çıktığını savunur. Mimari mekânlarda ise an, geçmişten gelen değerlerle birleşerek mekânın o andaki varlığının gücünü temsil eder.

Anda olmak, anda kalmak ise hem yaşanan olayların hem de mekânın daha iyi anlaşılmasını sağlar, bu da deneyime ve düşünceye açık zihinleri besler. An kavramı,

mekânın algısında varlığın ortaya çıktığı bir arayüzdür. Algı, temelde *ana* odaklı olup, geçmişten etkilenmesine rağmen, varlığını anda tamamlar. Örneğin, kişi bir çiçeğin kokusunu algıırken, geçmişteki bir bahar gününü hatırlayabilir. Bu durumda, algı, anın içinde oluşurken geçmişle bağlantı kurar.

Maurice Merleau-Ponty (2012) “Fenomenoloji, bir varlığın öncesini açığa çıkarmaz; oluşu bulur. Felsefe ise varlığın öncesini doğrulamaz, ancak sanat gibi doğruyu edimselleştirir” ifadesiyle fenomenolojinin ve felsefenin doğasını açıklamaktadır. Ona göre, fenomenoloji, bir varlığın arkasında yatan nedenleri ya da kökenleri ortaya çıkarmaya çalışmaz; bunun yerine, varlığın kendisini, nasıl ve ne şekilde var olduğunu keşfeder. Yani, fenomenoloji için önemli olan, varlığın doğrudan deneyimlenmesi ve bu deneyim aracılığıyla anlam kazanmasıdır. Aynı şekilde, felsefe de varlığın geçmişteki nedenlerini ya da kökenlerini doğrulama amacıyla değildir; aksine, sanat gibi gerçeği veya doğruluğu doğrudan eylem yoluyla, yani varoluş anında ortaya koyar. Bu, felsefenin de tıpkı sanat gibi, gerçekliği soyut teorilerle değil, doğrudan yaşanan deneyim ve varlıkla ilişkili olarak ifade ettiğini ima eder. Ponty, böylece hem fenomenolojinin hem de felsefenin, varlığın kendisini anlamaya yönelik pratik bir yaklaşımı benimsediğini vurgulamaktadır (Im Brahm, 2016).

Ana odaklanılsa da mekân okumaları genellikle zaman içinde birikmiş anlamlarla gerçekleşir. Zaman, düşüncelerin, nesnelerin maddi ve manevi üretimlerinin biriktiği bir yapı olarak düşünülebilir. Algı, farklı düzeylerde ve boyutlarda gerçekleşir; bu düzlemler arasında belirgin sınırlar yoktur ve yapı sürekli olarak değişir. Geçmişteki oluşlar, dinamik mekânda devam eder. Zaman, kişiyi mekân içinde algılama sürecine dâhil eder; kişi mekânda geçmişi de deneyimler, ancak bu deneyim şimdiye aittir. Ortak alan, anın içindeki duyumsanan mekândır (Şekil 38).

Şekil 38. Anda mekânı deneyimleme (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Zaman insana her defasında yeni olasılıklar ve okuma biçimleri sunar ve bu olasılıkların gerçekleştiği zaman dilimi ise şimdidir. Önemli olan, var olanın şimdiye ait olmasıdır; geçmiş ve geleceğe etki eden faktörler kadar, ana etki eden unsurların da hakikiliği sorgulanabilir. Ancak, anın geçmişten ve gelecekte bağımsız olmadığı gerçeği, onu değerlendirirken dikkate alınması gereken önemli bir unsurdur.

Birey-yapı karşılaşmalarında süreç, bireyin bir yapıyı algılaması, onunla etkileşime girmesi ve bu etkileşimden etkilenmesini ifade eder. Bu süreç çeşitli aşamalardan geçer ve her aşama bireyin mekânla olan ilişkisini derinleştirir. Birey-yapı karşılaşmalarında süreç döngü halindedir; önceki karşılaşmalar sonucunda elde ettikleri deneyimler, düşünceler, etkiler ile birlikte sonraki karşılaşmaların altyapısı oluşmaktadır. Örneğin bir insanın doğduğu günden itibaren yaşadığı her bir karşılaşma sonraki tüm karşılaşmalara etki edecek şekilde duygusal, duygusal ve zihinsel değişimler yaratmaktadır.

Bireyin yapıyla ilk karşılaşma deneyimi, yapıyı dıştan gördüğü, cephe ile etkileşime girdiği andır. Bu ilk izlenim hem estetik algıyı hem de duygusal ve psikolojik etkileri içerir. Yapıya giriş ile birey, mekânda dolaşmaya başlar. Koridorlar, odalar, açık alanlar ve bağlantı yolları bireyin mekânı deneyimlemesini sağlar. Birey, yapının işlevsel alanlarıyla etkileşime girer. Örneğin, bir müzede sergi alanlarını gezer, bir alışveriş merkezinde mağazaları ziyaret eder, bir konut yapısında odaları kullanır. Bu noktada karşılaşma, anlık deneyimden uzaklaşmakta ve daha uzun bir süreye yayılan başka bir deneyime evrilmektedir.

Birey-yapı karşılaşmaları, bireyin bir yapıyı algılaması, onunla etkileşime girmesi ve bu etkileşimden etkilenmesi sürecini ifade eder. Bu süreç, çeşitli aşamalardan geçer ve her aşama, bireyin mekânla olan ilişkisini derinleştirir. Bu bağlamda birey-yapı karşılaşma süreci, döngüsel bir yaklaşımla beş temel aşamada incelenebilir: bireyin yapı ile önceki karşılaşmaları, yapıyla karşılaşma öncesi, karşılaşma anı, karşılaşma sonrası ve sonraki karşılaşmalar (Şekil 39).

Şekil 39. Birey yapı karşılaşmasında süreç (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Bireyin yapı ile önceki karşılaşmaları, sonraki etkileşimlerini büyük ölçüde şekillendirir. Bu aşama, bireyin geçmiş deneyimleri, anıları ve yapıyla ilgili edinmiş olduğu bilgileri içerir. Birey yapıyla önceki karşılaşmalarından geçmiş deneyimlerini ve anılarını hatırlar. Bu anılar, bireyin yapıya karşı olumlu ya da olumsuz bir tutum geliştirmesine neden olabilir. Birey, yapıyla ilgili daha önce edindiği bilgileri hatırlar ve bu bilgiler, bireyin yapıya yaklaşımını etkiler.

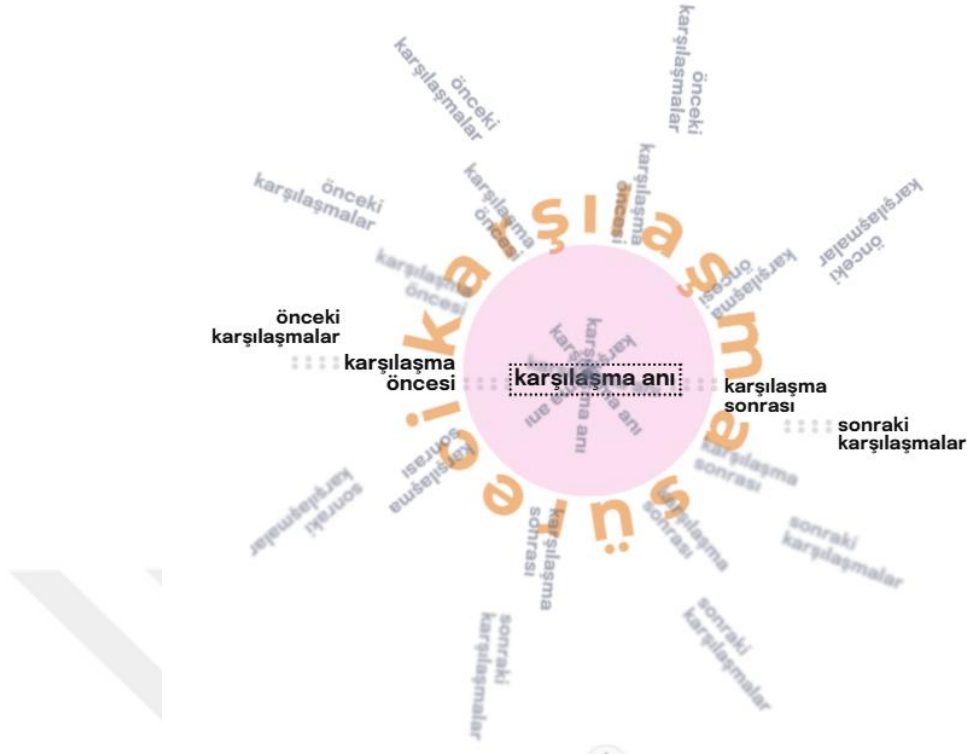
Karşılaşma öncesi evresi öznenin yapıya dair beklentilerinin, geçmiş deneyimlerinin ve birikimlerinin etkili olduğu bir süreçtir. Özne, yapı hakkında daha önce edinmiş olduğu bilgi ve deneyimlerle karşılaşmaya hazırlanır. Geçmişte benzer yapılarla olan etkileşimler, yapının tarihsel ve kültürel bağlamı hakkındaki farkındalık, öznenin karşılaşmaya yönelik bir zihinsel ve duygusal hazırlık süreci yaşamasına neden olur.

Karşılaşma anı, bireyin yapı ile fiziksel olarak yüz yüze geldiği ve zamanın tüm katmanlarının iç içe geçtiği bir andır. Bu an, duysal algıların en yoğun olduğu, öznenin mekânın içinde aktif olarak bulunduğu ve yapının çevresel faktörlerle olan ilişkisini doğrudan deneyimlediği bir süreçtir. Özne, bu süreçte yapıyı görsel, işitsel, dokunsal gibi çeşitli duyularla algılar ve bu algıları kendi zihinsel süreçleriyle birleştirir. Birey, yapının

fiziksel varlığıyla karşı karşıya geldiğinde, bu deneyim anın yoğunluğuyla şekillenir. Şimdiki zaman, bireyin tüm dikkatini yapıya odakladığı, duyuşsal ve bilişsel algının en yüksek düzeyde olduğu bir anı temsil eder. Bu an, yapının fiziksel özelliklerinin yanı sıra, onun sembolik ve estetik anlamlarının da özne tarafından algılandığı zamandır. Yapının ambiyansı, kokusu ve dokunsal özellikleri gibi diğerk duyuşsal deneyimler devreye girer. Birey, yapının estetiğı ve atmosferi karşısında duyuşsal tepkiler verebilirken yapının işlevselliğini ve tasarımını bilişsel olarak değerlendirir.

Karşılaşma sonrası, öznenin yapı ile olan etkileşimini zihninde yeniden değerlendirdiğı, yorumladığı ve bu deneyimi kendi yaşamına entegre ettiğı bir süreçtir. Yapıyla kurulan bu etkileşim, bireyin zihninde kalıcı bir iz bırakır ve gelecekteki karşılaşmalarını da etkileyebilecek yeni bir perspektif kazandırır. Karşılaşma sonrası süreçte, özne yapı ile olan deneyimini tekrar tekrar düşünebilir, yeni anlamlar çıkarabilir ve bu deneyimi diğerk bireylerle paylaşabilir. Birey, aynı yapıyla tekrar karşılaştığında ise önceki deneyimlerinden etkilenir ve bu yeni karşılaşma, daha önceki anıların üzerine eklenir.

Sonraki karşılaşmalar, bireyin yapıyla tekrar karşılaşması durumunda ortaya çıkan etkileşimleri kapsar. Bu aşama, önceki deneyimlerin ve anıların yeniden canlanmasını ve yeni deneyimlerle birleşmesini içermektedir. Birey, yapıyla tekrar karşılaştığında, önceki deneyimlerini ve anılarını hatırlar veya yapının gelecekteki kullanımına, dönüşümüne dair öngörülerde bulunabilir (Şekil 40).

Şekil 40. Karşılaşma süreci döngüsü (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Bazı karşılaşmalar, döngüsel bir zaman anlayışı içinde tekrar eden deneyimler olabilir. Örneğin, bir birey, her gün aynı yapı ile karşılaşılıyor olabilir, ancak her seferinde farklı bir zamansal bağlam içinde bu yapıyı deneyimleyebilir. Bu döngüsel tekrarlar, yapıyla olan ilişkinin derinleşmesine ve farklı zaman katmanlarının bir araya gelmesine neden olabilir. Karşılaşmada zaman, düz bir çizgi gibi değil, katmanlı ve çok boyutlu bir yapı olarak işlev görür. Bu katmanlı zaman anlayışı, karşılaşma eyleminin zenginliğini ve karmaşıklığını artırır.

Sonuç olarak, birey-yapı karşılaşması, sadece anlık bir deneyim olmanın ötesine geçerek, geçmişin izleri, anın yoğunluğu ve geleceğe dair beklentilerin iç içe geçtiği bir bütün olarak anlam kazanır. Bu çok katmanlı süreç, karşılaşmanın niteliğini ve derinliğini belirler, birey ile yapı arasında kalıcı bir ilişki kurar. Birey-yapı karşılaşma süreci, bireyin yapıyla olan ilişkisini derinleştiren ve her aşamada farklı boyutlarda etkileşimler sunan döngüsel bir süreçtir. Birey, her karşılaşmada yapıyı yeniden keşfeder ve bu keşif, yapının anlamını ve değerini birey için daha belirgin hale getirmektedir.

2.2.3. Karşılaşmanın Algılanması

“Mimarlık kendimizle dünya arasındaki uzlaşma sanatı ve bu araçlar:
Duyular” (Pallasmaa, 2011)

Algısal deneyim dünyanın gerçek bir temsili mi, yoksa deneyimler ve inançların bir ürünü mü? Farkındalığın bu birincil biçimi olan algının araştırılması her zaman felsefe ve bilim için ayrı bir öneme sahip olmuştur. Algının kesin doğası hiçbir zaman yeterince açıklanamamıştır; genellikle tanımlanmaya çalışılmış ya da kavramsallaştırılmıştır. Çünkü algı kelimesi ile açıklanmaya çalışılan kavram ön koşulu olan duyuların çok daha kapsamlıdır. Yapı ile karşılaşan bireyler yapıyı çoklu duyusal, duygusal, bilişsel düzeylerde algılamaktadır ve bu algılar nesneden öznele doğru yoğunlaşarak bireyde etkiler oluşturur.

Hançerlioğlu (1999), algıyı felsefe sözlüğünde nesnel bilgiyi alıp onu öznel bilince aktarma olarak tanımlamış ve eklemiştir “Algı, gerçek anlamında, öznenin kendisinin dışında olanı alması demektir”. İnsanın çevresini algılaması yoluyla hayatını düzenlemesi ve devam ettirebilmesi sağlanmaktadır. Algılama çevreden alınan bilginin yorumlanması, bilgi üretilmesi, bu bilgilerin kullanılması ve akılda tutarak yeni bir durumda önceki algılamanın sonuçlarının değerlendirilmesidir. Birey çevresinden aldığı somut gerçeklikleri soyutlaştırmakta, anlamlandırmakta ve belleğine aktarmaktadır.

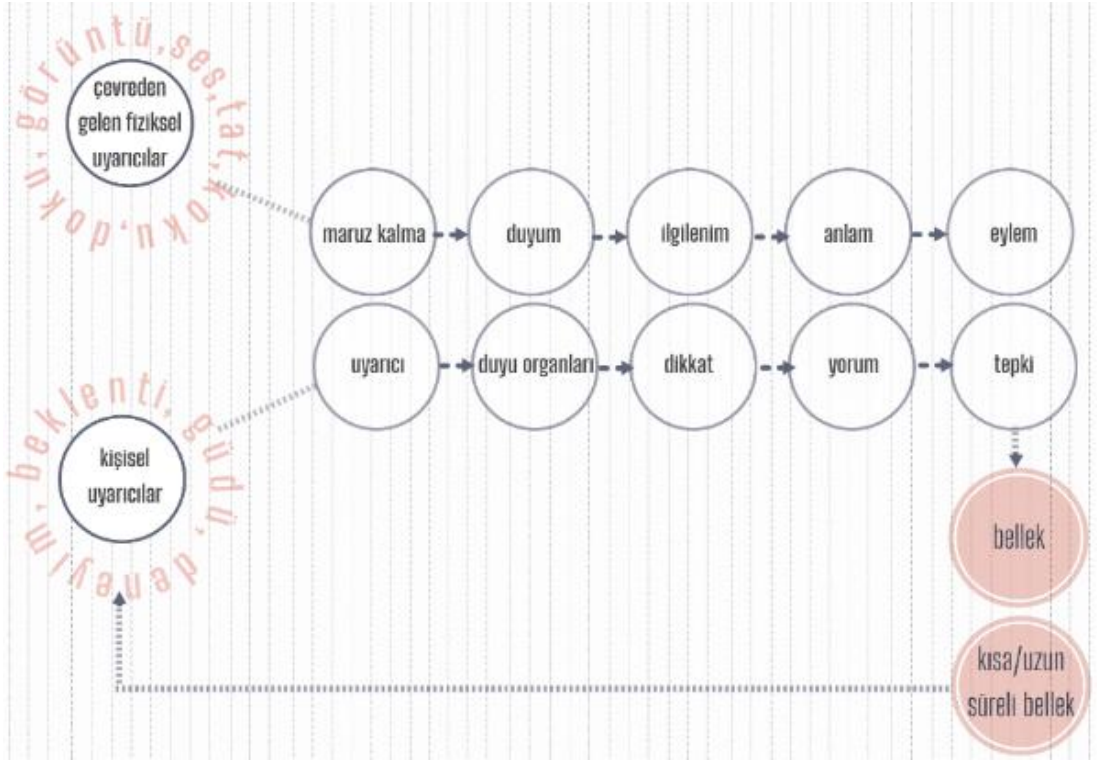
İnsan davranışları, bireylerin algıladıkları gerçek dünyanın somut gerçekliğine olan doğrudan tepkileri ile değil, bu gerçekliğin nasıl anlamlandırıldığıyla şekillenir. İlk olarak, birey çevresindeki nesnelerden duyusal veriler alır. Bu veriler, nesnelerin kendilerinden kaynaklanır. Daha sonra, birey bu duyusal verilerle nesneler arasında zihinsel bir ilişki kurar. Yani, algı süreci, bireyin aldığı duyusal verileri nesnelerle ilişkilendirme ve bu ilişkiyi zihinsel olarak anlamlandırma sürecidir. Anlamlandırılan nesne, bireyin çevresi ve bu nesnelerle olan ilişkilerinin yer aldığı bir şema içinde konumlandırılır. Bu süreç, algının nasıl oluştuğunu ve çevreyle nasıl etkileşimde bulunduğunu açıklamaktadır (Tolan vd.,1985).

Algı, fenomenolojinin temel kavramıdır ve her zaman bir öznenin algısı olarak kabul edilir. Ancak Lefebvre, algının yalnızca özneye atfedilmesine ve düşüncede gerçekleştiği varsayımına karşıdır. Algıyı mekânsal pratikler ve yaşanmış deneyimlerle ilişkilendirmesi; onun düşüncede değil, maddi olarak üretildiğini ve somut temellere dayandığını vurgulamasından kaynaklanır (Avar, 2009).

İnsanlar çevrelerini yorumlamak ve anlamak için soyut kavramlar ve zihinsel modeller kullanırlar. Dolayısıyla, bireylerin davranışları, algıladıkları gerçekliğin nasıl anlamlandırıldığı ve bu anlamlandırmanın yansımaları üzerine kurulmuştur. Gerçek yaşamda, bireylerin deneyimlediği dünya, kişisel algı ve yorumlamalarının sonucunda oluşan bir düşünce ve duygu dünyasıyla şekillenir. Dolayısıyla, insan davranışları ve algılanan dünya arasındaki ilişki, bireyin içsel dünyasının ve dış dünyayla etkileşiminin karmaşıklığını yansıtır (Robbins Stephen & Timothy, 2012).

Algı, tıpkı bir tablo gibi, algılayanın öznelliği içerisinde varlık kazanır. Bellek, öğrenme süreçlerimizden vurucu anılara kadar, insan için derin bir kaotik kuyu gibidir. Hatıralar bellekte sabit kalmaz; her hatırlama anında, zamanın ve mekânın doğasına göre yeniden şekillenir ve sonsuz bir döngü içerisinde ilerler. Geçmişten kaynaklanan hislerimiz ve anlayışımız doğrultusunda, mimari yapılarla kurduğumuz duysal bağlantılar, hatırlama süreçlerimize saygı gösterecek bir yaklaşımla tasarlanmalıdır. Ancak Berger'in belirttiği gibi, hatıralarımızı bir sonla karşılaştırarak değerlendirmek mümkün değildir. Hatırlama süreci, çeşitli olasılıklarla tetiklenir ve bu süreç bazı anılarda birleşir (Zumthor, 2006).

Algı, dış uyaranların duysal organlar tarafından algılanmasıyla başlar, ardından bu bilgiler beynimizde işlenir ve yorumlanır. Farklı algı türleri arasında görsel, işitsel, dokunsal, koku gibi duyular yoluyla duysal algılar, algılanan nesnenin yarattığı duygu ile oluşan duygusal algı ve bilişsel düzeyde bireylerin belleğinde anlamsal çağrışımların oluşturduğu algı yer almaktadır. Algıyı etkileyen faktörler arasında ise geçmiş deneyimler, duygusal durum, beklentiler ve kültürel farklılıklar bulunmaktadır. Bir bireyin belirli bir zaman dilimi içinde gösterebileceği çeşitli tepkilerin, algı alanı olarak tanımlanan çevresini oluşturan, duyular aracılığıyla kavranan nesneler hakkındaki ileti ve mesajların belirli ilişki sistemleri içinde anlamlandırılmasına algı süreci denmektedir. Algı süreci, algısal yapı olarak adlandırılan, algının bileşenleri arasındaki ilişkilerden oluşan bir bütünü ifade etmektedir (Şekil 41).

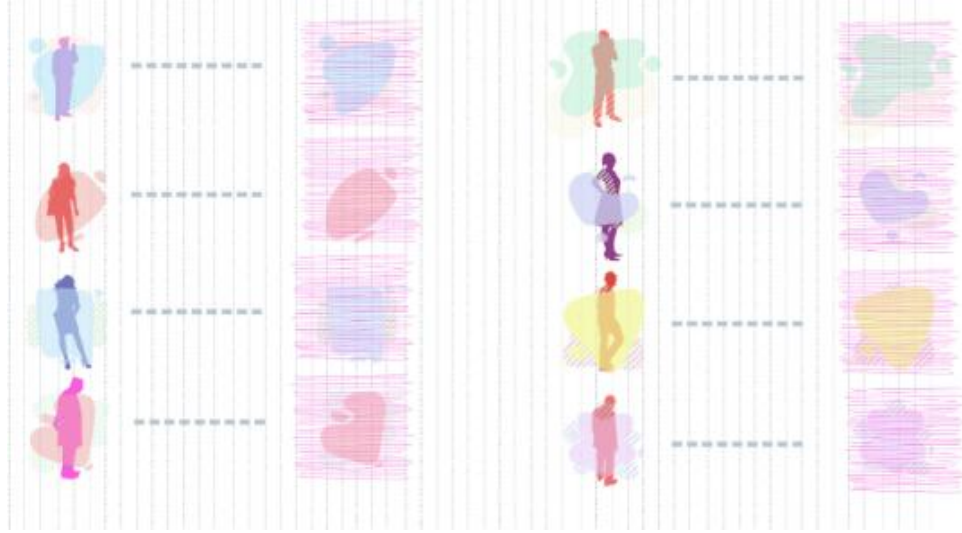
Şekil 41. Algı Süreci (Çağlayan, Korkmaz, & Öktem, 2014)(Yazar tarafından yeniden hazırlanmıştır.)

Algılamanın temel amacı, algılanan nesnenin belirgin özelliklerini tanımlayarak farklılıkları vurgulamaktır. Bir bireyin, sosyal grubun, nesnenin, durumun veya olayın ayırt edici özellikleri ne kadar fazlaysa, bunları algılama ve bu konuda bilgi edinme olasılığı da o kadar yüksek olmaktadır (Robbins Stephen & Timothy, 2012). Sosyal psikolojinin işleyişini anlamak için, anıların ve fantezilerin nasıl birleşip bütünlük oluşturduğunu veya mevcut bilişsel yapılar haline gelmek üzere nasıl örgütlendiğini incelemek önemlidir (Krech, 1967). Yani, bireylerin anıları ve hayalleri bir araya gelip organize olarak zihinsel yapılar oluşturur ve bu yapılar sosyal psikolojinin işleyişini anlamada kilit rol oynamaktadır.

Karşılaşmalar bağlamında, algılanan dünyanın yalnızca nesnel bir gerçeklikten ibaret olmadığı, aynı zamanda özneliği de içerdiği anlaşılmaktadır. Merleau-Ponty'ye göre, duyular ve algı kavramı, yalnızca nesnel bir düzlemde değerlendirilemez; aksine hem nesnel hem de öznel boyutları barındırır. Descartes'ın beden ve zihin arasındaki ayrımı ele alındığında, bedeni bir makineye indirgeyip duyu organlarını araçsallaştıran klasik bilim anlayışının, Merleau-Ponty'nin felsefesinde geçerliliğini yitirdiği görülür. Yazar bedenin parçalarının tek tek birleştirilemez ve dolayısıyla parçalanamaz olduğunu savunur. Bu perspektif, karşılaşmalarda duyuların ve algının bütünsel ve etkileşimsel bir rol oynadığını

vurgular. Bu bağlamda, karşılaşmaların hem nesnel hem de öznel bileşenlerinin dikkate alınması gerektiğini ortaya koyar (Merleau-Ponty, 2017). Duyu organları ya da duyular, bedenın ve algının sadece araçları değil, aynı zamanda bedenın ve algının kendisinde var olan unsurlardır. Bu bağlamda, duyuları birbirinden ayıramadığımız gibi, duyuları bedenden, bedeni de zihinden ayırıştırmak mümkün değildir. Çünkü bireyin deneyimi, zihinsel bir yapı ile sınırlı olmadığından, bireyi gördüğü için zihinsel ya da zihinsel olduğu için gören şeklinde tanımlamak yetersizdir (Merleau-Ponty, 2017).

Bir yapıyla karşılaşıldığında, duyular arasında doğal bir bütünlük ve etkileşim olduğu fark edilebilmektedir. Örneğin, bir elma yenildiğinde hem tadı hem de kokusu algılanır; aynı anda dokunulduğu ve görüldüğünde onun taze olduğu ve rengiyle ilgili bilgiler bir araya gelmektedir. Bu deneyimde, duyular birbirinden ayrılmaz bir şekilde birleşir ve bir bütün oluşturur. Dolayısıyla, algılanandaki duyumlanan niteliklere bakarak, duyuların bir bütün olarak işlediği ve bir objeyi algılamada çeşitli duyuların birbirini tamamladığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda modern bilimin kesin çizgilerle ayırdığı duyuların gerçek dünya deneyimimizde nasıl iç içe geçtiğini ve birbirini desteklediğini gösterir (Şekil 42-43).

Şekil 42. Birey-yapı karşılaşmasında bireylerin sahip olduğu arka plan ile birlikte her bireyin yapıyı farklı algılaması (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Şekil 43. Birey-yapı karşılaşmasında her bireyin yapıyı farklı algılaması sonucu yapının yeniden üretilen algısı (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Bir mimari deneyim, bireyin çevresindeki dışsal uyarıcılardan uzaklaşmasını sağlamak ve dikkati kendi iç dünyamıza döndürmektedir. Mimari yapıların, özellikle de sakinleştirici veya etkileyici olanlarının, bireyleri derin düşüncelere ve özsel bir farkındalığa yönlendirdiği görülebilmektedir. Bir bina, bir mekân ya da bir yapı, kendine özgü bir atmosfer yaratır ve bu atmosfer kişinin içsel deneyimini yoğunlaştırabilir (Şekil 44).

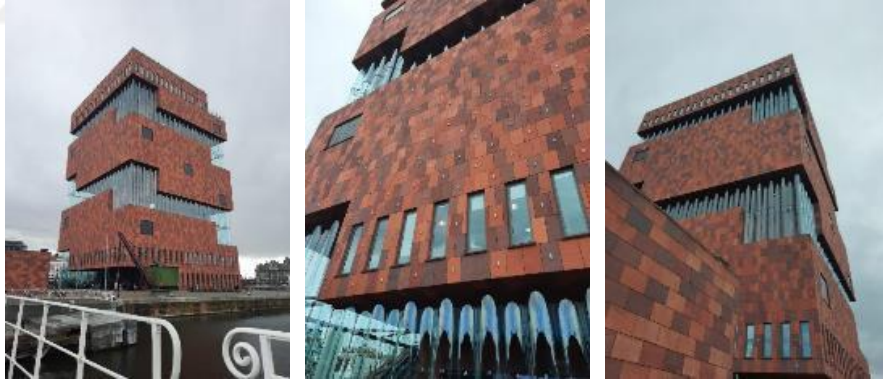

Şekil 44. Domus arşivinden Viyana’da Jean Paul tarafından tasarlanan paradigmatik bir otel (URL-17, 2024).

Bu bağlamda, mimari tasarımın biçimleri, malzemeleri ve mekân düzenlemeleri, kişiyi günlük hayatın karmaşasından uzaklaştırır ve ona içsel veya derin düşünce fırsatı sunabilir. Ayrıca, mimari yapıların tarihi ve kültürel bağlamı da önemli bir rol oynar. Bir yapı, tarih boyunca birçok farklı insanın yaşadığı ve zamanın akışında şekillenen bir nesnedir. Mimari bir deneyim, bizi bu zamansal ve kültürel bağlamdan uzaklaştırarak, geçmişin ve geleceğin yavaş ve sürekli akışını hissetmemize yardımcı olabilir. Bu, bireyin mevcut zaman diliminden koparak daha geniş bir zaman perspektifi ve kültürel derinlik hissi

yaşamısına neden olmaktadır. Özetle, mimari bir deneyim, karşılaşma deneyimi açısından, bireyin dışsal uyarıcılardan uzaklaşarak içsel dünyasına dönmesini sağlar ve zamansal ile kültürel bağlamda bir süreklilik duygusu yaratır (Pallasmaa, 2011).

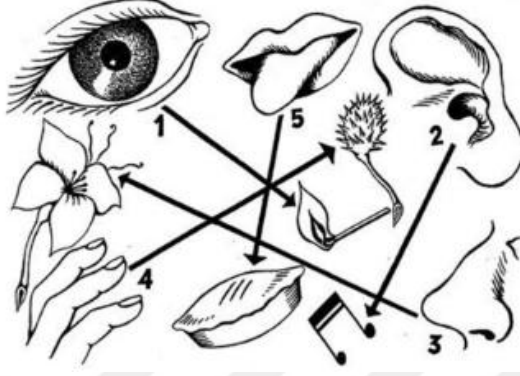
Mekânsal algı, çevremizdeki mekân ve nesnelerin yerleşimini, boyutlarını, mesafelerini ve ilişkilerini algılama yeteneğimizdir (Şekil 45). Duyusal algı, çevreden gelen ham bilgilerin veya seçeneklerin belirli alanlarda kullanılmak üzere bir altyapı oluşturmasıdır. Mekânsal algı da bu altyapının bir parçasıdır. Mekânsal algı, görme, işitme, dokunma gibi beş duyu yoluyla çevreden alınan uyarıcılarla başlar. Alınan duyusal bilgiler beyin tarafından merkezi bir işlem sisteminde anlamlı bir şekilde kodlanır ve depolanır. Gözlerden gelen görsel bilgiler, beyinde mekânsal bir harita oluşturarak işlenir. Örneğin, bir odada yürürken mobilyalara çarpmamak için beynimizdeki bu mekânsal haritayı kullanırız. Mekânsal algı, çevremizdeki mekânın ve nesnelerin düzenini duyularımız aracılığıyla algılamamıza ve bu bilgileri beynimizde anlamlı bir şekilde işlememize dayanan bir süreçtir. Bu süreç kişisel ve çevresel faktörlere bağlı olarak değişiklik gösterebilir (Levander & Raccuia, 2001).

Şekil 45. MAS- Museum aan de Stroom Binası, Antwerpen (Yazarın arşivinden alınmıştır.)

Mimari mekânın algılanmasında göz merkezci bir bakış açısına sahip olan Le Corbusier (1991) ve duyuların etkisini “ancak görebiliyorsam varım hayatta” ve “anlamak için açıkça görmek gerekir” diyerek açıklar. Mevcut durum hakkında yorum yapan Bruce Mau (2018) bunu şu şekilde ifade etmektedir: "Duyusal temellerimizden ikisinin (görme ve ses) tasarım hayal gücü eylemimize hâkim olmasına izin verdik. Aslında konu mimarlık ve tasarım kültürü olunca neredeyse yalnızca bu iki duyu için yaratıyor ve üretiyoruz" (Blessner & Salter, 2007).

Mimarlık pratiğinde geleneksel olarak göz/görme hâkim olsa da giderek artan sayıda mimar ve tasarımcı, son yıllarda diğer duyuların oynadığı rolleri dikkate almaktadır (Şekil 46). Dokunma, koku ve nadir durumlarda bile tatma duyusu, bu duyuların etkileşim yolları ve insan zihninin çoklu duyusal doğasına ilişkin anlayış giderek yaygınlaşmaktadır.

Şekil 46. Heilig (1992) e göre algının duyular tarafından %70 görme, %20 duyma, %5 koku alma, %4 dokunma ve %1 tatma duyusu ile gerçekleştiğine dair sıralama şeması (Heilig, 1992).

Yapı tasarımında malzemenin dikkatli kullanımı ile oluşan ilgi çekici bir yüzey ise bireyin uzanıp dokunmak ya da okşamak nasıl bir duygudur diye hayal etmesini sağlamakta veya zihinsel olarak dokunsallığı uyandırmaktadır (Sigsworth, 2019; Lupton, 2002). Bir insanın en güçlü anısı çoğu zaman mekânı hatırlatan kokusudur; Büyükbabamın çiftlik evinin kapısının görünüşünü başından beri hatırlayamıyorum, çocukluğumun ilk yıllarıydı ama yıllara meydan okumasını hatırlıyorum ağırlığı, ahşap yüzeyinin patinası bir yarım asırlık yaşanmışlığını ve özellikle kokusunu hatırlıyorum” diye ifade ederek kokunun da oldukça etki bıraktığından bahsetmektedir (Pallasmaa, 1994, s. 32). Tıpkı koku alma durumunda olduğu gibi, tat alma üzerindeki bazı atmosferik etkiler bilişsel aracılı olabilirken, bazıları ise rengin algılanmasında olduğu gibi daha doğrudan olabilir. “Mimarlık ve Beyin” adlı kitabında tat duyusunun sahip olduğu özelliklerden bahsederken mimarlıkla ilgili olarak “Bir binadaki malzemelerin tam anlamıyla tadına varamayabilirsiniz, ancak bir restoranın tasarımı, yemeğin tadına verdiğiniz *şartlı tepkiniz* üzerinde etkili olabilir.” demektedir (Eberhard, 2007, s. 47).

Bergson’a göre sezgi, kaynağını içgüdüden alsa da bu içgüdünün şuur kazanarak ortaya çıkması için, önce zihnin meydana getirdiği hayal ve kavramlardan faydalanması gerekir, sonra bu hayaller sezginin bir gölgesi gibi ortaya çıkar ardından büyük çabayla

realiteyi doğrudan kavrar (Bolay, 1997). Akıl, duyu veya duygu gibi birbirinden farklı kaynaklarla ilişkilendirilse de sezgi çoğunlukla insanın bilgi üretme sürecinin önemli bir unsuru olarak değerlendirilmektedir. Düşünce sisteminde sezgiyi ön plana çıkaran Mevlâna Celaleddin'i Rumi, "sezgi, güneşin ışıklarıyla beslenir, bizi hakikatin hisle, idrakle temas edilmeyen yönleriyle temas ettirir" diyerek sezginin akli faaliyeti aşan yönüne işaret etmiştir. İnsan inşa ettiği kimlik duygusu, rasyonel aklı, içgüdüleri gibi nedenlerle gördüğü dünyayı olduğundan çok daha farklı bir şekilde algılayabilmektedir (Eroğlu, 2012).

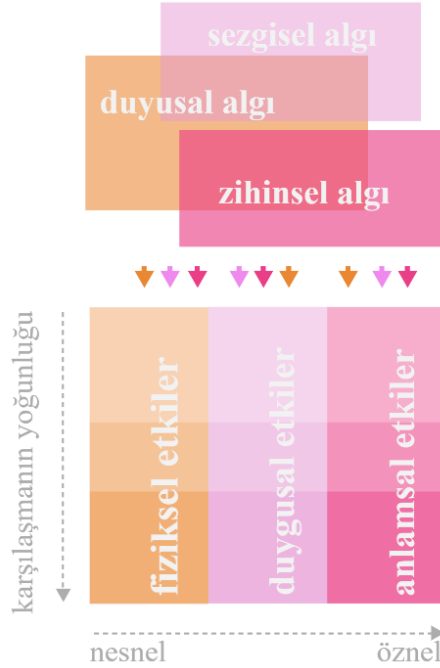
Sezgisel algı doğrudan duysal uyarıcılara dayanmamaktadır; ağırlıklı içsel hisler ve bilinçdışı süreçlerle ilişkilidir. Bu tür algıda, duygular ve bilinçdışı çağrışımlar, düşünsel süreçlerden daha fazla etkili olabilmektedir. Sezgisel algı, bireylerin iç dünyasındaki bağlantıları ve anlamları keşfetmesine yol açmakta ve genellikle bireysel ve öznel deneyimler sunmaktadır. Bu noktada sezgisel algıyı kavramak, duysal algıyı anlamaktan daha karmaşık olabilir; çünkü sezgisel algı, bilinç düzeyinde daha az belirgin olup, daha çok içsel süreçlere dayanır. Sezgisel bireyler, fiziksel dünyadaki somut gerçeklerden ziyade, olaylar arasındaki gizli bağlantıları ve derin anlamları keşfetmeye yatkındırlar. Bu nedenle, sezgisel algı kişisel deneyim ve içsel keşiflerle zenginleşmekte ve bireyin kendi iç dünyasıyla derin bir bağ kurmasına olanak tanımaktadır.

Dolayısıyla mekânın algılanmasında hissedilenlerin de duysal algılananlar kadar etkili olduğu düşünülmektedir. Duygusal etkiyi ölçebilmek amacıyla deneyimlenen mekânın sezgisel olarak nasıl bağlantılar içinde olduğunun anlaşılması gerekmektedir. Karşılaşmalarda, yapı ve birey arasında bir anlam oluşturma süreci yaşanır. Birey, yapının şekli, boyutu ve işlevi ile ilgili belirli anlamlar üretir ve bu anlamlar, onun o yapı ile olan bağımlı derinleştirir. Yapılar özelleştikçe, yani biçimsel ve işlevsel olarak çeşitlendikçe, bireylerin bu yapılarla olan etkileşimleri de değişir. Daha önce karşılaşmamış ve etkileyici yapılar, bireylerin anlam dünyasında yeni perspektifler sunabilir ve varoluşsal sorulara yol açabilir.

Zihnin çevresiyle olan bağlantısı, duyular aracılığıyla algılanan nesnelerden gelen ileti ve mesajların insan zihninde belirli ilişki sistemlerine yerleştirilerek anlamlandırılmasını ifade eder. Bu anlamlandırma süreci, bireyin nesnelerden duysal olarak aldığı verilerle (sinyal ve enerjiler) bu verilerin kaynağı olan nesneler arasında zihinsel bir bağ kurmasıyla gerçekleşir. Bu şekilde algılanan, yani anlamlandırılan nesne, bireyin çevresiyle olan ilişkilerinin yer aldığı bir şema içinde özel bir konuma yerleştirilir (Tolan vd., 1985).

Bununla beraber zihinsel algılama ve bellek arasında da sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Bellek; beynin birçok değişik bölgesindeki sinir hücrelerine, bu hücrelerin birbirleriyle bulunduğu kavşak noktalarına dağılmış bir sistem olarak tasvir edilebilir. Hücrelerin birbirleriyle bağlantı biçimi, gerektiğinde depolanan bilginin kolayca bilince sunulabilmesini sağlamakta, ayrıca algıların bellekte de bir arada gruplaşmasını sağlayacak biçimde biyolojik şekillerde depolanmasına fırsat vermektedir. Dolayısıyla, anımsanmak istenen özgül bilgi kırıntısıyla birlikte ona bağlı bilgilerin de çağrışım yoluyla anımsanabilmesini kolaylaştırmaktadır (Tolan vd., 1985).

Bu çalışmada birey yapı karşılaşmalarında etki yoğunluğunu değerlendirmek amacıyla algılama sonucu oluşan etkiler üç farklı türde açıklanmıştır. Bu etkiler fiziksel, duygusal, anlamsal etkiler başlıkları altında toplanmıştır. Birey ve yapı karşılaştığında söz konusu etkiler, bireyin farklı algıları sonucu oluşmaktadır; bireyin duyuları ile algıladıkları fiziksel etkilere, sezgisel duyuları duygusal etkilere, zihinsel duyuları ise anlamsal etkilere dönüşmektedir. Duyumların bireyde yarattığı algılar keskin çizgilerle birbirinden ayıramamakta, çoğunlukta algılar bir diğer algıya yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda bu etkilerin değerlendirilmesi ve temaların oluşturulmasında etki yoğunluğunun değerlendirilmesi şeması altlık olarak kullanılmıştır (Şekil 47).

Şekil 47. Birey-yapı karşılaşmalarının etki yoğunluğunun değerlendirilmesi (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Etkilerin değerlendirilmesinde nesnel verilerle öznel veriler farklı algılama türlerinde beraber etki oluşturabilmektedir. Bu noktada çalışma kapsamında değerlendirmeyi daha sağlıklı yapabilmek amacıyla kodlar ve bu kodlara bağlı alt kodlar oluşturulmaktadır.

Yapının birey üzerinde bıraktığı etki değerlendirilirken algılamanın ve algı sonucu oluşan çıktıları etkileyen faktörler ve algı türlerinin birbirini etkilemesi de karşılaşmanın seyrini belirlemektedir. Karşılaşma ile mekânın algılanması birey üzerindeki etkilerin anlaşılabilmesi için bir gerekliliktir. İnsan içinde bulunduğu mekân ile sürekli bir etkileşim halinde olup içinde bulunduğu mekânı duyular yoluyla algılar. Bu algılar bilgi ve tecrübelerden yararlanarak yorumlanır. Algılamanın büyük bir kısmını görme duyusu kaynaklı görsel algı oluşturmakta fakat zihinsel işlemler ve geçmiş kalıplar sayesinde bir ileri boyuta taşımaktadır. Örneğin mekân algısı psikolojisi, kişinin mekân içinde veya çevresinde kısa ya da uzun süreli deneyimler kazanması ve bu deneyimlere dayanarak mekânı hatırlaması üzerine odaklanır. Ayrıca, kişinin mekândaki konumunun, mekânsal ilişkileri çözümleme becerisiyle bağlantılı olduğu da bilinmektedir (Özen, 2006). Çoklu duysal zihin için tasarım yapma zorluğunu üstlenen tasarımcılar hem rasyonel hem de duygusal düzeyde mümkün olduğu kadar çok duyuya hitap edecek şekilde tasarımlarını organize etmektedirler (Neff, 2000).

Bu noktada birey ve yapı karşılaşmalarını hazırlayacak olan mimar, duyular aracılığıyla mekânı işlev ve güzellik için bir senkronize eden bir besteci gibi hareket etmelidir; çünkü insan bedeninin mekânla nasıl etkileşime geçtiği birinci derecede önemlidir. İnsan vücudu bir mekân içinde hareket ettikçe, gördükçe, kokladıkça, dokundukça, duydukça ve hatta tat aldıkça mimari hayat bulur. Bir mimarının ritmi, mimarın kompozisyonu veya mekânın tüm duysal niteliklerinin düzenlenmesi sonucunda, kullanıcılar tarafından hissedilebilir. Bir mimar, mekânsal duysal özellikleri düzenleyerek, yaratılan mekânın işlevsel ve estetik ritimleri konusunda sakinlere yol gösterebilir. Tüm duyulara hitap eden mimari binalar, bina sakinlerini harekete geçirerek deneyimlerini yüksek bir seviyede yaşamasına imkân verebilir.

Mekân, yalnızca fiziksel bir yer olmanın ötesinde, aynı zamanda anlam taşıyan ve iletişim kuran bir unsur olarak karşımıza çıkar. Lefebvre, mekânı algılanan, tasarlanan ve yaşanan boyutlarda inceleyerek, toplumsal süreçleri maddi, kavramsal ve sembolik üretim bağlamında değerlendirir. Mekânı; mekânsal pratikler, mekân temsilleri ve temsil mekânları aracılığıyla analiz eder. Bu yaklaşımla, mekân hem somut bir maddesellik hem de bir kavram ve deneyim olarak kavramsallaştırılır. Dolayısıyla mekân, bireysel ve toplumsal süreçlerde

hem bireyin hem de toplumun kendini üretiminde etkin bir rol oynar. Diğer bir ifadeyle mekân, bireysel ve toplumsal bir olgu olarak, insan ve toplumun kendini ifade etmesinde ve inşa etmesinde merkezi bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır (Lefebvre, 2011).

Blessner ve Salter (2006) “Spaces speak, are you listening?” adlı kitaplarında, okuyucunun dikkatini mimari tasarımda görsel-işitsel uyumun önemine çekmektedir: “İşitsel mimari, kendine has güzelliği, estetiği ve sembolizmiyle görsel mimariye paraleldir. Görsel ve işitsel anlamlar genellikle birbirini hizalar ve güçlendirir. Spesifik olarak mimariden bahsetmemekle birlikte, tasarımcıların yapabileceği şey, daha çoklu duyuşsal bir bakış açısı benimsemek ve ister mimaride olsun, isterse günlük deneyimlerimizin herhangi bir başka alanında olsun, duyuların etkileşim şekline karşı daha duyarlı olunması gerekliliği üzerinde durulmaktadır. Daha fazla duyuyu uyumlu bir şekilde meşgul eden deneyimler tasarlayarak, yaşam kalitesini daha iyi artırırken aynı zamanda daha sürükleyici, ilgi çekici ve akılda kalıcı çoklu duyuşsal deneyimler yaratabiliriz” (Bloomer & Moore, 1977; Gallace & Spence, 2014; Garg, 2019; Spence, 2021; Ward, 2014).

Bu konu üzerine yazılanlardan özetle yapıların konuşabildiği, kendilerini ifade edebildiği düşüncesini savunmakla beraber çalışmalardan elde edilen verilerden birey-yapı etkileşiminin dolayısıyla karşılaşmaların bıraktığı etkinin daha yoğun ve çok yönlü olduğu varsayılmaktadır. Birey-yapı karşılaşmasında bireyin karşılaşma anında sahip olduğu tüm fiziksel, bilişsel, psikolojik özellikler, bireyin geçmiş karşılaşmalarından kalan deneyimleri ve çıkarımları, yapının sahip olduğu konum, boyut, işlev, anlam vb özellikleri, karşılaşmanın oluşmasında etkili ortam, gereklilik ve nedenler bireyin karşılaşmayı algılamasındaki dolayısıyla bireydeki etkisini belirlemektedir. Bu başlığın sonucu olarak; elde edilen veriler bir araya getirildiğinde birey-yapı karşılaşmasında, birey ile mimari yapılar arasındaki karşılaşma sürecinin birey üzerindeki etkileri fiziksel, duyuşsal ve anlamsal boyutlarda ele alınmaktadır. Karşılaşmalar geçmiş deneyimlerden kalan fiziksel, anlamsal ve duyuşsal arka planın yanı sıra, karşılaşmanın gerçekleştiği ortam, neden ve gerekliliklere bağlı olarak şekillenir. Birey ise, yapıyla karşılaştığı anda sahip olduğu kişisel özellikler ve geçmiş deneyimlerle bu süreçten etkilenir. Sonuç olarak, karşılaşmanın bireyde bıraktığı etkiler; fiziksel algı yoluyla ortaya çıkan duyuşsal bağlantılar, hisler aracılığıyla oluşan olumlu, olumsuz veya nötr duyuşsal tepkiler ve düşünceler aracılığıyla bellek, bilgi, çağrışım gibi zihinsel bağlarla anlam kazanan anlamsal etkiler olarak üç boyutta değerlendirilir (Şekil 48).

Şekil 48. Birey-yapı karşılaşmasında etkiler (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

2.2.4. Karşılaşmayı Etkileyen Faktörler

Birey-yapı karşılaşmaları, bireyin mekânla etkileşimini ve bu etkileşimden doğan deneyimleri içeren karmaşık süreçlerdir. Bu süreçlerde çeşitli gereklilikler ve karşılaşmayı etkileyen faktörler bulunmaktadır. Bu gereklilikler ve faktörler, bireyin yapıyı nasıl algıladığını, yapı ile nasıl etkileşime geçtiğini ve bu etkileşimden nasıl etkilendiğini belirler.

Karşılaşmanın gereklilikleri olarak karşılaşma özneleri, öznelerin birbirini algılayabilecek konumda, aynı mekân ve zamanda olmaları gerekmektedir. Karşılaşan özneler birey ve yapı olduğu durumlarda yapının ve bireyin sahip olduğu özellikler karşılaşmanın seyrini de belirlemekte, yönlendirmektedir. Bireyin sahip olduğu kişisel geçmiş, önceki deneyimleri ve anıları, yapıyla olan karşılaşmasını etkiler. Örneğin, daha önce olumlu bir deneyim yaşamış birey, yapıya karşı olumlu bir tutum geliştirebilir. Karşılaşma halinde olan bireyin ruh hali ve duygusal durumu, yapıyla olan etkileşimini etkiler. Stresli veya endişeli bir birey, yapıyı olumsuz algılayabilir. Bununla birlikte bireyin kültürel ve sosyal geçmişi, yapının anlamını ve önemini farklı şekillerde yorumlamasına neden olabilir.

Karşılaşmaya etki eden faktörler içinde bireyle ve yapıyla bağlantılı bellek kavramı dikkat çekmektedir. Bu konu hakkında Atmaca (2017); belleğin karşılaşma süreci içindeki yerini tanımlarken şimdiki zamanı kurgulayan alt yapı diye bahsetmektedir ve eklemektedir; “Oluşturucu süreç yani oluş tek yönlü bir süreç değildir. Bellek içindeki tüm deneyimler ile yaşanan şimdiye ait her karşılaşmada devinim içinde biçime yeniden sahip çıkılır. Bu devinimi aktif tutmak, oluş içindeki her yeni karşılaşmaya açık olmak ve şimdi ile ilişki içinde olmaktır.” Bellek kavramının dikkat çeken özelliği zaman, mekân, nesne ve öznelere ilişkin iç içe geçmesiyle sınırları kaldırması ve eşzamanlı gerçekleşen karşılaşmaların öngörülemez ve hesaplanamaz olasılıklar içinde olmasıdır.

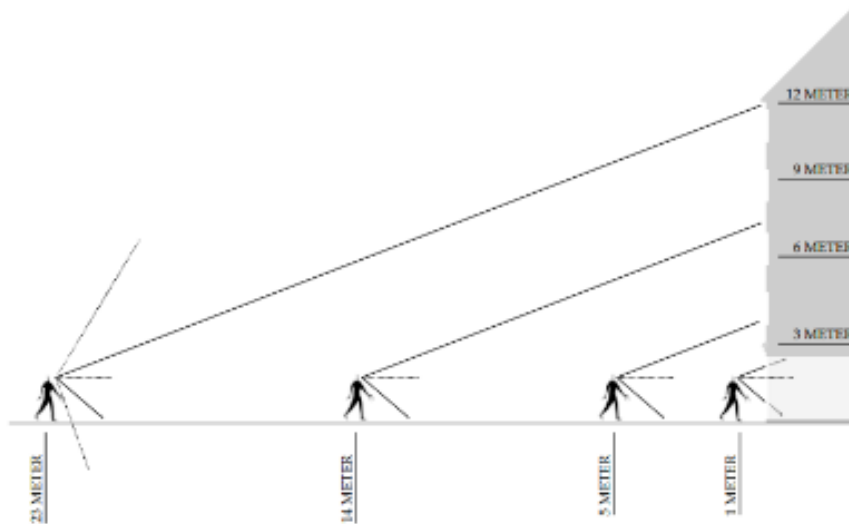
Pallasmaa (2011)’ya göre de mekân üretiminde salt görsel unsurlar değil bellek ve bellekle etkileşim içinde olan karşılaşmalar etkili olmaktadır. Mekân; bu yaşayan, deneyimleyen bedenin duyumsaması ve canlı belleğiyle somut hale gelir ve yeniden üretilme imkânı bulur. De Carteau (2008) “Gündelik Hayatın Keşfi” kitabında uzamsal mekân üretimi için öznenin varlığı ve hareketi sayesinde duyumsanan mekân ve her hareketinde yeniden üretilen mekândan bahsetmektedir. Her hareketle mekânın şekillenmesi gibi her özne kendine has mekân üretmektedir. Pallasmaa (2011), insan ve mimari eser arasında yaşanan nitelikli karşılaşmalarda algılananın sadece görsel bir imge olmadığını, bellekle olan etkileşimi sonucu oluşan karşılaşmalar olduğuna değinmektedir. Lefebvre (1991) ise mekânı şey olarak değil de önyargılar, rastlantılar, karşılaşmalar, tecrübeler, mekânsal ve belleğe ait çağrışımlar gibi bir şeyler arasındaki ilişki kümesi diye tanımlamaktadır.

Karşılaşmayı etkileyen önemli etkenlerden biri de harekettir, kentin deneyimlenmesi üzerine Breton (2000), kentte yürümenin ve bunu tüm beden dâhil olacak şekilde yapmanın gerekli olduğunu, duyum ve duyguların da buna katılması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu deneyimle öngörülemez karşılaşmalar, keşifler deneyimin yoğunlaşmasını sağlamaktadır. Karşılaşmalarda elbette nesne ve onun durumu da oldukça önem arz etmektedir. Heidegger (1962), nesnelerin ilk hallerinden şaşırtıcı bir hareket yaptıkları ya da değişikliğe uğradıkları ikinci hallerine geçtiklerinde onları fark ettiğimizi, algılayıp üzerine düşünmeye başladığımızı belirtir. Mimari anlamda öteki ile karşılaşma; hareket, özne ve nesne ilişkisinin iç içe geçtiği durumdur. Bu şekilde özne karşısında duran nesne ile etkileşime girer ve sınırlar kayboluyormuş gibi bir yanılsamaya düşülebilir. Özellikle Adorno negatif bir karşılaşmada beliren olumlu bir sınırdan bahsetmektedir. Sınır da karşılıklıdır ve ilişki kurmak için yaratılan bir alanı tanımlar (Yibing, 2012). Sınırlar sayesinde mekân tanımlanır,

dolayısıyla ilişki de tanımlanmış olur. Tanımlanmış/tasarlanmış mekân üretildiği andaki halinden zaman içinde değişikliklere, karşılaşmalar yoluyla yeniden üretime açıktır.

Mekân, olay ve hareket üçlüsü üzerinden bakıldığında anlam ve varlık, hareket ve mekân, insan ve nesne arasındaki ve birbirleriyle olan tesadüfi karşılaşmalar olay örgüsünü üretmektedir (Tschumi, 1994). Mekân içerisinde hareket halindeyken mekânda bulunan her şey beden tarafından algılanır ve bu karşılaşmaları yönlendirip, sonlandırabilir. Karşılaşmaların ortaya çıkardığı eylemler ve sonuçları açısından bakıldığında karşılaşma anı oldukça etkilidir. Karşılaşmalar yoluyla algılarda bir sapma sağlandığında hareket yön ve nitelik değiştirebilmekte bu değişim ile mekân sınırları dağılmakta ve yeni oluşum imkânı ortaya çıkmaktadır. Kentte farklı mekânlarla anlık ve tesadüfi karşılaşan ve bu karşılaşmalardan etkilenen beden, bu bedenlerin sahip olduğu kayıtlı mekân algısı çerçevesinde kentsel mekân şekillenmektedir (Öztürk, 2019).

Karşılaşma durumunda, hareketin yanı sıra mesafe de önemlidir. Bireylerin mekân içindeki hareketleri ve aralarındaki mesafe, yapının algılanışını ve karşılaşmanın doğasını etkiler. Yakın mesafelerde ve hareketli ortamlarda, bireylerin yapı ile etkileşimi daha yoğun olabilirken, uzak mesafelerde ve sabit ortamlarda etkileşim daha sınırlı olabilir. Bu dinamikler, karşılaşmanın şekillenmesinde belirleyici bir rol oynar. Karşılaşmada etkili bir diğer faktör bakış açısıdır. Kaldırımlarda yürüdüğümüzde, binaları çeşitli açılardan algılarız. Binaları karşı kaldırımdan gördüğümüzde binaları bütünsel olarak algılayabiliriz (Şekil 49).

Şekil 49. Etkili Görüş Mesafeleri (Gehl vd., 2006)

Kamusal alan algımız doğal olarak bakış açısına ve mesafeye bağlıdır, ancak hareket etme hızımız da kritik bir rol oynar. Biyolojik tarihten köklenen insan duyuşal sistemi, yaklaşık 5 km/saat hızla hareket ederken duyuşal izlenimleri algılayıp işlemeye göre tasarlanmıştır. 5 km/saat mimarisi yürüyüş temposuna uygundur. Yaya olarak manevra yapmak kolaydır ve yaya insanlar cepheye oldukça yakınlaşabilirler. 5 km/saat hızla algılanan mimari, detay açısından zengindir çünkü izleyiciler iyi bir bakış açısına sahiptir ve detayları doğru bir şekilde algılamaya zamanı vardır. Buna karşılık, 60 km/saat hızla algılanan mimari, araçların kullandığı yollar boyunca geçerlidir. Burada büyük mekânlar ve tabelalar zorunludur ve sürücüler ile yolcular bu hızda hareket ederken detayları algılayamadıkları için, uyumlu mimari genellikle detaylardan yoksun pürüzsüz binalarla karakterizedir (Varming, 1970). Modern şehirler bu iki ölçeğin karışıklığından yoğun bir şekilde etkilenir (Gehl vd., 2006).

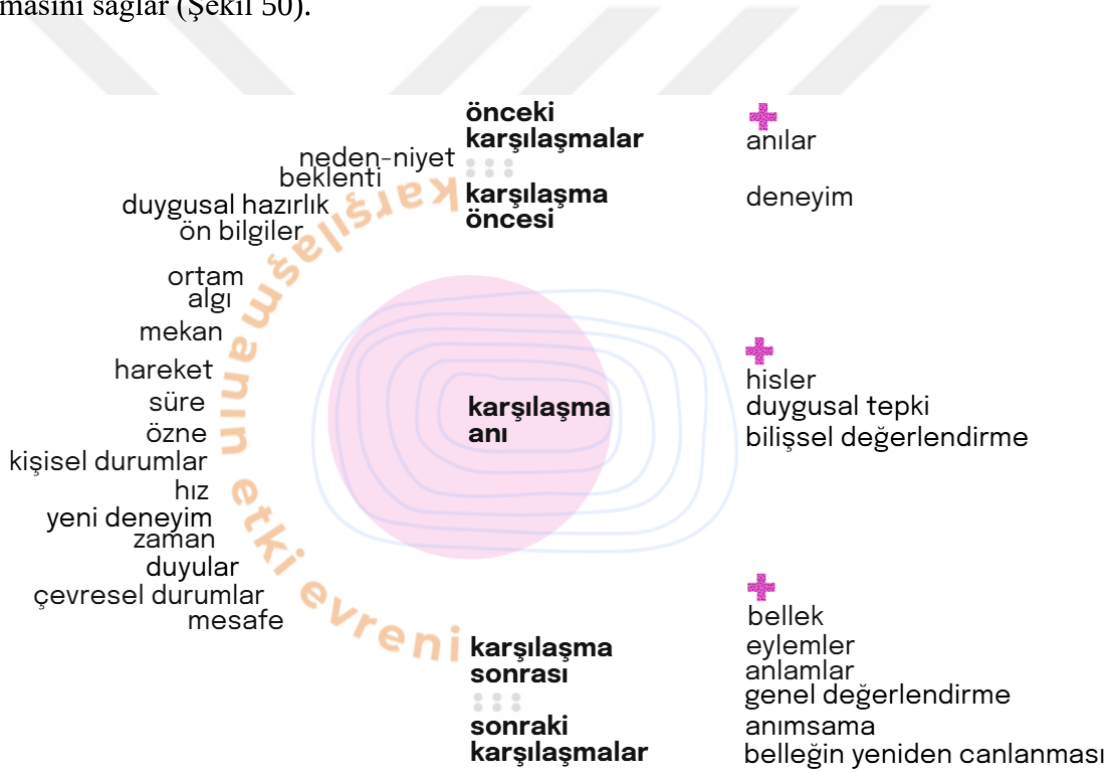
Aydınlı (2012)'ya göre karşılaşma anında çoğullukların rasgelmeleriyle doğan zamansal-mekânsal katmanlı ilişki yeni olasılıkları da beraberinde getirmektedir. Bu anlamda bir anlık değil peş peşe gelen ve onların önünde ardında kalan anlar farklı zamansal mekansallığı vurgular. Bedenin yürümesi veya hareketi ile beden içinde hâlihazırda bulunan içsel durumlarla beraber karşılaşmalara da fikirler yön vermektedir. Yine bu karşılaşmalar bireylerde yeni duygular oluşturmakta bu duygular bedensel karşılaşmalar yoluyla fikirlerin oluşmasına neden olmaktadır.

Karşılaşmanın diğer öznesi olan yapı üzerinden düşünüldüğünde ise yapısal, estetik ve işlevsel özellikleriyle birlikte çevresel faktörler de algının çerçevesini değiştirmeye dolayısıyla karşılaşmanın bireyde bıraktığı etkinin farklılaşmasına yol açmaktadır. Örneğin; yapının estetik özellikleri, bireyin yapıya karşı duyduğu hayranlık veya hoşnutsuzluğu belirlemektedir. Estetik olarak çekici bir yapı, bireyin yapıyı olumlu bir şekilde deneyimlemesini sağlayabilmektedir.

Yapı bağlamında yapının sahip olduğu estetik özellikleri, renkler, formlar ve mimari detaylar; dokunsal, işitsel ve koku gibi diğer duylara hitap eden özellikler; yapının cephesel, iç ve dış düzenlemesi, dolaşım alanları, açık ve kapalı alanların yerleşimi; kullanıcıların mekânı nasıl deneyimleyeceğini etkileyen ölçüler, oranlar ve insan ölçeğine uygunluğu; yapının kültürel kimliği ve tarihi, açık ve anlaşılır bir cephe düzeni, bireyin yapıyla olan etkileşimini kolaylaştırır. Yapının işlevselliği ise, bireyin ihtiyaçlarını ne kadar iyi karşıladığı ile ilgilidir. Fonksiyonel bir yapı, bireyin yapıyı verimli bir şekilde kullanmasına olanak tanır. Yapının bulunduğu konum, bireyin yapıya ulaşımını ve yapıyı

deneyimlemesini etkiler. Ulaşımı kolay bir konum, yapıya olan erişimi ve karşılaşma olasılığını dolayısıyla etkileşimi artırır. Yapının çevresi ile olan etkileşimi de bireyin yapıyı nasıl algıladığını etkiler. Doğal çevreyle veya kentle uyumlu bir yapı ya da dikkat çekici veya ikonik bir yapı olması karşılaşmada bireyin nesnel ve öznel değerlendirmesini tümüyle değiştirebilmektedir.

Ayrıca, karşılaşmanın gerçekleştiği zaman dilimi, mevsimsel değişiklikler, yapay aydınlatma, peyzaj tasarımı, yapıldığı dönem vb. birçok etken de bu karşılaşmaları derinden etkileyebilmektedir. Bu faktörlerin tümü, bireyin yapıyla olan etkileşimini ve bu etkileşimden doğan deneyimlerini şekillendirir. Bu nedenle, mimari tasarım sürecinde bu gereklilikler ve faktörlerin dikkate alınması, birey-yapı karşılaşmalarının olumlu ve anlamlı olmasını sağlar (Şekil 50).

Şekil 50. Birey-yapı karşılaşması etki evreni (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

2.2.5. Karşılaşma Halleri

Karşılaşmaların her biri bir *alea* ile başlar, *alea* içinde barındırdığı şans ve risk kavramları ile diğer *alealarla* beraber akıştaadır. *Alealar*, Epikür'ün varoluş düşüncesinde, atomların hayatın başlangıcını yaratan karşılaşması üzerine Althusser'in yorumuyla hayatın

içinde akarken herhangi bir sebepten yaşanan sapmanın getirdiği olasılıklar karşılaşmaları yaratmakta ve oluş içerisinde karşılaşma materyalizmi ile tüm karşılaşmaların altyapısını tanımlamaktadır. Bu karşılaşmalardaki özneler rasgele olumlu veya olumsuz karşılaşmaların doğurduğu sonuçlarla karşılaşmalarını örgütleyerek yeni karşılaşmalarında Hardt ve Negri'nin, Spinoza'nın Conatus kavramında bahsettiği gibi varoluş kudretini azaltması/arttırmasını kullanmaktadır. Örgütlü karşılaşmalar özne/özneleri bir araya getirerek olumlu büyük bir beden ya da dağılan küçük parçalar oluşturabilir.

Günlük rutin içinde ritmik karşılaşmalar bazen özne, zaman ve mekân gereği ritmi bozup farklı dinamiklerde rasgele karşılaşmalar içinde beni ben yapan karşılaşmalar gerçekleşmekte, özne bu durum karşısında Levinas'ın tabiriyle tam anlamıyla bir yıkıma uğramakta ve bu yıkım içerisinde içsel karşılaşmalar yaşayarak varlığını sorgulamaktadır. İnam, karşılaşmaların başlamasında deneyime odaklanır ve karşılaşmaların yaşanabilmesi için gerekli olan koşullardan bahseder. Bu noktada, karşılaşmaların olasılıklarını etkileyen ya da karşılaşmalara engel olan Jaspers'ın sınır durumları akla gelmektedir. Bu rasgele ve örgütlü karşılaşmalar sonraki karşılaşmaların keşif karşılaşmasına dönüşmesini sağlamaktadır. Bu keşif karşılaşmaları ile Deleuze'un düşünceyi uyandıran karşılaşmaları aynı noktadan çıkmaktadır. Keşfedilen ve keşifle yeni bakış açılarının uyanması ile üretici karşılaşmalar ya da tam tersi de gerçekleşebilmektedir. Tüm bu karşılaşmalar sonsuza uzanan biricik karşılaşmalardır.

Birey-yapı karşılaşmalarında tüm karşılaşmalarda olduğu gibi karşılaşma süreci ve bağlantılı olarak tüm etmenlerle ortaya çıkan karşılaşma türleri karşılaşmanın seyrini belirlemektedir. Birey yapı ile karşılaşmasında, genellikle bireyin belleğiyle gelen geçmiş karşılaşmaları, dolayısıyla yapılarla yaşadığı deneyimler, geçmiş yaşantısı vb. olgular üzerine yeni deneyimini oluşturmaktadır. Bu ve bunun gibi sebeplerle bireyler yapılarla farklı yoğunlukta bağlar kurmaktadır. Bağlar bireyin yapı ile asimetrik bir bağ kurmasına, farklı zaman ve durumlarda aynı bireyin asimetrisine, yapı ve bireyin eşitsiz karşılaşmalarına işaret etmektedir (Şekil 51).

Şekil 51. Birey- yapı karşılaşmasında önceki karşılaşmalar ve karşılaşmada asimetri (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Bireylerin yapı ile karşılaşmasında yapıyı tanıma, bilme, kabul etme yanında karşılaşma atmosferinde ortaya çıkabilen ya da bireyle birlikte gelen sınır ve sınırlılıklardan bahsetmek gerekmektedir. Birey bu sınır durumlar veya taşıdığı sınırlılıklar üzerinden yapı ile karşılaşma deneyimini ya gerçekleştiremez ya da tamamlayamaz. Bu noktada tüm karşılaşmaların bireylerin hep sınırlılık taşımasından dolayı tamamlanamaz olduğu belirtilmektedir ki bu da aslında her karşılaşmayı biricik yapmaktadır. Birey bu durumda yapıyı yok sayabilmekte ya da zıttı olarak yapıyla yüzleşebilmektedir (Şekil 52).

Şekil 52. Birey-yapı karşılaşmasında sınır ve sınırlılıklar, karşılaşmada var/yok saymak (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Birey-yapı karşılaşmalarında bireyin ve yapının taşıdığı özellikler bağlamında karşılaşma deneyimi bir uyum içinde gerçekleşebilir ya da kaotik bir gerilime dönüşebilir. Bu durum *Conatus* kavramına değmekte ve karşılaşmaların örgütlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Dolayısıyla bireyin doğduğu andan itibaren karşılaştığı en etkili nesneden en etkisizine kadar hepsinin bireyin şimdiki halini oluşturduğu bilinmektedir. Bazen bir yapı

çocukluğunun özeti olabilir, bu durumda yapılar bizi biz yapabilen karşılaşmada öteki olmaktadır (Şekil 53).

Şekil 53. Birey-yapı karşılaşmasında uyum/gerilim, beni ben yapan birey-yapı karşılaşması (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Beni ben yapan karşılaşmalarda özneler, olasılıklar ve zaman mekân katmanları arasında gerçekleşen deneyimler kitlesel olarak varlığın tümüne etki eder, sosyal olarak karşılaşma yaşantısı kültürü özellikle yapıların yoğun olduğu kentler içinde davranış, tüketim gibi yaşamdaki diğer deneyimleri belirleyen bir olguya dönüşmektedir. Bireylerin yapılarla karşılaşmasında bireysel farklılıklardan, yapının özelliğinden kaynaklanan ya da bilinçli olarak tasarlanmış ara mekânlar oluşmaktadır (Şekil 54).

Şekil 54. Varlığın tümüne etki eden Birey-yapı karşılaşması ve karşılaşmada ara mekânlar (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Bireylerin yapılarla olan karşılaşmalarında, mekânın fiziksel ve sembolik özellikleri, karşılaşmanın niteliğini belirler. Bir yapıyla kurulan ilişki, bireyin belleğinde taşıdığı geçmiş deneyimler, mekânın kendine has dinamikleri ve bireyin bu karşılaşmaya yüklediği anlamlar

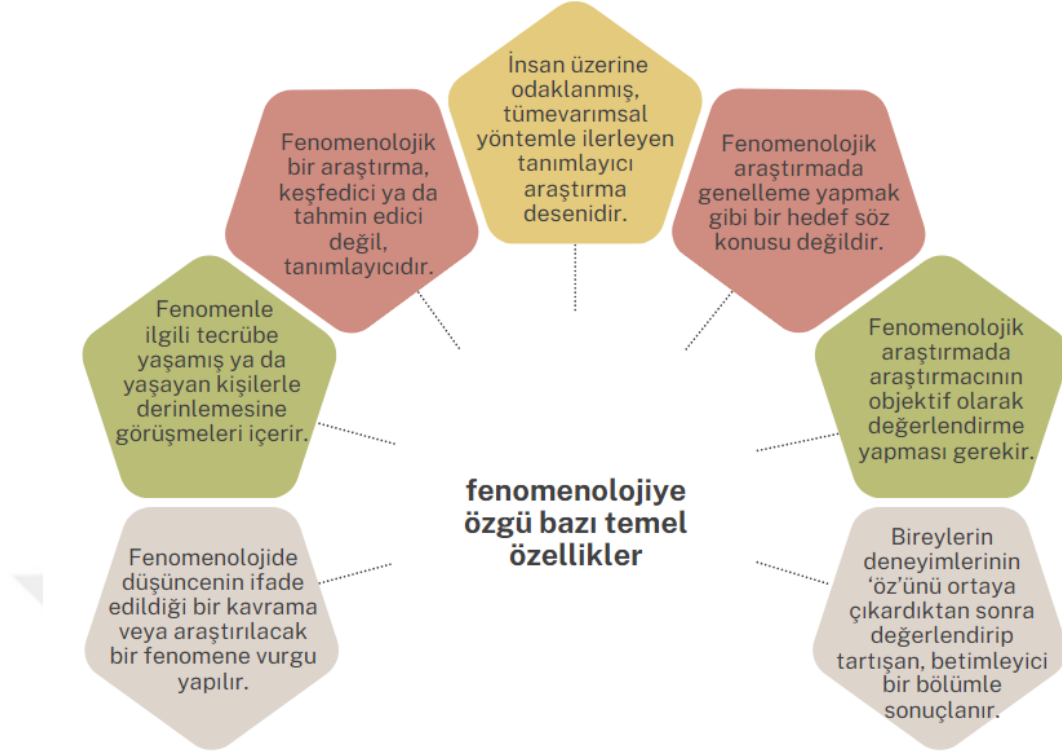
çerçevesinde şekillenir. Yapılar, bireyler için bazen çocukluğun özeti, bazen ise tam anlamıyla bir yıkımın kaynağı olabilir. Bu karşılaşmalar, bireyin varoluşunu ve kimliğini derinden etkileyen deneyimler sunar.

3. YAPILAN ÇALIŞMALAR II: ALAN ÇALIŞMASI

3.1. Çalışmanın Yöntemi

Mimarlıkta bireylerin mekânlarla olan ilişkilerini derinlemesine anlamak için çeşitli felsefî ve metodolojik yaklaşımlar, nitel veya nicel yöntemler benimsenmektedir. Alanyazında nitel araştırma yöntemleri; kültür analizi, kuram oluşturma, durum çalışması, eylem araştırması ve fenomenoloji (olgubilim) olarak çeşitlenmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2011). Fenomenoloji, insanların mekânla olan deneyimlerini ve bu deneyimlerin altında yatan anlamları açığa çıkarmaya yönelik bir yaklaşım olarak karşımıza çıkar (Van Manen, 2007). Bu yöntem, bireylerin mekân veya herhangi bir deneyimle ilgili algılarını, duygularını ve kişisel anlamlarını anlamayı; bu bağlamda, mekânların veya yaşantıların onlara ne ifade ettiğini analiz etmeyi amaçlar. Bu bağlamda, fenomenoloji, birey-yapı ilişkisini ve bu ilişkilerin insan yaşamındaki anlamını daha net bir şekilde ortaya koyarak, mimarlığın sadece fiziksel mekânlar inşa etmekle kalmayıp, bireylerin yaşam deneyimlerini şekillendiren anlamlı yapılar oluşturma potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir. Bu nedenle çalışmada; birey-yapı karşılaşmasında yapıların bireyde bıraktığı etkiyi incelemek için en uygun yöntem olarak fenomenoloji araştırma deseni belirlenmiştir. Çalışmada fenomenolojiye özgü bazı temel özellikler (Şekil 55), çalışmanın çerçevesi ve adımlarını oluşturmada rehber alınmıştır (Yalçın, 2022).

Şekil 55. Fenomenolojiyi diğer çalışma desenlerinden ayıran özellikler (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Fenomenolojik araştırmalar Heidegger'in öncüsü olduğu yorumlayıcı ve Husserl'in öncüsü olduğu betimleyici fenomenoloji olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Husserl, "nesneler bilincimize nasıl görünüyorsa öyledir" diyerek mekân kavrayışına bilinci de dâhil etmiştir (Husserl, 2020, s. 25). Bu düşünceye göre insan mekânda bir nesne olarak var olmaz, yaşadığı deneyim aracılığıyla mekânla ayrılmaz bir ilişki halinde olarak var olur. Mimarlığı bir *açığa çıkartma eylemi* olarak tanımlayan Heidegger'e göre mimarlık, insanların uğraş verdiği şeylerin izlerini maddi dünyada hem de büyük ölçekte kaydederken hem mimarın hem de yapının kullanıcılarının özgün karakterini yansıtmalıdır (Heidegger, 1962).

Mimarlık alanında fenomenolojinin hedefi ise rasyonel önermelere sıkı sıkıya bağlı kalmadan, insanı kendi içinde bulunduğu çevre, mekân ve yerle birlikte düşünerek, deneyim ve insan algısından türemiş bir bakış açısıyla açıklamaktır. Diğer bir ifade ile fenomenoloji, önyargılardan ve bilimsel kabullerden uzaklaşarak, deneyime öncelik vermekte ve asıl olanı anlamaya çabalamaktadır. Solomon'un belirttiği gibi, modern Batı felsefesindeki özne-nesne ayrımı her zaman şüphecilikle karşılanmıştır (Solomon, 1972). Böylelikle fenomenolojide özne ve nesne adına bu ikilik yerine bütüncül ve beraberken tam olduğu, anlamlandırıldığı savunulmaktadır.

Bu perspektife göre, insan ve çevresi birbirine sıkı sıkıya bağlıdır ve birbirini sürekli olarak etkiler ve biçimlendirir. İnsan, kendi varlığını çevresiyle ilişkilendirerek anlamlandırır. Fenomenoloji; varlığın duyulanım yolu ile kavranarak özüne ulaşılabilirliğini, anlamlandırma aşaması için duyuların uyarılmasına yönelik bir ihtiyacın olduğunu, deneyimi gerçekleştiren her bireyin, kendi deneyim ve bilincini kendi algılayma kapasitesi sonucu oluşturduğunu savunmaktadır. Bu bağlamda karşılaşma deneyiminde ortaya çıkan etkiler bireyin algısıyla ilişkilidir. Algı ise mutlak olmayan bir olgudur (Çaya, 2014). Bu sebeple, tezde fenomenoloji yöntemi kullanılarak karşılaşma sürecinin bireyde bıraktığı etkilerin özüne ulaşmaya çalışılmıştır. Öz'e ulaşma amacıyla karşılaşmanın gereklilikleri sağlanırken bazı değişkenler sabit tutularak katılımcılar bu bağlamda seçilmiş ve karşılaşmanın özne ve deneyimine odaklanılmıştır.

Çalışmada veri toplama yöntemi olarak birey-yapı karşılaşması özelinde açık uçlu sorular ile derinlemesine görüşme yöntemi tercih edilmiştir. Bu yöntemde derinlemesine görüşme sağlanacak kişiler rasgele yöntemle seçilmiştir. Samsun'un ikonik yapısı Atatürk Kültür Merkezi (AKM) örneklem olarak seçilmiştir.

Çalışmanın veri analizinde ise içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizinde hem betimleyici hem de açıklayıcı sorulara yer verilir. Bu analiz yöntemi, yalnızca metnin görünen yüzeyini değil, aynı zamanda derinlemesine incelenmemiş, örtük mesajları ve anlamları da açığa çıkarmayı amaçlar (Yüksel, 2019). Nitel içerik analizlerinde, metindeki önemli temalar belirlenerek bazı kategoriler oluşturulmakta ve bu süreçte sosyal gerçekliğin çoklu tanımlamalarıyla ayrıntılı betimlemeler yapılmaktadır. Sistematiik bir kodlama ve kategorileştirme yaklaşımı, yeni teorilerin ve modellerin geliştirilmesine olanak tanırken, mevcut teorilerin doğrulanmasına ya da belirli fenomenler hakkında çıkarımlar yapılmasına da imkân vermektedir (Gül ve Nizam, 2021).

3.2. Birey-Yapı Karşlaşması Deneyiminin Planlanması

Çalışmada amaç, yapının bireyde bıraktığı etkinin incelenmesi olduğundan çalışmanın iki öznesinden biri olan birey öznesinde çeşitlilik aranırken, yapı öznesinde tek bir yapı seçilmiştir.

3.2.1. Birey-Yapı Karşılaşmasında Karşılaşan Özne: Birey

Bireyin bir mekânda geçirdiği süre, mekânla karşılaşma sıklığı, mekânı algıladığı mesafe, kaçınıcı karşılaşmanın yaşandığı gibi etmenler mekân deneyimine ve bireyin algısına perspektif kazandırmaktadır (Avar, 2009). Bu bağlamda yapıyı algılamada bireysel farklılıklar yaratacağı düşünülen yapı ile karşılaşma sıklığı katılımcıların belirlenmesinde kriter olarak belirlenmiştir. Katılımcılar, yapı ile karşılaşma sıklığına bağlı olarak çok sık, sık, seyrek ve çok seyrek karşılan olmak üzere 4 farklı grupta kategorize edilmiştir. Katılımcı seçim kriterleri; AKM ile belirlenen aralıklarda karşılaşmış olmaları, 18 yaşına kadar Samsun'da yaşamış olmaları, yapının yapıldığı dönem ve sonrasına dair deneyim sahibi olabilmeleri için en az 30, en fazla 50 yaşında olmaları ve çalışmaya gönüllü olarak katılmış olmaları şeklinde belirlenmiştir (Tablo 2).

Tablo 2. Katılımcı grubunun belirlenmesi

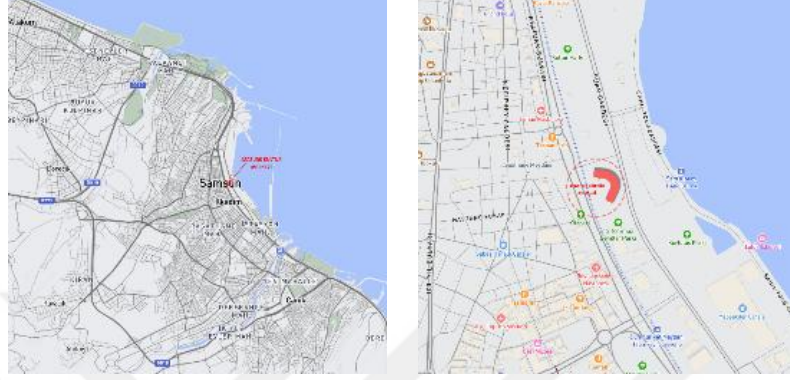
Katılımcı Grubu	1. Grup	2. Grup	3. Grup	4. Grup
Karşılaşma Sıklığı	Çok Sık	Sık	Seyrek	Çok Seyrek
Belirlenen Aralık	Haftada Min. 3 Kez	Haftada Max. 1 Kez	Ayda Max. 1 Kez	Yılda Max. 3 Kez
Katılımcı sayısı	10	10	10	10

3.2.2. Birey-Yapı Karşılaşmasında Karşılaşılan Özne: AKM

Samsun Atatürk Kültür Merkezi (AKM), inşa edildiği dönemin toplumsal, kültürel ve mimari dinamiklerini yansıtan önemli bir yapı olarak, yalnızca kent belleğindeki yeriyle değil, tasarım öyküsü ve işlevselliğiyle de dikkat çekmektedir. Atatürk'ün doğumunun 100. yılı anısına 1981 yılında başlatılan bu proje hem Türk kültürüne ait sembolleri hem de Atatürk'ün Samsun'dan başlattığı milli mücadele ile kent kimliği arasındaki bağları güçlendirme misyonunu taşımaktadır. Bu yönüyle AKM, kentin toplumsal hafızasında derin bir yer edinmiştir.

Samsun kentinin tarihi kent merkezi olan Cumhuriyet Meydanı'nın yaklaşık 500 metre kuzeyinde ve Samsun Büyük Cami'nin karşısında yer alan AKM hem konumu hem de kütleli formundan dolayı kentlinin büyük bir kısmı tarafından bilinmektedir. Atatürk'ün 19 Mayıs 1919 tarihinde Samsun'a giriş yaptığı Reji Tütün iskelesine yakın bir konumda ve sahil bandında yer almaktadır (Şekil 56). Kültür Merkezinin arsa alanı 12.080 m², bina

oturma alanı 3.950 m²'dir. AKM'nin hem doğusundan hem de batısından demir yolu ve karayolu geçmektedir. Batısındaki demir yolu şehir içi toplu taşıma amaçlı kullanılırken, doğusundaki demiryolu Samsun Limanı'ndan başlayarak İç Anadolu'ya doğru hem yolcu hem de yük taşıma amaçlı kullanılmaktadır (Şekil 64).

Şekil 56. AKM kent içi konumu

Yapının tasarımı, kütsel formunun kıvrımlı ve dinamik yapısıyla kent silüetinde özgün bir duruş sergilerken, çeşitli sanat etkinliklerine ev sahipliği yaparak kentsel karşılaşmaların zenginleştiği bir mekân haline gelmiştir (Şekil 57).

Şekil 57. AKM ve çevresi (Yazarın arşivinden alınmıştır.)

Atatürk'ün Doğumunun 100. Yılı'nın Kutlanması adına inşa edilmesi planlanan AKM için dönemin Kültür Bakanlığı mimarlarından Mimar İbrahim Levent Ercan tarafından 1981 yılında iki proje hazırlanmıştır. Bunlardan biri anıtsal ve diğeri daha geniş alana yayılan bir projedir ancak daha sonra çeşitli sorunlar nedeni ile eski Bafra garajının bulunduğu arsa bu projeye dâhil edilememiştir. Bu projelerden anıtsal olan kabul görmüştür. Ancak 6 yıl sonra

1987 yılında temeli atılan yapının uygulama projeleri Kültür Bakanlığı denetiminde Semra ve Özcan Uygur Mimarlık tarafından gerçekleştirilmiştir. Projenin ve yapının kontrolörlüğü ile denetimi yine tasarımcısı olan Mimar İ. Levent Ercan tarafından gerçekleştirilmiş; Kültür Merkezi'nin açılışı dönemin Başbakan Yardımcısı Mesut Yılmaz tarafından 19 Mayıs 2001 tarihinde yapılmıştır (Şekil 58). Yapının tasarımına ilişkin bilgi almak üzere Mimar İ. Levent Ercan ile yapılan sözlü görüşmede proje için anıtsallık ve fonksiyonelliğin yapıda öne çıkan kavramlar olduğu belirtilmiştir.

Şekil 58. (Solda) AKM (Kültür Bakanlığı Arşivi-2001),
(Sağda) AKM (Yazarın arşivinden alınmıştır.)

AKM bünyesinde, Aydın Gün ve Zehra Yıldız adlarında iki gösteri salonu bulunmaktadır. Aydın Gün Büyük Salonu 550, Zehra Yıldız Küçük Salonu ise 210 kişilik kapasiteye sahiptir. Her iki salon da uluslararası standartlarda ses ve ışık ekipmanlarıyla donatılmış olup, gerekli tüm teknolojik altyapıya sahiptir. Orkestra çukuru bulunan Büyük Salon opera, bale, büyük orkestralar gibi etkinliklerde kullanılırken, Küçük Salon oda müziği ve çocuk etkinlikleri için kullanılmaktadır.

AKM içinde sanatçılar için bağımsız çalışma alanları, ayrı kulisler, atölyeler ve bir restoran bulunmaktadır. Ayrıca, Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü bünyesinde Samsun Devlet Tiyatrosu ve Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü'ne bağlı Samsun Devlet Klasik Türk Müziği Korosu ile Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü'ne bağlı İlkadım Atatürk İlçe Halk Kütüphanesi burada faaliyet göstermektedir (URL-19, 2024).

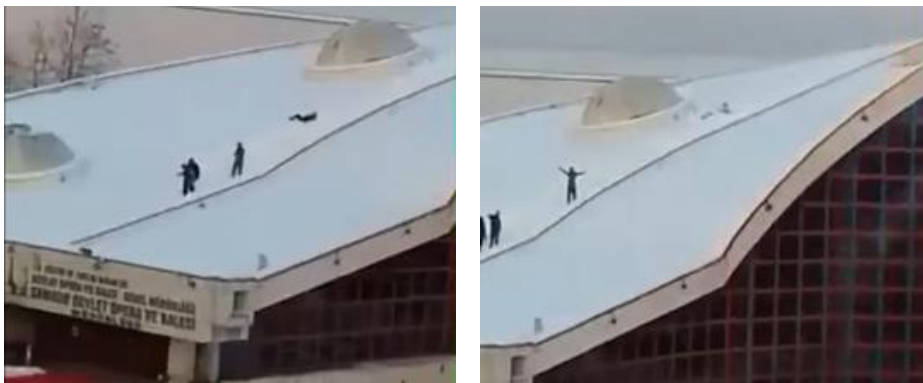
Bu bağlamda, AKM'nin hem tasarım kurgusu hem de kentle olan ilişkisi, yapıyı ikonik bir nitelik kazandıran unsurlar arasında yer almaktadır (Şekil 59). Jencks (2005), günümüz ikonik yapılarını değerlendirirken bu tür yapıların yeni, alışılmadık ve hatırdaki kalıcı tasarımlarıyla öne çıktığını ve taşıdığı metaforik anlamlar sayesinde deneyimleyen ile yapı

arasında güçlü bir bağ kurduğunu vurgulamaktadır. Sklair (2006) ise ikonik yapıları, toplumsal temsil ve kültürel semboller üzerinden tanımlayarak, bu yapıların kente özgü bir dinamizm kattığını ve kullanıcılar üzerinde hipnotik bir etki bıraktığını belirtmektedir. Bu bağlamda, AKM'nin tasarımı, kullanıcılar için yalnızca estetik bir çekicilik sunmakla kalmayıp, aynı zamanda duygusal ve anlamsal deneyimlere zemin hazırlamaktadır.

Şekil 59. AKM ve çevresindeki yapılarla oran ilişkisi (Yazarın arşivinden alınmıştır.)

Yapıldığı dönemden itibaren kentli için farklı anlamlar taşıyan AKM, sadece işleviyle değil kütsel formuyla da sıra dışı durumlara tanık olmuştur. Örneğin 2017 yılı şubat ayında Samsunlular için çocukluk hayali sayılabilecek bir durumu gerçekleştiren ve eğimli çatısından kayan vatandaşlar olmuştur (Şekil 60). AKM'nin fiziksel özellikleri, özellikle çatısının dönerek yükselmesi ve kıvrımlı yapısı, yapıya dikkat çekici ve hatırdaki kalıcı bir görünüm kazandırmıştır. Bu tasarım, kent sakini ile yapı arasında metaforik bir ilişki kurulmasını sağlayarak, deneyimleyenlerin yapı ile kişisel ve toplumsal bağlar geliştirmesine olanak tanımaktadır.

Şekil 60. AKM'nin üstünde kayan vatandaşlar (URL-22, 2017)

Smith (2005), bir kenti temsil eden yapıların ikonlaşma sürecinde, kentle bütünleşik bir parça bütün ilişkisinin önemine dikkat çekmektedir. AKM, bu anlamda Samsun kenti ile özdeşleşmiş bir yapı olarak, birey-yapı karşılaşmalarını hem duygusal hem de anlamsal düzeyde etkileyen deneyimler üretmektedir. Bu deneyimler, yapının sadece bir mimari eser olarak değil, aynı zamanda toplumsal etkileşimlerin zenginleştiği bir kültürel ikon olarak değerlendirilmesini sağlamaktadır.

AKM'nin ikonik yapısı, bu çalışmada araç olarak seçilmesinin temel nedenlerinden biridir. Yapı, anıtsallığı, fonksiyonelliği ve kente kattığı sosyal dinamizmle, birey-yapı karşılaşmalarını incelemek için güçlü bir örnek teşkil etmektedir. İkonik yapılar ile bireyler arasındaki etkileşimlerin fiziksel, duygusal ve anlamsal boyutları, kentsel ve toplumsal bellekte kalıcı izler bırakmaktadır. AKM'nin bu özellikleri, onu sadece bir yapı değil, aynı zamanda bir temsil ve anlam üretim alanı olarak konumlandırmaktadır.

3.3. Görüşme Sorularının Hazırlanması

Veri toplama sürecinde deneyimi yaşayan bireylere doğru başlıklar altında soruların sorulması çalışmanın hedefine ulaşması konusunda önemli bir gerekliliktir. Yüz yüze derinlemesine görüşme tekniğinin uygulanma şeklinin çalışmayı bütünüyle etkileyeceği bilinmektedir. Bu sebeple pilot görüşmelerden yapılan çıkarımlar ve görüşmecinin hazırlıklı, deneyimli olması tekniğin çalışma için faydalı olmasını sağlamaktadır. Bu kapsamda mülakat için mümkün olduğunca anlaşılır sorular ile fenomen hakkında “daha iyi bir anlayış ve kavrayışa erişme” amaçlanmıştır (Aspers ve Corte, 2019). Ayrıca nitel araştırmalarda kullanılan görüşmelerde gerçek hedefin katılımcıların yaşadıkları deneyimlerin nasıl meydana geldiği ve katılımcı tarafından deneyime verilen anlamın keşfi olduğu düşüncesiyle soruların hazırlanması gerektiği düşünülmüştür (Roberts, 2020). Buradan hareketle sorular sistematik ve çalışma sorularıyla bağlantılı belirli başlıklar altında toplanmıştır.

Etkileşim, bireylerin etkileşimi ve ilgili sosyal formaliteler günlük karşılaşmaların bir parçasıdır (Goffman, 1959). Etkileşimin tek taraflı boyutunu inceleyen bu çalışma, karşılaşma deneyimi yaşanırken bireyin zihninde beliren mekânsal algı üstünde bir algı, mekâna atfettiği anlam, mekândan bireye geçen his, mekânın bireyde yarattığı duygular, fiziksel olarak eylemleştirdiklerini sorgulamaktadır.

Her karşılaşma deneyimi öncesi, anı ve sonrası olmak üzere bir süreç olarak ele alınmakta ve bu süreç, bireyler üzerinde fiziksel, duygusal ve anlamsal etkiler yaratmaktadır. Karşılaşmanın niteliği, sıklığı ve süresi, bireylerin bu etkileri nasıl deneyimlediklerini belirleyen temel unsurlar arasında yer almaktadır. Bu bağlamda görüşme soruları, karşılaşmanın gereklilikleri ve karşılaşmaya etki eden faktörler göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır.

Karşılaşma sürecinde bireyin mekân ile kurduğu ilişkiyi anlamak ve bu ilişkinin hangi dinamikler üzerinden şekillendiğini analiz edebilmek amacıyla, algısal deneyimler ön planda tutulmuş; bireylerin yapı ile karşılaştıkları andaki algılarını sorgulayan sorulara yer verilmiştir. Ayrıca, karşılaşma kavramının disiplinler arası analizi temel alınarak, sorular karşılaşma hali ve karşılaşma süreci bağlamında çeşitlendirilmiş, böylece hem mekânsal hem de duygusal ve anlamsal karşılaşmaların etkileri derinlemesine incelenmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede hazırlanan sorular, karşılaşmanın yalnızca bir fiziksel deneyim olmanın ötesine geçerek, bireyin zihinsel ve duygusal dünyasında nasıl izler bıraktığını sorgulamakta ve birey-yapı etkileşimini çok boyutlu bir perspektiften ele almaktadır.

Alan çalışmasına geçmeden önce alanda 10 kişi ile pilot çalışma yapılmış ve bu yolla karşılaşma deneyiminin okunabilmesi için ihtiyaç duyulan karşılaşma gereklilikleri, deneyimin koşulları ve süresi, katılımcı çeşitliliği, araştırmacının deneyimi ve sorulan soruların niteliği bağlamında düzenleme ve iyileştirme yapılması gerektiği düşünülmüştür. Pilot çalışma sonucunda deneyim ve görüşme esnasında dikkat edilmesi gerekenler, görüşme için seçilen bireylerin seçim kriterleri, hazırlanan sorularla yeterli cevaplara erişilip erişilmediği, soru sayısı ve soru tipleri başlıkları yeniden ele alınmıştır. Bu bağlamda soru tiplerinden kaynaklı anlamsal tepkilerin ağırlıklı olduğu tespit edilmiş, daha dengeli bir soru dağılımı için form her başlık için bir soru olacak şekilde yeniden düzenlenmiştir. Görüşmelerin aşamalarına bağlı yöneltilen ana ve duruma bağlı olarak sorulan ara sorular Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3. Bireyin yapıyla karşılaşmalarına ait etkilerin değerlendirilmesine yönelik soru formu

Açık Uçlu Soru Formu					
Yapının Bireyde Bıraktığı Etki	Etkinin Temel Detayları	Etkinin Oluşmasında Yardımcı Detaylar	Ana Soru	Karşılaşma Süreçleri	Süreçlere Ait Sorular
Fiziksel Etki	Yapının karşılaşmada algılanabilen tüm fiziki özellikleri (boyut, konum, oran, malzeme, renk, form, ışık, doku, ses koku, mimari elemanlar)	Atmosfer, bireyin aldığı eğitim, bireyin mekân algısı...	Yapı ile İlgili Olumlu/Olumsuz Karşılaşma Deneyimleriniz Nelerdir?	Karşılaşma Öncesi	Yapıyı hatırlamanızı istesem, fiziksel olarak en çok hangi yönleriyle zihninizde yer etmişti?
				Karşılaşma Anı	Şu an yapıda fiziksel olarak neler dikkatinizi çekiyor?
				Karşılaşma Sonrası	Yapıyı fiziksel olarak bütünüyle hatırlıyor musunuz, hatırladığınız şekliyle tanımlar mısınız?
Duygusal Etki	Yapı ile karşılaşmada yapının bireyde oluşturduğu tüm hisler (heyecan, üzüntü, haz, aidiyet, soğukluk vb.)	Bireyin ruh hali, hava durumu, yaşanmışlıklar...		Karşılaşma Öncesi	Yapıyla ilk/önceki karşılaşmalarınızda neler hissetmiştiniz?
				Karşılaşma Anı	Yapı karşısında şu an ne hissediyorsunuz?
				Karşılaşma Sonrası	Yapı ile karşılaşma sonrasında şimdi ne hissediyorsunuz?
Anlamsal Etki	Yapı ile karşılaşma deneyiminde ortaya çıkan anlamsal veriler (bellek, bilgi, düşünceye bağlı kavramlar)	Bireyin hafızası, medya, konum, yapının yapıldığı dönem....		Karşılaşma Öncesi	Bu yapının size ait bir anlamı, anısı, bilgisi ya da yapıya ait bir düşünceniz var mıdır?
				Karşılaşma Anı	Yapının karşısında olduğunuz şu anda aklınıza gelen bir anlam, anı, bilgi ya da bir düşünceniz var mıdır?
				Karşılaşma Sonrası	Daha önceki deneyimlerinizle beraber yapıya ait bir anlam, anı, bilgi ya da yapıya ait kişisel bir düşünceniz oluştu mu?
Benim sormadığım ama sizin aklınıza gelen, sormam gerektiğini düşündüğünüz, eklemek istediğiniz şeyler varsa lütfen belirtir misiniz?					

3.4. Görüşmelerin Gerçekleştirilmesi

Mimarlıkta karşılaşmalar yapının fiziksel varlığından net çizgilerle ayrılamayan, katılımcı ve algılayıcı olan kullanıcı açısından deneyimleyen bir öznenin varlığını içerir (Jakobsen,2012). Bu noktada kullanıcı, tasarımcı gibi bireylerin farklılaşması ya da yapı tipleri, işlevleri vb. detayların yani karşılaşma öznelerinin sahip olduğu özelliklerin ve karşılaşmaların öncesi ve sonrasıyla ele alınması gerekliliği de ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle her bir katılımcı ile yapıyla karşılaşmadan önce, karşılaşma anında ve karşılaşmadan bir hafta sonra görüşme yapılması planlanmıştır. Seçilen bu alan deneyiminin ilk aşaması olan karşılaşma öncesi görüşmenin yapının uzağında önceki karşılaşmalar odağında gerçekleşmesi, karşılaşma anı aşamasının yapıyı ön cepheden ve hep aynı mesafeden algılayacak şekilde anlık deneyime odaklanması, karşılaşma sonrası görüşme aşamasının ise birey-yapı karşılaşmasından bir hafta sonra yapının görülmediği bir uzaklıkta gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir (Şekil 61).

Şekil 61. Birey ve yapı karşılaşmasında planlanan konum ve bireyin algıladığı mesafe (Yazarın arşivinden alınmıştır.)

Çalışma öncesi yapılan pilot çalışma ile derinlemesine görüşmelerin takriben süreleri belirlenmiş, yapının ön cephesinin tamamıyla algılandığı noktaya karar verilmiş, görüşme sorularının algılanabilirliği ve yeterliliği denetlenmiştir. Tezde karşılaşma kavramı çalışıldığından yapının yüzü niteliğinde olan ön cephesi ile deneyim esas alınmıştır. Bu tercihte ön cephenin katılımcıların yapıya ortak, tek bir noktadan bakarak karşılaşma anını yakalamaya imkân tanıyan cephesi olması ve yapının en çok karşılaşılan cephesi olduğunun belirlenmesi etkilidir.

Karşılaşma anı aşaması, görüşme esnasında oluşabilecek yoğunluk sebebiyle iletişim ya da algılama sorunları yaşanmaması adına haftanın belirli günleri ve saatleri seçilerek gerçekleştirilmiş, karşılaşma öncesi ve sonrası aşamaları ise sessiz bir mekânda yapıdan bağımsız olarak yapılmıştır. Karşılaşma anı görüşmelerinin hafta içi öğleden sonra saat 15.00 ile 17.00 arasında, mevsim normalleri gözetilerek sadece bulutlu havalarda yapılması uygun görülmüştür. Karşılaşma anı için her görüşme gününde en fazla 4 kişi ile görüşülmüştür (Şekil 62-63).

Şekil 62. Katılımcının yapı ile karşılaştığı noktadan çekilmiş fotoğraf (Yazarın arşivinden alınmıştır.)

Şekil 63. Katılımcılarla yapılan görüşmeler sırasında çekilmiş fotoğraflar (Yazarın arşivinden alınmıştır.)

Görüşme öncesinde her bir katılımcıya çalışmanın bir birey-yapı deneyimleme çalışması olduğu ve görüşme sorularının kapsamı hakkında kısa bilgiler verilmiştir. Çalışmanın niteliği açısından herhangi bir ek detay verilmemiş; hisleri, anlamlandırmaları ya da algılarını etkileyecek kelimelerden kaçınılmıştır. Karşılaşma deneyimine katılan 40 kişi çalışmada katılımcı olarak anılmaktadır. Birey-yapı karşılaşmasında katılımcı olarak

belirlenen grup en az 18 yaşına kadar Samsun’da yaşamış, şu an 30-50 yaş arasında olan kişiler arasından gönüllülük esasına bağlı seçilmiştir. Çalışmada hava durumu, görüşme saati, görüşme noktası, haftanın belirli günleri gibi değişkenleri sabit tutulmuş ve yüzyüze, aktif, örgütlü bir birey-yapı karşılaşması sağlanmıştır. Bu karşılaşma koşulları karşılaşma sıklığına bağlı olarak varsayılan karşılaşma türü derin, orta derin, orta sık ve sık karşılaşma olarak değerlendirilmektedir.

Yapı ve özellikleri hakkında herhangi bir bilgi vermeden görüşmenin takribi süresi ve soruların içeriklerinden bahsedilmiş ve her aşama için yaklaşık 10 dakika olmak üzere toplam 30 dakikalık görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Her aşamada fiziksel, duygusal, anlamsal etkileri kapsayan 3 ana sorudan toplamda 9 soru sorulmuştur. 3 aşamadan oluşan görüşmeler 40 kişiye uygulanmış, toplam 360 adet cevap alınmıştır.

3.5. Görüşmelerin Transkripsiyonu ve Analizi

Katılımcıların sözlü görüşmeleri kaydedildikten sonra izinleri alınarak metinleştirilip MAXQDA 24 programına yüklenmiş ve analiz edilmiştir. 40 kişiden elde edilen görüşme metinleri, görüşme sıklığına göre dört gruba ayrılmıştır: çok sık, sık, seyrek ve çok seyrek. Bu grupların verileri, önceden belirlenen fiziksel, duygusal ve anlamsal etki üst temaları altında alt temalar olarak kodlanmış ve tüm yanıtlar bu şekilde taranmıştır.

MAXQDA 24, kelime sıklıkları ve kodlamaları gösterebilen grafikler ve kelime bulutları oluşturarak veri analizi yapmak üzere geliştirilmiş bir programdır. Analiz sürecinde:

- Kodlama Kitabı Oluşturma: Katılımcı görüşmeleri taranarak, alinyazında ortaya çıkan etki türleri ve karşılaşma sıklığına göre bir kod kitabı hazırlanmıştır.
- Veri Yükleme ve Kodlama: Görüşme metinleri programa yüklenmiş ve cümleler, üst kodlara bağlı alt kodlarla kodlanmıştır.
- Temalar Altında Sınıflandırma: Kodlar gruplandırılarak temaların alt başlıkları altında sınıflandırılmış ve açıklamalara dayalı cümleler analiz edilmiştir. Kelime sıklıklarına göre kelime bulutları oluşturulmuştur. Bu kodlamalar ve temalar, bireylerin karşılaşma öncesinde, anında ve sonrasında yaşadığı fiziksel, duygusal ve anlamsal etkileri belirlemek ve karşılaşma sıklığına göre değişimini incelemek için kullanılmıştır. Yapı-birey karşılaşmalarının fenomenolojik özünü ortaya koyan bir betimleme yapılmış ve bulgular yorumlanmıştır.

Derinlemesine görüşmelerden elde edilen veriler, kodlama sistemi ile sınıflandırılmış ve önceden belirlenen 3 ana temada (Fiziksel-Duygusal-Anlamsal) analiz edilmiştir. Görüşme metinleri, 4 farklı karşılaşma sıklığı grubuna (Çok Sık, Sık, Seyrek, Çok Seyrek) ayrılmış ve her grubun altında karşılaşma anını belirten zaman işaretleri (Karşılaşma Öncesi-Anı-Sonrası) alt kümeleri oluşturulmuştur.

Görüşmeler, her kod başlığı için kişisel yorumlar yapılarak ve benzer etkiler temalar altında toplanarak isimlendirilmiştir. Karşılaştırma sonuçları, her “Karşılaşma Sıklığı Grubu” için benzerlik ve farklılıkları ortaya koymuştur. Katılımcıların gizliliğini korumak amacıyla, 40 katılımcı karşılaşma sıklığı grubuna göre K1, K2, ... şeklinde kodlanmıştır. Katılımcılar listesi K1-K10 arası çok sık karşılaşan, K11-K20 arası sık karşılaşan, K21-K30 arası seyrek karşılaşan, K31-K40 arası çok seyrek karşılaşan grupları olarak kategorize edilmiştir. Sonuçlar bölümünde, bulgular ve yorumlanan ifadeler alan terminolojisi kullanılarak açıklanmıştır. Kodlar, bireylerin söylemlerinden yapılan betimlemeler ve önemli cümlelere referanslarla yorumlanmıştır. Katılımcı yanıtlarından elde edilen bulgular katılımcıların en dikkat çekici yanıtları örneklendirerek kurgulanmıştır. Yapı-birey karşılaşmalarının etkileri, karşılaşma sıklığı ve süreci işaretlerine göre değerlendirilmiş ve ana yorumlara ulaşılmıştır.

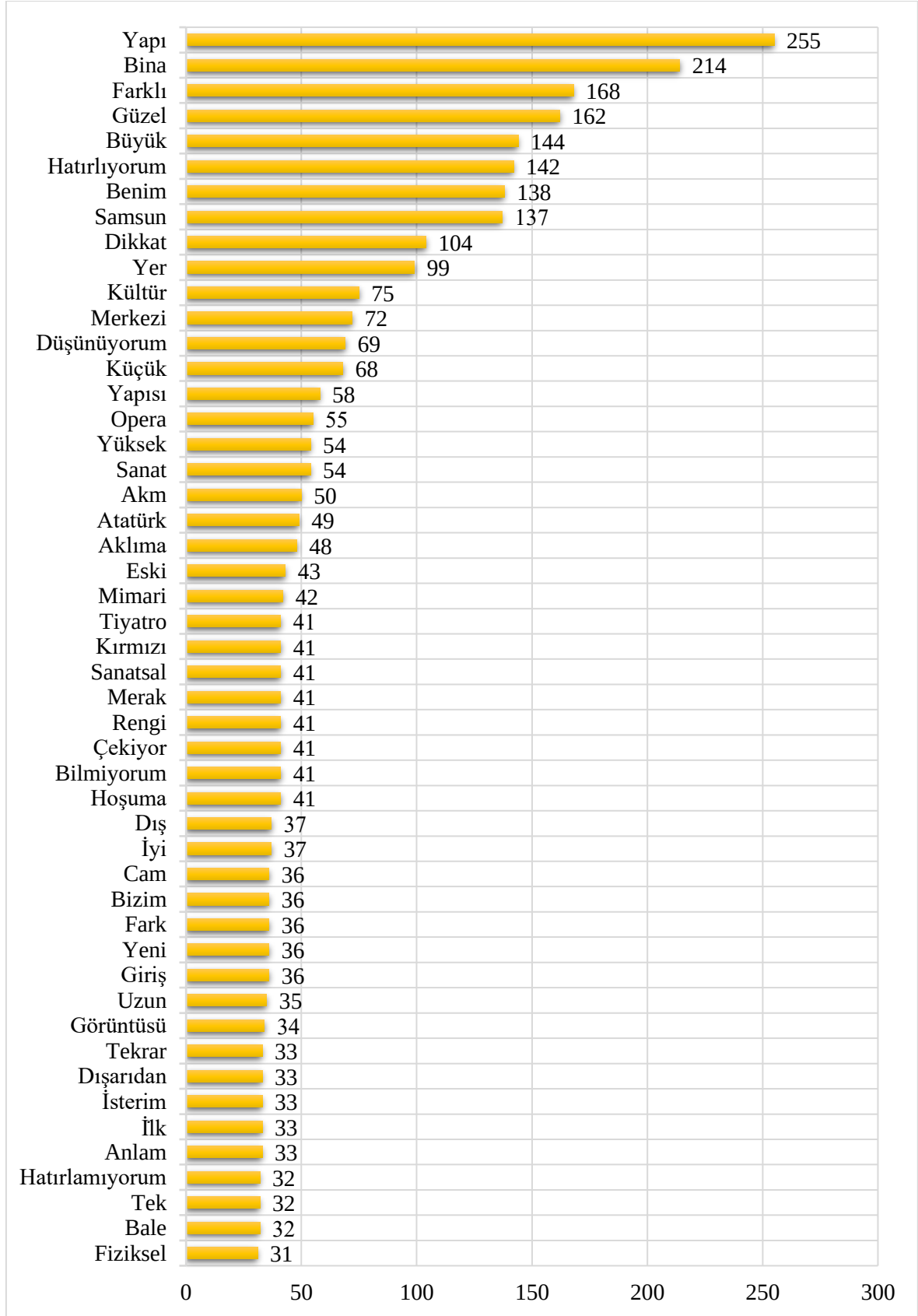
4. BULGULAR VE İRDELEMELER

Tez çalışmasının bulgular ve irdelemeler bölümünde katılımcılarla yapılan görüşmeler sonucu ses kayıtlarının metne dönüştürülmesi ile oluşan veriler incelenmiştir. Bölüm sırasıyla; sık kullanılan kelimeler ile fiziksel, duygusal ve anlamsal etki temalarının frekans analizlerini; verilerin temalara, kodlara ve alt kodlara göre düzenlenmesini; etki temaları, karşılaşma sıklığı ve karşılaşma sürecine göre yorumlanmasını içermektedir.

4.1. Görüşmelerde Sık Kullanılan Kelimelerin Frekans Analizine Yönelik Bulgular ve İrdelemeler

Katılımcıların görüşme formuna verdikleri sesli yanıtlar transkripsiyon yöntemiyle metin haline getirilmiş ve metinlerde kullanılan kelime sayısına bağlı olarak frekans analizleri yapılmıştır. Katılımcı yanıtlarının frekans analizleri yapılırken bağlaçlar ve ayrı yazılan ekler kelime listelerinden çıkartılmış, en az beş tekrarı bulunan kelimeler listeye dâhil edilerek bir frekans tablosu oluşturulmuştur. Yapı hakkında verilen cevaplarda tercih edilen kelimeler yoluyla yapıyla en çok bağlantı kurulan ve yapıyı ifade etmekte kullanılan kelimeler toplanmıştır. En fazla tekrarı bulunan ilk elli kelimenin frekans dağılımı Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4. En çok tekrar edilen ilk 50 kelimenin frekans tablosu

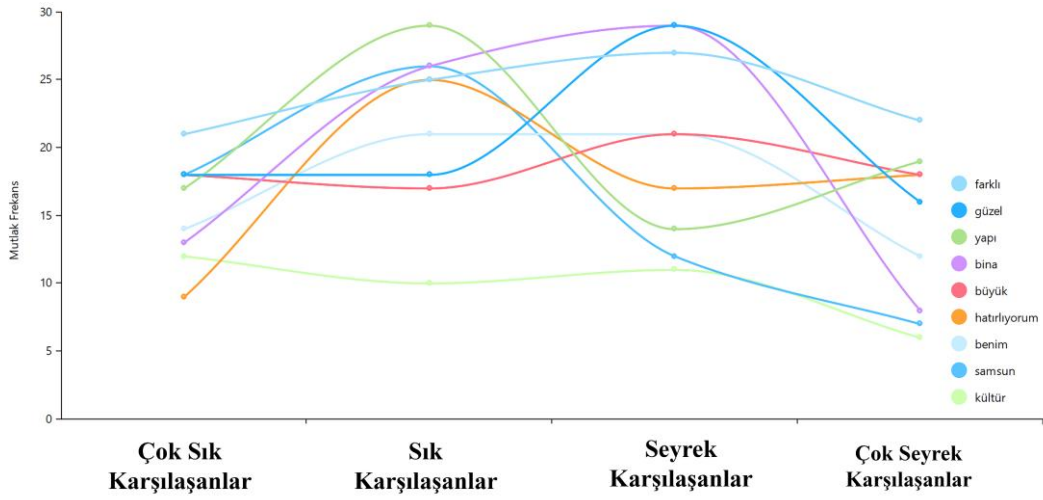
Görüşmeler sonrası ortaya çıkan kelime frekans listesi, katılımcıların AKM ile ilgili algılarını, duygusal tepkilerini ve bu yapının öne çıkan özelliklerini anlamamıza imkân tanımaktadır. Frekans listesine göre, "yapı" (255), "bina" (214), "farklı" (168) ve "güzel" (162) kelimeleri sıklıkla kullanılmıştır. Bu kelimeler, katılımcıların AKM'nin fiziksel özelliklerine ve estetik değerine dair önemli bir ilgi gösterdiğini ortaya koymaktadır. Özellikle "yüksek" (54), "büyük" (144) ve "küçük" (68) kelimeleri, yapının boyutları üzerinde durulduğunu ve katılımcıların bu yapı hakkındaki algısının büyüklüğüne odaklandığını göstermektedir. "Güzel" kelimesinin yüksek frekansı ise katılımcıların AKM'nin estetik özelliklerini olumlu değerlendirdiğine işaret etmektedir.

Çalışmadaki diğer yüksek frekanslı kelimeler arasında "hatırlıyorum" (142), "benim" (138) ve "Samsun" (137) yer almaktadır. Bu kelimeler, katılımcıların kişisel deneyimlerini, yapıyla kurdukları aidiyet bağı ve AKM ile ilgili anılarını ifade ettiklerini göstermektedir. Ayrıca, "kültür" (75), "merkezi" (72), "opera" (55), "sanat" (54), ve "tiyatro" (41) gibi kelimeler, AKM'nin kültürel ve sanatsal ilişkilerini vurgulamaktadır. Bu kelimelerin kullanımı, katılımcıların AKM'nin kültürel veya sanatsal değerlerine dair algılarını ortaya koymaktadır.

Ayrıca, "güzel" ve "renği" (41) kelimelerinin birlikte kullanımı, katılımcıların AKM'nin rengini beğendiğine işaret etmektedir. Benzer şekilde, "dikkatimi" (104) ve "çekiyor" (41) kelimelerinin birlikte kullanımı, belirli bir yapının katılımcıların dikkatini çektiğini göstermektedir. "Eski" (43) ve "yeni" (36) kelimeleri, AKM'nin zamansal değerlendirilmesini ve yapının eski veya yeni olarak algılanma biçimlerini anlamamıza katkıda bulunmaktadır.

Son olarak, yer ve mekân isimlerinin kullanım sıklığı, "Samsun" (137), "AKM" (50), ve "Atatürk" (49), katılımcıların AKM'yi ne kadar tanıdık, yakın veya önemli bulduğunu göstermektedir. Kelimelerin duygusal tonu, katılımcıların AKM ile ilgili olumlu veya olumsuz duygularını ifade etmektedir. Örneğin, "güzel" (162) ve "hoşuma" (41) kelimeleri olumlu bir değerlendirmeyi işaret ederken, "bilmiyorum" (41) ve "hatırlamıyorum" (32) ise belirsizlik veya ilgisizlik gibi olumsuz bir algıyı işaret etmektedir. Bu analizler, katılımcıların AKM ile ilgili genel algılarını ve tepkilerini derinlemesine değerlendirmemize olanak tanımaktadır. Olumlu deneyimlere ait ifadelerin ağırlıkta olması ile genel olarak karşılaşma gruplarında olumlu etkiler bıraktığı söylenebilir.

Karşılaşma Öncesi yapılan görüşmelerde tüm gruplarda en çok “farklı” (95) kelimesinin kullanıldığı görülmektedir. Bu görüşmelerde yapı ile aktif bir karşılaşma gerçekleşmediğinden alınan yanıtlar doğal olarak yapı ile önceki karşılaşmaları içermektedir. Bununla birlikte yapının fiziksel özelliklerinden daha çok bahsedilmiştir. Karşılaşma Öncesi görüşmelerde yoğun kullanılan kelimeler en fazla Sık Karşılaşan Grubunda kullanılmıştır. Yapıyı en çok hatırlayanlar ve kentle daha çok ilişki kuranlar Sık Karşılaşan Grubunda yer alırken, yapıyı “güzel” (81) ve “farklı” (95) bulan katılımcı sayısı Seyrek Karşılaşmada daha fazladır (Şekil 64-65).

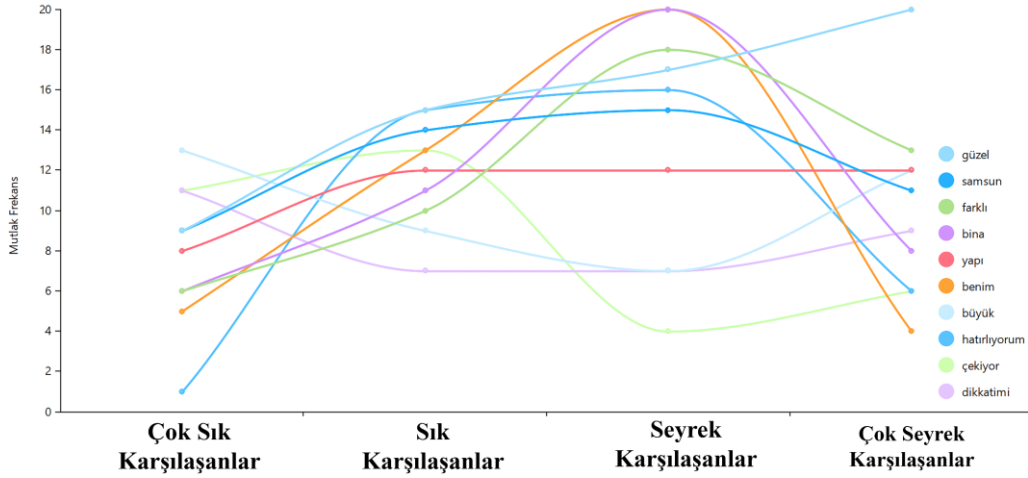

Şekil 64. Karşılaşma öncesi kelime trendi (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Şekil 65. Karşılaşma öncesi kelime bulutu (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Karşılaşma Anı görüşmelerinde, tüm grupların en çok kullandığı kelime, yapının estetik değerini belirten “güzel” (61) iken “Samsun” (49) ve “farklı” (47) kelimeleri ile kent için özgün bir yapı olduğuna işaret edilmektedir. Gruplar özelinde ise “güzel” kelimesinin kullanım sıklığının karşılaşma sıklığı ile ters orantılı olduğu net bir şekilde ifade edilebilir. Bu durum, sık karşılaşmaların yapının sıradanlaşmasına neden olduğu şeklinde yorumlanabilir. Kelime yoğunluğu olarak bakıldığında, Çok Sık Karşılaşan Grubun, en az kelime sayısına sahip yanıtları verdiği dikkat çekmektedir. Sık kullanılan kelimeler ise çoğunlukla Seyrek Karşılaşan Gruba aittir. Seyrek Karşılaşan Grubunda kullanımı artan kelimelerden yapının farklılığı, yapıyla kurulan bireysel bağ, hatırlama ve kentle ilişkinin yoğunlaştığı görülmekte iken Çok Seyrek Karşılaşan Grubunda bu özellikler genellikle azalmıştır. Yapı ve yapıyla ilgili belleğe başvurma Çok Sık Karşılaşanlarda nerdeyse hiç yer bulmazken, Sık ve Seyrek Karşılaşanlarda artış gösterip Çok Seyrek Karşılaşanlarda yeniden azalmıştır (Şekil 66-67).

Şekil 66. Karşılaşma anı kelime trendi (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Şekil 69. Karşılaşma sonrası kelime bulutu (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

4.2. Fiziksel, Duygusal ve Anlamsal Etki Temalarının Frekans Analizine Yönelik Bulgular ve İrdelemeler

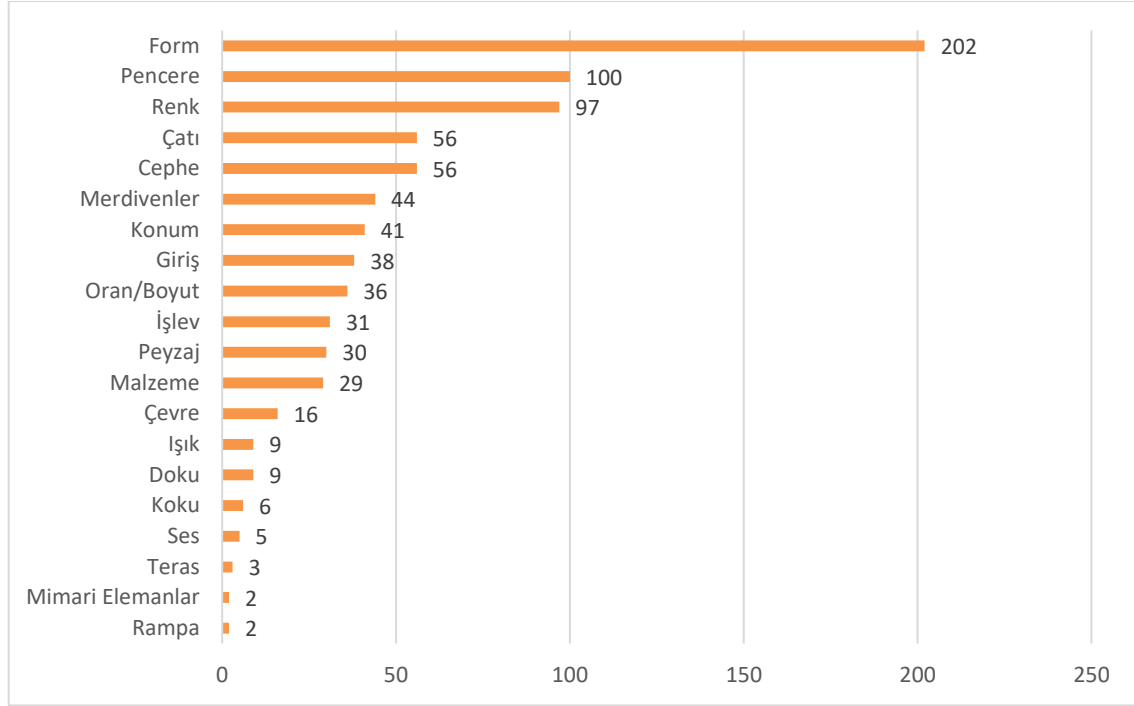
Kavramsal analizde çerçevesi çizilen yapı-birey karşılaşmasında olması beklenen fiziksel, duygusal ve anlamsal etkiler, alan çalışmasının temaları olarak önceden belirlenmiştir. Yapılan görüşmelerin analizinde bu temalar altında kodlar ve alt kodlar oluşturulmuş ve kodların kullanım sıklığı değerlendirilmiştir.

4.2.1. Fiziksel Etkilerin Frekans Analizi

Tüm görüşmelerden elde edilen fiziksel etki temasına ait kod ve alt kodlar; Çok Sık, Sık, Seyrek ve Çok Seyrek olmak üzere tüm karşılaşan grupları ile Öncesi, Anı ve Sonrası olmak üzere tüm karşılaşma süreçleri bağlamında değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme ile fiziksel etkilerde en çok hangi kodların öne çıktığı ve fiziksel etkilerin karşılaşma sıklığına ve karşılaşma sürecine bağlı olarak değişim gösterip göstermediği incelenmiştir.

Katılımcıların genel olarak yapının formundan (202) çokça bahsettiği görülmektedir. Yapının pencereleri (100) ve rengi (97) sırasıyla yapının formundan sonra en çok ifade edilen kod olarak karşımıza çıkmakta, bunu çatı (56) ve cephe (56) izlemektedir (Tablo 5).

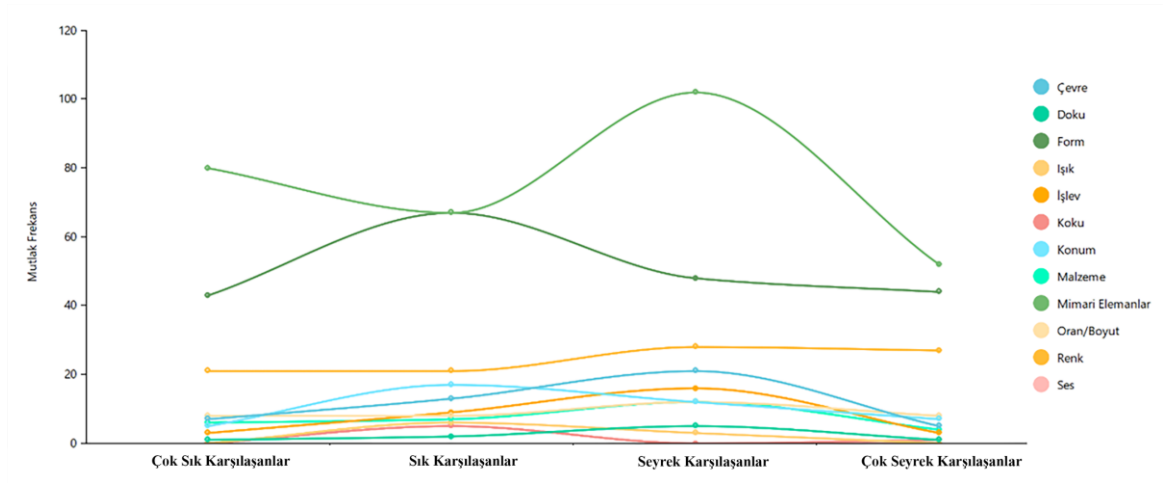
Tablo 5. Fiziksel etkiler kod frekansı

Yapılan analiz sonucunda, karşılaşma sıklığı arttıkça yapının fiziksel detaylarının daha net bir şekilde hatırlandığı ve değerlendirildiği ortaya çıkmıştır. Çok Sık ve Sık Karşılaşan Gruplar; yapının malzeme kalitesi, formu, işlevselliği, cephe tasarımı ve çevre düzenlemesi gibi fiziksel özelliklerini derinlemesine değerlendirebilmiştir. Bu grupların yapıyla ilgili detayları hatırlama ve bu detaylara dair güçlü izlenimler geliştirme eğiliminde oldukları gözlemlenmiştir. Öte yandan Seyrek ve Çok Seyrek Karşılaşan Gruplar, yapının fiziksel özelliklerini daha genel ve yüzeysel bir biçimde algılamış ve değerlendirmiştir. Bu gruplar, yapının genel hatlarını hatırlamakta zorluk çekmiş ve fiziksel detaylara dair sınırlı bir algı geliştirmiştir.

Karşılaşma Öncesi, Anı ve Sonrası süreçlerde yapının algılanmasında belirgin değişiklikler gözlemlenmiştir. Aynı katılımcının Karşılaşma Öncesi, Anı ve Sonrasında verdiği bilgiler arasında farklılık vardır. Özellikle, Karşılaşma Anında ve Sonrasında yapı ile ilgili daha belirgin ve detaylı fiziksel etkiler ifade edilmektedir. Karşılaşma Öncesi bilgiler genellikle yüzeysel kalırken, Karşılaşma Anında yapılan gözlemler ile yapının fiziksel özellikleri daha net bir şekilde algılanmış ve katılımcıların yapı hakkındaki izlenimleri güçlenmiştir. Doğal olarak bu izlenimler, Karşılaşma Sonrasında daha kalıcı bir etkiye dönüşmüştür.

Bu analizler doğrultusunda, yapının algılanmasında karşılaşma sıklığı ve karşılaşma süreci önemli faktörler olarak öne çıkmaktadır. Yapının fiziksel özellikleri, Sık Karşılaşan Gruplar tarafından daha derinlemesine analiz edilirken, Seyrek Karşılaşan Gruplar bu özellikleri yüzeysel olarak algılamaktadır. Ayrıca, Karşılaşma Anındaki deneyimlerin, Karşılaşma Sonrasında kalıcı izlenimler oluşturmada etkili olduğu görülmektedir (Şekil 70).

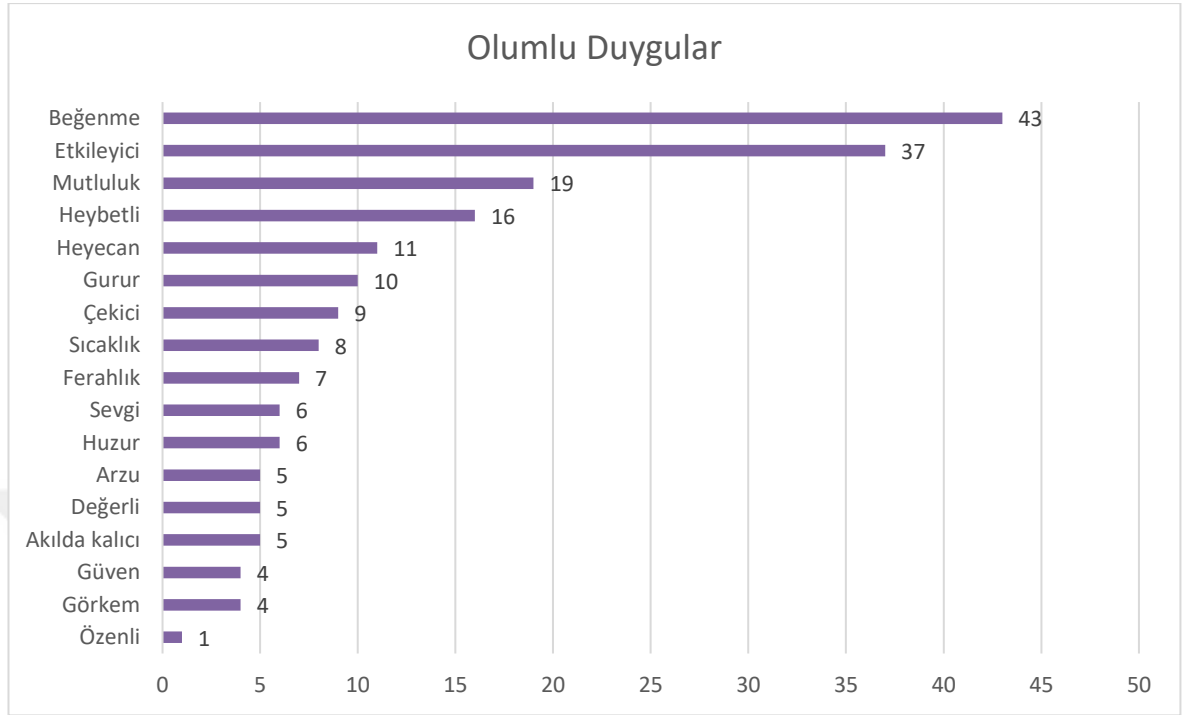
Şekil 70. Fiziksel Etkiler karşılaşma sıklığı Kod Trendi (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

4.2.2. Duygusal Etkilerin Frekans Analizi

Bu başlıkta tüm görüşmelerden elde edilen duygusal etki temasına ait kod ve alt kodlar; Çok Sık, Sık, Seyrek ve Çok Seyrek olmak üzere tüm karşılaşan grupları ile Öncesi, Anı ve Sonrası olmak üzere tüm karşılaşma süreçleri bağlamında değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme ile duygusal etkilerde en çok hangi kodların öne çıktığı ve duygusal etkilerin karşılaşma sıklığına ve karşılaşma sürecine bağlı olarak değişim gösterip göstermediği incelenmiştir.

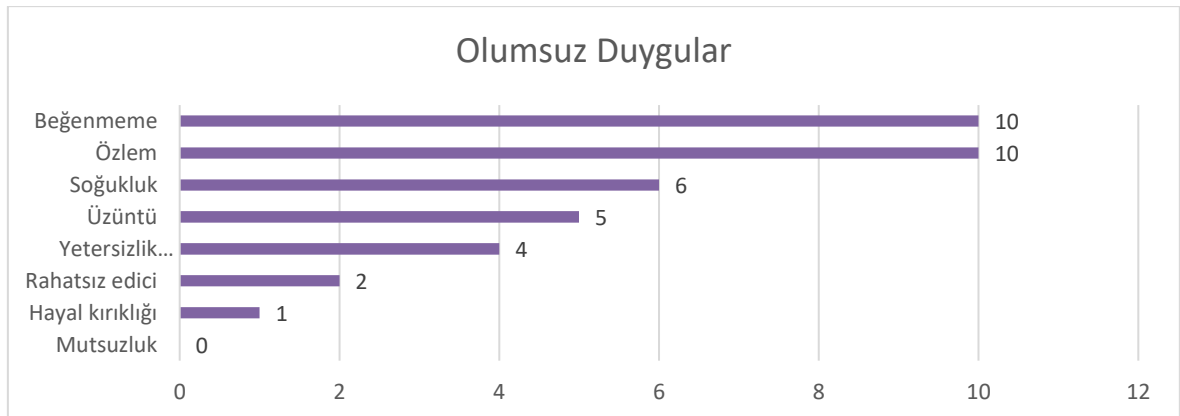
Duygusal etkiler teması altında Olumlu, Olumsuz ve Nötr Duygular olmak üzere üç farklı kod grubu yer almaktadır. Bu kodlara bağlı alt kodların kod frekansı Tablo.8-10'da verilmiştir. Olumlu duygulara ait frekans tablosuna bakıldığında, yapıyı beğenen (43) ve yapıdan etkilenenleri (37), yapıyla karşılaşmaları sonucu mutlu hissedenler (19) takip etmektedir (Tablo 6).

Tablo 6. Olumlu Duygular Kod Frekans Dağılımı

Olumsuz duygular yoğun olmasa da yine de dikkate değer sayıda ifade edilmiştir. Yapıyı beğenmeme (10) ve yapıya duyulan özlem (10) aynı yoğunlukta çıkmışken yapının verdiği soğukluk (6) hissinin yapının güncel durumundan kaynaklandığı düşünülmektedir (Tablo 7).

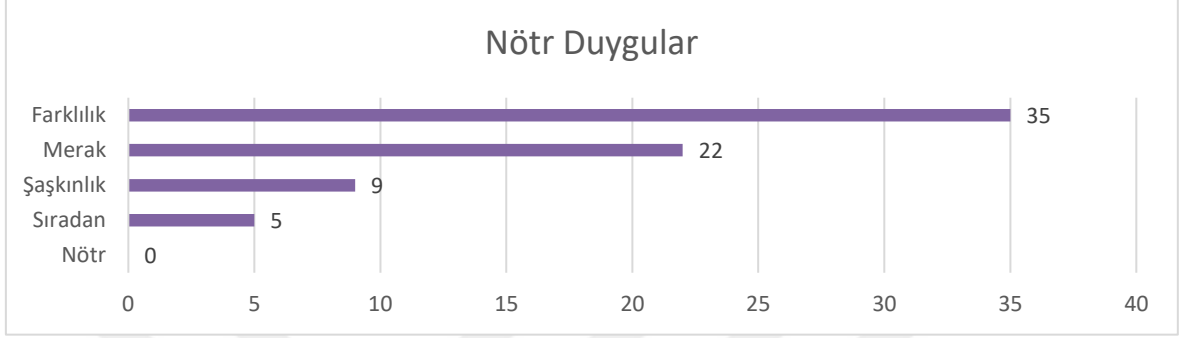
Tablo 7. Olumsuz Duygular Kod Frekans Dağılımı

Yapı ile bağ kurmamış ve yapıya anlam atfetmemiş katılımcılar az da olsa mevcutken, yapı ile karşılaşma sayesinde katılımcıların farklılık (35) ve merak (22) gibi nötr

duygulara sahip olduğundan bahsedilebilir (Tablo 8). Bu bağlamda tüm gruplara bağlı katılımcıların tüm süreçlerde genel olarak olumlu bir duygusal bağ kurduğu söylenebilir.

Tablo 8. Nötr Duygular Kod Frekans Dağılımı

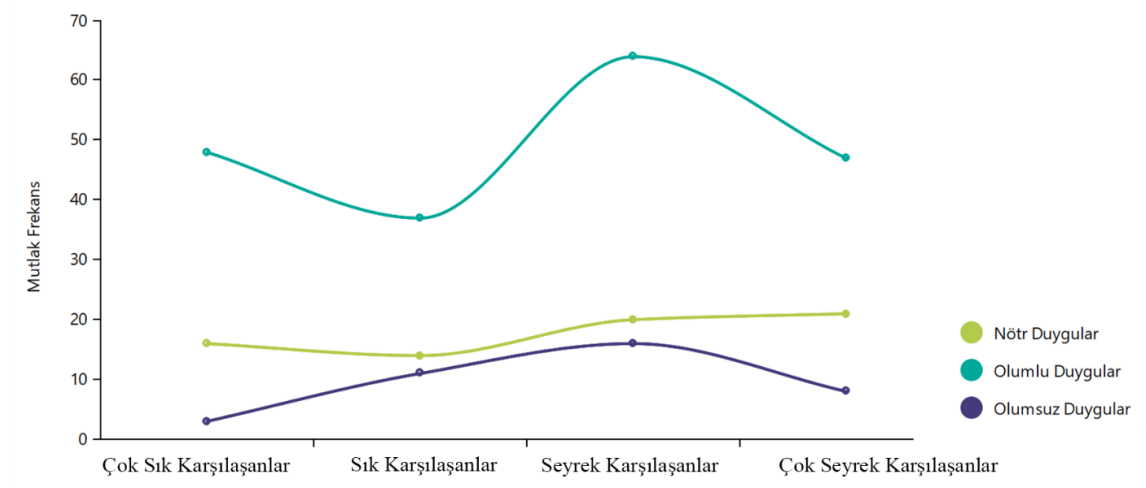

Yapılan analiz sonucunda, üç farklı duygusal etki türünün de en yoğun ortaya çıktığı karşılaşma grubunun Seyrek Karşılaşma Grubu olduğu anlaşılmaktadır. Şekil 83’te verilen grafik incelendiğinde, AKM hakkındaki ağırlıklı etki bırakan duygu türünün olumlu duygulardan oluştuğu görülmektedir. Örneğin, Sık Karşılaşan Grubundan K13’ün “... Türkiye’de tek olması gibi benim aklımda bir bilgi var. Her zaman yanından geçerken gururlanmışımdır. Hani kendi şehrimde olmasından dolayı. Atatürk Kültür Merkezi isminden dolayı gururlanmışımdır her zaman...”, Sık Karşılaşan Grubundan K19’un “Mesela oraya giderken eşofmanla gitmek istemezsiniz. Yani binaya girerken, binanın girişinde kendinize bir çeki düzen verirsiniz. Değil mi? Önemli bir yere gidiyorum yani. Evet, güç diyebiliriz. Görkem. Görkem diyebiliriz.” gibi söylemleri katılımcıların yapıya dair güçlü bir duygusal bağ kurduğunu göstermektedir.

Ayrıca duygu türlerinin karşılaşma sıklığıyla doğru orantılı olmadığı anlaşılmaktadır. Örneğin karşılaşma sıklığı Seyrek karşılaşmadan Çok Sık karşılaşmaya doğru arttıkça olumsuz duygusal etkilerin azaldığı gözlenmiştir. Olumlu duygusal etkiler ise aynı karşılaşma sıklığı aralığında önce bir düşüş yaşamış, ardından artış göstermiştir (Şekil 71).

Seyrek Karşılaşan Grubundan K22 “Şu an hiç estetik gelmedi bana . Çok eski göründü. Ondan sonra çok kirli, yıpranmış... çok anlamsız bir yapı hissi verdi bana. O tepedeki küçük küçük çerçeveler çok yetersiz. Sanki içeride böyle boğulursun, nefes alamazmışsın gibi bir his veriyor...”, Sık Karşılaşan Grubundan K16 “Dışarıdan bakarak başka şeyler söyleyecek olursak; olumsuz olarak rengi hoşuma gitmemişti. Garip renk. Yani çok yakıştıramamıştım

binanın rengini...” gibi söylemler ise AKM’ne dair olumsuz duyguların yapının fiziksel özelliklerine dayandırıldığını göstermektedir.

Şekil 71. Duygusal Etkiler karşılaşma sıklığı Kod Trendi (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

4.2.3. Anlamsal Etkilerin Frekans Analizi

Katılımcılar, AKM ile ilgili deneyimlerini karşılaşma süreci içinde değerlendirmiş ve bu süreçler boyunca yapının onlarda uyandırdığı anlamsal etkileri paylaşmışlardır. Yapının günümüzdeki fiziksel durumunun getirdiği yapıyı kaybetme kaygısından dolayı genel olarak yapının korunması ve daha uzun süre ayakta kalması (56) gerektiğinden çok bahsedilmektedir. Kentli için çok uzun zamandan beri sanat denildiğinde akla gelen bir yapı (49) olduğunu ise bu kavramın yapıyla çok bütünleştirilmesi ve bu şekilde bir anlam atfedilmesinden anlaşılmaktadır. Bu anlamsal yaklaşımlardan biri de atlama rampası/kayak pisti/kaydırak (40) gibi katılımcı yaş grubuna bağlı olarak gerçekleşen çocukluk belleği ile kurulan bağ ve çocuklukta kurulan hayallerdir. Yine bu konulara yakın sıklıkta yapıyla ilgili olan deneyimlerin olumlu anımsandığı (34), yapının Samsun ve çevresinde tek olduğu (30) ve kentin bir simgesi (31) haline geldiği ifadeleri görülmektedir (Tablo 9).

Tablo 9. Anlamsal Etkiler kod frekansı

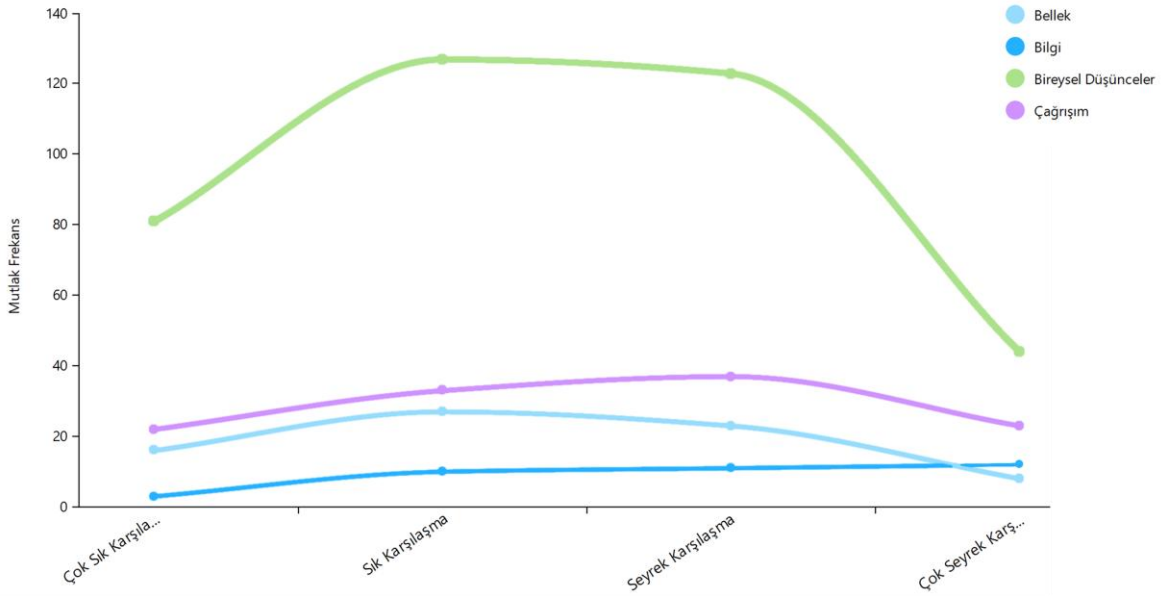

Çok Sık Karşılaşan katılımcılarda bellek, yapıyla olan deneyimi anımsama, mimari tasarımının piyanoya benzetilerek yapılmış olması gibi kavramlar öne çıkmaktadır. Bu katılımcılar, yapının tarihini ve tasarımını derinlemesine hatırlamakta ve yapı ile ilgili anlamlı bağlar kurmaktadır. Diğer gruplardan farklı olarak, yapının tanındık/bilindik olması bu katılımcıların yapı hakkındaki anlayışlarını ve duygusal tepkilerini olumlu yönde etkilemektedir.

Sık Karşılaşan katılımcılarda yapıyla olan deneyimi olumlu anımsama, çağrışım, yapının işlevsel/konum özelliklerine dair bireysel düşünceler gibi kodlar belirgin hale gelmektedir. Yapının estetik ve işlevsel yönleri hakkında olumlu çağrışımlar ve anlamlar oluşturmaktadırlar. Bu katılımcılar, yapının anlamını genellikle estetik ve işlevsel özelliklerine dayandırmakta ve daha derinlemesine bir değerlendirme yapmaktadır.

Seyrek Karşılaşan katılımcılarda; yapının anlamsal/duygusal özelliklerine dair bireysel düşünceler, yapının işlevsel/konum özelliklerine dair bireysel düşünceler, eskide kalmış olması gibi kodlar öne çıkmaktadır. Yapının nadir karşılaşılmaması, katılımcılarda genellikle daha yüzeysel ve olumsuz duygusal etkiler yaratmaktadır. Bu katılımcılar, yapıyı daha çok tarihsel ve işlevsel bağlamda değerlendirerek, yapının eskimiş olmasını veya olumsuz özelliklerini vurgulamaktadırlar.

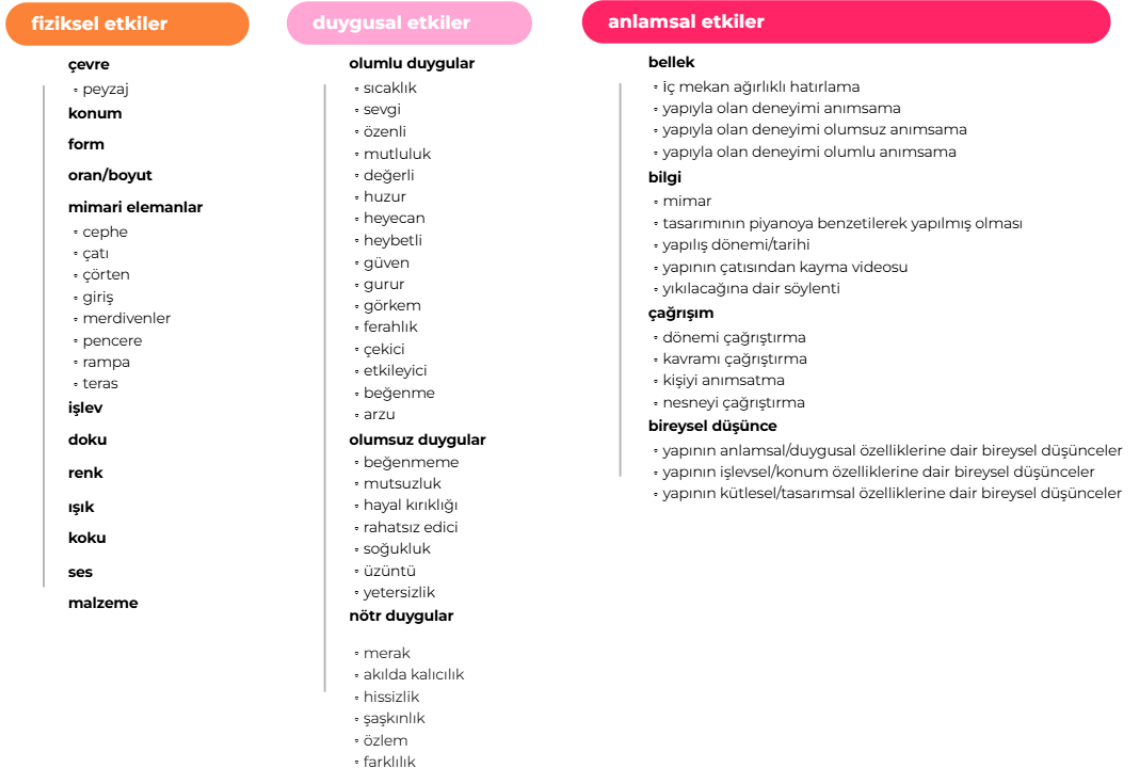
Çok Seyrek Karşılaşan katılımcılarda ise yapının anlamsal özelliklerine dair bireysel düşünceler, yapının kütleli/tasarımsal özelliklerine dair bireysel düşünceler, görüşme sonrası yapıyla yakınlaşma gibi kodlar öne çıkmaktadır. Yapı ile seyrek karşılaşılmaması, katılımcıların yapı hakkındaki bilgilerini ve duygusal tepkilerini genellikle sınırlı ve yüzeysel bir şekilde ifade etmelerine yol açmaktadır. Bu katılımcılar, yapının anlamını çoğunlukla çevresel ve işlevsel bağlamda değerlendirmekte ve yapının nadir karşılaşılmaması nedeniyle daha nötr veya olumsuz izlenimler oluşturmaktadırlar (Şekil 72).

Şekil 72. Anlamsal etkiler karşılaşma sıklığı kod trendi (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

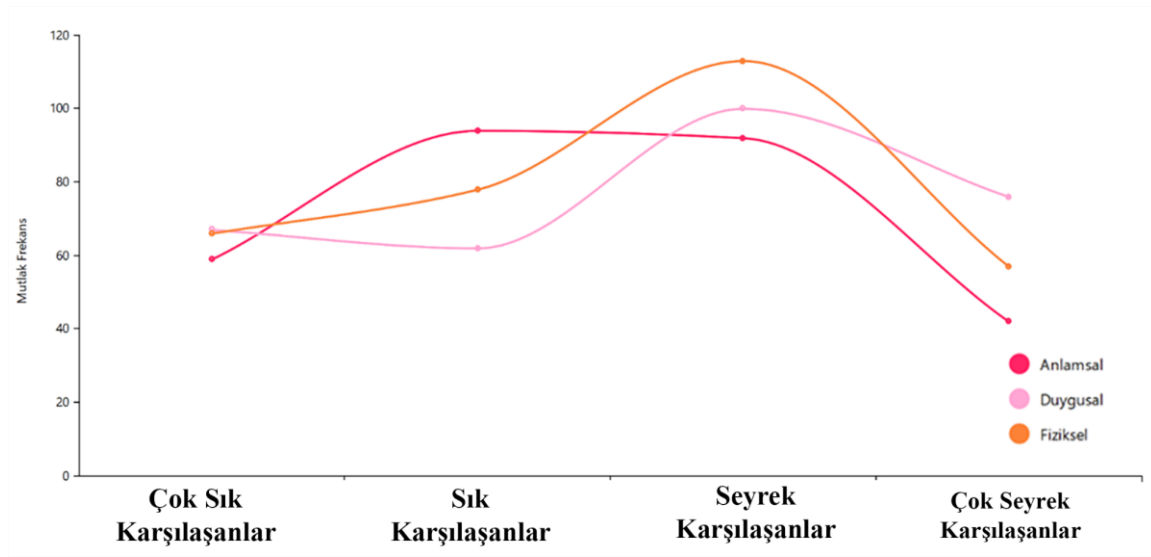
4.3. Fiziksel, Duygusal ve Anlamsal Etki Temaları ve Kodlarına Yönelik Bulgular ve İrdelemeler

Birey-yapı karşılaşmalarında algılama sonucu oluşan etkilerin belirlenmesi amacıyla bireylerle yapılan derinlemesine görüşmeler analiz edilmiştir. Bu etkilerin değerlendirilmesinde, bireylerin algılama biçimleri nesnel verilerle öznel verilerin farklı değerlendirilmesine neden olabilmektedir. Bu farklılığın önlenmesi amacıyla analiz edilen derinlemesine görüşmelerin içinden alt kodlar ve kodlar keşfedilmiştir. Daha sonra bu alt kodlar ve kodlar “Fiziksel Etkiler”, “Duygusal Etkiler” ve “Anlamsal Etkiler” olmak üzere 3 ana tema altında sınıflandırılmıştır. Değerlendirme yapılırken hiyerarşik bir kurgu oluşturmak amacıyla karşılaşma süreci esas alınmış ve her bir karşılaşma grubuna ait veriler öncelikle karşılaşma öncesi, karşılaşma anı ve karşılaşma sonrası sıralaması ile karşılaşma temaları olan fiziksel etki, duygusal etki ve anlamsal etki alt başlıklarında analiz edilmiştir. Genel bulgu ve değerlendirmeler bu başlıklarda ortaya konduktan sonra ise karşılaşma grupları, temalar ve karşılaşma süreci üzerinden yapılan karşılaştırmalı analizlere yer verilmiştir (Şekil 73).

Şekil 73. Temalar ve Kodlar (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

önce bazı fiziksel, anlamsal ve duygusal izlenimler edinmektedir. Bu izlenimler, katılımcıların zihninde yapıya dair oluşan bir ön görüntü, geçmiş deneyimlere dayalı anılar ya da yapı hakkında edinilmiş bilgiler üzerinden şekillenmektedir. Bu bölümde, yapıyla farklı sıklıklarda karşılaşan grupların, Karşılaşma Öncesinde anımsadıkları fiziksel, duygusal ve anlamsal etkiler incelenmektedir (Tablo 10). Karşılaşma Öncesi yapılan görüşmelerde kodların kullanım sıklığı incelendiğinde, Seyrek Karşılaşan Grubu en çok kod kullanan grup olmuştur (Şekil 75).

Şekil 75. Karşılaşma Öncesi Kodların Kullanım Frekansı (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Tablo 10. Karşılaşma öncesinde tüm sıklık gruplarında fiziksel ve duygusal ve anlamsal etki temalarında üretilen kodlar

		KARŞILAŞMA ÖNCESİ		
		Fiziksel etki	Duygusal etki	Anlamsal etki
Karşılaşma Sıklığı	Çok Sık Karşılaşan	*Mimari Elemanlar (28) *Form (19) *Renk (6) *Oran/Boyut (4) *Konum (3) *Malzeme (3) *Çevre (2) *İşlev (1)	*Olumlu Duygular (48) *Nötr Duygular (16) *Olumsuz Duygular (3)	*Bireysel Düşünceler (38) *Bellek (10) *Çağrışım (9) *Bilgi (2)
	192	66 kod	67 kod	59 kod
	Sık Karşılaşan	*Form (29) *Mimari Elemanlar (18) *Renk (9) *Konum (6) *Işık (3) *Oran/Boyut (3) *Çevre (3) *İşlev (2) *Koku (2) *Malzeme (2) *Doku (1)	*Olumlu Duygular (37) *Nötr Duygular (14) *Olumsuz Duygular (11)	*Bireysel Düşünceler (57) *Çağrışım (20) *Bellek (12) *Bilgi (5)
	234	78 kod	62 kod	94 kod
	Seyrek Karşılaşan	*Mimari Elemanlar (36) *Form (20) *Çevre (13) *Renk (11) *İşlev (9) *Konum (7) *Oran/Boyut (7) *Malzeme (6) *Doku (4)	*Olumlu Duygular (64) *Nötr Duygular (20) *Olumsuz Duygular (16)	*Bireysel Düşünceler (57) *Çağrışım (20) *Bellek (12) *Bilgi (5)
	272	113 kod	100 kod	94 kod
	Çok Seyrek Karşılaşan	*Form (20) *Mimari Elemanlar (17) *Renk (10) *Konum (5) *Oran/Boyut (2) *İşlev (1) *Malzeme (1) *Çevre (1)	*Olumlu Duygular (47) *Nötr Duygular (21) *Olumsuz Duygular (18)	*Çağrışım (16) *Bireysel düşünceler (15) *Bilgi (8) *Bellek (3)
	202	57 kod	86 kod	42 kod
Σ		314 kod	315 kod	289 kod

- Çok Sık Karşılaşan Grubu- Fiziksel-Duygusal-Anlamsal Etki Temalarına Yönelik Bulgular ve İrdelemeler
- Çok Sık Karşılaşan Grubu- Fiziksel Etkiler

Fiziksel etkiler, yapıların daha somut ve biçimsel özellikleri ile yapıların kullanıcılar üzerindeki doğrudan gözlemlenebilir etkilerini ifade etmektedir. Yapı ile Çok Sık Karşılaşan katılımcıların ifadelerine göre; yapının formu, renkleri, yüksekliği ve mimari özellikleri gibi özellikler bireylerin ilk izlenimlerini ve yapı ile etkileşimlerini şekillendirmiştir. Bireylerin önceki karşılaşmalarından edindikleri deneyimler sonrasında paylaştıkları ifadeleri bu açıklamayı desteklemektedir. Örneğin; K35 “şekli itibarıyla bir farklı yapısı. O yüzden de dikkat çekici.” derken, K21 ise “Sarkıt ışıkları hatırlıyorum yani onlar çok cezbedici güzeldi onlar için de büyük camlar çok hoşuma gitmişti.” demiştir.

Derinlemesine görüşmelerden elde edilen verilere göre, yapının sıra dışı ve benzersiz formu, özellikle geometrik şekiller, yuvarlaklıklar, kıvrımlar ve asimetric yapıları, yapıyı diğer binalardan ayırtarak kullanıcı üzerinde güçlü bir izlenim bıraktığı anlaşılmaktadır. K3 “Yani binanın ilk o formda olması. Yani farklı[...]çok farklı bir yapıydı. Aklımda kalan ilk şey bu. [...]mesela orada ilk olan kısımda böyle yuvarlaklıklar vardı. [...] Yani dışarıdan baktığınızda da dediğim gibi bir tane, o formda ilk yapı olması, üzerindeki o yuvarlaklıklar...” demiştir. Boyutlarının büyüklüğü hakkındaki söylemler ise katılımcılarda etkileyici bir fiziksel ve duygusal tepki uyandırmış, yapıyı görkemli ve etkileyici kılmıştır. K1 “Öncelikle büyüklüğü, görünüşü. Devasa görünüyor bana, benim gözümde. Samsun için mesela yapısal olarak güzel bir görüntüsü var. [...] Geometrik şekilde olması, dümdüz bir yapı olmaması mesela o benim hoşuma gitti.” ifadelerinde bulunmuştur. Yapının yüksek tavanları, büyük girişleri ve geniş alanları oransal açıdan tatmin edici bulunmuş, bu orantılı ve dengeli yapısı estetik ve işlevsel değerini artırmıştır. Katılımcıların söylemlerine göre genel olarak form ve boyutlardaki estetik farklılıklar, yapıyı sıradanlıktan çıkararak özgün ve estetik bir yapı haline getirmiştir. Katılımcılardan biri, yapının devasa göründüğünü ve geometrik şekillerin dikkat çekici olduğunu vurgulamıştır.

Katılımcılar, yapının doku ve malzemesi konusunda genellikle taş, beton, mermer görünümlü cephe ve krem-beyaz tonları üzerinde durmuştur. Bu unsurlar, yapının fiziksel özelliklerinin algılanışında ve yapıya yönelik duygusal tepkilerin oluşmasında önemli rol oynamaktadır. K9 “Malzeme olarak mermer görünümlü bir cephe diye hatırlıyorum.” gibi ifadeleri malzeme seçimiyle yapının diğer yapılardan farklı bir şekilde öne çıkartıldığını ifade etmektedir.

Yapıyla Çok Sık Karşılaşan katılımcılar, kod kitabında yer alan ses ve koku kodlarına dair herhangi bir yorumda bulunmazken renk algısı ile ilgili ifadelerinde bir farklılık gözlemlenmiştir. Örneğin, K2 "Daha kırık beyaz grimsi bir rengi vardı." derken, K10 "Renk özelliği olarak aklımda kalıcı, çarpıcı bir renk yok. Hatta belki saman rengi gibi, kum rengi gibi bir şey var aklımda." demiştir. K5 ise bu iki katılımcının söylediği renklere eklemeler yapmış, "Krem dokuya sahip. Üç tane de mini kubbesi var. [...] Kırmızı, kırmızıya benzer, bordo bir şey varmış gibi anımsıyorum ama genellikle krem, beyaz, krem ve beyaz tonlarında." ifadesinde bulunmuştur. Katılımcıların renk algılarının oldukça çeşitli olduğu ve bu algının yapının genel izlenimi üzerinde güçlü bir etki bırakmış olduğu görülmektedir. Birçok katılımcı yapının krem, beyaz ve gri tonlarını vurgulamıştır.

- Çok Sık Karşılaşan Grubu- Duygusal Etkiler

Duygusal etkiler, yapı ile ilgili bireysel deneyimlerin, yapının mimari özelliklerinin ve sosyal bağlamın nasıl algılandığını ortaya koymaktadır. Katılımcıların verdikleri cevaplar, kod kitabında yer alan duygusal etkiler teması altında olumlu, olumsuz ve nötr duygular olmak üzere üç farklı ana kodla belirtilmiştir.

Karşılaşma Öncesinde, Çok Sık Karşılaşanlar Grubundaki katılımcıların duygusal etkileşimleri incelendiğinde, genel olarak olumlu duyguların baskın olduğu görülmektedir. Katılımcılar, yapının iç ve dış özellikleri, ismi ve sanat faaliyetleri gibi unsurlar nedeniyle genellikle beğenme, mutluluk ve gurur gibi olumlu duygularını dile getirmiştir. Örneğin Örneğin, K1 "Atatürk Kültür Merkezi olmasından dolayı mıdır nedir? Adı bana sıcak geliyor işin açıkçası. Seviyorum ya orada bir öyle bir atmosfere girdiğim zaman mutlu olmuştum... Gurur vermişti mesela [...] tiyatro salonları hoşuma gitmişti, [...] gururla ifade ederim, duygulandım, hoşuma gitti". K9 "Samsun'da böyle bir bina olması insana gurur veriyor... İşlevsel kısmı gurur verici bence." şeklinde yanıtlar vermiştir. Ayrıca, K1'in "O hissiyatı daha şevkle duymak isterdim, daha albenili bir aurası olsun isterim," şeklindeki isteği, yapıya duyduğu bağlılığı ve değeri artırma arzusunu ortaya koymaktadır. Bu bulgu bizi Baker'in arzuların diyalog mekânları kavramıyla ifade etmek istediğine yönlendirmektedir.

Yapıyla ilgili öne çıkan duygusal etkileşimlerden bir diğeri olan merak ve heyecan duygusu hakkında da katılımcıların dikkat çekici açıklamaları vardır. Örneğin, K6; "Acaba burası ne? Hani bunların işlevi var mı? Oradaki eğimli aşağıya doğru gelen yapı. Merak etmişim... Heyecan verici merak uyandırıcı..." şeklinde açıklama yaparken, K5 "Merak duygusuyla aslında ilk oraya gitmişim." demiştir. Bu ifadeler karşılaşma hallerinden keşif karşılaşmasını hatırlatmaktadır.

Bununla birlikte, bazı katılımcılar olumsuz duygular da ifade etmişlerdir. Örneğin, K2 yapı ile ilgili çocukluk anılarını hatırlatarak "his olarak tabi belki bir soğuk gelebilir," ifadesiyle nötr ya da olumsuz bir his taşıdığını belirtmiştir. Benzer şekilde, K7 de "İlk başındaki etkisini yitirdi, yitirmedi değil" diyerek zamanla binaya olan ilgisinin azaldığını ve ilk baştaki olumlu duygularının zamanla zayıfladığını ifade etmiştir.

Genel olarak, katılımcıların Karşılaşma Öncesindeki duyguları ağırlıklı olarak olumlu olsa da zaman zaman nötr veya olumsuz duyguların da ifade edildiği görülmektedir. Olumsuz duygular genellikle zamanla yapının cazibesinin azalması veya bazı olumsuz deneyimlerle ilişkilidir. Ancak, yapı ile ilgili genel duygusal tepki büyük ölçüde olumludur. Bu durum alanyazın araştırmasında bahsedilen Spinoza'nın Conatus kavramıyla örtüşmektedir.

- Çok Sık Karşılaşan Grubu- Anlamsal Etkiler

Anlamsal etkiler, bireylerin yapıya dair geliştirdikleri kişisel ve duygusal bağları, hafızalarında yer eden izlenimleri ve yapı ile ilgili sahip oldukları bilgi ve çağrışımları belirmemizde yardımcı olmaktadır. Bu etkiler, bireylerin yapı hakkındaki algılarının ve deneyimlerinin derinlikli bir şekilde anlaşılmasını sağlamaktadır. Katılımcıların yapı ile ilgili hafızasında yer eden iç mekâna dair anılar, yapıya yönelik kullanıcı algısını şekillendiren önemli bir etken olduğunu göstermektedir. İç mekânla ilgili deneyimler, katılımcıların yapıya dair anılarını güçlendirmiştir. K1'in "Dekoru güzel. Mesela içeri girdiğin zaman binam içindeki, duvarlarındaki resimler..." ifadesi, katılımcının yapının iç mekânının estetik özelliklerine dair olumlu bir hafıza geliştirdiğini göstermektedir. Bireyler, yapıyla olan deneyimlerini genellikle olumlu veya olumsuz duygusal bağlamlarda hatırlamaktadır. Bu anılar, yapının bireyler üzerindeki etkilerini ve yapı ile ilgili duygusal tepkilerini ortaya koyar. K2'nin; "Çocukluğumu çağrıştırdı. E yani Romeo ve Juliet oynamıştım orada." açıklaması, yapının çocukluk anılarıyla güçlü bir bağ kurduğunu ve bu anıların yapı ile olan ilişkiyi nasıl etkilediğini göstermektedir. Yapının çocukluk ve geçmişle ilişkilendirildiği yorumlardan, yapı ile kişisel tarih arasında bir bağlantı kurulduğu anlaşılmaktadır. K10'un "Küçük kuzenimin bale gösterisini izlemiştim. Tan Sağtürk'le bir gösteri yapmışlardı." ifadesi, yapının çocukluk anılarıyla ve kişisel geçmişle nasıl iç içe geçtiğini göstermektedir. Bu bağlamda yapının bireyleri geçmiş deneyimlerine götürerek belleklerini canlandıran bir etki yarattığı söylenebilir.

Çok Sık Karşılaşan gruptaki katılımcıların yapıyla karşılaşma öncesinde yapının fiziksel, duygusal ve anlamsal etkilenimine dair genel bir değerlendirme: AKM'nin fiziksel,

duygusal ve anlamsal etkileri bir bütün olarak yapının kullanıcılar üzerinde derin bir izlenim bıraktığını göstermektedir. Fiziksel etkiler bağlamında, yapının formu, boyutları, geometrik detayları ve malzeme kullanımı katılımcılar tarafından öne çıkarılmış ve yapının sıra dışı mimari yapısı, etkileyici boyutları ve estetik farklılıkları bireyler üzerinde güçlü izler bırakmıştır. Katılımcılar, özellikle yapının devasa boyutları ve benzersiz formunu vurgulamış, bu özelliklerin yapıyı kentteki diğer yapılardan ayırarak özgün bir konuma yerleştirdiği ifade edilmiştir. Duygusal etkiler açısından, bireyler genellikle olumlu duygularla yapı ile etkileşime girmiştir. Yapının estetik özellikleri, ismi ve sunduğu kültürel hizmetler, gurur, mutluluk ve merak gibi duyguların oluşmasına zemin hazırlamıştır. Katılımcılar yapının tarihi ve toplumsal işlevinden duydukları memnuniyeti dile getirirken, bazı katılımcılar zamanla yapının cazibesinin azalmasıyla birlikte nötr veya olumsuz duygular yaşadıklarını da ifade etmişlerdir. Genel olarak ise yapı ile ilgili duygusal tepkiler çoğunlukla olumlu olmuştur (Tablo 11). Anlamsal etkiler açısından, katılımcıların yapı ile ilgili anıları ve kişisel bağları yapının bireylerin hafızasında kalıcı bir yer edindiğini göstermektedir. Özellikle çocukluk dönemindeki deneyimler, yapının katılımcılar üzerinde derin bir kişisel anlam taşıdığını ortaya koymaktadır. Yapı, bireylerin geçmişleriyle ve kişisel anılarıyla bağlantılı olarak hatırlanmakta, bu da yapının toplumsal hafıza ve bireylerin kişisel tarihlerinde önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir.

Tablo 11. Karşılaşma Öncesi Çok Sık Karşılaşan Grubu Tema ve Kodları

		KARŞILAŞMA ÖNCESİ		
		Fiziksel etki	Duygusal etki	Anlamsal etki
Karşılaşma Sıklığı	Çok Sık Karşılaşan	*Mimari Elemanlar (28) *Form (19) *Renk (6) *Oran/Boyut (4) *Konum (3) *Malzeme (3) *Çevre (2) *İşlev (1)	*Olumlu Duygular (48) *Nötr Duygular (16) *Olumsuz Duygular (3)	*Bireysel Düşünceler (38) *Bellek (10) *Çağrışım (9) *Bilgi (2)
	192	66 kod	67 kod	59 kod

- Sık Karşılaşan Grubu- Fiziksel-Duygusal-Anlamsal Etki Temalarına Yönelik Bulgular ve İrdelemeler
- Sık Karşılaşan Grubu- Fiziksel Etkiler

Yapı ile Sık Karşılaşan katılımcıların her biri yapıyla karşılaşmadan önce fiziksel açıdan akıllarında yer eden kısımlar hakkında ifadelerde bulunmuştur. K11, binanın şeklinden ve duvarlarının yapısından bahsederek binanın formu ve mimari elemanlarına odaklanmıştır. K11; “Bina şeklinden dolayı bizde böyle bir heybetli büyük bir hissiyat uyandırır ve Samsun'u bilmeyen bir insana sahilden nerede buluşacağını söylemek için direk belirli bir yapı. Keskin hatları var aslında. Her ne kadar kıvrımlı gözükse bile. Hantal kocaman girintisiz çıkıntısız, dümdüz duvarları var. Bu duvarlarda açılmış küçük küçük pencereler hatırlıyorum.” ifadesiyle binanın heybetli duruşuyla dikkat çektiğini, keskin hatlara sahip olduğu belirtmiştir.

Diğer katılımcılar çatı, renk, yükseklik, konum, cephe, ışık gibi diğer fiziksel özellikler hakkında yorumlarda bulunmuşlardır. Bu durum fiziksel özelliklerin, bireylerin yapıyı nasıl algıladıkları ve bu algıların duygusal yansımaları üzerindeki rolünü açıkça göstermektedir. Ayrıca ortaya çıkan sonuçlar belirli fiziksel özellikleri ön plana çıkarmıştır. Bu özelliklerden en belirgin olanı, yapının büyüklüğü ve heybetidir. Bu durum, yapının katılımcılar üzerinde güçlü bir görsel etki bıraktığını göstermektedir. Örneğin, K12 "etkileyici bir alana girdiğin hissini veriyor" derken, yapının fiziksel büyüklüğünün yarattığı görkemli etkiyi vurgulamaktadır. Benzer şekilde, K17 "heybetli ve özel bir girişi var" ifadesiyle, yapının büyüklüğünün yarattığı etkileyici fiziksel etkiye işaret etmektedir. Bu bulgular ışığında; karşılaşmanın aktif karşılaşma olduğu ve fiziksel etkiler yardımı ile Hardt ve Negri'nin de dediği gibi karşılaşmalar yoluyla olumlu büyük bir beden oluşturmaya yardımcı bir hissiyat yaratıldığı anlaşılmaktadır.

- Sık Karşılaşan Grubu- Duygusal Etkiler

Sık Karşılaşanlar Grubunda da Çok Sık Karşılaşanlar Grubuna benzer şekilde olumlu duygular olarak tanımlanabilecek beğenme, gurur, etkileycilik ve heyecan gibi duygular oldukça baskın durumdadır. Çirkinlik, hayal kırıklığı gibi olumsuz durum bildiren duygulara daha az rastlanırken olumlu ya da olumsuz bir durum bildirmeyen nötr duyguların genellikle mesleki deneyimler gibi kişisel arka plan veya yapıya uzun süreli maruziyet nedeniyle ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Bu değerlendirmeleri katılımcı söylemleriyle desteklemek gerekirse; K11'in “Ben binayı seviyorum. Hoşuma gidiyor.”, K12'nin “Samsun'da böyle bir yapıdan gurur duyuyorum” ve K14'ün; K14, “Heyecanlanmıştık tabi canım ya. İlk defa böyle bir bina var ve buna gidiyorsun, giriyorsun içeriye farklı bir şey var.” İfadeleri, olumsuz duygular için; K11, "Çocukken binayı çirkin buluyordum.” ifadeleri olumlu duygular için örnek verilebilir. Yine K11'in “Çocukken binayı çirkin buluyordum.”, K20'nin “Binanın

konumu nedeniyle bazen rahatsız hissediyorum.” ifadeleri olumsuz duygular; K15’in “Mesleki deneyimlerim nedeniyle bina bana nötr bir duygu uyandırıyor.” ifadesi ise nötr olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sık Karşılaşan Grubun, Karşılaşma Öncesi söylemleri duygusal etkiler bağlamında incelendiğinde, katılımcıların büyük çoğunluğunun yapıya karşı belirgin bir bağlılık ve farkındalık geliştirdiği görülmektedir. Bu grubun, yapıyı uzun yıllar boyunca deneyimlemeleri nedeniyle yapıya dair güçlü anılar ve duygusal bağlar kurduğu anlaşılmaktadır. Katılımcılar genellikle yapıyı pozitif bir şekilde hatırlamakta, ona dair nostaljik duygular beslemekte ve yapının hem estetik hem de sembolik anlamına dair olumlu değerlendirmelerde bulunmaktadır. Örneğin, bazı katılımcılar yapının tarihi ve mimari özelliklerini vurgulayarak, bu özelliklerin onlarda gurur ve memnuniyet duyguları uyandırdığını ifade etmiştir. Ancak, geçmiş deneyimlere dayalı olarak belirli hayal kırıklıkları ve olumsuz duygular da dile getirilmiştir. Bu durumlar, yapıyla ilgili kişisel veya toplumsal deneyimlerden kaynaklanmaktadır. Genel olarak, Sık Karşılaşan Grubu, yapıya dair derin ve karmaşık bir duygusal bağ kurmuş olup, bu bağ, yapıyı bir sembol olarak görmelerine ve onunla ilgili yoğun duygusal tepkiler geliştirmelerine yol açmıştır. Bu bulgulara göre karşılaşma döngüsü ve ritmik karşılaşmaların yapıyla olan duygusal bağın çerçevesini oluşturduğu söylenebilir.

- Sık Karşılaşan Grubu- Anlamsal Etkiler

Sık Karşılaşan Grubun, Karşılaşma Öncesi görüşmeleri anlamsal olarak değerlendirildiğinde, katılımcıların yapı hakkındaki hatıralarının ve bilgi birikimlerinin, yapı ile ilgili geçmiş deneyimlerinden büyük ölçüde etkilendiği gözlemlenmektedir. Bu katılımcıların, yapıyı hatırlama sürecinde estetik, tasarım, mimari detaylar ve yapı ile ilgili özel anıları gibi unsurlara odaklandığı ve bu unsurlar üzerinden yapı hakkında çağrışımlar geliştirdiği görülmektedir. Yapının tarihine ve mimari özelliklerine dair bilgilerin yanı sıra, yapı ile ilgili kişisel deneyimlerin de bu söylemleri biçimlendirdiği anlaşılmaktadır. Bu bulgular, katılımcıların yapı ile kurduğu bağın hem rasyonel hem de duygusal bir temele dayandığını ve yapıya daha derin anlamlar yüklediklerini göstermektedir.

Örneğin, K11 "Yani bu yapı, benim çocukluğumda oturduğum evin tam sahil hizasına denk geliyordu, o tarafa çok gidiyorduk, 15, 16 yaşlarıma denk geliyor, Tanımlayıcı bir yapı bir kere. Çatısındaki kavis bizim için kışın, bir fantezi noktasıydı. Hep anlam verme çabasını çağrıştırıyor bana." söylemiyle yapının kendisi için tanımlayıcı bir nitelik taşıdığını belirtmektedir. Çatısının kavisli olması, fantezi dünyasında yer bulmuş ve çocukluk

anlarıyla örtüşmüştür. Bu bağlamda yapı, fiziksel özelliklerinin ötesinde bir anlam kazanmıştır. Bir başka katılımcı ise yapıyı Cumhuriyet dönemiyle ilişkilendirmiş ve bir direniş sembolü olarak görmüştür. Katılımcı için yapı, sadece bir bina olmanın ötesinde, tarihsel ve ideolojik bir anlam taşımaktadır. K12 bu durumu şu sözleriyle aktarmıştır: "Yani cumhuriyet yapılarından, yani cumhuriyetin işte son dönemlerinin bir yapısı aslında çok eski değil ama hani artık metrekare ve rant üzerine kurulu olduğu için her şey, o yapı bana onlara itiraz eden bir siluet olarak kafamda şekilleniyor."

Bu ifadede yer alan ifade Lucretius'un sapma olarak değerlendirdiği anlama işaret etmektedir. AKM, fiziksel farklılıkları sebebiyle kullanıcı algısında bir sapma yaratarak Deleuze'un düşünceyi uyandıran karşılaşmasına yol açmıştır.

Sık Karşılaşan gruptaki katılımcıların yapıyla karşılaşma öncesinde yapının fiziksel, duygusal ve anlamsal etkilenimine dair genel bir değerlendirme: Fiziksel etkilerde, katılımcılar yapının formu, çatısı ve estetik detaylarına odaklanmış, özellikle yapının heybetli duruşu güçlü bir görsel izlenim bırakmıştır. Duygusal etkilerde, katılımcılar genellikle olumlu duygular, beğeni, gurur ve heyecan dile getirmiştir. Nötr veya olumsuz duygular, mesleki deneyimler ya da yapı ile uzun süreli maruziyet sonucu ortaya çıkmıştır. Anlamsal etkilerde ise katılımcıların yapıya dair anıları, çocukluk döneminden gelen deneyimler ve yapının estetik ile tarihsel anlamı öne çıkmıştır (Tablo 12). Yapı, bireylerin hafızasında hem kişisel hem toplumsal bir sembol olarak derin anlamlar kazanmıştır.

Tablo 12. Karşılaşma Öncesi Sık Karşılaşan Grubu Tema ve Kodları

		KARŞILAŞMA ÖNCESİ		
Karşılaşma Sıklığı	Sık Karşılaşan	Fiziksel etki	Duygusal etki	Anlamsal etki
		*Form (29) *Mimari Elemanlar (18) *Renk (9) *Konum (6) *Işık (3) *Oran/Boyut (3) *Çevre (3) *İşlev (2) *Koku (2) *Malzeme (2) *Doku (1)	*Olumlu Duygular (37) *Nötr Duygular (14) *Olumsuz Duygular (11)	*Bireysel Düşünceler (57) *Çağırışım (20) *Bellek (12) *Bilgi (5)
	234	78 kod	62 kod	94 kod

- Seyrek Karşılaşan Grubu- Fiziksel-Duygusal-Anlamsal Etki Temalarına Yönelik Bulgular ve İrdelemeler
- Seyrek Karşılaşan Grubu- Fiziksel Etkiler

Yapı ile Seyrek Karşılaşan katılımcılar, yapı ile ilgili karşılaşma öncesi söylemlerinde genellikle yapının belirgin fiziksel özelliklerine odaklanmıştır. Örneğin, K5 "Yapının dış cephesi çok dikkat çekiciydi," ifadesiyle, yapının görsel anlamda etkileyici bir yönünü hatırladığını göstermiştir. Başka bir katılımcı ise K30; " Genel olarak zaten o dikkatimi çekiyor ama hani harika bir yapı değil gözümde. Sadece o çevresine göre yine aynı şeyi söyleyeceğim. Çevresine göre benim dikkatimi çekip farklı bir yapıya sahip olduğu için." diyerek, yapının yerleşim açısından diğer yapılardan ayrıldığını vurgulamıştır.

Bu katılımcıların ifadeleri, yapının genellikle dışarıdan bakıldığında algılanan fiziksel unsurlarını ön plana çıkardığını göstermektedir. Bu unsurlar, katılımcıların yapıyla sınırlı ve seyrek karşılaşmaları nedeniyle zihinlerinde daha kalıcı bir izlenim bırakmıştır. Ayrıca, bu tür fiziksel unsurların öne çıkması, katılımcıların yapıyı yalnızca yüzeysel olarak tanıdıklarını, detaylarına hâkim olmadıklarını ortaya koymaktadır. Örneğin, K29 "Yapının çatısının mimarisini farklı bulmuştum, o dikkatimi çekmişti ve büyüklüğü, o zamanlar o büyüklükte bir bina ben hatırlamıyorum Samsun'da." ifadesiyle, yapının dış görünüşüne odaklandığını ancak iç mekânlarına dair bir anısı olmadığını belirtmiştir. Bu katılımcının birey-yapı karşılaşması deneyiminde, karşılaşma hallerinden Samsun'un en heybetli yapısı olarak ötekiyle ilk karşılaşma hali gerçekleşmiştir.

Seyrek Karşılaşan katılımcıların Karşılaşma Öncesi görüşmeleri, fiziksel etkiler ve deneyimler üzerinden değerlendirildiğinde; yapıyı hatırlarken özellikle yapının dış cephesi, genel mimarisi, yapının konumu gibi fiziksel unsurlar üzerinde durulduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, yapının daha çok görsel olarak algılanan yönlerinin zihinlerinde kaldığını ve bu yönlerin yapıyla olan ilişkilerinde belirleyici olduğunu göstermektedir. Fiziksel unsurlara yapılan vurgular, katılımcıların yapıyla sınırlı ve seyrek bir deneyime sahip olduklarını, bu nedenle yapının bütünsel bir değerlendirmesinden ziyade belirgin özelliklerinin öne çıktığını ortaya koymaktadır.

- Seyrek Karşılaşan Grubu- Duygusal Etkiler

Yapı ile Seyrek Karşılaşan bireylerin, yapıyı ilk gördüklerinde yaşadıkları duygusal etkileşimler, genellikle yapı ile ilgili algılarını ve kişisel deneyimlerini derinlemesine yansıtmaktadır. Bu bağlamda, yapı ile karşılaşmanın yarattığı duygusal etkilerin, katılımcıların tasarıma dair algılarını ve hislerini etkilediği anlaşılmaktadır.

Katılımcıların yapıyla ilgili duygusal etkileşimleri genellikle merak ve şaşkınlık duygusu etrafında şekillenmiştir. K21, ilk karşılaşmalarında yapının görkemli ve şaşırtıcı olduğunu belirtmiştir, bu da yapının birey için çekici ve etkileyici olduğunu göstermektedir. Yapının tasarımı hakkında yapılan yorumlar, görkem ve heybetli niteliklerle ilişkilidir. K21'in "Ne güzel yapmışlar demiştin" ifadesi, yapı ile karşılaşmanın olumlu bir izlenim bıraktığını ortaya koymaktadır. K23, yapının merak uyandırıcı ve değerli olduğunu belirtir. "Yapının dışarıdan görünüşü oldukça etkileyici. [...] Çevredeki diğer binalara kıyasla çok farklı bir tasarıma sahip." ifadesiyle, yapının çevresindeki binalarla karşılaştırıldığında ilgi çekici ve farklı olduğunu vurgulamaktadır. K26, yapının ferah ve mutlu edici olduğunu ifade ederken, yapı ile kültürel bir bağ kurma hissini de belirtmektedir. K26'nın "Halka sunulan bir şey var" demesi, yapının değerli ve çekici bir deneyim sunduğunu göstermektedir. K28; "...daha böyle çocukken daha büyüleyici, büyük, kocaman gözüküyordu o zaman, [...] Tabii yaş ilerledikçe dünyadaki eserleri görmeye başlayınca aslında normal vesaire olduğunu sonradan anlıyoruz." demiştir. K28'in çocukluk hatıralarıyla ilişkilendirdiği yapı, başlangıçta heyecan ve mutluluk hissi uyandırmış, ancak yaş ilerledikçe sıradan bir yapı olarak algılanmıştır.

Seyrek Karşılaşan katılımcıların yapı ile ilk karşılaşmalarında yaşadıkları duygusal etkiler, genellikle merak, çekicilik, görkem ve farklılık gibi olumlu niteliklerle ilişkilidir. Ancak, yapı ile ilgili bazı olumsuz duygular da ortaya çıkabilmektedir; bunlar arasında soğukluk, rahatsız edicilik ve yetersizlik bulunmaktadır. Katılımcıların yapıya dair algıları hem yapının estetik özelliklerinden hem de çevresel faktörlerden etkilenmiştir. Yapının algısının zaman içerisinde değiştiği, çocukluk dönemindeki heyecan ve mutluluk duygularından, zamanla yaşanan sıradanlık ve üzüntü duygularına evrildiği görülmektedir. Bu durum da olumsuz karşılaşma olarak sonraki karşılaşmalara ve hayatın kalanına etki edebilir.

- Seyrek Karşılaşan Grubu- Anlamsal Etkiler

Seyrek Karşılaşan Grubunun, karşılaştıkları yapı ile olan önceden oluşmuş anlamsal etkileşimleri, genellikle yapının fiziksel ve işlevsel özellikleri ile kişisel geçmişleri arasındaki ilişkilerden etkilenmektedir. Bu bağlamda, yapı ile ilgili anılar ve kişisel deneyimlerin bu yapının anlamını ve algısını nasıl şekillendirdiğini anlamak önemlidir. Katılımcıların cevapları, bireylerin yapı ile olan ilişkilerini çeşitli kavramlar ışığında yansıtmakta, bu yapının kişisel ve toplumsal anlamlarını gözler önüne sermektedir.

Katılımcılar, yapının kendi hayatlarındaki yerini ve geçmişteki anılarını değerlendirirken farklı kavramlar kullanmaktadır. K21, çocukluk anıları ve yapının fiziksel özellikleriyle ilgili kişisel gözlemlerini paylaşırken, "Sadece bana şeyi bir Erzurum'da Palandöken kayak pistini hatırlatıyor gibi" demektedir. Bu, yapının bireyin belleğinde belirli bir mekân ile ilişkili bir izlenim bıraktığını göstermektedir. K22 ise yapının çocukluk döneminde farklı işlevler ve algılar oluşturduğunu belirtirken, "Çocukluğumda, çok daha küçükken kafamda o binanın ne olduğu ile ilgili sorular vardı..." demektedir. Bu alıntılar, yapının bireylerin çocukluk anılarıyla nasıl ilişkili olduğunu ve zamanla bu algıların nasıl değiştiğini göstermektedir. Yapının işlevsel özellikleri ve toplumsal rolü de bireylerin yapı ile kurduğu anlamlı bağlantılar arasında yer almaktadır. K22'nin; "Kayak merkezini hatırlatıyor veya bir oyun alanı var mıdır içinde?" ifadesi, yapının eğlence amaçlı işlevlerle ilişkilendirildiğini göstermektedir. K27'nin "Çocukların yıl sonu gösterisi..." anısı, yapının etkinlik ve eğlence anlamında nasıl önemli bir yer tuttuğunu ifade etmektedir. May'ın yaratıcı karşılaşmalarında bahsettiği gibi merak ve heyecanı bir arada tutarak hayal gücünü tetiklemesi bu karşılaşma halinin açıklamasıdır.

AKM ile Seyrek Karşılaşan bireylerin, yapı ile olan anlamsal etkileşimleri genellikle kişisel anılar, yapının fiziksel özellikleri ve estetik değerleri etrafında şekillenmektedir. Bellek, iç mekân algısı, eğlence ve tasarım gibi kavramlar, bu yapıların bireyler üzerindeki anlamını ve etkisini belirlemekte önemli rol oynamaktadır.

Seyrek Karşılaşan gruptaki katılımcıların yapıyla karşılaşma öncesinde yapının fiziksel, duygusal ve anlamsal etkilenimine dair genel bir değerlendirme: Katılımcılar, yapının dış cephesi, büyüklüğü ve çatısı gibi belirgin fiziksel özelliklerine odaklanmış, bu unsurlar yapının görsel açıdan zihinlerinde kalıcı bir iz bırakmıştır. Duygusal olarak ilk karşılaşmalarında merak, şaşkınlık ve çekicilik gibi olumlu hisler ön plana çıkmış, ancak zamanla bu hisler sıradanlık ve olumsuzluklara evrilmiştir. Anlamsal açıdan ise yapı, katılımcıların çocukluk anıları ve toplumsal etkinliklerle ilişkilendirilmiş, kültürel ve eğlence amaçlı işlevlerle kişisel ve toplumsal bir sembol olarak algılanmıştır (Tablo 13).

Tablo 13. Karşılaşma Öncesi Seyrek Karşılaşan Grubu Tema ve Kodları

		KARŞILAŞMA ÖNCESİ		
		Fiziksel etki	Duygusal etki	Anlamsal etki
Karşılaşma Sıklığı	Seyrek Karşılaşan	*Mimari Elemanlar (36) *Form (20) *Çevre (13) *Renk (11) *İşlev (9) *Konum (7) *Oran/Boyut (7) *Malzeme (6) *Doku (4)	*Olumlu Duygular (64) *Nötr Duygular (20) *Olumsuz Duygular (16)	*Bireysel Düşünceler (57) *Çağrışım (20) *Bellek (12) *Bilgi (5)
	307	113 kod	100 kod	94 kod

- Çok Seyrek Karşılaşan Grubu- Fiziksel-Duygusal-Anlamsal Etki Temalarına Yönelik Bulgular ve İrdelemeler
- Çok Seyrek Karşılaşan Grubu- Fiziksel Etkiler

Karşılaşma Öncesi görüşmelerde bu gruptaki katılımcıların yapının çeşitli fiziksel unsurları hakkındaki izlenimlerinin, çevre düzenlemesi, mimari elemanlar ve yapı formu üzerine yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. K31 ifadesinde, yapının çevresindeki doğal unsurlar ve yapının sosyal kullanım alanları hakkında bilgi vermiştir. Katılımcı, yapının çevresinde güneşin doğuşunu izlemek gibi aktiviteler yapıldığını belirtmiştir: "Yani hatta yapıda biz böyle yukarı aşağıya kaymayı düşünüyorduk hatta bizim arkadaşlardan kayanlar falan vardı orayı sabahlayıp kayanlar da var. Zaten yok öncesinde de şey yapanlar vardı böyle güneşin doğuşunu izlemek için geçen orada kalanlar böyle yaz zaman güvenliğe atlatmışlardı."

Bu durum, yapı ve çevresinin fiziksel olarak nasıl deneyimlendiğini ve yapı ile etkileşimde bulunulduğunu göstermektedir. Katılımcının bahsettiği gibi örgütlü bir karşılaşma ortamı yaratılarak bireyin yapıyı deneyimlemesi ile keşif karşılaşması yaratılmıştır.

Ayrıca, K33 yapının konumu nedeniyle daha kalabalık bir algı yarattığını ifade etmiştir: "Onun dışında konum gereği daha kalabalık canlanıyor.". Bu da yapının çevresel etkilerinin bireylerin algısı üzerindeki rolünü ortaya koymaktadır. K37 ve K38, merdivenler ve büyük salonlar gibi yapının mimari elemanları üzerinde durmuşlardır. K37, merdivenlerin eğikliği ve dinlenme kısımlarının olduğunu belirtirken, K38 "Fiziksel olarak eğimli, kavisli bir yapısı olduğu aklıma geliyor. Merdivenlerle çok çıkıyoruz." demiştir. Bu detaylar,

yapının iç ve dış mekânlarının fiziksel etkilerini ve bireylerin bu alanlarla olan etkileşimlerini açıkça göstermektedir.

Çok Seyrek Karşılaşan katılımcıların yapı ile olan karşılaşmalarında fiziksel etkiler, çevresel unsurlardan mimari detaylara kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Yapının çevresel etkilerinin, malzeme ve doku özelliklerinin, form ve ışık etkilerinin bireylerin algısındaki rolü belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu fiziksel etkileşimler, yapı hakkındaki genel izlenimlerin ve duygusal tepkilerin şekillenmesinde kritik bir rol oynamaktadır.

- Çok Seyrek Karşılaşan Grubu- Duygusal Etkiler

AKM'nin insanlar üzerindeki duygusal etkileri, bireylerin yapıyı algılama biçimlerini, duygusal tepkilerini ve beklentilerini anlamada kritik bir rol oynamaktadır. Diğer gruplar arasından özellikle Çok Seyrek Karşılaşan Grubunun, yapı ile ilk karşılaşmaları sırasında çok çeşitli duygusal etkileşimler yaşadığı anlaşılmaktadır. Katılımcıların yapıyla olan ilk etkileşimlerinde genellikle farklılık ve merak duyguları ön plana çıkmaktadır. K31 "Farklı bir ambiyansı var, yani ilk defa öyle bir çocuğum... Bana farklı bir ambiyans uyandırmıştı, farklı bir tarzı. Hatta sırf merak için oraya kütüphane gitme düşünüyorduk biz." ifadesiyle, yapının çevresindeki diğer binalardan ayrıldığını, farklı ve yeni hissiyatı ile kendisinde merak duygusu uyandırdığını belirtmektedir. Benzer şekilde, K32 ve K36, yapının estetik ve tasarımındaki farklılıkları öne çıkararak yapının kendilerine hoş ve merak uyandırıcı bir izlenim bıraktığını belirtmiştir. K32 "Mesela dış cephesinden, böyle yukarıdan aşağıya gelirken sanki bir sonsuzluktan geliyor bir hissiyatı var." yapının cephesinin sonsuzluk hissi verdiğini ifade etmiştir. K36 ise "Dışarıdan görünüşü hoşuma gitmişti. Farklı geldi. Evet. Hiç daha önce hiç karşılaşmadım o tarzı diyebilirim, yani görmedim, rastlamadım. Estetik olarak hoş göründü gözüme." demiştir. Öte yandan K34 ve K40, yapının dış cephesini ve iç mekânını soğuk ve basık olarak değerlendirirken, yetersizlik/eksiklik duygusunu vurgular. K34'ün çevre düzenlemesi ve iç mekânın başarısız olduğuna dair eleştirileri, yapının yeterince etkileyici olmadığını göstermektedir. K34 "Yani böyle sanki öyle terk edilmiş binalara benziyor... Soğuk, çevre düzenlemesi falan da çok başarılı değil, direkt meydanla ayak şeklinde." derken, K40 "Mesela ben o mekân içinde bir salona gitmişim mesela, çok basığa doğru gidiyor. Yani o çok da mutlu etmemişti." demektedir. Heyecan ve mutluluk duyguları özellikle K37 ve K38'de belirgin şekilde ortaya çıkmaktadır. K37 yapının sanatsal ve kültürel etkilerini coşku ve büyülenme olarak tanımlarken, K38 yapının sosyal etkinliklerdeki rolünü ve kişisel mutluluğunu vurgulamaktadır. K37 "Yapı gördüğümde

gerçekten sanatsal anlamda beni çağıran bir yapı oldu... Genel anlam olarak bunları anımsatıyor. Yine güzel, olumlu etki bıraktı bende. Coşku." derken, K38 "İlgimi çekti, tasarımla ilgili olduğum için. Yani bir opera ve bale binası olduğumu bildiğim için ona uygun geldi. Mutlu oluyordum." demektedir.

Çok Seyrek Karşılaşan katılımcıların yapı ile etkileşimleri genellikle estetik farklılıklar, merak ve çeşitli duygusal tepkiler içermektedir. Yapının farklılık hissi uyandırması, katılımcıların yapıyı estetik olarak değerlendirmelerine ve merak duygusuna kapılmalarına neden olurken, soğuk ve yetersizlik gibi olumsuz duygular ise yapı ile ilgili memnuniyetsizliklerini ortaya koymaktadır. Ayrıca, heyecan ve mutluluk duyguları, yapının sosyal ve kültürel etkileşimlerle olumlu bir ilişki kurduğunu göstermektedir. Genel olarak, yapı, bireylerde çeşitli duygusal tepkilere yol açarak hem olumlu hem de olumsuz izlenimlere neden olmaktadır.

- Çok Seyrek Karşılaşan Grubu- Anlamsal Etkiler

Katılımcılar, yapıyla olan ilişkilerini genellikle bellek ve iç mekân ağırlıklı hatırlama üzerinden ifade etmektedirler. K31'in belirttiği gibi, yapı çocukluk dönemine dair bir anı ve hatıra oluşturmuştur: "Ben oraya büyük cami olarak biliyordum... Hani bayağı mesafe yürümüşsün... Çünkü tam o AKM'den sonrasında Samsun'un tabelası çıkışı başlıyor gibi oluyordu." Bu durum, yapının bireysel bellekte önemli bir yer tuttuğunu ve zamanla bu anıların yapı üzerinde yoğunlaştığını gösterir. Katılımcıların yapıyı anımsama biçimleri, yapının hem olumlu hem de olumsuz yönlerini içermektedir. K34 kaplumbağa benzetmesi yaparak yapının biçimsel özelliklerinin katılımcının belleğinde bir çağrışım oluşturduğunu ve bu yapının korunaklı bir yapı olarak algılandığını göstermektedir: "Sanki böyle kaplumbağaya benziyor... Korunaklı, evet."

Katılımcıların yapıya yönelik düşüncelerinden, tarihsel ve kültürel anlamdaki düşünceleri önemli bir yer tutmaktadır. Yapı, bazı katılımcılar tarafından eskiye dair hatıralarla ilişkilendirilmekte ve sosyal aktiviteler için bir merkez olarak görülmektedir. Örneğin, K31 yapıyı "Samsun'un artık silueti olmuştu" şeklinde tanımlamakta ve çocukluk anılarıyla bağdaştırmaktadır. Ayrıca, K35 de yapının sosyal etkinlikler ve geçmiş anılarla ilişkilendirilmesini vurgulamaktadır: "Eğer yerine daha iyisi yapılacaksa üzülmem ama tabi ki yaşanmışlıklara rağmen zarar verildiğinde üzücü oluyor."

Ancak, yapı hakkında yapılan bu olumlu değerlendirmelere rağmen, olumsuz görüşler de belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Yapının olası yıkımı ve işlev değişiklikleri, katılımcılarda üzüntü ve kaygıya neden olmaktadır. K31 yapı hakkında "Hatta orası

yıkılacak... Ben üzülürüm” şeklindeki ifadesiyle yapının geleceğine dair endişelerini paylaşmaktadır. Yapının eski ve yenilikten uzak görünmesi, işlevsellik ve güncellik açısından yetersiz bulunması da olumsuz algıları pekiştirmektedir. K36’nın yapı hakkında “Hiçbir anlamı ifade etmiyor.” şeklindeki ifadesi yanında yapının modernite ve işlevsellik açısından eksik olduğunu belirten ifadeleri de mevcuttur. Ayrıca, K37“Yapı hakkında bildiğim çok bir şey yok” ifadesi ile yapı hakkındaki bilgi eksikliğini ortaya koymaktadır. K39 ise yapının şehirdeki rolü ve önemine rağmen, daha fazla sosyal ve kültürel etkinlik olması gerektiğini vurgulamaktadır.

Çok Seyrek Karşılaşan gruptaki katılımcıların yapıyla karşılaşma öncesinde yapının fiziksel, duygusal ve anlamsal etkilenimine dair genel bir değerlendirme: Fiziksel etkiler bağlamında, çevre düzenlemesi, mimari elemanlar ve yapı formu ön plana çıkmakta, katılımcılar yapının çevresinde vakit geçirme ve sosyal etkinliklerle bağlantı kurmaktadır. Duygusal olarak ise yapı, merak, farklılık ve estetik ilgi uyandırırken, bazı katılımcılar soğukluk ve yetersizlik gibi olumsuz hisler de yaşamıştır. Anlamsal etkilerde ise yapı, çocukluk anıları ve sosyal etkinliklerle ilişkilendirilmiş, bireyler arasında hem olumlu hem de olumsuz hatıralar yaratmıştır (Tablo 14). Yapının kültürel ve tarihsel önemi vurgulanırken, işlevsellik ve modernite açısından eksiklikler de eleştirilmiştir.

Tablo 14. Karşılaşma Öncesi Çok Sık Karşılaşan Grubu Tema ve Kodları

		KARŞILAŞMA ÖNCESİ		
		Fiziksel etki	Duygusal etki	Anlamsal etki
Karşılaşma Sıklığı	Çok Seyrek Karşılaşan	*Form (20) *Mimari Elemanlar (17) *Renk (10) *Konum (5) *Oran/Boyut (2) *İşlev (1) *Malzeme (1) *Çevre (1)	*Olumlu Duygular (47) *Nötr Duygular (21) *Olumsuz Duygular (18)	*Çağrışım (16) *Bireysel düşünceler (15) *Bilgi (8) *Bellek (3)
	185	57 kod	86 kod	42 kod

4.3.2. Karşılaşma Anına Yönelik Bulgular ve İrdelemeler

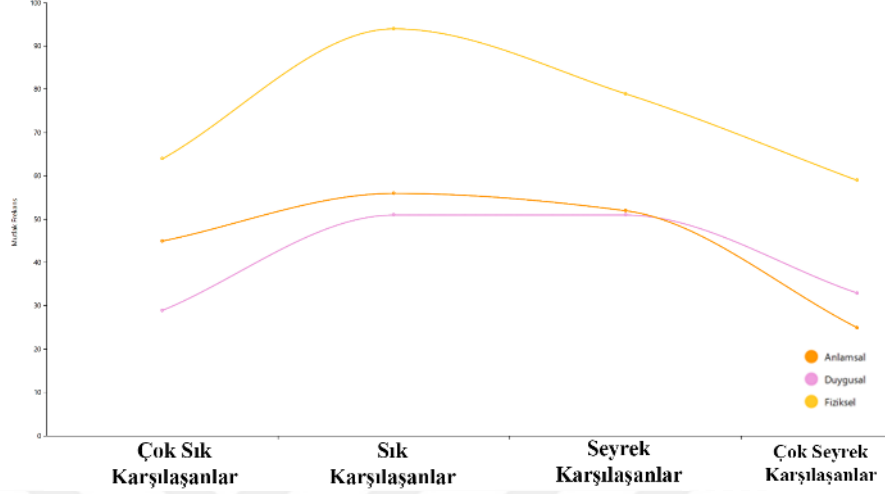
Bu bölümde, yapıyla farklı sıklıklarda karşılaşan grupların, Karşılaşma Anında anımsadıkları fiziksel, duygusal ve anlamsal etkiler incelenmektedir. Karşılaşma Anında yapılan görüşmelerde kodların kullanım sıklığına bakıldığında, fiziksel kodların her grup için ön plana çıktığı görülmektedir (Tablo 15).

Tablo 15. Karşılaşma anında tüm sıklık grupları için fiziksel ve duygusal ve anlamsal etki temalarında üretilen kodlar

		KARŞILAŞMA ANI		
		Fiziksel etki	Duygusal etki	Anlamsal etki
Karşılaşma Sıklığı	Çok Sık Karşılaşan	* Mimari Elemanlar (32) * Form (12) * Renk (8) * Oran/Boyut (4) * Çevre (3) * Malzeme (2) * Doku (1) * İşlev (1) * Konum (1)	* Olumlu Duygular (13) * Olumsuz Duygular (11) * Nötr Duygular (5)	* Bireysel Düşünceler (31) * Çağırışım (9) * Bellek (4) - Bilgi (1)
	138	64 kod	29 kod	45 kod
	Sık Karşılaşan	* Mimari Elemanlar (34) * Form (24) * Konum (9) * Renk (7) * Çevre (5) * İşlev (4) * Koku (3) * Malzeme (3) * Oran/Boyut (2) * Ses (2) * Doku (1)	*Olumlu Duygular (41) *Nötr Duygular (8) *Olumsuz Duygular (2)	* Bireysel Düşünceler (43) * Bellek (6) * Çağırışım (5) - Bilgi (2)
	241	94 kod	51 kod	56 kod
	Seyrek Karşılaşan	* Mimari Elemanlar (35) * Form (18) * Renk (8) * Çevre (5) * İşlev (4) * Konum (4) * Malzeme (3) * Işık (1) * Oran/Boyut (1)	*Olumlu Duygular (23) *Nötr Duygular (18) *Olumsuz Duygular (10)	* Bireysel Düşünceler (39) * Çağırışım (6) * Bellek (5) * Bilgi (2)
	182	79 kod	51 kod	52 kod
	Çok Seyrek Karşılaşan	* Mimari Elemanlar (22) * Form (14) * Renk (8) * Çevre (4) * Malzeme (3) * İşlev (2) * Konum (2) * Oran/Boyut (2) * Doku (1) * Koku (1)	*Olumlu Duygular (15) *Nötr Duygular (10) *Olumsuz Duygular (8)	* Bireysel Düşünceler (15) * Bellek (5) * Çağırışım (3) * Bilgi (2)
	117	59 kod	33 kod	25 kod
	Σ	296 kod	164 kod	201 kod

Bununla birlikte Sık Karşılaşan Grubunda yoğun bir kod kullanımı varken, en az sayıda kodun Seyrek Karşılaşan Grubunda kullanıldığı görülmektedir (Şekil 76).

Şekil 76. Karşılaşma Anına Yönelik Kodların Kullanım Frekansı (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

- Çok Sık Karşılaşan Grubu- Fiziksel-Duygusal-Anlamsal Etki Temalarına Yönelik Bulgular ve İrdelemeler
- Çok Sık Karşılaşan Grubu- Fiziksel Etkiler

Bu bölümde, katılımcıların verdiği cevaplar kod kitabında belirtilen fiziksel etkiler temasında verilen kodlar ve alt kodlar karşılaşma anı çerçevesinde incelenmektedir. Örneğin; K7'ni ifadelerinde belirttiği üzere, bahçe düzenlemesi ve peyzajın, katılımcılar tarafından genellikle göz ardı edildiği anlaşılmaktadır. K7'nin "Biz genelde demek ki direkt içeri girmek için heyecanla koşturmaktan etrafındaki detaylara çok önem vermemişiz" ifadesi, çevre düzenlemesinin katılımcılar üzerinde dikkate değer bir etki yaratmadığını göstermektedir. Ancak dikkatle bakıldığında, bahçeye konan heykeller gibi unsurlar katılımcıların dikkatini çekmeye başlamıştır. Yapının ve mimari elemanların bireye oranla oldukça büyük olması ve işlevi sebebiyle asimetrik bir karşılaşma gerçekleşmiş ve bazı detaylar algılanmamıştır. K1'in "dokusunun o taş görüntüsünü seviyorum" ifadesi, yapının taş dokusunun katılımcı üzerinde olumlu bir etki bıraktığını ortaya koymaktadır. Aynı zamanda bu dokuya sahip olmasının katılımcı tarafından tercih edildiği belirtilmiştir. Ancak katılımcı "Ama bakımlı olsaydı boyalı mı diyeyim artık o bakımdan işte restore edilmesi

nasıl oluyorsa o olmalıydı.” ifadesiyle yapının bakımsızlığının bu olumlu algıyı zayıflatmakta olduğunu belirtmektedir. K1, K3, K5 ve K6 da çeşitli mimari elemanlar ve malzemelerle ilgili dikkat çekici unsurlar dile getirmiştir. K1 merdivenlerin engelliler için uygun olmadığını ve bu eksikliğin önemli olduğunu vurgularken, K5 yapının S şekline benzetilmesi ve mermer yapıdan söz etmiştir. "Yarım U hatta. Yukarıdan aşağıya doğru olan eğimi..." ifadesi, yapının form ve malzeme açısından katılımcı üzerinde belirgin bir etki bıraktığını göstermektedir. K9 ve K10 yapıların asimetrik duruşuna dikkat çekmiştir. K9, yapının asimetrik duruşuyla piyano şekli vermeye çalıştığını, ancak tam olarak başarılı olmadığını belirtmiştir.

- Çok Sık Karşılaşan Grubu- Duygusal Etkiler

AKM, bulunduğu konum itibarıyla çok sık karşılaşılan bir yapı olmasına rağmen, katılımcılar üzerinde farklı duygusal etkiler bırakmaktadır. Katılımcıların verdikleri cevaplar, AKM'nin hem olumlu hem de olumsuz duygusal etkiler yarattığını göstermektedir. Katılımcılardan bazıları, yapının bakımsız ve eski bir durumda olmasından dolayı üzüntü hissetmektedir. K7 ise; "Şu an kimse yok burada, yani gösteriden gösteriye kullanılan bir binadan ibaret... Hüznün. Yani kaybettiğimiz değerlere bir tanesi daha eklenecek." diyerek, yapının potansiyelinin yeterince kullanılmamasından dolayı üzüntü ve hayal kırıklığı yaşadığını ifade etmektedir. Birey yapı hakkında müdahale edemediği durumlardan dolayı Jaspers'in bahsettiği sınır durumlarda kalmıştır.

Bununla birlikte, yapının hala çekiciliğini koruduğunu ve merak uyandırdığını düşünen katılımcılar da mevcuttur. K8 "Bence ilgi çekici hala... Merak hala var, hep içinde ne var hissi de uyandırıyor" diyerek, yapının farklılığı ve çekiciliği sayesinde ilgisini çektiğini belirtmiştir. K10 da "Dikkat çekici... Yıllardır gördüğüm yapı. Yakınlık hissettiriyor" diyerek, yapının estetik özellikleri ve kişisel bağları nedeniyle kendisinde olumlu duygular uyandırdığını ifade etmektedir. K6, yapının heybetli ve ihtişamlı görüntüsünden etkilenmiş, "Yere sağlam basma dediğimiz o duygu, bu da gayet güzel bir şekilde verilmiş" diyerek, yapının sağlam ve etkileyici bir duruş sergilediğini belirtmektedir. K7 ise, yapıyı gördüğünde ilk günkü heyecanını hala hissettiğini belirterek, "Yine o ilk gördüğüm gündeki gibi şu anda, o heyecan, o istek hala var gibi şu an" şeklinde duygularını dile getirmiştir.

- Çok Sık Karşılaşan Grubu- Anlamsal Etkiler

Yapı ile ilgili anımsamalar, bireysel deneyimler ve yapıya atfedilen anlamlar, katılımcıların ifadeleri doğrultusunda analiz edilmiştir. Bu analiz, yapının mimari, sanatsal

ve işlevsel özelliklerinin katılımcılar üzerindeki etkisini, kişisel ve toplumsal bellekteki yerini anlamayı amaçlamaktadır. Ayrıca, yapının Samsun'un kültürel kimliği üzerindeki rolü ve bu rolün katılımcılar tarafından nasıl algılandığı da değerlendirilmiştir.

Katılımcıların verdikleri cevaplar, yapının farklı anlamsal özelliklerine dair çeşitli görüşler ve duygular barındırmaktadır. Örneğin K1, yapının Samsun'da bir medeniyet ve sanat merkezi olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtirken, şu anda bu değeri yeterince görmediğini ifade etmiştir: "Değeri daha olsun istiyorum ama göremiyorum onu şu anda. Evet. Bir sanat merkezimiz varı hissediyorum. Samsun'da bir medeniyet varı hissediyorum." Bu ifade, mimari ve sanat kavramlarıyla bağlantılıdır ve katılımcının yapının potansiyelini yüksek gördüğünü ancak şu anda bu potansiyelin yeterince değerlendirilmediğini düşündüğünü göstermektedir. K2 ise yapının işlevsellikten yoksun ve ölü bir yapı gibi durduğunu ifade etmiştir: "Çok ölü bir yapı gibi duruyor. Evet, ölü bir yapı gibi duruyor sanki hiç kullanılmıyor. İçindeki bir şey yokmuş gibi". Bu ifade, yapıyla olan deneyimi olumsuz anımsama kavramı altında değerlendirilebilir. K2, yapının âtıl durumda olmasından rahatsızlık duymakta ve bu durum yapıya dair genel algısını olumsuz etkilemektedir.

K6 ise yapının bir sanat eseri olarak değerlendirilmesi gerektiğini ve çocukluk anılarına atıfta bulunarak, yapının kendisinde duygusal bir iz bıraktığını dile getirmiştir: "Bir sanat eseri ya da sanatla ilgili bir... İkonik bir duruşu var... Bunu bu binayı ben çocukluğumda... Kaç yaş gibidir? Lise 93 -94'ler.". Bu ifade bellek, çocukluk, sanat ve ikonik kavramlarıyla bağlantılıdır ve yapının hem sanatsal değeri hem de kişisel bellekte bıraktığı izler vurgulanmaktadır. K9, yapının özgün bir yapı olarak değerlendirilmesi gerektiğini ve Samsun'da bu tür yapıların artmasının kente sanatsal anlamda katkı sağlayacağını belirtmiştir: "Yine de çok güzel Atatürk kültür Merkezi 'nin olması, böyle bir bina olması. Birkaç tane daha olsa keşke yani bence. Böyle binalara ihtiyacımız var yani kültür açıdan, sanatsal açıdan, sanat sal olarak da farklı binalara ihtiyacımız var. Çünkü çok kibrit kutusu gibi her yer yani hani öyle değil mi? Bir özgün çalışmalara ihtiyacımız var bence." Karşılaşma yoluyla yapının bireyi etkilemesi ve bu etkilenmeden doğan tekrar eden karşılaşmaların bireyde daha fazlasını arzulama hissi yarattığı görülmektedir ve bu karşılaşmayı etkin kılmaktadır. Ayrıca bu ifade, Samsun'un simgesi/silüeti ve sanat kavramları ile ilişkilendirilebilir. Katılımcı, yapıların özgünlüğünün ve sanatsal değerinin kent kimliği açısından önemli olduğunu düşünmektedir.

Çok Sık Karşılaşan gruptaki katılımcıların yapıyla karşılaşma anında yapının fiziksel, duygusal ve anlamsal etkilenimine dair genel bir değerlendirme: Fiziksel olarak, yapıdaki

peyzaj ve mimari detayların genellikle göz ardı edilmesine rağmen, dikkat çekici unsurlar, özellikle yapının taş dokusu ve heykeller gibi öğeler, bazı katılımcılar üzerinde olumlu bir izlenim bırakmıştır. Duygusal düzeyde, yapı hem çekiciliği hem de bakımsız haliyle katılımcılarda üzüntü ve hayal kırıklığı yaratmış, ancak yine de bazı katılımcılar tarafından merak ve heyecan uyandırmaya devam etmiştir. Anlamsal olarak ise, yapı toplumsal bellekte bir sanat ve kültür merkezi olarak değerlendirilmeye çalışılmış, ancak işlevselliğini yitirdiği düşüncesi bazı katılımcılarda olumsuz duygulara neden olmuştur (Tablo 16). Yapının özgünlüğü, çocukluk anıları ve sanatsal değeri ise olumlu bir izlenim bırakmaya devam etmektedir.

Tablo 16. Karşılaşma Anı Çok Sık Karşılaşan Grubu Tema ve Kodları

		KARŞILAŞMA ANI		
		Fiziksel etki	Duygusal etki	Anlamsal etki
Karşılaşma Sıklığı	Çok Sık Karşılaşan	*Mimari Elemanlar (32) *Form (12) *Renk (8) *Oran/Boyut (4) *Çevre (3) *Malzeme (2) *Doku (1) *İşlev (1) *Konum (1)	*Olumlu Duygular (13) *Nötr Duygular (11) *Olumsuz Duygular (5)	*Bireysel düşünceler (31) *Çağırışım (9) *Bellek (4) *Bilgi (1)
	138	64 kod	29 kod	45 kod

- Sık Karşılaşan Grubu- Fiziksel-Duygusal-Anlamsal Etki Temalarına Yönelik Bulgular ve İrdelemeler
- Sık Karşılaşan Grubu- Fiziksel Etkiler

Bu başlıkta, AKM ile Sık Karşılaşan katılımcıların Karşılaşma Anın görüşmelerinde verdikleri yanıtlar, fiziksel etkiler teması altında yer alan kodlar ve alt kodlar kapsamında analiz edilerek binanın fiziksel etkileri incelenmektedir.

AKM, yapısal özellikleri ve fiziksel etkileriyle dikkat çeken bir yapı olarak, özellikle Sık Karşılaşan bireyler üzerinde belirgin izler bırakmaktadır. Katılımcılar, AKM'nin konumunu ve çevresini değerlendirirken, binanın sahile yakın bir alanda yer almasının dikkat çekici olduğunu belirtmiştir. K13, yapının "konum olarak denize neredeyse sıfır diyebileceğimiz bir alanda yer alması"nın ilgisini çektiğini ifade etmiştir. Ayrıca K14, binanın sahile yakın olmasının; "denizle özleştiren bir şey kokusu" gibi fiziksel etkiler

yarattığını vurgulamıştır. Yapının heybetli yapısı, katılımcılar tarafından sıkça vurgulanan bir unsur olmuştur. K11, yapının çok yüksek ve heybetli olduğunu belirtirken, K15 de benzer şekilde "çok yüksek yani çok ezici bence insan ölçeğine göre çok heybetle duruyor" ifadesini kullanmıştır. Bu yüksek yapı, katılımcılar üzerinde bir büyüklük ve görkem hissi yaratmıştır. Ayrıca K19, binanın yan şekli ve yüksek bir yapı olmasının dikkat çekici olduğunu belirtmiştir. Yapının cephe ve malzeme özellikleri de katılımcıların dikkatini çekmiştir. K12, yapının gri renginin ve malzemesinin estetik bir akış sağladığını belirtmiştir: "biraz ışıkla sararmış ama böyle hatırlıyorum.". K16 ise pencerelerin ve doğramaların rengini eleştirerek, "Doğramalar, pencereler, şu kırmızı pencereler var ya, onlar çok çirkin, hiç yakışmıyor" ifadesini kullanmıştır. Bu eleştiriler, binanın cephe ve malzeme özelliklerinin katılımcılar üzerindeki farklı etkilerini göstermektedir.

- Sık Karşılaşan Grubu- Duygusal Etkiler

Sık Karşılaşan Grubunda birçok katılımcı, AKM'ni heyecan verici ve gurur verici bir yapı olarak tanımlamaktadır. Özellikle K11, yapı karşısında içsel bir karşılaşma yaşayarak yapıyla özdeşleşmekte ve bu bağlamda Goffman'ın benlik sunumu kavramına benzer biçimde benliğini yapıya açmanın yanı sıra heyecan hissettiğini belirtmektedir: "Yapının karşısında küçük hissediyorum kendimi. Bence heyecan uyandırıyor. Yabancı yerde değilmişim de sanki benim bir parçamış gibi hissediyorum burayı. Samsun'u bir parçası..." Benzer şekilde, K13 de binanın konumundan dolayı duyduğu heyecanı ve gururu vurgulamaktadır: "Gurur olarak. Yeni bir anlam, hani denize böyle birleşmesi, şehir merkezinde böyle bir yapının olması, şehir merkezinde denize sıfır etrafında yeşillik alanların bulunduğu bir yer olması, şu an beni daha da çok heyecanlandırdı diyebilirim." söylemlerinde bulunmuşlardır.

Yapıya verilen değerin ve özenin, katılımcılar üzerinde olumlu bir etki bıraktığı anlaşılmaktadır. K11, binanın çevresinin özenle planlandığını ve bu nedenle yapının kendisini kıymetli ve değerli hissettirdiğini şöyle ifade etmektedir: "Çevresi peyzajı planlaması da hoşuma gidiyor. Özenle yapılmış çünkü. O yüzden kıymetli değerli hissettiriyor yani.". Benzer bir şekilde, K17 de yapının onarılmasının gerektiğini ve yapıya daha fazla özen gösterilmesi gerektiğini dile getirmektedir: "Bence onarılsa daha özenilse ama çok tabi şey ütöpik bir hayal. Daha güzel olur diye düşünüyorum." K20, yapının Samsun'un simgesel yapılarından biri olduğunu ve tasarımının farklılığından dolayı dikkat çekici olduğunu vurgulamaktadır: "Dikkat çekici, ilgi çekici kesinlikle ve şehri bence ikonik yapılarından biri kesinlikle." Bazı katılımcılar ise yapının mevcut durumunu hayal kırıklığı

ile karşılamaktadır. K16, binanın eskiyen yapısına rağmen değerli olduğunu, ancak daha iyi korunması gerektiğini ifade etmektedir: "Yıkılmasını istemem. Yani kusurlu da olsa da sonuçta 30 yıllık, 40 yıllık bir binaya şehre bir değer katmış." K20 ise yapının engelli erişimi açısından yetersiz kaldığını belirtmekte ve bu durumun düzeltilmesi gerektiğini vurgulamaktadır: "Engelli erişimi de sanırım o dönem düşünülmemiş. Onların güncellenmesi eklenmesi gerekiyor."

- Sık Karşılaşan Grubu- Anlamsal Etkiler

AKM, şehrin simgesel yapılarından biri olarak, Samsun'da yaşayanlar ve yapı ile Sık Karşılaşanlar üzerinde anlamsal etkiler bırakmıştır. Katılımcıların verdikleri cevaplar, bireysel deneyimlerinden yola çıkarak, yapının anlamsal ve duygusal etkilerini gözler önüne sermektedir. Katılımcıların bir kısmı, AKM'yi çocukluk anıları, sahil gezileri ve aile bağları gibi kişisel deneyimlerle ilişkilendirmektedir. K11, "Babamla sahilde veya Rus pazarına gittiğimiz günleri anımsıyorum, denizle alakalı şeyler geliyor aklıma." diyerek, yapının kişisel belleğinde nasıl bir yer tuttuğunu ifade etmektedir. Bu ifade İnam'ın erfahrung kavramında bahsettiği gibi karşılaşabilme yaşantısına işaret etmektedir. Bu, yapının yalnızca fiziksel bir yapı olmanın ötesinde, insanların yaşamlarının belirli anlarına tanıklık ettiğini ve bu nedenle güçlü bir hafıza izi bıraktığını göstermektedir. Yapının tasarımı ve estetik özellikleri, bazı katılımcılar tarafından dikkat çekici ve benzersiz bulunmuştur. K13 "Çocuğumun oradan her geçerken işte bunu bir müzik aletine benzetmesi [...] İşte bir piyanoya benzetmesi, bir müzik aletine benzetmesi. Daha böyle gözünde daha da canlanmış halde yer olur." diyerek, yapının piyanoya benzer mimarisinin çocuğunun hayal gücünde nasıl yer bulduğunu vurgulamaktadır. Bu, yapının sadece estetik olduğunu değil, aynı zamanda bireylerin hayal gücünü tetikleyen bir unsur olduğunu da göstermektedir. AKM, katılımcılar için Samsun'un simgesi haline gelmiştir. K11, "Samsun'la özdeşleşen, simge yapısı" diyerek, yapının şehrin kimliği ile nasıl bütünleştiğini ifade etmiştir. K15 de benzer şekilde, yapının cesur ve farklı tasarımıyla şehre kattığı değeri vurgulamıştır: "Samsun adına bir kazanım aslında, farklılık diyebilirim.". Bu ifadeler, yapının yalnızca mimari bir yapı olmanın ötesinde, Samsun'un kültürel ve tarihi kimliğinin bir parçası haline geldiğini göstermektedir.

Sık Karşılaşan gruptaki katılımcıların yapıyla karşılaşma anında yapının fiziksel, duygusal ve anlamsal etkilenimine dair genel bir değerlendirme: Fiziksel olarak, yapının denize yakın konumu ve heybetli yapısı katılımcılar üzerinde büyüklük ve görkem hissi uyandırmış; ancak bazı katılımcılar cephe ve malzeme özellikleri konusunda eleştirilerde

bulunmuştur. Duygusal olarak, yapı genellikle gurur ve heyecan duyguları yaratmış, ancak mevcut bakımsız hali bazı katılımcılarda hayal kırıklığı ve üzüntüye neden olmuştur. Katılımcılar, yapının estetik özellikleri ve simgesel değerine dikkat çekerken, onarılma ihtiyacına vurgu yapmıştır. Anlamsal açıdan ise yapı, şehrin simgesel bir unsuru olarak değerlendirilmiş, çocukluk anıları ve kişisel deneyimlerle ilişkilendirilmiştir (Tablo 17). Yapının sanatsal ve kültürel kimliğe katkısı katılımcılar tarafından önemli bulunmuş, bazıları tarafından Samsun'un simgesi olarak tanımlanmıştır.

Tablo 17. Karşılaşma Anı Sık Karşılaşan Grubu Tema ve Kodları

		KARŞILAŞMA ANI		
		Fiziksel etki	Duygusal etki	Anlamsal etki
Karşılaşma Sıklığı	Sık Karşılaşan	* Mimari Elemanlar (34) * Form (24) * Konum (9) * Renk (7) * Çevre (5) * İşlev (4) * Koku (3) * Malzeme (3) * Oran/Boyut (2) * Ses (2) * Doku (1)	*Olumlu Duygular (41) *Nötr Duygular (8) *Olumsuz Duygular (2)	* Bireysel Düşünceler (43) * Bellek (6) * Çağrışım (5) * Bilgi (2)
	241	94 kod	51 kod	56 kod

- Seyrek Karşılaşan Grubu- Fiziksel-Duygusal-Anlamsal Etki Temalarına Yönelik Bulgular ve İrdelemeler
- Seyrek Karşılaşan Grubu- Fiziksel Etkiler

Yapı ile Seyrek Karşılaşan katılımcıların bir kısmı, yapının eski ve bakımsız olmasına vurgu yaparak, fiziksel özelliklerin zamanla yıprandığını ve estetik açıdan tatmin edici olmadığını belirtmiştir. Örneğin K21, "Yıpranma var binada, merdivenlerde yosunlaşma... ilk zamanki gibi değil renk değişimi var, koyulaşmış biraz rengi, hani o zamanki gibi aydınlık değil," diyerek yapının zamanla yıprandığını, renginin koyulaştığını ve eski ihtişamını kaybettiğini ifade etmiştir. Bu, yapının doku ve renk bağlamında olumsuz bir etkiye neden olduğunu göstermektedir.

Yapının form ve mimari elemanları da katılımcılar tarafından eleştirilmiştir. K22, "Çok eski... Yıpranmış ama yine çok bir anlamlı bir yapı hissi verdi bana. O tepedeki yine

küçük küçük çerçeveler çok yetersiz," diyerek yapının genel görünümünün estetik olmadığını ve pencerelerin boğucu bir his verdiğini dile getirmiştir. Ayrıca K25, "Şekilsiz bir bina görüyorum... Beton eskimiş, evet eski rengi yakışmayan bir görüntü bence," diyerek yapının formunun ve kullanılan malzemenin estetik açıdan hoş olmadığını ifade etmiştir. K23 "Bina çok daha benim için etkileyici olabilir. Şu çıkıntılar hariç. Ve bu çıkıntıları hiç aklımda kalmamış" diyerek yapının çevresiyle uyumlu olmadığını ve mevcut konumunun yapıyı olumsuz etkilediğini belirtmiştir. Benzer şekilde K29 "Ve evet bu kadar devasa bir binanın evet şu anda bulunduğumuz yer bahçesi olmalıymış. Yola sıkıştırılmış" diyerek binanın konumunun ve çevre düzenlemesinin yetersiz olduğunu vurgulamıştır.

Yapının işlevselliği ve malzeme seçimi de katılımcılar tarafından eleştirilmiştir. K28 "Bakımsızlığı, estetik görüntüsünü uzaklaştırıyor... farklı bir taş kullanılsa, malzeme farklı olsa belki bu kadar dış yapı çirkin gözükmeyecek," diyerek kullanılan malzemenin estetik açıdan olumsuz bir izlenim yarattığını ifade etmiştir. Ayrıca K24; "Binanın verimsiz kullanıldığını düşünüyorum. Bu bina buraya ait değil gibi düşünüyorum." diyerek, yapının işlevselliğinin ve konumunun yetersiz olduğunu dile getirmiştir. Bu ifade İnam'ın tearuf kavramını hatırlatmakta ve karşılaşma kavramına eşlik eden keşfetme yoluyla conatus kavramına eklemlenen üretici karşılaşma örneği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ortaya çıkan bu sonuçtan, AKM'nin fiziksel unsurlarının Seyrek Karşılaşan Grup üzerinde genel olarak olumsuz bir izlenim bıraktığı anlaşılmaktadır. Yapının eski, bakımsız ve çevreyle uyumsuz olduğu, estetik açıdan tatmin edici olmadığı ifade edilmektedir. Katılımcılar, yapının fiziksel unsurlarının zamanla yıprandığını, form ve malzeme seçimlerinin estetik açıdan hoş olmadığını ve yapının çevre düzenlemesi ile konumunun yetersiz olduğunu vurgulamıştır.

- Seyrek Karşılaşan Grubu- Duygusal Etkiler

AKM ile Seyrek Karşılaşan katılımcıların, yapıyı deneyimlerken verdikleri duygusal tepkiler, yapının hem estetik hem de işlevsel boyutlarıyla ilgili çeşitli duygusal etkileri içermektedir. Katılımcıların ifadelerinde öne çıkan ilk duygunun rahatsızlık ve hayal kırıklığı olduğu ortaya çıkmaktadır. Örneğin K23, yapının mimari detaylarındaki uyumsuzluklar ve akıcılığı bozucu unsurlar nedeniyle rahatsızlık hissettiğini şu şekilde belirtmektedir: "Mesela şu an fark ettim. O kubbeye de beni rahatsız eden kısım orası. O oval bir şekilde iniyor ve orada iki tane çıkıntı kubbe var ya. O da mesela benim için o formu bozan kısım. (...) Bu da çok rahatsız edici. O akıcılığı bozuyor bence."

Bu ifade bir yandan anlık bir keşfe dönüşürken bir yandan da katılımcının hayal kırıklığı dolayısıyla Blanchot'un değindiği gibi karşılaşan öznenin belleğindeki yapının eski halinin yıkıma uğraması yorumu yapılabilir. Soğukluk ve yalnızlık gibi duygular da bazı katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. K26 yapıyı deneyimlerken "Resmiyet, soğukluk ve yalnızlık hissettim" demiştir. Bu ifadeler, yapının bazı katılımcılar için sıcak bir bağ kurmaktan uzak ve daha çok resmi bir yapı olarak algılandığını göstermektedir. Beğenmeme ve eksiklik hisleri de sıkça dile getirilmiştir. K24 yapının "tamamlanmamış bir bina gibi" hissettirdiğini ifade ederken, binanın fiziksel durumu ve estetik yetersizlikleri karşısında rahatsızlık duyduğunu belirtmiştir: "Ben rahatsız oluyorum o binadan. (...) Karanlık, kasvetli."

Buna karşılık, bazı katılımcılar yapıyı değerli bulmuş ve gurur duygusunu ifade etmiştir. Örneğin K22, yapının "kıymetli olduğunu düşünmeye başladım. O yüzden yıkılsa üzülürüm" şeklinde bir görüş bildirmiştir. Bu, yapının bazı katılımcılar için Samsun'a ait önemli bir yapı olarak görüldüğünü ve duygusal bir bağ kurulduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, merak ve şaşkınlık gibi duygular da dile getirilmiştir. K27 "Ne kadar değişik bir yer diye düşünüyorum. (...) İlk aklıma gelen burası neresiymiş diye sorarım yani. Merak ederim" diyerek, yapının farklılığı ile merak uyandırdığını ifade etmektedir.

- Seyrek Karşılaşan Grubu- Anlamsal Etkiler

Yapı ile Seyrek Karşılaşan Grubundaki katılımcıların bir kısmı, AKM'ni geçmişteki çeşitli etkinlikler ve kişisel anılarla ilişkilendirmektedir. Örneğin K21, yapının sanat etkinlikleriyle olan ilişkisini ve eski deneyimlerini hatırladığını belirtmiştir. K22 ise yapı ile ilişkili olarak anımsadığı operalar ve konserlerle, kişisel hafızasında yer eden olumlu ve olumsuz duyguları ifade etmiştir. K27, özellikle AKM'nin adının kendisiyle ilişkili anıları ve bayram etkinliklerini vurgulamaktadır.

Katılımcılar, yapının estetik ve kültürel değerleri hakkında çeşitli görüşler sunmuştur. K26; "Samsun simgesi diye sayılabilecek bir yapı kendisi. Görünce farklı. Önemli bir değere sahip, çünkü Samsun'da böyle yapılar çok nadir yok yani ve ne olduğunu dışarıdan bakarak onun bir kültür sanat merkezi olduğunu anlayabiliyorsun bence. İnsanların kolay bulabileceği bir yerde, kolay bir yerde, görüntüsü de unutulamayacak bir yer o yüzden bir etkinlik yapıldığında nerededir diye sorulunca genelde AKM denir." ifadesiyle yapının Samsun'un simgesi olduğunu, bellekteki yerinin sağlam olduğunu ve kültürel etkinlikler için merkezi bir yer olduğunu belirtmektedir. K28 ise "İçerik bakımından, bu sanatsal etkinliklerin toplumun tüm kesimlerinin faydalanması gerektiğini, kültürel anlamda onları

geliştireceğini düşündüğümünden çok faydalı bulduğum bir bina, ya bina dediğim kültür merkezi olarak değerlendirebilirim. Yani anlamsal olarak yok çünkü yapılan etkinlikler ya da zaten belli ama işte sadece fiziksel olarak daha iyi, daha iyi olabileceğini çünkü burası estetik açıdan içeride icra ettiği şeyi de dışta da yansıtmaması gerektiğini düşünüyorum." K30, yapının Samsun'un gözde yerlerinden biri olarak anıldığını ve yıkılmaktansa restore edilmesini gerektiğini ifade etmektedir.

AKM ile Seyrek Karşılaşan katılımcıların verdiği cevaplar, yapının bireylerde hem kişisel hafıza hem de kültürel anlamda çeşitli etkiler yarattığını göstermektedir. Yapının, geçmişteki etkinliklerle ve kişisel anılarla ilişkili olarak olumlu ve olumsuz etkiler yarattığı, estetik ve mimari özelliklerinin ise çeşitli görüşlerle değerlendirildiği anlaşılmaktadır. Katılımcılar, yapının Samsun'un simgesi olarak değerini koruması ve iyileştirilmesi gerektiğini vurgulamakta, geçmiş anılarla birlikte yapının toplum üzerindeki etkisinin yani var olma kudretinin artması ile sürdürülebilirliğini önemsemektedirler.

Seyrek Karşılaşan gruptaki katılımcıların yapıyla karşılaşma anında yapının fiziksel, duygusal ve anlamsal etkilenimine dair genel bir değerlendirme: Katılımcılar, yapının eski ve bakımsız olması, estetik açıdan tatmin edici olmaması ve çevresiyle uyumsuz olması gibi fiziksel unsurları eleştirmiştir. Duygusal olarak rahatsızlık, hayal kırıklığı, soğukluk ve yalnızlık gibi duygular öne çıkarken, bazı katılımcılar yapının kıymetli olduğunu ve Samsun'un simgesi olarak görülmesi gerektiğini belirtmiştir. Anlamsal açıdan, yapı geçmiş etkinliklerle ve kişisel anılarla ilişkilendirilmiş, kültürel ve sanatsal etkinliklerin toplum üzerinde etkili olduğu vurgulanmıştır (Tablo 18). Yapının estetik ve işlevsel açıdan iyileştirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Tablo 18. Karşılaşma Anı Seyrek Karşılaşan Grubu Tema ve Kodları

		KARŞILAŞMA ANI		
Karşılaşma Sıklığı	Seyrek Karşılaşan	Fiziksel etki	Duygusal etki	Anlamsal etki
		* Mimari Elemanlar (35) * Form (18) * Renk (8) * Çevre (5) * İşlev (4) * Konum (4) * Malzeme (3) * Işık (1) * Oran/Boyut (1)	*Olumlu Duygular (23) *Nötr Duygular (18) *Olumsuz Duygular (10)	* Bireysel Düşünceler (39) * Çağrışım (6) * Bellek (5) * Bilgi (2)
	182	79 kod	51 kod	52 kod

- Çok Seyrek Karşılaşan Grubu- Fiziksel-Duygusal-Anlamsal Etki Temalarına Yönelik Bulgular ve İrdelemeler
- Çok Seyrek Karşılaşan Grubu- Fiziksel Etkiler

Bu başlıkta AKM ile Çok Seyrek Karşılaşan katılımcıların Karşılaşma Anında verdikleri fiziksel etkiler bağlamındaki cevapları, yapının çeşitli fiziksel özelliklerinin algısı üzerinde derinlemesine bir anlayış geliştirmek amacıyla analiz edilmektedir. AKM ile Çok Seyrek Karşılaşan katılımcıların verdikleri yanıtlar, çevre, peyzaj, doku, ışık, işlev, koku, konum, form, malzeme, mimari elemanlar, cephe, çatı, giriş, merdivenler, pencere, rampa, teras, oran/boyut, renk ve ses gibi kavramlar üzerinden değerlendirilmiştir.

Yapı ile Çok Seyrek Karşılaşan katılımcıların, yapının çevresindeki yeşillikleri ve bahçeyi olumlu bir şekilde değerlendirdiği görülmektedir. K33 "Yeşillikler yine dikkatimi çekiyor. Ağaçtan çok uzun yaşayan çiçek türleri var" şeklinde belirtirken, K36 "Önünden geçerken daha hoş görünüyor. Bahçesi. Bahçesi güzel. Mimarisi güzel. Formu güzel yani" ifadesinde bulunmuştur. Yapının malzemeleri hakkında birkaç farklı yorum yapılmıştır. K38 "Yani beyazın ve kırmızının hakimiyetini daha çok gözle batıyor, evet, o dışı. Yani güzel bir dokusu var, çok sade" ifadesinde bulunurken, K39 "Yapının malzemesi de dediğim gibi o zamana göre iyi bir malzemedir, muhtemelen. Ama tabi restorasyona ihtiyacı var, dökülmeler var" şeklinde yorum yapmıştır. Yapının formu ve konumu çeşitli şekillerde değerlendirilmiştir. K31 "Yani yapıda dediğim gibi hani bu aşağıdan yukarıya doğru bir tavan yüksekliği oluşturmuş" şeklinde bir ifadede bulunurken, K35 ise; "Şu an karşılaştığımda binanın sağ kısmını çok dikkat etmediğimi fark ettim." demektedir. Örgütlü yaşanan bu karşılaşma yoluyla keşfedilen fiziksel veriler yeni bir karşılaşma oluşturmaktadır. K40 ise yapı hakkında kaydırak şekli benzetmesi ile yapının formu hakkında bir değerlendirme yapmıştır.

- Çok Seyrek Karşılaşan Grubu- Duygusal Etkiler

Bu başlıkta AKM ile Çok Seyrek Karşılaşan bireylerin, yapıyı deneyimlerken verdikleri duygusal tepkiler ve yapı ile kurulan ilişkinin ve yapının algılanan etkilerinin çeşitli boyutları değerlendirilmektedir.

AKM ile Çok Seyrek Karşılaşan Grup katılımcıları, yapının geçmişteki etkilerini anımsayarak nostaljik duygular ifade etmektedir. K31 "AKM'ye gitmek bir lükstü" şeklinde belirtmiş ve yapının çatı katına çıkmanın bir heyecan ve özgürlük hissi yarattığına değinmiştir. Bu hisler, yapının geçmişteki rolünü ve kişisel önemini vurgulamaktadır. K32 ise yapıyı bir hediye olarak değerlendirerek, yapının kendisine tanıdık ve aşinalık hissi

verdiğini belirtmiştir. K37 özellikle opera etkinliklerinde yapıya dair güzel anılar biriktirdiğini ve bu yüzden olumlu duygular hissettiğini belirtmiştir. Güzel zamanlar ve olumlu duygular ifadesi, yapının kişisel anılarda önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir. K38 ise yapının kendisine geçmişteki paylaşım anılarını hatırlattığını ve bu nedenle olumlu bir etki yarattığını söylemiştir. K36; “Mimari olarak hoşuma gitti fakat duygusal olarak bir bağ kuramadım.” ifadesiyle yapının estetik olarak hoşuna gitmesine rağmen, bu beğenin derin bir duygusal etki bırakmadığını belirtmiştir. Bu durum, yapının algılanan estetik değerlerinin kişisel farklılıklar gösterdiğini ortaya koymaktadır.

- Çok Seyrek Karşılaşan Grubu- Anlamsal Etkiler

Bu başlıkta, AKM ile Çok Seyrek Karşılaşan katılımcıların Karşılaşma Anında verdikleri cevaplar üzerinden, yapının genel algısını ve bu yapı ile ilişkili anlamsal etkilerin ortaya koymak amaçlanmaktadır. Bu analiz, yapı hakkındaki bireysel algılar ve bu algıların çeşitli anlam ve duygularla nasıl ilişkilendiğini incelemektedir.

K31, yapıyı eski bir yapı olarak değerlendirirken, modernleşmemiş olmasının kendisinde bir anlam yitimi yarattığını ifade etmektedir: "Yani çok şey değil ama yapı belki modern bir yapı olarak eskide kaldı. Hani yıkılıp da daha modern, daha farklı bir tasarım yapılabilir mi, bunu da bence olabilir diye düşünüyorum kendim".

Bu anlamsal yitim; üretici karşılaşma yoluyla farklı ve yeni bir hayal üretimini tetiklemektedir. Yapının dış yapısının kendisi için merak konusu olduğunu, ancak iç mekânı hakkında bilgi sahibi olmadığını belirtmektedir: "Sadece şu yapının dış yapısı hani bunun üstüne çıkabilir miyiz? Yani şimdiki haliyle dediğim gibi içerisi kullanmadım bilmiyorum". K32, yapının sanatsal bir ifade sunduğunu vurgularken, yapı hakkında olumlu ve olumsuz duyguları ifade etmektedir: "Yapı dediğim gibi yani sanatsal bir yapı, şu alttan yukarıya doğru çıkması sanatın gücünü gösteriyor bana". Ayrıca K32, yapının yeterince aktif kullanılmadığını ve daha fazla etkinlik düzenlenmesi gerektiğini belirtmektedir: "Fazla aktif değil. Yani daha güzel etkinlikler yapılabilir". K34, yapının şeklini kayak pisti ve Anıtkabir ile karşılaştırarak yapının çağrışım gücünü ifade etmektedir: "Şekli, böyle sanki kayaktaki atlama rampası, Erzurum'da var ya ona benziyor. Bir tarafı da Anıtkabiri andırıyor".

Çok Seyrek Karşılaşan gruptaki katılımcıların yapıyla karşılaşma anında yapının fiziksel, duygusal ve anlamsal etkilenimine dair genel bir değerlendirme: Fiziksel olarak, yapının çevresindeki yeşillikler ve bahçe olumlu bulunurken, yapı malzemeleri ve formu karışık tepkiler almıştır; bazıları yapının estetik açıdan hoş olduğunu belirtirken, bazıları bakım eksikliklerine dikkat çekmiştir. Duygusal olarak, katılımcılar genellikle nostalji

hissetmiş, yapının geçmişteki etkinliklerle ilişkili olduğunu vurgulamış ve yapıyı olumlu anılarla bağlantılandırmışlardır. Ancak bazı katılımcılar, estetik beğeninin derin bir duygusal etki bırakmadığını ifade etmiştir. Anlamsal olarak, yapı bazı katılımcılarda modernleşme eksikliği nedeniyle anlam yitimi yaratmış, ancak yine de sanatsal bir ifade sunduğu düşünülmüştür (Tablo 19). Yapının daha fazla etkinlikle kullanılabileceği ve kültürel değerinin artırılabilceği belirtilmiştir.

Tablo 19. Karşılaşma Anı Çok Seyrek Karşılaşan Grubu Tema ve Kodları

		KARŞILAŞMA ANI		
Karşılaşma Sıklığı	Çok Seyrek Karşılaşan	Fiziksel etki	Duygusal etki	Anlamsal etki
		* Mimari Elemanlar (22) * Form (14) * Renk (8) * Çevre (4) * Malzeme (3) * İşlev (2) * Konum (2) * Oran/Boyut (2) * Doku (1) * Koku (1)	*Olumlu Duygular (15) *Nötr Duygular (10) *Olumsuz Duygular (8)	* Bireysel Düşünceler (15) * Bellek (5) * Çağırışım (3) * Bilgi (2)
	117	59 kod	33 kod	25 kod

4.3.3. Karşılaşma Sonrasına Yönelik Bulgular ve İrdelemeler

Bu bölümde, yapıyla farklı sıklıklarda karşılaşan grupların, Karşılaşma Sonrasında anımsadıkları fiziksel, duygusal ve anlamsal etkiler incelenmektedir. Karşılaşma Sonrası yapılan görüşmelerde kodların kullanım sıklığına / yoğunluğuna bakıldığında, fiziksel kodların her grup için ön plana çıktığı söylenebilir (Tablo 20).

Tablo 20. Karşılaşma sonrasında tüm sıklık grupları için, fiziksel ve duygusal ve anlamsal etki temalarında üretilen kodlar

		KARŞILAŞMA SONRASI		
		Fiziksel etki	Duygusal etki	Anlamsal etki
Karşılaşma Sıklığı	Çok Sık Karşılaşan	* Mimari Elemanlar (20) * Form (12) * Renk (7) * Çevre (2) * İşlev (1) * Konum (1) * Malzeme (1)	* Olumlu Duygular (14) * Nötr Duygular (4) * Olumsuz Duygular (4)	* Bireysel Düşünceler (12) * Çağrışım (4) * Bellek (2)
	84	44 kod	22 kod	18 kod
	Sık Karşılaşan	* Mimari Elemanlar (15) * Form (14) * Renk (5) * Çevre (5) * Işık (3) * İşlev (3) * Oran/Boyut (3) * Ses (3) * Konum (2) * Malzeme (2)	* Olumlu Duygular (31) * Nötr Duygular (5)	* Bireysel Düşünceler (27) * Bellek (9) * Çağrışım (8) * Bilgi (3)
	138	55 kod	36 kod	47 kod
	Seyrek Karşılaşan	* Mimari Elemanlar (31) * Form (10) * Renk (9) * Oran/Boyut (4) * İşlev (3) * Malzeme (3) * Çevre (3) * Işık (2) * Doku (1) * Konum (1)	* Olumlu Duygular (28) * Nötr Duygular (7) * Olumsuz Duygular (6)	* Bireysel Düşünceler (34) * Çağrışım (9) * Bellek (5) * Bilgi (2)
	158	67 kod	41 kod	50 kod
	Çok Seyrek Karşılaşan	* Mimari Elemanlar (13) * Form (10) * Renk (9) * Oran/Boyut (4)	* Olumlu Duygular (16) * Olumsuz Duygular (14) * Nötr Duygular (5)	* Bireysel Düşünceler (14) * Çağrışım (4) * Bilgi (2)
	91	36 kod	35 kod	20 kod
Σ		202 kod	134 kod	135 kod

Seyrek Karşılaşan Grubunda yoğun bir kod kullanımı varken, en az sayıda kodun Çok Sık Karşılaşan Grubunda kullanıldığı görülmektedir (Şekil 77).

gerektiğini ifade ederek: "Bence yenilenmesi lazım" demiştir. Ayrıca K5, yapının dış cephesinde kullanılan mermer benzeri malzemeyi ve bordo renkli cam çerçevelerini hatırladığını belirtmiştir: "Yine aynı şekilde merdivenler mermerden, yine dış cephe de mermeri anımsatıyor... bordo cam çerçeveleri olduğunu hatırlıyorum".

Yapının giriş kısmı ve merdivenleri katılımcılar tarafından özellikle hatırlanan unsurlar arasındadır. K3, "Girişin çok basamaklı olması ve asansörün yetersiz olması, insanların mekâna giriş çıkışta yaşadıkları zorluklar" derken, K7, "O kayan bir tavan ve girişteki büyük canlar ve merdiven, yüksek merdivenler" ifadesiyle aklında kalanları belirtmiştir.

- Çok Sık Karşılaşan Grubu-Duygusal Etkiler

AKM ile çok sık karşılaşan katılımcıların karşılaşma sonrasındaki duygusal etkileri, yapının mimari özelliklerinden duygu yoğunluğuna kadar farklı tepkiler ortaya koymaktadır. Bu bölümde, katılımcıların verdikleri cevaplar kod kitabında belirtilen “akılda kalıcı, arzu, beğenme, beğenmeme, çekici, etkileyici, farklılık, ferahlık, görkem, gurur, güven, hayal kırıklığı, heybetli, heyecan, huzur, değerli, merak, mutluluk, mutsuzluk, nötr, özenli, özlem, rahatsız edici, sevgi, sıcaklık, sıradan, soğukluk, şaşkınlık, üzüntü, yetersizlik/eksiklik” kodlar ve alt kodları kavramları kapsamında incelenecek ve yapının katılımcılar üzerindeki duygusal etkileri değerlendirilecektir.

Katılımcıların ifadelerinde “Görkem” ve “Gurur” duyguları ön plana çıkmaktadır. K1, yapının Samsun’da olmasından gurur duyduğunu ve her zaman orada olmasını istediğini ifade etmektedir: “...haz duydum çünkü ben böyle bir yapının merkezin Samsun’da olmasından dolayı gurur duyuyorum...” Bu karşılaşmalar bireyin beğene yapı hakkında olumlu girdiler yapmakta ve tekrar karşılaşma arzusunu arttırmaktadır.

Ayrıca, yapının “Görkemli” olduğunu belirtmiştir. Benzer şekilde K6’da, yapının farklı mimari yapısının Samsun’da olmasının gurur verici olduğunu vurgulamaktadır: “Farklı bir mimari yapı ile Samsun’da olması gurur verici...”.

Bununla birlikte, bazı katılımcılar yapının estetik ve mimari yönleri hakkında “Hayal kırıklığı” ve “Üzüntü” hissettiklerini belirtmişlerdir. K1, yapının daha bakımlı olmasını isterken üzüntü duyduğunu ifade etmektedir: “İlk önce üzüntü hissettim çünkü çok daha bakımlı ve temiz olmasını istedim.” K3 ise, yapının eksikliklerinden ve bu eksikliklerin giderilmemesinden kaynaklı üzüntüsünü dile getirmiştir: “...üzüldüm daha iyisini mi yapacaklar diye düşünürüm...”.

“Heyecan” ve “Merak” duyguları da bazı katılımcılar tarafından vurgulanmıştır. K8, yapının kendisinde hala merak uyandırdığını ve heyecanlandığını belirtirken, K10 ise, yapının sanatsal güzelliği nedeniyle heyecan duygusunu uyandırdığını ifade etmiştir: “Yapı bende yapısından dolayı heyecan duygusunu uyandırıyor.”

Öte yandan, bazı katılımcılar yapının kendilerinde “Nötr” veya “Sıradan” bir etki bıraktığını belirtmişlerdir. K2, yapının kendisinde herhangi bir his uyandırmadığını söylerken: “Bir şey hissettirmiyor.”, K5 ise yapının normal ve sıradan olduğunu, büyük bir iz bırakmadığını ifade etmektedir: “Normal sıradan bir yapı benim için. ...çok büyük bir iz bırakmadı.”

- Çok Sık Karşılaşan Grubu-Anlamsal Etkiler

Bu bölümde AKM ile çok sık karşılaşan grupla karşılaşma sonrası yapılan derinlemesine görüşmenin irdelemesi yapılmıştır.

Geçmiş karşılaşmalarının oluşturduğu olumlu anlamlar kişide sonsuz karşılaşmalara imkân veren bir arzu oluşturmuştur. Benzer şekilde K4 de yapıyı çocukluğuyla ilişkilendirerek, “Çocukluğumuzdan beri var çünkü. Çok eski, Samsun'un simgesi olduğunu düşünüyorum.” demiştir.

Bazı katılımcılar yapının sanatsal bir değer taşıdığını ve bu nedenle önemli olduğunu vurgulamaktadır. K9, yapının sanatsal değerini şu şekilde ifade etmiştir: “Sanatsal.” Bu katılımcının yapıya dair bu kısa ama etkili yorumu, yapının sanatsal anlamda ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

K5, yapıyı cami ya da mescide benzeterek, yapının dini bir yapıyı andırdığını belirtmiştir: “Camiyi andırıyor bazen, mescidi andırıyor.” Bu bireysel çağrışım, yapının farklı kişilerde farklı anlamlar ve çağrışımlar yarattığını göstermektedir. Aynı şekilde K6 da yapıyı bir salyangoza benzeterek, yapının formuna dair bir analogi yapmıştır.

Katılımcılar, AKM Samsun'un bir parçası olarak görmekte ve şehirle özdeşleşmiş bir yapı olarak değerlendirmektedir. K4, bu konuda oldukça net bir görüş belirtmiştir: “Samsun'un simgesi olduğunu düşünüyorum.” Bu ifade, yapının şehir kimliği üzerindeki etkisini açıkça ortaya koymaktadır.

K7, yapının zihninde ve bilinçaltında kalıcı bir yer edindiğini belirtmiştir: “Orası bizim için her zaman Atatürk Kültür Merkezi'ydi ve öyle kalacak zihnimizle, bilinçaltımızda, hafızamızda.” Bu katılımcının ifadesi, yapının bireylerin zihinsel dünyasında nasıl bir yer edindiğini göstermektedir.

Çok Sık Karşılaşan gruptaki katılımcıların yapıyla karşılaşma sonrasında yapının fiziksel, duygusal ve anlamsal etkilenimine dair genel bir değerlendirme: Katılımcıların AKM ile ilgili fiziksel etkiler bağlamında verdikleri cevaplar, yapının çevresi, malzeme kullanımı, cephe düzenlemesi, çatısı, formu, giriş kısmı, merdivenler, pencere düzenlemeleri ve ışık kullanımı gibi birçok mimari unsura dikkat çektiklerini göstermektedir. Bu unsurlar, katılımcıların yapı hakkında net bir hafıza oluşturmalarına yardımcı olmuş ve yapıdan aldıkları fiziksel etkilerin güçlü olduğunu ortaya koymuştur. AKM ile çok sık karşılaşan katılımcıların verdikleri cevaplar, yapının bazı katılımcılar için gurur ve heyecan verici bir yapı olarak algılandığını, ancak diğer katılımcılar için sıradan veya hayal kırıklığına uğratan bir yapı olarak değerlendirildiğini göstermektedir. Bu durum, yapının farklı duygusal etkiler uyandırdığını ve bireylerin mimari yapılarla kurdukları duygusal bağın çeşitliliğini ortaya koymaktadır. Katılımcıların ifadeleri, mimari yapılarla kurulan duygusal bağların karmaşıklığını ve bu yapıların bireyler üzerindeki etkilerini anlamak için önemli bir temel sunmaktadır. Katılımcılar, yapının sanatsal bir değere sahip olduğunu belirtirken, bazıları yapıyı cami veya salyangoza benzeterek bireysel çağrışımlarda bulunmaktadır (Tablo 21). Yapı, katılımcıların zihinsel dünyasında kalıcı bir yer edinmiş ve Samsun'un kimliği üzerinde önemli bir etki yaratmıştır.

Tablo 21. Karşılaşma Sonrası Çok Sık Karşılaşan Grubu Tema ve Kodları

		KARŞILAŞMA SONRASI		
		Fiziksel etki	Duygusal etki	Anlamsal etki
Karşılaşma Sıklığı	Çok Sık Karşılaşan	* Mimari Elemanlar (20) * Form (12) * Renk (7) * Çevre (2) * İşlev (1) * Konum (1) - Malzeme (1)	* Olumlu Duygular (14) * Nötr Duygular (4) - Olumsuz Duygular (4)	* Bireysel Düşünceler (12) * Çağrışım (4) - Bellek (2)
	88	44 kod	22 kod	18 kod

- Sık Karşılaşan Grubu- Fiziksel-Duygusal-Anlamsal Etki Temalarına Yönelik Bulgular ve İrdelemeler
- Sık Karşılaşan Grubu-Fiziksel Etkiler

AKM ile sık karşılaştıran katılımcıların karşılaşma sonrasında verdikleri fiziksel etkiler bağlamındaki cevaplar, yapının fiziksel unsurlarını ve bu unsurların kullanıcılar üzerindeki etkisini derinlemesine anlamak açısından önemlidir.

Katılımcılardan alınan geri bildirimler, yapının çevresel ve mimari özelliklerinin nasıl algılandığını ortaya koymaktadır. Örneğin, yapının kıvrımlı formu ve büyük boyutu, K11 tarafından şu şekilde tanımlanıyor: "Kıvrımlı bir yapı olduğunu söyleyebilirim çünkü sıradan binaların dışında bir yapı. Büyük olması, kıvrımı, merdivenle çıkılması, yüksek düz duvarlarının olması, camlarının küçük olması, yani bayağı detay sayabilirim". Bu ifade, yapının fiziksel formunun ve mimari detaylarının katılımcı üzerinde güçlü bir izlenim bıraktığını gösteriyor.

K15 ise yapının ışıklandırması ve cephesine dikkat çekiyor: "Gece ışıklandırmasında zaten şey oluyor böyle, ışık ışık falan oluyor o cephe, yırtıklı olan cephe". Bu alıntı, yapının gece görsel etkisinin katılımcılar üzerinde nasıl bir izlenim bıraktığını ortaya koyuyor.

Bir diğer katılımcı K19 ise yapının genel formunu ve çevresini vurguluyor: "Yapı, Samsun 'un en önemli diyebileceğim konumlarından birisinde, sahile yakın, liman taraflarında. Boyutu çok büyük, çok heybetli. Yani dıştan baktığımız zaman oran orantı tabii ki biraz farklı". Bu ifade, yapının konumunun ve formunun katılımcı üzerinde büyük bir etkisi olduğunu gösteriyor.

Son olarak, yapının mimari elemanları ve genel formu üzerine yapılan gözlemler ise şu şekilde ifade ediliyor: K20, "Ön cepheden baktığımda, girişteki merdivenler yine o doğramalar ve güneş pencereleri ve o işte yukarıdan aşağıda o eğimli inen dış kapı çatısı ve daha önceki hatırladığımda arka tarafta yine bu boylu boyunca dönen büyük doğramaları hatırlıyorum". Bu gözlem, yapının mimari elemanlarının ve formunun katılımcı tarafından detaylı bir şekilde incelendiğini gösteriyor. Tıpkı bir bireyle karşılaşıldığında yüzdeki ince detayların isimden daha akılda kalıcı olması gibi yapı karşılaşma sonrası tüm fiziksel detaylarıyla hatırlanmaktadır.

- Sık Karşılaştıran Grubu-Duygusal Etkiler

Bu bölümde AKM ile sık karşılaşın grubun karşılaşma sonrasında yapmış oldukları görüşmenin duygusal etkiler bağlamında irdelemesi yer almaktadır.

Katılımcılar, yapıyla karşılaştıktan sonra çeşitli duygusal etkiler hissetmişlerdir. Öne çıkan duygular arasında huzur, mutluluk, kıymet verme, sevgi ve merak bulunmaktadır.

Örneğin, K11, yapının kendisine huzur ve mutluluk verdiğini ifade etmiştir. Katılımcı, bu yapıyı "kıymetli" ve "değerli" bulmakta, bu da yapının katılımcı üzerinde pozitif bir etki

bıraktığını göstermektedir. Katılımcı, bu duygularını şu şekilde ifade etmiştir: "Yapıyı sevdiğimi hissediyorum, ister istemez bir huzur oluyor. Şimdi çünkü Samsun'da olduğumu bir hissettiriyor yapının ben orada kalmasına isterim yani. Bana ait hissediyorum. Kıymetli, değerli hissettiriyor başka huzur mutluluk bunlar aynı şeyler zaten."

Benzer şekilde, K19 da yapıyla karşılaşmanın kendisine keyif verdiğini ve mekanla tekrar karşılaşmak istediğini belirtmiştir. Bu durum, yapının katılımcının hayatında önemli bir yer edindiğini ve hatıralar biriktirdiğini göstermektedir. Katılımcı, bu duygularını şu şekilde dile getirmiştir: "Tabi ki gitmekten keyif aldığım mekanlardan çünkü oraya genellikle bir konser ya da bir devlet tiyatrosu izlemek için gidiyoruz. Tekrar karşılaşmak isterim ben bu mekanla. Benim mutlu olduğun bir yer, ayrıca gittiğimiz bir mekân olduğu için aile bütünü adına da güzel hatıralar biriktirdik."

Merak duygusu da katılımcılar arasında sıkça dile getirilmiştir. K15, yapıyla ilgili merakının olduğunu belirtirken, bu merakın yalnızca görsel olarak değil, yapının işlevsel olarak da tekrar deneyimlenmek istenmesine yol açtığını ifade etmiştir: "Yani merak uyandırıcı açıkçası dikkat çekici diyebilirim. Ama böyle bir üzüntü, sevinç, işte gibi bir duygu hani içselleştirdiğim bir duygu yok açıkçası sadece merak duygusunu uyandırıyor, tetikliyor."

Bazı katılımcılar ise yapıyla karşılaştıktan sonra belirgin bir duygu hissetmediklerini ifade etmişlerdir. K14 numaralı katılımcı, yapının kendisinde farklı bir duygu uyandırmadığını belirtmiştir: "Farklı bir şey hissetmedim."

- Sık Karşılaşan Grubu-Anlamsal Etkiler

AKM, kentin önemli bir kültürel simgesi olarak farklı insanlarda çeşitli anlamsal etkiler yaratmaktadır. Bu bölümde AKM ile sık karşılaşan grubun karşılaşma sonrası deneyimlediği anlamsal etkiler irdelenecektir.

K11, yapıyı sıra dışı ve farklı olarak tanımlamakta, bu tanımlamalarla gençlik yıllarını hatırlattığını belirtmektedir. Yapının kıvrımlı formu ve salyangoz benzetmesiyle anlatımı, kişisel deneyim ve anıların mekânla nasıl iç içe geçtiğini göstermektedir. K11'in ifadesi şu şekildedir: "Yapının bütün şeklini şöyle bir salyangoz gibi döner bir şey... Yani öyle kıvrımlı bir bina var mı, yok. Sıra dışı, alışılmışın dışında bir yapı. Farklı olması. Gençliğimi hatırlatıyor bir de."

K12 ise yapının estetik ve fonksiyonel özelliklerine vurgu yaparak, Samsun için önemli bir kent simgesi olduğunu belirtmektedir. Bu katılımcı, AKM'nin kentin mimari estetiğinde benzersiz bir yere sahip olduğunu ve korunması gerektiğini dile getirmektedir:

“AKM güçlü bir yapı. Yani dominant bir kent yapısı, yani onu yeniden yapmaya kalksanız kolay yapamazsınız... Keşke daha fazla olsa ve daha iyi korunsun.”

Karşılaşma bireyin yapı hakkında olumlu arzularını ve kentteki yerini ifade ederek yapıyla dolaylı olarak diyalog kurma isteğini tetiklemiştir.

Sık Karşılaşan gruptaki katılımcıların yapıyla karşılaşma sonrasında yapının fiziksel, duygusal ve anlamsal etkilenimine dair genel bir değerlendirme: Yapılan irdeleme sonucunda, AKM'nin fiziksel formunun, mimari detaylarının ve çevresel unsurlarının katılımcılar üzerinde güçlü bir izlenim bıraktığı ortaya çıkmaktadır. Yapının kıvrımlı formu, büyük boyutu, gece ışıklandırması, cephesi ve mimari elemanları, katılımcıların yapıya dair algılarını şekillendiren başlıca unsurlardır. Bu unsurlar, yapının fiziksel etkisinin ne denli güçlü olduğunu ve bu etkilerin katılımcılar üzerinde nasıl bir iz bıraktığını gözler önüne sermektedir. AKM ile sık karşılaşan katılımcıların karşılaşma sonrasında hissettikleri duygusal etkiler, yapının bireyler üzerindeki anlamlı etkisini göstermektedir. Huzur, mutluluk, kıymet verme gibi pozitif duygular, yapının estetik ve işlevsel özelliklerinin bireyler tarafından değerli bulunmasına yol açmıştır. Bunun yanı sıra, merak duygusu da yapının keşfedilme ve tekrar deneyimlenme isteğini tetiklemiştir. Ancak, bazı katılımcılar yapıyla ilgili herhangi bir belirgin duygu hissetmediklerini ifade etmişlerdir. Bu durum, yapının etkisinin kişisel deneyimlere ve bireysel algılara bağlı olarak değişebileceğini göstermektedir. Yapının kentin kültürel kimliği için bir simge olması, bireylerin kişisel anılarını canlandırması ve estetik özelliklerinin kent belleğinde yer etmesi, bu etkilerin başında gelmektedir (Tablo 22). Katılımcıların ifadeleri, AKM'nin sadece bir yapı olarak değil, aynı zamanda bir anlam ve değer taşıyıcı olarak nasıl algılandığını göstermektedir. Bu durum, yapının korunması ve gelecek nesillere aktarılması gerektiğini de vurgulamaktadır.

Tablo 22. Karşılaşma Sonrası Sık Karşılaşılan Grubu Tema ve Kodları

		KARŞILAŞMA SONRASI		
		Fiziksel etki	Duygusal etki	Anlamsal etki
Karşılaşma Sıklığı	Sık Karşılaşılan	* Mimari Elemanlar (15) * Form (14) * Renk (5) * Çevre (5) * Işık (3) * İşlev (3) * Oran/Boyut (3) * Ses (3) * Konum (2) * Malzeme (2)	* Olumlu Duygular (31) * Nötr Duygular (5)	* Bireysel Düşünceler (27) * Bellek (9) * Çağırışım (8) * Bilgi (3)
	138	55 kod	36 kod	47 kod

- Seyrek Karşılaşılan Grubu- Fiziksel-Duygusal-Anlamsal Etki Temalarına Yönelik Bulgular ve İrdelemeler
- Seyrek Karşılaşılan Grubu-Fiziksel Etkiler

Bu bölümde, AKM ile seyrek karşılaşılan katılımcıların karşılaşma sonrasında verdikleri cevapların fiziksel etkiler bağlamındaki analiz edilmesi amaçlanmaktadır.

Katılımcıların bir kısmı, AKM'nin dış cephesine dair güçlü izlenimler edinmiştir. K21, yapının dış cephesinin dikkat çekici olduğunu, renk uyumunu sevdiğini, ancak bazı detayları beğenmediğini belirtmiştir. Bu bağlamda K21'in söylemi şu şekildedir: “Dikkat çekici bir dış cephesi var. Renk uyumunu seviyorum. Küçük küçük camlar. O cepheyi sevmedim arka cepheyi.”. Benzer şekilde K22, yapının ön cephesindeki camların ve kırmızı çerçevelerin dikkat çekici olduğunu ifade etmiş, ancak yapının genel anlamda bakımsız olduğunu vurgulamıştır: “Yapının ucu yüksek, özelliklerinin ön cephede kocaman bir camekânın olduğu, böyle kırmızı çerçevelerle ayrılmış küçük camların olduğu büyük bir camın, cam bölmenin olduğunu hatırlıyorum.”.

Yapının çatı ve genel formu, katılımcılar arasında dikkat çeken bir diğer unsurdur. K27, yapının şeklinin eğik bir üçgen gibi olduğunu ve bu şeklin yanı sıra küçük kubbelerin de yapının formunu belirginleştirdiğini belirtmiştir: “Bütününü hatırlıyorum yapıyı, yapının şekli eğik bir üçgen şekli gibi yanındaki kubbeler de küçük küçük daireler gibi.”

K28 de, çatının kıvrımlı bir biçimde aşağıya meyilli olduğunu ve belirli aralıklarla aydınlatma kubbelerinin bulunduğunu belirtmiştir: “Mermer görümlü yıllar içerisinde yer

yer siyahlaşmış bir dış yüzeye sahip, çevresine göre oldukça büyük, göze çarpan bir yapı, kıvrımlı bir biçimde aşağı meyilli çatı kısmında belirli aralıklarla aydınlatma kubbeleri var”.

Yapının giriş ve merdivenleri, katılımcılar arasında farklı algılar uyandırmıştır. K26, merdivenlerin geniş olduğunu ve ana salona açıldığını belirtmiş, özellikle gece ışıklarının etkileyici olduğunu vurgulamıştır: “Gece merdivenleri çok güzeldi. Işıklar içindeki ışıkları ve hatırladığıma göre daha gösterişliymiş.”. Ancak K30, merdivenlerin basitliğinden bahsederek, girişin bulunduğu çevreye göre dikkat çekici olmadığını ifade etmiştir: “Giriş merdivenleri çok basitli. Bulunduğu çevreye göre dikkat çeken bir şekle ve büyüklüğe sahip.”.

Katılımcıların bir kısmı, yapının malzeme ve dokusuna dikkat çekmiştir. K28, yapının dış yüzeyinde kullanılan mermer görünümlü malzemenin yıllar içinde yer yer siyahlaştığını ve bu durumun yapının çevresini bozduğunu ifade etmiştir: “Mermer görünümlü yıllar içerisinde yer yer siyahlaşmış bir dış yüzeye sahip, çevresini biraz bozmakta açıkçası.”.

AKM ile seyrek karşılaşan katılımcıların fiziksel etkiler bağlamındaki gözlemleri, yapının dış cephesi, çatı ve formu, giriş ve merdivenleri, malzeme ve dokusu ile konum ve çevresi üzerine yoğunlaşmaktadır. Katılımcıların çoğu, yapının dış cephesindeki renk uyumu ve dikkat çekici formu olumlu değerlendirirken, bakımsızlık ve bazı mimari detayların uyumsuzluğu gibi olumsuz görüşler de dile getirilmiştir. Bu bulgular, yapının fiziksel özelliklerinin kullanıcılar üzerinde belirgin izlenimler bıraktığını göstermektedir.

- Seyrek Karşılaşan Grubu-Duygusal Etkiler

AKM ile Seyrek karşılaşan katılımcıların yapı ile olan deneyimlerini duygusal etkiler bağlamında değerlendirmek, AKM’nin bu katılımcılar üzerindeki izlenimlerini anlamak açısından önemlidir. Bu bölümde bahse konu karşılaşmanın katılımcılar bıraktığı duygusal etkiler irdelenecektir.

Katılımcılar arasında yapının dış görünüşü, iç mekân düzenlemesi ve ışıklandırmasıyla ilgili olumlu değerlendirmeler mevcuttur. K21, "Yapı farklı dış görünüşü ve içinin cezbedici ışıklandırması ve sıcaklığı ile hoşuma gidiyor " ifadesiyle yapının bu yönlerinin kendisinde olumlu bir arzu uyandırdığını belirtmiştir. Benzer şekilde, K26 da yapı hakkında olumsuz bir ilk izlenime sahipken, sonrasında edindiği bilgiler ve yapının gece görünümü karşısında etkilenmiş ve yapıyı beğendiğini ifade etmiştir: "Gündüz gördüğümde sıradan bir bina gibi geliyordu ama ... gece görmüş olmam çok etkiledi beni çünkü gerçekten çok güzeldi, çok gösterişliydi."

Katılımcıların bazıları yapıyı çekici bulurken, K27 yapının ilk gördüğünde "insanda merak uyandıran bir yapı" olduğunu belirtmiştir. Bu, yapının mimari farklılığının bazı katılımcılar üzerinde olumlu etkiler bıraktığını göstermektedir.

Ancak, yapı hakkında olumsuz görüşler de mevcuttur. K23, yapının fiziksel bütünlüğünü bozan unsurların kendisinde hayal kırıklığı yarattığını ifade etmiştir: "O çıkıntılar ve beni rahatsız eden o bütünlüğü bozan, fiziksel bütünlüğü bozan şey aslında yine hislerimde beni negatif ve düşüren yanlardan birisi." Ayrıca, K24 yapının kendisinde isteksizlik yarattığını, yapının yeniden inşa edilmesi gerektiğini belirtmiş ve "Keşke bu bina yeniden yapılsa" ifadesiyle beğenmeme duygusunu açıkça dile getirmiştir.

Yapının aktif olarak kullanılıyor olması bazı katılımcılarda mutluluk yaratmıştır. K22, "Mutlu da oldum [...] aktif kullanılıyor olduğunu görmek," ifadesiyle bu durumu vurgulamaktadır. Ancak, K29 yapı ile karşılaştıktan sonra üzüntü duyduğunu ve yapının restorasyonla daha iyi bir hale getirilmesini umduğunu ifade etmiştir: "Karşılaştıktan sonra şu anda üzüntü duyuyorum ... Restorasyonla da bu özelliği pekişir diye."

Bazı katılımcılar yapıyı sıradan ve soğuk bulmuşlardır. K25, "Yapıyla karşılaştığımda çok soğuk bir bina gelmişti bana tekrar karşılaşmak zorunda olmadıkça istemem," diyerek bu görüşünü belirtmiştir. Ayrıca, K30, yapının Samsun'a geldiğinde özellikle görmek istediği bir yapı olmadığını ifade etmiştir: "Samsun'a geldiğimde kesin görmeliyim dediğim bir yapı değil."

AKM ile seyrek karşılaşan katılımcılar arasında yapıya karşı çok çeşitli duygusal tepkiler ortaya çıkmıştır. Yapının mimari farklılığı bazı katılımcılarda olumlu etkiler yaratırken, diğerleri fiziksel bütünlükteki bozukluklar, soğukluk ve sıradanlık gibi unsurlar nedeniyle olumsuz duygular yaşamışlardır. Bu durum, yapının duygusal anlamda karmaşık ve çeşitli tepkiler uyandırdığını göstermektedir.

- Seyrek Karşılaşan Grubu-Anlamsal Etkiler

Bu bölümde bireysel deneyimler, yapı ile ilgili anımsamalar ve yapıya atfedilen anlamlar, katılımcıların ifadeleri doğrultusunda analiz edilmiştir.

Katılımcılarda karşılaşma sonrası oluşan anlamsal etkiler incelendiğinde, bazı katılımcılar yapının geçmişteki hatıraları canlandırdığını belirtirken, bazıları ise yapı hakkında yeni anlamlar geliştirmediklerini ifade etmişlerdir. Örneğin, K23, yapı ile karşılaştığında lise yıllarındaki anılarını hatırladığını, bu anıların zihninde yeniden canlandığını ve bu durumun hoşuna gittiğini ifade etmiştir. K23, "O günleri hatırlamak iyi geldi... aslında yeni bir anlam değil ama eskiden yüklediğim anlamın tekrar gözümde

canlanması hoşuma gitti" demiştir. Bu ifade, yapının katılımcı üzerinde geçmişle bağlantı kurarak bir nostalji etkisi yarattığını göstermektedir.

Diğer yandan, K22, yapı hakkında daha önce sahip olmadığı bir bilgi edindiğinde, yapıya dair algısının değiştiğini belirtmiştir. K22, yapının kuyruklu bir piyano şeklinde tasarlandığını öğrendiğinde, bu yeni bilginin yapıya dair olumsuz düşüncelerini değiştirdiğini ve yapı hakkında daha olumlu düşünceler geliştirdiğini ifade etmiştir. K22, "Daha önce düşündüğüm olumsuz düşünceler açıkçası kafamdan silindi, bilmediğimden kaynaklanmış sanırım" diyerek, bilgi edinmenin yapıya dair algısını nasıl değiştirdiğini vurgulamaktadır.

Bazı katılımcılar ise yapıya dair yeni bir anlam geliştirmediklerini belirtmişlerdir. K24 ve K30, yapının kendileri için herhangi bir anlam ifade etmediğini açıkça belirtmişlerdir. K24, "Anlamı yok" diyerek, yapının kendisi için anlamsız olduğunu ifade ederken, K30 ise yapının şekli itibarıyla Samsunluların hafızasında yer etmiş bir yapı olduğunu, ancak kendisi için yeni bir anlam taşımadığını ifade etmiştir.

Yapı ile olan kişisel deneyimlerin, katılımcıların yapı hakkında geliştirdikleri anlamlarda önemli bir rol oynadığı görülmektedir. K26, sanatın hayatında önemli bir yer kapladığını ve bu nedenle yapıya dair yeni bir anlam geliştirdiğini belirtmiştir. Katılımcı, "Bundan sonra gitmek istediğim, sürekli orada vakit geçirmek istediğim bir bina haline geldi diyebilirim" diyerek, yapının kendisi için sanatsal bir değer taşıdığını ifade etmektedir.

Seyrek Karşılaşan gruptaki katılımcıların yapıyla karşılaşma sonrasında yapının fiziksel, duygusal ve anlamsal etkilenimine dair genel bir değerlendirme: Seyrek karşılaşan grup, yapının fiziksel özellikleriyle ilgili genellikle olumlu ve olumsuz izlenimler bırakmıştır. Katılımcılar, yapının dış cephesini, çatısını, formunu ve malzeme kullanımını değerlendirirken farklı algılara sahip olmuştur. Yapının mimari detayları, özellikle renk uyumu ve çatısının formu gibi unsurlar dikkat çekici bulunmuş, ancak bakımsızlık ve bazı mimari detaylardaki uyumsuzluklar da olumsuz değerlendirilmiştir. Bu noktada, fiziksel yapı kullanıcılar üzerinde belirgin bir etki bırakmış, yapı hem olumlu hem de eleştirel gözlerle incelenmiştir. Bazı katılımcılar yapının mimari özgünlüğü ve gece ışıklandırması gibi özelliklerini çekici bulmuş, bu da yapıya karşı pozitif bir arzu veya merak uyandırmıştır. Bununla birlikte, diğer katılımcılar yapıyı soğuk, sıradan ve ilgisiz bulmuş, fiziksel bütünlüğünü bozan unsurlar nedeniyle hayal kırıklığına uğramışlardır. Bu bağlamda, yapı katılımcılarda hem olumlu hem de olumsuz duygusal tepkilere neden olmuştur. Ayrıca, yapının aktif kullanımının bazı katılımcılarda mutluluk yaratması, mekânın toplumsal

işlevinin de duygusal etkiler üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Anlamsal düzeyde, yapı ile karşılaşma, bazı katılımcılarda geçmiş hatıraları canlandırarak nostalji etkisi yaratırken, diğer katılımcılarda herhangi bir yeni anlam geliştirmemiştir. Bazı bireyler, yapının sanatsal değeri veya estetik özellikleri üzerine yeni anlamlar yüklerken, diğerleri yapı ile ilgili herhangi bir anlam ifade etmediklerini belirtmişlerdir. Özellikle, kişisel deneyimlerin ve edinilen bilgilerin katılımcıların yapı hakkında geliştirdikleri anlamlar üzerinde önemli bir rol oynadığı anlaşılmaktadır.

Seyrek karşılaşan grup, AKM’yi fiziksel, duygusal ve anlamsal açılardan karmaşık ve çeşitlilik içeren bir deneyim olarak algılamıştır. Yapı, katılımcıların hafızalarında ve algılarında farklı izler bırakmış, bireylerin kişisel deneyimlerine göre değişen etkiler yaratmıştır. Hem olumlu hem de olumsuz tepkiler, yapının çok yönlü bir deneyim sunduğunu ve fiziksel tasarım, estetik değerler, kullanım durumu gibi unsurların bu tepkileri yönlendirdiğini göstermektedir (Tablo 23). Bu bulgular, birey-yapı karşılaşmalarının çok boyutlu ve bireysel algılara dayalı olduğunu vurgulamaktadır.

Tablo 23. Karşılaşma Sonrası Seyrek Karşılaşan Grubu Tema ve Kodları

		KARŞILAŞMA SONRASI		
		Fiziksel etki	Duygusal etki	Anlamsal etki
Karşılaşma Sıklığı	Seyrek Karşılaşan	* Mimari Elemanlar (31) * Form (10) * Renk (9) * Oran/Boyut (4) * İşlev (3) * Malzeme (3) * Çevre (3) * Işık (2) * Doku (1) * Konum (1)	* Olumlu Duygular (28) * Nötr Duygular (7) * Olumsuz Duygular (6)	* Bireysel Düşünceler (34) * Çağırışım (9) * Bellek (5) * Bilgi (2)
	158	67 kod	41 kod	50 kod

- Çok Seyrek Karşılaşan Grubu- Fiziksel-Duygusal-Anlamsal Etki Temalarına Yönelik Bulgular ve İrdelemeler
- Çok Seyrek Karşılaşan Grubu-Fiziksel Etkiler

Bu bölümde, AKM ile çok seyrek karşılaşan katılımcıların, karşılaşma sonrasında deneyimlediği çıkan fiziksel etkileri incelenecektir.

Örneğin, K34, "Binanın rengi, gece geçtiğim için yine ışıktandırmasının yetersizliği, hani orada onun olmadığını hissiyatını veriyor." ifadesinde belirtildiği gibi, yapı gece ışıktandırmasının yetersizliği nedeniyle algılanan görselliği etkileyici bulunmamış ve bu durum yapının büyük olmasına rağmen etkileyici bir görünüm sunmadığı izlenimini yaratmıştır.

Diğer yandan, K38: "Yanına gittiğim zaman çok büyük, heybetli; uzaktan, yapıyı bütün haliyle düşündüğüm zaman diğer yapılardan farklı, hatırdakalacak mimariye sahip," ve K39: "Boyut olarak her zaman Atatürk Kültür Merkezi bana böyle devasa gelmiştir." ifadeleri, yapının büyüklüğü ve heybetliliği üzerinde durmuş, yapının diğer yapılardan farklı olduğuna ve etkileyici bir şekilde hatırdakalabileceğine vurgu yapmıştır.

Yapının formu ve dokusu, katılımcıların algılarında belirgin bir yer tutmuştur. K31 "Yapıyı fiziksel olarak hatırlıyorum, üst kısmı daha böyle kaydırak gibi iniyordu. Bordo renginde camlar vardı, ön kısmında." ve K36: "Camları bordo çerçeveli. Çatısı sanki kaydırak gibi." ifadelerinde, yapının çatısının ve pencerelerinin şekli ve renkleri üzerinde durulmuştur. Çatının "kaydırak gibi" olması ve bordo renkli camların varlığı, yapının fiziksel görünümünü tanımlamak için kullanılan detaylar arasında yer almaktadır. K37: "Grili, bordolu, pencerelerden kafes gibi duvarın tek kısmını kapsayan pencerelerden oluşuyor." ifadesinde ise, yapının eğimli ve kubbemsi formu vurgulanmış, bu da yapının mimari tasarımında dikkat çeken bir özellik olarak öne çıkmıştır.

Katılımcıların çoğu, yapının malzemeleri ve renkleri üzerinde yorumda bulunmuştur. K35; "Dışı beyaz cam çerçeveleri koyu bordo yüksek ve geniş bir bina. Beyaz olması ferah aydınlık sıcak bir bina olduğu hissini veriyor." ifadesinde, beyaz cam çerçeveler ve bordo detaylar ferah ve sıcak bir atmosfer yarattığı belirtilmiştir. Bununla birlikte, K39: "Dış cephesi bana çok kirli geliyor." ifadesinde, dış cephenin kirli olduğu ve malzemenin yenilenmesi gerektiği belirtilmiştir. Renklerin ve malzemelerin yapının algılanabilirliğinde önemli bir rol oynadığı anlaşılmaktadır.

- Çok Seyrek Karşılaşan Grubu-Duygusal Etkiler

Bu bölümde AKM ile çok seyrek karşılaşan katılımcılarla, karşılaşma sonrası yapılan görüşmelerin çeşitli duygusal kavramlar üzerinden değerlendirmeler yapılmıştır.

K34 ve K31'de belirtildiği gibi, bazı katılımcılar yapının soğuk ve rahatsız edici olduğunu ifade etmiştir. K34, yapının gece aydınlatmasının yetersiz olduğunu ve genel olarak soğuk bir izlenim yarattığını belirtirken, K31, yapının görünüşü nedeniyle kendisini rahatsız hissettiğini ifade etmektedir. K34: "Işık ön plana mı çıkıyor yani? Çıkıyor, yok

yok işte. Gece aydınlatması yok. Yani yeterli değil yani, öyle diyeyim. Var da böyle tek tük böyle hani kamu kuruluşu olduğu için herhalde. Soğuk oraya çok bir şey yok, albenisi yok hani, bir şey olacak ki oraya gidesin."

K31: "bir tık rahatsız ediyor hani görünüş olarak bence... İşte tiyatrolar, operalar, onlar aklıma geldi. O yüzden tabii ki o tiyatroyu izlerken ki ruh halim, işte duygularım aklıma geldi."

K33 ve K35'te katılımcılar yapının mimarisinin ilgi çekici olduğunu ve merak uyandırdığını dile getirmiştir. K33, yapının heyecan ve merak uyandırdığını, K35 ise binanın alışılmadık mimarisinin dikkat çektiğini ve merak uyandırdığını belirtmektedir. K35: "Şimdi daha dikkatli baktığımı ve daha çabuk fark ettiğimi gördüm. Algıda seçicilik olsa gerek. Tekrar karşılaşmak isterim. Binanın normal alışıla gelmiş binalardan farklı bir mimarisi olması sebebiyle kendine baktırıyor."

K37 ve K38'de ise, yapının geçmişle olan bağlarının ve olumlu anıların hatırlatıldığı ifade edilmiştir. K37, yapıyla olan olumlu anıların kendisine güzel duygular yaşattığını ve tekrar karşılaşmak istediğini belirtirken, K38, yapının geçmişteki anılarıyla birlikte neşe ve mutluluk hissettirdiğini ifade etmektedir. K39 ve K40'ta bazı katılımcılar yapıya karşı nötr bir tutum sergilemiştir. K39, yapının kendisine herhangi bir duygusal etki yapmadığını, sadece ilgisini çeken bir etkinlik olduğunda karşılaşmak isteyeceğini belirtirken, K40, yapının mevcut durumunun hoşuna gitmediğini ve pek karşılaşmak istemediğini ifade etmektedir.

- Çok Seyrek Karşılaşan Grubu-Anlamsal Etkiler

AKM ile çok seyrek karşılaşan katılımcıların, karşılaşma sonrası verdikleri cevaplar; anlamsal etkiler bağlamında, yapı ile ilgili kişisel algıların, geçmiş deneyimlerin ve kültürel referansların nasıl şekillendiğini ortaya koymaktadır.

Örneğin, K31 ve K39, yapının kendileri için kişisel bir anlam taşımadığını belirtmektedirler. K31: "Yapıyla karşılaşma sonrasında da tekrar içindeki o etkinlikler aklıma geldi, yapı tabi ki kültürel bir öneme sahip, anlama sahip ama kişisel olarak bir anlamı benim için yok.", K39: "Yani herhangi bir anlam maalesef yok. Yeni bir anlam ifade etti mi, etmedi bana göre Atatürk Kültür Merkezi."

Yapının fiziki durumunun bozulması ve gerekli restorasyon çalışmalarının eksikliği, katılımcılar tarafından belirtilmiştir. K38: "Benim için AKM çocukluk anılarımda birçok yere sahip. Ancak bugün AKM'nin görüntüsüne baktığımda, fiziki yapısında bozulmalar, eskimeler mevcut olduğunu düşünüyorum. Evet bugün bile Samsun merkezde heybetli bir

duruşu var ancak, günümüz teknolojisi ile belki restore edilse, insanların gözünde eski anılarıyla bütünleşecek daha görselliği ön planda olan bir mimari yapı olacaktır." ifadesiyle bakılanın bakana başkalık alanı açtığı, konu hakkında düşünce yoluyla derinleşmesine imkân tanınmasını işaret etmektedir.

Yapının yıkılma ihtimali bazı katılımcılarda bir burukluk ve kültürel kayıp hissi yaratmaktadır. K37: "... ben bir öğretmenim ve öğrencilerimi daha fazla bu tarz etkinliklere yönlendirebilmeyi aktif olarak onların rol alacakları ufak oyunlar yapabilmeyi sağlamaya çalışmak istiyorum. [...] Aynı zamanda da yapının yıkılacak olabilmesi ihtimali bir burukluk yaratıyor."

Çok Seyrek Karşılaşan gruptaki katılımcıların yapıyla karşılaşma sonrasında yapının fiziksel, duygusal ve anlamsal etkilenimine dair genel bir değerlendirme: Katılımcıların söylemleri, yapının çevresel konumu, formu, malzeme ve renkleri gibi fiziksel özelliklerinin algısal etkilerini ortaya koymaktadır. Yapının büyüklüğü ve heybetli oluşu, formundaki eğim ve detaylar, malzemelerin durumu gibi unsurlar, katılımcıların yapıyı nasıl algıladığını ve hatırladığını etkileyen faktörlerdir. Yapının fiziksel özellikleri, katılımcılar arasında değişkenlik göstermekle birlikte, genel olarak yapının algılandığı ve etkilediği yönler üzerinde önemli bilgiler sunmaktadır. Katılımcıların duygusal tepkileri, yapının estetik ve işlevsel özelliklerinin kişisel algılar üzerinde çeşitli etkiler yarattığını göstermektedir. Bazı katılımcılar yapının soğuk ve rahatsız edici olduğunu belirtirken, diğerleri yapının ilgi çekici ve heyecan verici olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca, geçmişle olan olumlu anılar ve özlem duyguları da öne çıkmaktadır. Ancak, bazı katılımcılar yapının mevcut durumundan memnun olmadıklarını ve karşılaşmak istemediklerini dile getirmiştir. Bu bulgular, yapının toplumsal ve bireysel bağlamdaki öneminin çeşitliliğini ve yapı ile olan etkileşimin kişisel deneyimlere dayalı olarak değişkenlik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Çok Seyrek Karşılaşan Grup, AKM 'nin kişisel olarak anlam taşımadığını belirtmektedir. Katılımcılar, yapının kültürel bir öneme sahip olmasına rağmen, fiziksel durumunun bozulması ve restorasyon eksiklikleri üzerine eleştirilerde bulunmakta; bazıları ise yapının yıkılma ihtimalinin kendilerinde bir kaygı ve burukluk yarattığını ifade etmektedir (Tablo 24).

Tablo 24. Karşılaşma Sonrası Çok Seyrek Karşılaşan Grubu Tema ve Kodları

		KARŞILAŞMA SONRASI		
		Fiziksel etki	Duygusal etki	Anlamsal etki
Karşılaşma Sıklığı	Çok Seyrek Karşılaşan	* Mimari Elemanlar (13) * Form (10) * Renk (9) * Oran/Boyut (4)	* Olumlu Duygular (16) * Olumsuz Duygular (14) * Nötr Duygular (5)	* Bireysel Düşünceler (14) * Çağırışım (4) * Bilgi (2)
	91	36 kod	35 kod	20 kod

4.4. Fiziksel, Duygusal ve Anlamsal Etki Temalarının Karşılaşma Sıklığına Göre Analiz Bulguları ve İrdelemeleri

Bilindiği üzere katılımcılar Çok Sık, Sık, Seyrek ve Çok Seyrek Karşılaşanlar olmak üzere dört farklı karşılaşma sıklığına göre gruplandırılmıştır. Bu bölümde her bir katılımcı grubu sırasıyla fiziksel etkiler, duygusal etkiler ve anlamsal etkiler üzerinden karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

4.4.1. Fiziksel Etkilerin Karşılaşma Sıklığına Göre Analizi

Bu başlıkta tüm görüşmelerden elde edilen fiziksel etki kodları katılımcıların yapı ile karşılaşma sıklığına göre değerlendirilmiştir. Çok Sık Karşılaşan Grubundaki katılımcılar, yapının formunu, büyüklüğünü ve farklı mimari özelliklerini öne çıkarmaktadır. Katılımcılar, yapının Samsun için önemli bir yapı olduğunu, geometrik şeklinin ve dümdüz bir bina olmamasının hoşlarına gittiğini belirtmişlerdir. Yapının fiziksel özelliklerine ilişkin olarak formu, çevre düzenlemesi, peyzajı, cephesi ve malzeme kalitesini sıkça vurgulamışlardır. Özellikle dış cephe tasarımı ve yapı içindeki merdivenler dikkat çekmektedir. Dış cephe kaplamasının kaliteli ve dayanıklı, mimari elemanların uyumlu olduğu belirtilmiştir. Ayrıca yapının etrafındaki peyzajın yapıya değer kattığı ve çevresel düzenlemenin genel estetik algıyı desteklediği belirtilmiştir. Katılımcılar, yapının büyük ve etkileyici bir formu olduğunu, bu nedenle dikkat çektiğini ifade etmişlerdir. Bunun yanı sıra, yapının bakım eksikliği de katılımcılar tarafından dile getirilmiştir.

Yapılan derinlemesine analiz, AKM ile Çok Sık ve Sık Karşılaşan Grupların, yapının fiziksel özelliklerini daha detaylı ve belirgin bir şekilde algıladıklarını göstermektedir. Bu gruplar, yapının malzeme kalitesi, formu, cephe tasarımı ve işlevselliği gibi unsurları dikkatle değerlendirmiştir. Örneğin, Çok Sık Karşılaşan Gruptan bir katılımcı, yapının cephe tasarımını şu şekilde ifade etmektedir: K1'in "Yapının cephe kaplaması gerçekten etkileyici. Malzeme kalitesi çok yüksek ve uyum içinde tasarlanmış." ifadesi, yapının fiziksel detaylarının Çok Sık Karşılaşan bireylerde daha güçlü bir izlenim bıraktığını göstermektedir.

Sık Karşılaşan Grubundaki katılımcılar ise ilk olarak yapının büyüklüğü ve heybetli görünümüne dikkat çekmektedir. Katılımcılar, yapının belirgin hatlarını ve mimari özelliklerini vurgulamaktadır. Bu grup, yapının şehrin sembollerinden biri olarak görüldüğünü ve Samsun'da tanınan bir buluşma noktası olduğunu ifade etmiştir. Bu, yapının şehre olan katkısını ve tanınırlığını göstermektedir. K12, yapının şehir içindeki konumunu ve işlevselliğini şöyle belirtmiştir: " Merkezde yer alması çok iyi, işlevsellik açısından da oldukça başarılı buluyorum." Bu yorum, sık karşılaşmaların yapının işlevsel ve konumsal özelliklerinin algılanmasında önemli bir faktör olduğunu ortaya koymaktadır.

Buna karşılık, Seyrek ve Çok Seyrek Karşılaşan Gruplar, yapının fiziksel özelliklerini daha genel ve yüzeysel bir şekilde algılamışlardır. Bu gruplar, yapının belirgin unsurlarını hatırlamakta zorluk çekmiştir. Seyrek Karşılaşan Gruptan K25, yapının fiziksel özelliklerini şu şekilde ifade etmiştir: " Yapı büyük, dışarıdan baktığınızda etkileyici duruyor ama detaylarını pek hatırlayamıyorum." Bu durum, seyrek karşılaşmaların, yapının fiziksel detaylarının algılanmasında sınırlı bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Fakat hatırlanan unsurlar arasında yapının büyüklüğü, çevresindeki açık alanlar, kullanılan malzemelerin kalitesi ve cephe tasarımı gibi genel özellikleri yer almaktadır. Bazı katılımcılar, yapının farklı mimari özelliklerini fark ettiklerini ve bunun dikkatlerini çektiğini belirtmişlerdir. Yapının etrafındaki yeşil alanların, peyzajın yapıya estetik bir katkı sağladığı ifade edilmiştir. Katılımcılar, kullanılan malzemelerin kalitesini hatırlamış, fakat detaylı bir değerlendirme yapamamışlardır. Bu grup, yapının fiziksel özelliklerini daha yüzeysel bir biçimde algılamış ve değerlendirmiştir. Yapının cephe tasarımını öne çıkaran birkaç katılımcı ise cephede kullanılan renklerin ve desenlerin dikkatlerini çektiğini belirtmiştir.

Katılımcıların yapı ile karşılaşma sıklığına göre yapılan değerlendirmelerde, Çok Sık Karşılaşan Grup yapının formunu ve büyüklüğünü vurgulayarak, dış cephe tasarımının kalitesini ve çevre düzenlemesini öne çıkarmaktadır; ayrıca bakım eksikliğini de dile

getirmektedir. Sık Karşılaşan Grup, yapının büyüklüğüne ve heybetine odaklanarak, onu şehrin sembollerinden biri olarak görmekte ve konumunu başarılı bulmaktadır. Seyrek Karşılaşan Grup, yapının fiziksel özelliklerini genel olarak algılamakta, büyüklüğünü etkileyici bulmakla birlikte detayları hatırlamakta zorluk çekmektedir; çevresindeki açık alanlar ve malzeme kalitesi hakkında sınırlı bilgiler vermektedir. Çok Seyrek Karşılaşan Grup ise yapının fiziksel özelliklerini daha yüzeysel bir biçimde algılamakta, büyüklüğünü ve çevresindeki yeşil alanları fark etseler de detaylar hakkında yorum yapamamaktadırlar (Tablo 25).

Tablo 25. Karşılaşma sıklığına göre fiziksel etki temasında üretilen kodlar

	Karşılaşma sıklığı			
	Çok sık Karşılaşan	Sık Karşılaşan	Seyrek Karşılaşan	Çok seyrek Karşılaşan
FİZİKSEL ETKİ	* Mimari Elemanlar (80) * Form (43) * Renk (21) * Oran/Boyut (8) * Çevre (7) * Malzeme (6) * Konum (5) * İşlev (3) * Doku (1)	* Mimari Elemanlar (67) * Form (67) * Renk (21) * Konum (17) * Çevre (13) * İşlev (9) * Oran/Boyut (8) * Malzeme (7) * Işık (6) * Koku (5) * Ses (5) * Doku (2)	* Mimari Elemanlar (102) * Form (48) * Renk (28) * Çevre (21) * İşlev (16) * Konum (12) * Oran/Boyut (12) * Malzeme (12) * Doku (5) * Işık (3)	* Mimari Elemanlar (52) * Form (44) * Renk (27) * Oran/Boyut (8) * Konum (7) * Çevre (5) * Malzeme (4) * İşlev (3) * Doku (1) * Koku (1)
Σ	174 kod	227 kod	259 kod	152 kod

4.4.2. Duygusal Etkilerin Karşılaşma Sıklığına Göre Analizi

Bu başlıkta tüm görüşmelerden elde edilen duygusal etki kodları katılımcıların yapı ile karşılaşma sıklığına göre değerlendirilmiştir. Katılımcılar, AKM'nin kültürel ve sanatsal etkinliklerle dolu bir yer olarak akılda kalıcı bir etki bıraktığını belirtmişlerdir.

Çok Sık Karşılaşan katılımcılar, AKM ile daha derinlemesine bir bağ kurmakta ve bu bağın duygusal etkilerini daha yoğun bir şekilde hissetmektedirler. Örneğin, bazı katılımcılar yapıyı güzel ve değerli olarak tanımlarken, yapının yapısal unsurları ve mimari özelliklerine dair detaylı değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Örnek olarak; K9 “Güzel, keşke çok daha önce yapılmış olsaydı diye düşünmüştüm ben ilk açıldığı zaman.” demiştir. Yapının iç mekân düzenlemesi, cephe tasarımı gibi mimari detaylar bu grubun dikkatini çekmiş ve

duygusal olarak etkilenmelerine neden olmuştur. Bu grup yapı ile daha fazla olumlu duygusal bağ kurmuş, mekânla ilgili daha yoğun bir memnuniyet ve gurur hissi geliştirmiştir. Özellikle yapının Atatürk ismini taşıması ve Samsun'da bulunmasından dolayı gurur duyduklarını ve mutlu olduklarını ifade etmişlerdir. K8 “Yapı bana samimi hissettiriyor sıcak hissediyorum o gördüğümde hala ilk düşündüğüm ve gördüğüm zamankinden farklı değil ilk ilginç geliyor. Merak uyandırıyor, heyecanlandırıyor hala.” Ve K10 ise; “Samsun'da yaşadığım için yapıyla sık sık karşılaşıyorum. Sanatsal, güzel bir yapı olduğu ve sanatı sevdiğim için tekrar karşılaşmak isterim. Yapı bende yapısından dolayı heyecan duygusunu uyandırıyor.” ifadelerini kullanmıştır. Bu bağlamda yapının sık görülmesi ve kullanılması, mekânın değerini ve ona duyulan bağlılığı artırmaktadır.

Sık karşılaşan grup, yapı ile olan etkileşimlerinde genel olarak olumlu bir tutum sergilemektedir. K19; duygularını “Mesela ben üniversitedeyken... ..Ankara'da okurken... ..işte opera salonu falan onları görmüştüm yani. Ben üniversitedeyken... ..bu gördüklerimi Samsun 'a döndüğümde bulmak... ..bayağı etkileyici bir şey. Gurur duymak.” şeklinde anlatmıştır. Ancak, bu grubun yapıya dair eleştirileri ve önerileri de mevcuttur. Özellikle yapının estetik değerlerine ve işlevselliğine yönelik olumlu düşüncelere sahip olan katılımcılar, zaman zaman yapı ile ilgili olumsuz duygular da ifade etmişlerdir. Örneğin, bazı katılımcılar yapının bazı mimari unsurlarını beğenmediklerini ve bunların estetik açıdan daha iyi olabileceğini belirtmişlerdir. Örneğin; K20; “yani dış cephedeki yıpranma zaten aşikâr ortada ve işte çatıdaki bence biraz tabela şeyi falan biraz ön planına çıkması gerekiyor ve şeyden da duydum bu merdivenlerin şeyi bilmiyorum engelli için çok şeymiş, erişimi zormuş sanırım. Hatta biri bir tanışımız düşüp hatta ayağını falan kırmış.” demiştir.

Seyrek karşılaşan katılımcılar, yapı ile ilgili genellikle daha yüzeysel değerlendirmelerde bulunmakta ve yapının kendilerinde yarattığı ilk izlenimleri ifade etmektedirler. Bu grup, yapı ile ilgili duygusal bir bağ kurmaktan ziyade, yapının dış görünüşü ve genel mimari özellikleri üzerinden değerlendirmelerde bulunmuştur. Örneğin, bazı katılımcılar yapı hakkında "soğuk" ve "uzak" duygular hissettiklerini ifade etmişlerdir. K25 bu durumu şöyle ifade etmiştir; “ilk gördüğümde ne kadar büyük bir yapıya almıştı. Görmüş olarak soğuk bir yapısı var. Evet. Sade soğuk hissettiriyoruz. Aynen. Sanki böyle ulaşılmaz. Hani içine girsen büyük toplantılar yapılyormuş gibi. Neden ulaşılmaz hissediyorum.”

Çok seyrek karşılaşan grup, yapı ile ilgili daha nötr veya olumsuz duygusal tepkiler vermiştir. Bu grup, genellikle yapı ile ilgili detaylı bir bilgiye sahip olmamakla birlikte, yapı hakkında olumsuz yorumlarda bulunmuş ve yapıdan etkilenmediklerini belirtmişlerdir. K34; “Işık ön plana mı çıkıyor yani? Çıkıyor, yok yok işte. Gece aydınlatması yok. Yani yeterli değil yani, öyle diyeyim. Var da böyle tek tük böyle hani kamu kuruluşu olduğu için herhalde. Soğuk oraya çok bir şey yok, albenisi yok hani, bir şey olacak ki oraya gidesin. Bir işin düşmeden insan merak edip de gitmez yani. Eski soğuk. Direkt soğukluk. Böyle hani Rus ya da binalar oluyor yani o balkanlarda. Devlet kamu binaları yüksek yüksek ama.” ifadesiyle hissettiklerini belirtmiştir.

Katılımcıların yapı ile karşılaşma sıklığına göre yapılan değerlendirmelerde; Çok sık karşılaşanlar, yapı ile derin bağlar kurmuş, yapının estetik ve mimari detaylarını değerlendirerek gurur, memnuniyet ve heyecan gibi olumlu duygular ifade ettiği görülmektedir. Sık karşılaşanlar da genel olarak olumlu duygular taşımakla birlikte, yapının estetik ve işlevselliğine yönelik bazı eleştirilerde bulunmuşlardır. Seyrek karşılaşanlar, yapıyı daha yüzeysel bir biçimde değerlendirip soğuk ve uzak hissettiklerini belirtirken, çok seyrek karşılaşanlar ise yapıya dair nötr veya olumsuz yorumlarda bulunmuş, yapının yeterince etkileyici olmadığını dile getirmişlerdir (Tablo 26).

Tablo 26. Karşılaşma sıklığına göre duygusal etki temasında üretilen kodlar

	Karşılaşma sıklığı			
	Çok sık Karşılaşan	Sık Karşılaşan	Seyrek Karşılaşan	Çok seyrek Karşılaşan
DUYGUSAL ETKİ	*Olumlu Duygular (75) *Nötr Duygular (25) *Olumsuz Duygular (18)	*Olumlu Duygular (109) *Nötr Duygular (21) *Olumsuz Duygular (19)	*Olumlu Duygular (115) *Olumsuz Duygular (40) *Nötr Duygular (37)	*Olumlu Duygular (78) *Olumsuz Duygular (42) *Nötr Duygular (34)
Σ	118 kod	149 kod	192 kod	154 kod

4.4.3. Anlamsal Etkilerin Karşılaşma Sıklığına Göre Analizi

Bu başlıkta tüm görüşmelerden elde edilen anlamsal etki temaları katılımcıların yapı ile karşılaşma sıklığına göre değerlendirilmiştir. Çok Sık Karşılaşan Katılımcılar, AKM'yi daha fazla deneyimlemiş ve yapı hakkındaki görüşlerini detaylandırmıştır. Katılımcılar

genellikle AKM'yi prestijli ve kültürel bir simge olarak değerlendirmiştir. "Her gün önünden geçiyorum, binanın her detayını çok iyi biliyorum, gerçekten gurur verici," (K3) şeklinde bir yorum, bu algıyı desteklemektedir. Bu grupta, bellek, yapıyla olan deneyimi anımsama, mimari tasarımının piyanoya benzetilerek yapılmış olması gibi kodlar öne çıkmaktadır. Bu katılımcılar, yapının tarihini ve tasarımını derinlemesine hatırlamakta ve yapı ile ilgili anlamlı bağlar kurmaktadır.

Çok Sık Karşılaşan katılımcılar, AKM'yi diğer yapılarla karşılaştırarak, bu yapının diğer kültür merkezlerinden daha etkileyici ve kaliteli olduğunu ifade etmişlerdir. Bu durum, katılımcıların AKM'yi daha prestijli bir yapı olarak algıladıklarını göstermektedir. Katılımcılardan biri, "Mesela tiyatro bile geldiği zaman şuna bağlıyorum belki de... Daha iyi bir şey alıyorum sanki orada. Yani daha kalitelisi daha iyisi. Her şeyin daha üst seviyesi diyelim" diyerek bu algıyı desteklemiştir. Diğer gruplardan farklı olarak, yapıya tanıma ve bilme bu katılımcıların yapı hakkındaki anlayışlarını ve duygusal tepkilerini olumlu yönde etkilemektedir.

Sık Karşılaşan katılımcılar; yapıyla olan deneyimi olumlu anımsama, çağrışım, yapının işlevsel/konum özelliklerine dair bireysel düşünceler gibi kodlar belirgin hale gelmektedir. Yapının estetik ve işlevsel yönleri hakkında olumlu çağrışımlar ve anlamlar oluşturmaktadırlar. Bu katılımcılar, AKM'yi daha çok bir buluşma noktası ve işlevsel bir yapı olarak değerlendirmiştir. "Burası arkadaşlarımla buluştuğumuz bir yer, aynı zamanda etkinliklere katılmak için sıkça giderim," (K17).

Seyrek Karşılaşan Grubundaki katılımcılar, yapının anlamsal/duygusal özelliklerine dair bireysel düşünceler, yapının işlevsel/konum özelliklerine dair bireysel düşünceler, eskide kalmış olması gibi kodlar öne çıkmaktadır. Yapı ile nadir karşılaşılması, katılımcılarda genellikle daha yüzeysel ve olumsuz duygusal etkiler yaratmaktadır. AKM ile karşılaşmadan önce yapı hakkında daha sınırlı bilgiye sahip olmuş ve yapıyı genellikle işlevsellik ve mimari unsurlar üzerinden değerlendirmiştir. "Bu bina hep farklı bir şeyler çağrıştırıyor, sanki bir sanat eseri gibi," (K25). AKM'nin mimari formu, bazı katılımcılara kayak merkezi veya çocuklara yönelik bir oyun alanı gibi farklı yapıları çağrıştırmıştır. Bir katılımcı, "Evet şöyle orayı ben ilk başta çocukluğumda çok daha küçükken... Tiyatrolara gitmiştik operaya katılmıştık. Orada bir otopark problemi hatırlıyorum" diyerek yapının işlevselliğiyle ilgili bir anısını paylaşmıştır. Bu katılımcılar, yapıyı daha çok tarihsel ve işlevsel bir bağlamda değerlendirerek, yapının eskimiş veya olumsuz özelliklerini vurgulamaktadırlar.

Çok Seyrek Karşılaşan katılımcılarda, yapının anlamsal özelliklerine dair bireysel düşünceler, yapının kütesel/tasarımsal özelliklerine dair bireysel düşünceler gibi kodlar öne çıkmaktadır. Yapı ile çok seyrek karşılaşılması, katılımcıların yapı hakkındaki bilgilerini ve duygusal tepkilerini genellikle sınırlı ve yüzeysel bir şekilde ifade etmelerine yol açmaktadır. Bu grup, AKM'yi daha çok bir simge veya kültürel bir anıt olarak algılamışlardır. "Binayı ilk gördüğümde, bu kadar eski ve ihtişamlı bir yapının hâlâ ayakta olması beni çok şaşırttı," (K34). Yapının mimari özelliklerine atıfta bulunarak, Osmanlı mimarisiyle karşılaştırmalar yapmışlardır. Bir katılımcı, "Hani ancak Osmanlı'dan kalabilir bu mimari gibi. Yani bunu nasıl yaptılar falan diye düşünmüştüm" diyerek AKM'yi tarihi bir yapı olarak algılamıştır. Bu katılımcılar, yapının anlamını çoğunlukla çevresel ve işlevsel bağlamda değerlendirmekte ve yapı ile nadir karşılaşılması nedeniyle daha nötr veya olumsuz izlenimler oluşturmaktadırlar.

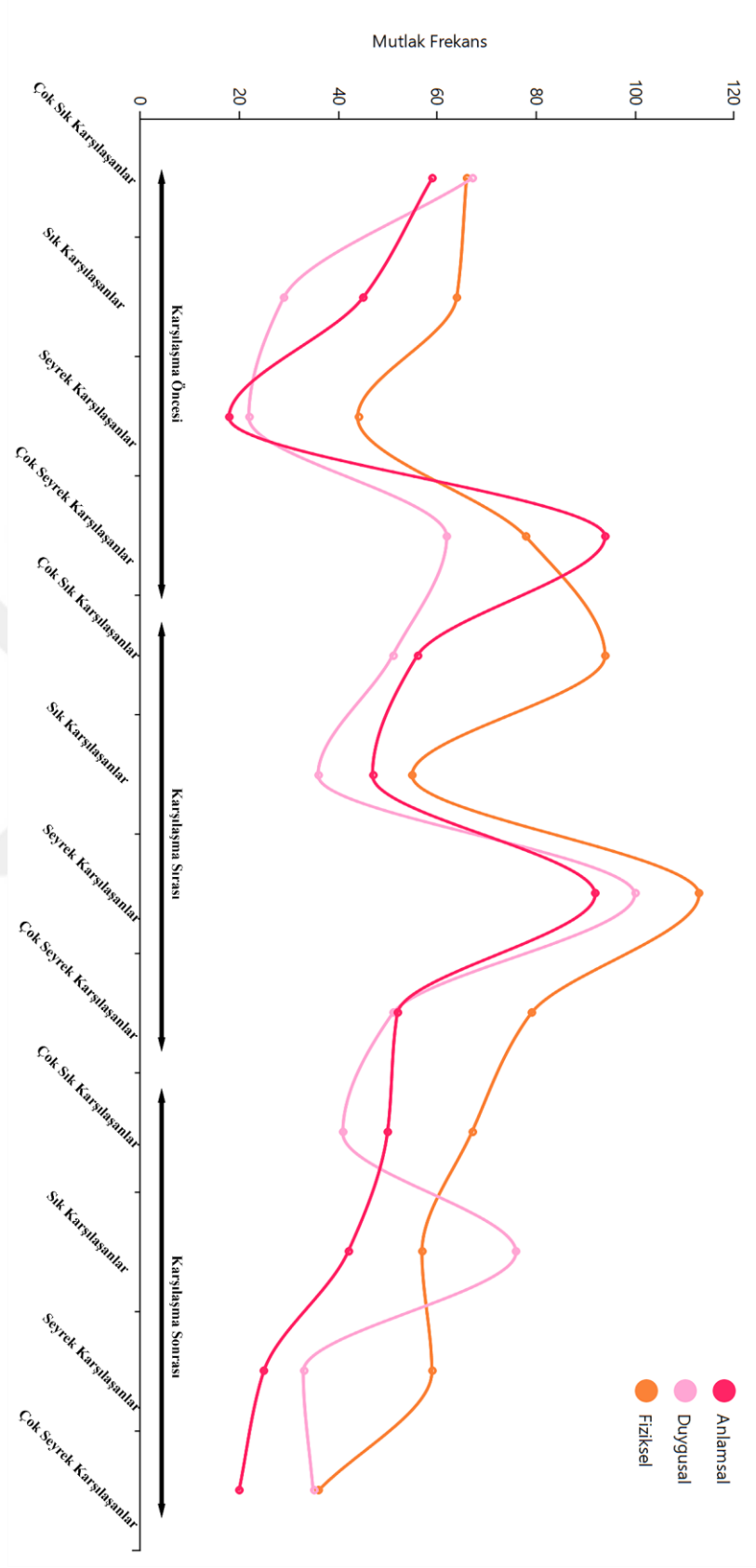
Çok Sık Karşılaşan Katılımcıların anlamsal etkilenimi değerlendirildiğinde, AKM'yi daha fazla deneyimlemiş ve yapı hakkındaki görüşlerini detaylandırıdığı tespit edilmiştir. Katılımcıların AKM ile karşılaşma öncesindeki görüşmelerde kullandıkları anlamsal etki kodları, onların bireysel ve kültürel birikimlerine bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Çok Sık Karşılaşanlar, yapıyı prestijli ve kaliteli bir kültür merkezi olarak algımlarken, Seyrek Karşılaşanlar yapının işlevselliği ve mimarisi üzerinden değerlendirmeler yapmışlardır. Çok Seyrek Karşılaşanlar ise yapının tarihi ve kültürel anlamına daha fazla dikkat çekmişlerdir (Tablo 27). Bu bulgular, AKM'nin farklı katılımcı grupları üzerinde farklı anlamsal etkiler yarattığını ortaya koymaktadır.

Tablo 27. Karşılaşma sıklığına göre anlamsal etki temasında üretilen kodlar

	Karşılaşma sıklığı			
	Çok sık Karşılaşan	Sık Karşılaşan	Seyrek Karşılaşan	Çok seyrek Karşılaşan
ANLAMSAL ETKİ	* Bireysel Düşünceler (81) * Çağrışım (22) * Bellek (16) * Bilgi (3)	* Bireysel Düşünceler (127) * Çağrışım (33) * Bellek (27) * Bilgi (10)	* Bireysel Düşünceler (130) * Çağrışım (35) * Bellek (22) * Bilgi (9)	* Bireysel Düşünceler (44) * Çağrışım (23) * Bilgi (12) * Bellek (8)
Σ	122 kod	197 kod	196 kod	87 kod

Bu bağlamda; tüm karşılaşma süreçlerini (karşılaşma öncesi, anı ve sonrası) ve karşılaşma sıklıklarını (çok sık, sık, seyrek ve çok seyrek) kapsayan kod kullanım frekanslarına bağlı olarak oluşturulan aşağıdaki grafik yorumlandığında şu genel sonuçlar elde edilebilir (Şekil 78):

Şekil 78. Tüm karşılaşma süreçlerini ve sıklıklarını kapsayan kod kullanım frekansları (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Fiziksel etkiler, diğer kod türlerine göre daha dalgalı bir seyir izlemektedir. Yapıyla çok sık ve sık karşılaşan bireylerde fiziksel özelliklerin (örneğin, yapının mimari detayları, malzemesi, formu) farkındalığı yüksektir, ancak seyrek karşılaşmalarda bu etkiler azalır. Fiziksel unsurlar karşılaşmanın sıklığına göre duyuşsal ve çevresel bir etki yaratarak ön plana çıkmakta, karşılaşma sıklığı azaldıkça bu etkiler önemini yitirmektedir. Özellikle çok seyrek karşılaşmalarda fiziksel etkiler belirgin bir şekilde düşüş yaşamaktadır, bu da bireylerin yapının fiziksel detaylarını daha az fark ettiğini göstermektedir. Duyguşsal etkiler açısından yorumlandığında ise görölmektedir ki karşılaşma sıklığı azaldıkça belirgin bir şekilde düşüş yaşamaktadır. Çok sık ve sık karşılaşmalarda güçlü duyguşsal tepkiler varken, bu etkiler seyrek karşılaşmalarda zayıflamaktadır. Duyguşsal etkileşimler, yapıyla sık karşılaştıkça daha yoğun olurken, karşılaşma sıklığı azaldığında duyguşsal bağ zayıflamaktadır. Yani, yapıya dair kişisel beğeni, hoşlanma ya da hayal kırıklığı gibi duyguşsal tepkiler, yapıyla olan etkileşim azaldıkça belirsizleşmektedir.

Anlamsal etkiler, karşılaşma sıklığından bağımsız olarak daha yüksek ve sürekli bir etki göstermektedir. Çok sık karşılaşma grubunda yüksek başlayan anlamsal etkiler, sık karşılaşma grubunda düşmesine rağmen, seyrek karşılaşma gruplarına doğru yeniden yükselmektedir. Bu, anlamsal etkilerin yapıyla ilgili bellekte yer eden, anlam kazanan ve kalıcı olan bir etkisi olduğunu göstermektedir. Birey, yapıyla karşılaşma sıklığı azalsa dahi bu anlamsal ilişkiyi devam ettirmekte, yapıyı anlamlandırmaya ve zihninde belli imgelerle ilişkilendirmeye devam etmektedir. Karşılaşma öncesi süreçte, bireylerin daha çok anlamsal etkilerle karşılaştığı, geçmiş deneyimleri ve yapıya dair bilgi birikimlerinin öne çıktığı söylenebilir. Bu dönemde bireyler yapının bellekte bıraktığı izlenimleri ve geçmişteki karşılaşmalarını daha fazla hatırlamakta, anlamsal bağ kurmaktadır.

Karşılaşma anında ise duyguşsal ve fiziksel etkilerin daha yoğun olduğu gözlemlenmektedir. Yapının estetik detayları, mimari elemanları ve çevresel koşulları bireylerin anlık tepkilerini etkilemekte, duyguşsal bağın ve fiziksel farkındalığın arttığı bir süreç yaşanmaktadır. Çok sık karşılaşan gruplarda duyguşsal tepkilerin daha belirgin olduğu, bu süreçte kişilerin yapı ile olan bağlarının güçlü olduğu söylenebilir.

Karşılaşma sonrası süreçte ise duyguşsal ve fiziksel etkilerin nispeten azaldığı, ancak anlamsal etkilerin devam ettiği görölmektedir. Bireyler yapı ile karşılaşma sonrasında duyguşsal veya fiziksel özellikleri daha az hatırlasa da, yapıya dair zihinsel imgeleri ve anlamsal çıkarımları sürmektedir.

Genel bir değerlendirme yapmak gerekirse; Anlamsal kodların daha kalıcı ve frekans bağımsız bir etkisi olduğu, yapıyla olan deneyimlerin sıklığından bağımsız olarak zihinsel bir anlam kazandığı sonucuna ulaşılabilir. Bu durum, özellikle mimari yapılarla olan anlam düzeyindeki ilişkilerin bireylerin belleğinde daha derin izler bıraktığını ve bu anlamın sürekli olarak var olduğunu göstermektedir. Duygusal ve fiziksel etkilerin ise karşılaşma sıklığına daha bağımlı olduğu ve sıklık azaldıkça bu etkilerin zayıfladığı gözlemlenmektedir. Bu durum, bireylerin yapıyla olan duygusal ve fiziksel bağlarının sık karşılaşmalarla güçlendiğini, ancak seyrek karşılaşmalarda bu bağın zayıfladığını ortaya koymaktadır. Bu genel çerçevede, birey-yapı karşılaşmalarının yalnızca yapının fiziksel ve duygusal yönleri ile sınırlı kalmadığını, aynı zamanda yapının anlamsal boyutunun da uzun vadede kalıcı bir etki bıraktığını göstermektedir.

4.5. Fiziksel, Duygusal ve Anlamsal Etki Temalarının Karşılaşma Sürecine Göre Analiz Bulguları ve İrdelemeleri

Karşılaşma süreci Karşılaşma Öncesi, Karşılaşma Anı ve Karşılaşma Sonrası aşamalarını içermektedir. Bu bölümde her bir karşılaşma zamanı sırasıyla fiziksel etkiler, duygusal etkiler ve anlamsal etkiler üzerinden karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

4.5.1. Fiziksel Etkilerin Karşılaşma Sürecine Göre Analizi

Bu başlıkta tüm görüşmelerden elde edilen fiziksel etki kodları katılımcıların yapı ile karşılaşma zamanına göre değerlendirilmiştir.

Karşılaşma öncesinde katılımcıların yapıya dair ilk izlenimleri, genellikle dış görünüm, büyüklük ve mimari farklılıklar üzerinedir. Çok sık karşılaşan grup, AKM'yi ilk bakışta etkileyici bir yapı olarak tanımlamıştır. Bu grup, yapıyı hem büyüklüğü hem de mimari yeniliği ile dikkat çeken bir unsur olarak değerlendirmektedir. Sık karşılaşan grup, yapıyı bölgedeki diğer yapılardan ayıran fiziksel özellikler üzerine yoğunlaşmıştır. K11, yapının heybetli olduğunu ve yön bulmada kullanılabileceğini ifade ederek, “Bina şeklinden dolayı bizde böyle bir heybetli, büyük bir hissiyat uyandırır ve Samsun'u bilmeyen bir insana sahilden nerede buluşacağını söylemek için direkt belirli bir yapı” demektedir. Çatının eğimi ve dış mimarisi, bu grup için ayırt edici özellikler olarak öne çıkmaktadır: K12: “Çatısının eğimi yani bir kere çok karakteristik bir yapı, zaten dikkat çekici”. Seyrek karşılaşan grup, yapının büyüklüğü ve sahil kenarındaki konumuna odaklanmıştır. Bu grup

için yapı, estetik anlamda olumsuz özellikler taşısa da fiziksel büyüklüğü ile dikkat çekmiştir. Çok seyrek karşılaşılan grup ise yapıyı sanatsal bir bakış açısıyla değerlendirmiştir.

Karşılaşma Anında ise, katılımcıların yapının fiziksel özelliklerine dair daha detaylı ve belirgin gözlemler yaptığı görülmüştür. Çok sık karşılaşılan gruptan K4, Karşılaşma Anında yapının formu ve malzeme kalitesi hakkında şu yorumu yapmıştır: "Yapının formu gerçekten etkileyici. Malzeme kalitesi de oldukça yüksek, özellikle taş kaplamalar çok dikkat çekici." Bu ifade, karşılaşma esnasında yapının fiziksel özelliklerinin daha net bir şekilde algılandığını göstermektedir. Sık karşılaşılanlar grubundan K11 ise "Heybetli bir bina. Bu açıdan baktığım zaman ön tarafının neredeyse çok yüksek. Bir, iki, üç, dört, beş katlı bir bina kadar yüksek açık bir cam alanı olduğunu dikkat çekiyor. Ana yola bakan yüzeyinde bayağı bir cam açıklık var. Doğu tarafındaysa. Tek dizi sıralanmış camları görüyoruz. Yani bu kadar heybetli olmasına rağmen. Yani gözümüzün alışkanlığı mıdır bilmiyorum çok sırtıtmıyor bana bu bina malzemesinden dolayı. Daha küçük görünüyor sanki." ifadesiyle detaylı bir fiziksel algılama içinde olduğu görülmektedir. Bu açıklık, katılımcıya göre binanın etkileyici bir görünüm sunmasını sağlamaktadır. Çok seyrek karşılaşılan grubundan K35 ise; "Şu an karşılaştığımda binanın sağ kısmını çok dikkat etmediğimi fark ettim. Daha çok bu sol kısmının yani yatay kısmının dikkatimizi çektiğiniz, evet alçak olan kısmının hep dışarıdan gördüğümüzde dikkatimi çektiğini fark ettim. İlla ki görmüşümdür ama çok dikkatli bakmamışım onun yüksek katı kısmı." ifadesiyle anlık karşılaşmaların önemine dikkat çekmektedir.

Karşılaşma Sonrasında ise, yapının fiziksel özelliklerine dair algının kalıcı bir izlenim haline geldiği gözlemlenmiştir. Sık karşılaşılan gruptan K15, Karşılaşma Sonrasında şu yorumu yapmıştır: "Yapının dış cephesi ve kullanılan malzemeler gerçekten akılda kalıcı, bu detaylar yapıyı özel kılıyor." Bu ifade, karşılaşma sonrasında yapının fiziksel özelliklerinin kalıcı bir izlenim bıraktığını ortaya koymaktadır. Seyrek karşılaşılan grubunda K21; "Yapıyı bütünüyle hatırlıyorum. Bina dış görüntüsü olarak, büyük bir bina boyut olarak konumu da merkezde tam işlek bir yol üzerinde, ana cadde üzerinde herkesin ilgisine çekebilecek bir yerde, Beyaz üstüne kırmızı büyük canlara sahip, kay -kay dediğim o yüksekten alçağı doğru inen kısımdaki camlar, büyük camlar, anayola bakıyor, orası güzel. Dikkat çekici bir dış cephesi var. Renk uyumunu seviyorum." ifadesiyle AKM'nin büyük boyutu, merkezi konumu ve dikkat çekici estetik tasarımı sayesinde kalıcı bir izlenim bıraktığını ve çevresindeki insanlarda olumlu bir etki yarattığından bahsetmektedir (Tablo 28).

Tablo 28. Karşılaşma sürecine göre fiziksel etki temasında üretilen kodlar

	Karşılaşma Süreci		
	Karşılaşma Öncesi	Karşılaşma Anı	Karşılaşma Sonrası
FİZİKSEL ETKİLER	*Mimari Elemanlar (99) *Form (88) *Renk (36) *Konum (21) *Çevre (19) *Oran/Boyut (16) *İşlev (13) *Malzeme (12) *Doku (5) *Işık (3) *Koku (2)	*Mimari Elemanlar (123) *Form (68) *Renk (31) *Çevre (17) *Konum (16) *İşlev (11) *Malzeme (11) *Oran/Boyut (9) *Koku (4) *Doku (3) *Ses (2) *Işık (1)	*Mimari Elemanlar (79) *Form (46) *Renk (30) *Oran/Boyut (11) *Çevre (10) *İşlev (7) *Malzeme (6) *Işık (5) *Konum (4) *Ses (3) *Doku (1)
Σ	314 kod	296 kod	202 kod

Bu bağlamda Karşılaşma Öncesi, Anı ve Sonrası değerlendirildiğinde; süreçlerde yapının algılanmasında belirgin değişiklikler gözlemlenmiştir. Karşılaşma Öncesi yüzeysel olan fiziksel etkiler, Karşılaşma Anında yapılan gözlemlerle katılımcıların yapı hakkındaki izlenimlerini güçlendirmiş ve bu izlenimler, Karşılaşma Sonrasında daha kalıcı bir etkiye dönüşmüştür.

4.5.2. Duygusal Etkilerin Karşılaşma Sürecine Göre Analizi

Bu başlıkta tüm görüşmelerden elde edilen duygusal etki kodları katılımcıların yapı ile karşılaşma zamanına göre değerlendirilmiştir.

Karşılaşma Öncesi katılımcıların yaşadıkları duygusal etkiler genellikle yapı ile ilgili olumlu beklentiler içermektedir. Özellikle yapının mimari özellikleri ve sanatsal faaliyetlerle ilişkili olması, katılımcılar üzerinde merak ve heyecan yaratmaktadır.

Örneğin K4, Samsun'da böyle farklı bir mimari yapının olmasının kendisinde farkındalık yarattığını belirtmiştir: “Farklılık çünkü Samsun gibi bir yerde yaşıyorsun. Samsun'da o dönemde bir büyük otel var. Bir site camisi var, farklı mimari”.

Karşılaşma anında katılımcıların deneyimleri daha çok fiziksel ve görsel etkilerle ilişkilendirilmiştir. Bazı katılımcılar yapıdan olumlu etkilenirken, bazıları yapının bakımsız hali karşısında hayal kırıklığı yaşamışlardır. Örneğin K3, karşılaşma sırasında yapının renksiz ve cansız olduğunu belirtmiştir: “Renksiz ve cansız duruyor. Biraz daha dikkat çekici

olabilir.”. Bunun aksine, K8, yapının hala merak uyandırdığını ve çekici olduğunu ifade etmiştir: “İçeri girme hissi çekiyor.”

Karşılaşma Sonrasında yapı ile ilgili olumlu ya da olumsuz duygusal etkiler genellikle daha belirgin hale gelmiştir. Katılımcılar, yapının estetik özelliklerinden ya da sanatsal faaliyetlerin varlığından dolayı memnuniyet duymakta, ancak fiziksel koşulların yetersizliğini de dile getirmektedirler. K29, yapının yenilenmesi gerektiğini vurgulayarak duygusal bir bağ kurmuştur: “Tekrar karşılaşmak isterim. Bu sefer restore edilmiş haliyle”.

Katılımcıların AKM ile Karşılaşma Öncesi, Anı ve Sonrası görüşmeleri duygusal etkiler bağlamında incelendiğinde; verdikleri cevaplar arasında belirli değişiklikler gözlemlenmiştir. Karşılaşma Öncesi genellikle merak, heyecan ve keşif duyguları hakimken, özellikle Seyrek ve Çok Seyrek Karşılaşan gruplar için bu duygular daha belirgin hale gelmiştir. Karşılaşma Anında katılımcılar, yapının iç mekânı ve atmosferi ile ilgili deneyimlerini daha yoğun bir şekilde hissetmişlerdir. Çok Sık ve Sık Karşılaşan gruplarında genellikle olumlu duygular artarken, Seyrek ve Çok Seyrek Karşılaşan gruplarında hayal kırıklığı veya nötr duygular gözlemlenmiştir. Karşılaşma Sonrasında ise Çok Sık ve Sık Karşılaşan gruplarında genellikle olumlu duygular kalıcı hale gelirken, Seyrek ve Çok Seyrek Karşılaşan gruplarında bazen yine hayal kırıklığı veya rahatsız edici duygular ön plana çıkmıştır (Tablo 29).

Tablo 29. Karşılaşma sürecine göre duygusal etki temasında üretilen kodlar

	Karşılaşma Süreci		
	Karşılaşma Öncesi	Karşılaşma Anı	Karşılaşma Sonrası
DUYGUSAL ETKİLER	*Olumlu Duygular (196) *Nötr Duygular (71) *Olumsuz Duygular (48)	*Olumlu Duygular (92) *Olumsuz Duygular (47) *Nötr Duygular (25)	*Olumlu Duygular (89) *Olumsuz Duygular (24) *Nötr Duygular (21)
Σ	315 kod	164 kod	134 kod

4.5.3. Anlamsal Etkilerin Karşılaşma Sürecine Göre Analizi

Bu başlıkta tüm görüşmelerden elde edilen anlamsal etki kodları katılımcıların yapı ile karşılaşma zamanına göre değerlendirilmiştir. AKM ile Karşılaşma Öncesinde katılımcıların anlamsal etkileri analiz edilirken, bu etkilerin katılımcıların yapı hakkındaki duygusal ve

zihinsel algılarına nasıl yansıdığı incelenmiştir. Katılımcılar, Karşılaşma Öncesinde AKM ile ilgili çeşitli anlamlar yükleyerek, bu yapıyı kendi bireysel tecrübeleri ve kültürel birikimleri doğrultusunda değerlendirmişlerdir.

Katılımcılar, Karşılaşma Öncesinde yapı hakkında edindikleri bilgi, mekânla ilgili güçlü anılar ve önceki deneyimlerine dayalı değerlendirmeler yapmaktadır. Örneğin K1, AKM'ni Atakum'daki sanat merkezi ile karşılaştırarak, AKM'nin daha değerli ve kaliteli bir yapı olduğunu ifade etmektedir. Bu durum, mekânla ilgili olumlu bir bellek ve beklentinin mevcut olduğunu göstermektedir. K1'in ifadeleri şu şekildedir: "Oraya baktığım zaman Atakum'daki sanat merkezi yapıldı, ancak Atatürk Kültür Merkezi daha çok etkiliyor. Oraya gittiğimde daha kaliteli bir şey alıyorum sanki. Daha kalitelisi, daha iyisi". Bu aşamada yapı hakkındaki anlamlar genellikle bilgiye dayalı ve beklentiye bağlıdır.

Karşılaşma Anında katılımcılar, mekânın fiziksel ve mimari özelliklerine dair detaylı gözlemler yapmaktadır. Karşılaşma Anında yapıyı gördüklerinde doğal olarak edindikleri anlık izlenimler, görsel ve fiziksel algılar ön plana çıkmaktadır. Katılımcılar bu aşamada, daha somut ve fiziksel unsurlar üzerinde durmaktadır.

Karşılaşma Sonrası aşamada katılımcıların mekânla ilgili duygusal ve anlamsal değerlendirmeleri öne çıkmaktadır. Özellikle geçmiş anıların yeniden canlandığı ve mekânın kişisel anlamlar kazandığı gözlemlenmektedir. Örneğin K21, "Sanatın yapıldığı bir yerde sanatı hissettiren bir obje kullanılmış bu güzeldi benim için. Önceki olumsuz düşüncelerim açıkçası kafamdan silindi" diyerek, mekânın yeniden değerlendirilmesi gerektiğini ve daha olumlu bir bakış açısı geliştirdiğini ifade etmektedir. Katılımcıların, yapı ile ilgili duygusal ve anlamsal değerlendirmeleri, yapının anlamı ve etkisi bu aşamada olgunlaşmaktadır (Tablo 30).

Tablo 30. Karşılaşma sürecine göre anlamsal etki temasında üretilen kodlar

	Karşılaşma Süreci		
	Karşılaşma Öncesi	Karşılaşma Anı	Karşılaşma Sonrası
ANLAMSAL ETKİLER	*Bireysel Düşünceler (167) *Çağrışım (65) *Bellek (37) *Bilgi (20)	*Bireysel Düşünceler (128) *Çağrışım (23) *Bellek (20) *Bilgi (7)	*Bireysel Düşünceler (87) *Çağrışım (25) *Bellek (16) *Bilgi (7)
Σ	289 kod	178 kod	135 kod

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

5.1. Sonuçlar

Bu çalışmada, birey-yapı karşılaşmasının birey üzerinde bıraktığı etkiler ve bu etkilerin yoğunluğunun birey çeşitliliği üzerinden belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla birey-yapı karşılaşması bağlamında ikonik bir yapı olan AKM'nin farklı bireyler üzerinde bıraktığı fiziksel, duygusal ve anlamsal etkiler derinlemesine analiz edilmiştir. Bulgular, genel ve karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiş ve sonuçlar aşağıdaki başlıklarda ortaya konmuştur.

5.1.1. Alanyazın Araştırmasına Yönelik Sonuçlar

Karşılaşma, çok boyutlu bir kavram olarak, bireylerin, mekânların ve nesnelerin birbiriyle etkileşime geçtiği, bu etkileşimlerin duygusal, anlamsal ve fiziksel deneyimlere dönüştüğü bir süreçtir. Kavram, felsefeden sosyolojiye, psikolojiden mimarlığa kadar pek çok disiplinde farklı şekillerde ele alınmış, özneler ve bağlamlar arasında dinamik bir ilişkiyi ifade etmiştir. Karşılaşma, bireylerin ya da öznelerin bir araya geldiği, etkileşim kurduğu ve bu etkileşimden yeni deneyimlerin, anlamların ya da sonuçların doğduğu bir süreçtir. Bu sürecin gerçekleşebilmesi için belirli koşulların ve dinamiklerin varlığı gereklidir. Karşılaşmanın gerçekleşmesi için gereken unsurlar, mekânsal, zamansal, öznel ve bağlamsal boyutlarda ele alınmaktadır. Karşılaşmanın ilk şartı, özne ve nesnenin ya da farklı öznelerin fiziksel bir ortamda bir araya gelmesidir. Bu bağlamda öznelerin belirli bir mesafede bulunması gerekir ve mesafe, karşılaşmanın yoğunluğunu ve niteliğini etkilemektedir. Hareket ise özneleri bir araya getiren diğer bir dinamik bir unsur olarak rol oynamaktadır. Karşılaşma, mekân kadar zaman boyutunda da uyumu gerektirir. İki ya da daha fazla öznenin aynı anda bir arada bulunması karşılaşmanın temel koşuludur.

Öznelerin aynı mekânda aynı anda bulunması gerekmektedir. Kısa süreli temaslar yüzeysel deneyimler yaratabilirken, uzun süreli etkileşimler daha derin anlamlar üretebilir. Algı ve farkındalık düzeyi, bireylerin deneyimi etkileyerek karşılaşmanın türünü belirlemektedir. Öznelerin sahip olduğu bilgi ve deneyim birikimi, toplumsal normlar, değerler ve ilişkiler ağı karşılaşmanın anlamını şekillendirmektedir. Tüm bunlara ek olarak karşılaşmanın gerçekleşebilmesi için mekânın veya ögenin etkileşim kurma potansiyeli

taşıması da gereklidir. İkonik bir yapı ya da bireyde belirli çağrışımlar ve anlamlar yaratan yapılar bireyleri kendine çekmekte ve karşılaşmaya olanak tanımaktadır. Karşılaşmalar bu bağlamda örgütlenebilir. Bu çalışmada karşılaşma kavramı tümüyle ele alınmış ve analiz edilmiştir.

Sonuç olarak işteş bir eylem olan karşılaşma en az iki öznenin fiziksel, duygusal ve zihinsel boyutlarda bir araya gelme sürecidir. Mekânsal yakınlık, zamansal uyum, algı, hareket ve bağlamsal unsurlar gibi dinamiklerin bir araya gelmesiyle gerçekleşir. Bu unsurların niteliği, karşılaşmanın etkisini ve derinliğini doğrudan belirler. Bu bağlamda etkin birey-yapı karşılaşmalarını tasarlayabilmek için yapının kullanıcı üzerindeki etkilerini anlamak son derece önemlidir (Şekil 79).

Şekil 79. Karşılaşmanın bireyde bıraktığı etki (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

5.1.2. Frekans Analizine Yönelik Sonuçlar

Görüşmelerde en sık kullanılan kelimelerin genel frekans analizine göre “yapı”, “bina”, “farklı”, “güzel”, “büyük”, “hatırlıyorum” kelimeleri öne çıkmaktadır. Bunun yanı sıra AKM ile karşılaşmanın bireyler üzerinde oluşturduğu fiziksel, duygusal ve anlamsal

etkiler frekans analizi bağlamında değerlendirilmiştir. Fiziksel etkilerde, yapı sıkça "yüksek", "büyük" ve "farklı" gibi kelimelerle tanımlanmış, bu da katılımcıların yapının boyutlarına ve mimari özelliklerine dikkat ettiğini göstermektedir. Duygusal bağlamda ise "güzel" ve "hatırlıyorum" gibi kelimelerin yüksek frekansı, yapı ile olumlu ve nostaljik bir bağ kurulduğunu ortaya koymuştur. Anlamsal açıdan ise, "kültür", "sanat" ve "Samsun" gibi kelimeler yapının şehre ve bireylerin kültürel belleğine olan katkısını vurgulamaktadır. Frekans dağılımına göre, karşılaşma sıklığı arttıkça yapının bireyler açısından sıradan ama etkili, seyrek karşılaşmalarda ise yapıya dair hatıra ve duygusal bağların daha belirgin hale geldiği tespit edilmiştir.

5.1.3. Fiziksel, Duygusal ve Anlamsal Etki Tema ve Kodlarına Yönelik Sonuçlar

Karşılaşma Öncesine ait Çok Sık Karşılaşan grubunun sonuçları değerlendirildiğinde, katılımcıların AKM ile sık karşılaşmanın etkisiyle yapının fiziksel, duygusal ve anlamsal boyutlarına dair güçlü izlenimler edindiği görülmüştür. Fiziksel olarak, yapının devasa boyutları ve özgün mimarisi dikkat çekmiş; kentteki diğer yapılardan farklı bir konuma yerleştirilmiştir. Duygusal açıdan, yapı genellikle olumlu duygular uyandırmış; estetik özellikleri ve sunduğu hizmetler katılımcılarda gurur ve mutluluk yaratmıştır. Ancak zamanla sıradanlaşan yapı, bazı katılımcılar için nötr ya da olumsuz duygulara neden olmuştur. Anlamsal olarak ise AKM, çocukluk anılarıyla bağ kurarak bireysel ve toplumsal hafızada önemli bir yer edinmiştir.

Karşılaşma Öncesine ait yapı ile Sık Karşılaşan grubunun sonuçları, yapının fiziksel özelliklerinin ötesine geçerek bireylerin zihinlerinde derin anlamlar kazandığını göstermektedir. Katılımcılar, yapıyı genellikle çocukluk hatıraları, Cumhuriyet dönemi tarihsel bağlamı ve tasarımıyla yüklenen sanatsal anlamlarla ilişkilendirmiştir. Mimari özellikler, tarihsel bağlam, sosyal etkinliklerdeki rol ve kişisel deneyimlerle harmanlanan yapı, katılımcılar için bir sembol haline gelmiştir. Bu durum, yapının fiziksel bir varlık olmanın ötesinde bireylerin hafızalarında ve duygusal dünyalarında derin izler bırakan, kimlik ve toplumsal bellekte önemli bir yer edinen bir unsur olduğunu ortaya koymaktadır.

Karşılaşma Öncesine ait Seyrek Karşılaşan grubunun sonuçları değerlendirildiğinde, fiziksel etkiler genellikle yapının büyüklüğü, heybeti ve mimari özelliklerinin bıraktığı yüzeysel izlenimlerle sınırlıdır. Yapının dış cephesi ve mimarisi merak ve çekicilik uyandırmış, ancak derin bir fiziksel ilişki kurulamamıştır. Katılımcılar, karşılaşmalarda

genellikle merak, gurur, beğeni ve nostalji gibi olumlu duygular yaşamış, yapıya dair güçlü anılar ve duygusal bağlar geliştirmiştir. Anlamsal etkiler ise kişisel geçmiş, çocukluk anıları ve yapının tarihsel-sembolik değeriyle ilişkilendirilmiş, yapı bu bağlamda katılımcılar için sembolik bir anlam kazanmıştır.

Karşılaşma Öncesine ait Çok Seyrek Karşılaşan grubunun sonuçları, yapının mimari detayları ve çevresel unsurlarına odaklanarak fiziksel etkileşimlerin büyük ölçek ve çevre düzenlemesi üzerinden değerlendirildiğini göstermektedir. Duygusal etkiler, merak ve estetik beğeni ile öne çıkarken, soğukluk ve yetersizlik gibi olumsuz hisler de yaşanmıştır. Anlamsal etkiler ise kişisel hatıralar ve geçmiş işlevlerle ilişkilendirilmiş, yapının kültürel ve tarihsel önemi vurgulanırken işlevsellik eleştirilmiştir.

Karşılaşma Anına ait Çok Sık Karşılaşan grubunun sonuçları, AKM'nin fiziksel, duygusal ve anlamsal etkilerini değerlendirirken olumlu ve olumsuz unsurları ortaya koymaktadır. Fiziksel olarak cephe, renk, malzeme, doku ve çatı gibi unsurlar dikkat çekerken, yapının bakımsızlığı ve erişim sorunları olumsuz algılar yaratmıştır. Bu eksiklikler, yapının güçlü fiziksel etkisini zayıflatmaktadır. Duygusal olarak, yapı bazı katılımcılarda estetik ve tarihi dokusuyla merak ve heyecan uyandırır da bakımsız hali nedeniyle üzüntü ve hayal kırıklığı gibi olumsuz duygular baskındır. Genel duygu durumu, memnuniyetsizlik ve beklentilerin karşılanamaması yönünde şekillenmiştir. Anlamsal olarak, katılımcılar yapının mimari ve sanatsal değerine vurgu yaparken, toplumsal bellekteki yerini sorgulamış ve işlevsellik eksikliğini eleştirmiştir. Yapının, Samsun'un kültürel kimliği açısından önemli bir yapı olarak korunması ve geliştirilmesi gerektiği görüşü öne çıkmıştır.

Karşılaşma Anına ait Sık Karşılaşan grubunun sonuçları, AKM'nin fiziksel özelliklerinin katılımcılar üzerinde güçlü ve dikkat çekici etkiler bıraktığını göstermektedir. Yapının yüksekliği, heybeti, sahile yakınlığı, cephe malzemeleri ve renk-ışık kullanımı olumlu yorumlar alırken, giriş ve merdivenler gibi detaylar yapının ihtişamını vurgulamıştır. Ancak, zamanla yıpranması ve eksikliklerin giderilmemesi hayal kırıklığına yol açmıştır. Katılımcılar, yapının estetik farklılığı ve mimari özgünlüğünden genellikle olumlu etkilenmiş; heyecan, gurur ve değer gibi duygular ifade etmişlerdir. Bununla birlikte, işlevsellik eksiklikleri yapının tam potansiyeline ulaşmasını engellemektedir. Genel olarak AKM, mimari ve kültürel değerleriyle katılımcıların belleğinde önemli bir yer edinmiş ve şehir için bir simge haline gelmiştir. Ancak, bu değerın korunması için bakım ve iyileştirme gerekliliği öne çıkmaktadır.

Karşılaşma Anına ait Seyrek Karşılaşan grubunun sonuçları, AKM'nin fiziksel unsurlarının genelde olumsuz bir izlenim bıraktığını göstermektedir. Katılımcılar, yapının eski, bakımsız ve estetik açıdan yetersiz olduğunu vurgularken, form, malzeme ve çevre düzenlemesine dair eleştirilerde bulunmuşlardır. Duygusal olarak, rahatsızlık, hayal kırıklığı ve soğukluk gibi olumsuz duygular baskın olsa da bazı katılımcılar yapıyı değerli ve Samsun'a özgü bir simge olarak görüp gurur ve merak duygularını ifade etmiştir. Anlamsal bağlamda, yapı sanatsal bir ifade ve şehirdeki önemli bir simge olarak görülürken, estetik ve işlevsellik açısından tam potansiyeline ulaşamadığı düşünülmektedir. Katılımcılar, yapının toplumsal ve kişisel hafızadaki değerini kabul etmekle birlikte, bu değerın daha iyi korunması gerektiğini belirtmektedir.

Karşılaşma Anına ait Çok Seyrek Karşılaşan grubun sonuçlarına göre, yapının çevresi ve peyzajı olumlu değerlendirilirken, malzeme, doku ve ışık tasarımı gibi unsurlar hem olumlu hem de olumsuz yorumlar almıştır. Yapının formu ve konumu dikkat çekici bulunmuş, fiziksel özellikleri yapının algılanabilirliği ve zaman içindeki değişimleriyle ilişkilendirilmiştir. Duygusal etkiler, yapının anılar ve estetik beğeniyle ilişkilendirilmesi sonucu çoğunlukla olumlu olmuş, ancak bazı katılımcılar tasarımı yetersiz ve soğuk bulmuştur. Bu durum, yapı ile bireysel deneyimlerin algılar üzerindeki belirleyici rolünü göstermektedir. Anlamsal olarak, yapı sanatsal ve toplumsal bir simge olarak görülmekte, ancak potansiyelinin tam anlamıyla gerçekleşmediği düşünülmektedir. Estetik ve işlevsellik açısından eleştiriler almasına rağmen, yapının kişisel ve toplumsal bağlamda değerli bulunduğu anlaşılmaktadır.

Karşılaşma Sonrasına ait Çok Sık Karşılaşan grubun değerlendirmeleri, AKM'nin fiziksel özelliklerinin katılımcılar üzerinde güçlü bir etki bıraktığını göstermektedir. Form, malzeme, cephe düzenlemesi, ışık ve özellikle giriş, merdivenler gibi unsurlar, yapının akılda kalıcı bir fiziksel izlenim oluşturmalarını sağlamıştır. Duygusal açıdan, katılımcılar yapı ile gurur ve heyecan gibi olumlu hisler yaşarken, zamanla sıradanlaşma ve hayal kırıklığı gibi olumsuz tepkiler de ortaya çıkmıştır. Sık karşılaşma durumu, yapının bireyler nezdinde sıradanlaşmasına yol açabilmektedir. Anlamsal olarak, AKM'nin Samsun'un kimliğiyle özdeşleşmiş, çocukluk anıları ve sanatsal değeriyle güçlü bir sembol olduğu vurgulanmıştır. Yapı, bireysel ve toplumsal hafızada kalıcı bir yer edinmiş, kent kimliği üzerinde derin bir etki yaratmıştır.

Karşılaşma Sonrasına ait Sık Karşılaşan grubun değerlendirmeleri, AKM'nin formu, boyutları ve mimari detaylarının güçlü bir fiziksel etki yarattığını ve katılımcıların

hafızasında kalıcı bir iz bıraktığını göstermektedir. Kıvrımlı formu, cephesi ve gece ışıklandırması öne çıkan unsurlardır. Duygusal açıdan, katılımcılar genellikle huzur, mutluluk ve kıymet verme gibi olumlu hisler dile getirirken, bazıları belirgin bir duygusal etkilenim yaşamadığını ifade etmiştir. Bu durum, bireysel algı ve deneyimlere bağlı olarak farklılaşan duygusal tepkilere işaret etmektedir. Anlamsal olarak, AKM kentin kültürel kimliğiyle özdeşleşmiş bir simge olarak değerlendirilmiştir. Çocukluk anıları ve estetik özellikleri, yapının hem kişisel hem de toplumsal bellekte önemli bir yer tuttuğunu vurgulamaktadır. Özetle, AKM'nin mimari detayları katılımcılarda kalıcı bir iz bırakırken, olumlu duygular ve anlam zenginliğiyle kentin kültürel kimliğinde önemli bir rol oynadığı görülmektedir.

Karşılaşma Sonrasına ait Seyrek Karşılaşan grubun değerlendirmeleri, AKM'nin dış cephesi, formu ve malzeme kullanımı gibi unsurların hem olumlu hem de olumsuz şekilde yorumlandığını göstermektedir. Bazı katılımcılar yapıyı beğenirken, diğerleri bakımsızlık ve uyumsuzluktan şikâyet etmiştir. Duygusal etkilerde, yapı bazı katılımcılarda merak ve beğeni uyandırırken, diğerlerinde ilgisizlik ve hayal kırıklığı yaratmıştır. Yapının toplumsal işlevi, duygusal tepkilerde belirleyici olmuştur. Anlamsal açıdan, bazı katılımcılar yapıya nostaljik bir bağ kurarken, diğerleri yeni anlamlar geliştirememiştir. Yapının algılanan anlamı, kişisel deneyim ve bilgiye bağlı olarak farklılık göstermektedir. Sonuç olarak, Seyrek Karşılaşan katılımcılar, yapıyı karmaşık bir deneyim olarak değerlendirmiştir; mimari detaylar hem olumlu hem de olumsuz izlenimler yaratmış, anı ve anlamlar kişisel deneyimlere göre değişkenlik göstermiştir.

Karşılaşma Sonrasına ait Çok Seyrek Karşılaşan grubun değerlendirmelerinde, AKM'nin çevresel konumu, büyüklüğü, formu, malzeme kullanımı ve renkleri katılımcıların algılarını etkilemiştir. Ancak, yapının bakımsızlığı konusunda farklı görüşler vardır. Duygusal etkilerde, bazı katılımcılar yapıyı soğuk ve rahatsız edici bulurken, diğerleri ilgi çekici ve heyecan verici bulmuştur. Geçmişe dair olumlu anılar ve özlem de önemli rol oynamaktadır. Anlamsal olarak, yapının kültürel önemi kabul edilmekle birlikte, fiziksel durumu eleştirilmiş ve bozulma durumu, kişisel anlamını zayıflatmıştır. Yapının yıkılma ihtimali, bazı katılımcılarda kaygı yaratmaktadır. Sonuçta, yapının kültürel önemi sürse de bakımsız durumu ve bozulmalar, katılımcılarda kaygı yaratmakta ve anlamını zayıflatmaktadır.

5.1.4. Fiziksel, Duygusal ve Anlamsal Etkilerin Karşılaşma Sıklığına Göre Sonuçları

Yapılan analizler karşılaşma sıklığının, yapının fiziksel özelliklerinin algılanmasında ve hatırlanmasında önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Çok Seyrek Karşılaşan Grubundaki katılımcılar, yapının fiziksel özelliklerini hatırlamakta zorlanmıştır. Bazı katılımcılar dış cephe renk ve cam detaylarını hatırlamış, ancak bu etkiler yüzeysel kalmıştır. Ayrıca, yapının ışıklandırma eksikliği nedeniyle gece fark edilmediği belirtilmiştir. Bu bulgular, karşılaşma sıklığının yapının algılanması ve hatırlanmasında belirgin farklılıklara yol açtığını göstermektedir. Karşılaşma sıklığı arttıkça, fiziksel detaylar daha net hatırlanmış ve değerlendirilmiştir. Çok Sık ve Sık Karşılaşan Gruplar, yapının malzeme kalitesi, formu, işlevselliği ve çevre düzenlemesi gibi fiziksel özelliklerini daha derinlemesine değerlendirip detaylı bir şekilde hatırlarken, Seyrek ve Çok Seyrek Karşılaşan Gruplar daha yüzeysel algılamamış ve daha genel gözlemler yapmıştır. Bu, karşılaşma sıklığının fiziksel algıyı etkileyen önemli bir faktör olduğunu ortaya koymaktadır.

Duygusal etkiler karşılaşma sıklığına göre değerlendirildiğinde, Çok Sık Karşılaşan grup, AKM ile daha fazla olumlu duygusal bağ kurmuş, mekânla ilgili daha yoğun bir memnuniyet ve gurur hissi geliştirmiştir. Yapının sık görülmesi ve kullanılması, mekânın değerini ve ona duyulan bağlılığı artırmaktadır. Sık Karşılaşanlar grup da genellikle olumlu duygular belirtmiştir, ancak Çok Sık Karşılaşanlara göre daha az yoğun tepki vermişlerdir. Bu grup, yapının estetik ve işlevselliği konusunda olumlu düşüncelere sahip olmakla birlikte, bazı eleştirilerde de bulunmuştur. Seyrek Karşılaşan katılımcılar ise daha yüzeysel değerlendirmeler yapmış, genellikle soğuk ve uzak duygular hissetmişlerdir. Çok Seyrek Karşılaşanlar ise daha nötr veya olumsuz duygusal tepkiler vermiş ve yapıdan etkilenmediklerini belirtmişlerdir. Ayrıca, Seyrek ve Çok Seyrek Karşılaşanlar, yapıyı keşfetmeye yönelik bir merak ve heyecan hissetmiş, ancak bazıları beklentilerinin karşılanmaması nedeniyle hayal kırıklığına uğramıştır. Sonuç olarak karşılaşma sıklığı, duygusal tepkilerin şekillenmesinde önemli bir faktör olup, daha sık karşılaşanlar genellikle olumlu duygular geliştirirken, seyrek karşılaşanlar arasında karışık veya olumsuz duygular öne çıkmaktadır.

Anlamsal etkiler açısından, karşılaşma sıklığı önemli bir rol oynamaktadır. Çok Sık Karşılaşan katılımcılar, mekânla ilgili daha fazla anı ve hatıra biriktirerek duygusal bağ kurmuş ve yapıyı daha derinlemesine anlamlandırmıştır. Bu grup, yapıyı kişisel anlamlar ve sembollerle ilişkilendirerek daha karmaşık algılar geliştirmiştir. Sık Karşılaşan bireyler ise

yapıyı estetik, mimari ve anlamsal açılardan ayrıntılı değerlendirerek daha güçlü ve derin etkiler yaşamışlardır. Çok Sık ve Sık Karşılaşanlar, bina ile daha derin bir anlamsal bağ kurmuşken, Seyrek veya Çok Seyrek Karşılaşan katılımcılar genellikle daha yüzeysel ve geçici anlamsal etkiler belirtmişlerdir. Bu, karşılaşma sıklığının bireylerin yapıyı nasıl algıladığını ve bu algının kalıcılığını etkileyen bir faktör olduğunu göstermektedir.

Bulgular, yapının bireyler üzerindeki etkilerinin yalnızca estetik veya mimari özelliklerle sınırlı kalmadığını, aynı zamanda bireylerin yapıyla kurdukları kişisel, toplumsal ve kültürel ilişkilerle şekillendiğini göstermektedir. Çok Sık ve Sık Karşılaşan katılımcılar, yapı hakkında daha derinlemesine ve anlamlı bilgiler sunmakta, yapının estetik ve işlevsel özelliklerine dair kapsamlı bir değerlendirme yapabilmektedirler. Seyrek ve Çok Seyrek Karşılaşan katılımcılar ise genellikle daha yüzeysel ve olumsuz duygusal etkiler ifade etmektedirler. Bu bağlamda, karşılaşma sıklığının, bireylerin yapıyı algılayış biçimlerini ve ona yükledikleri anlamları önemli ölçüde etkilediği tespit edilmiştir. Karşılaşma sıklığı, kilit bir faktör olarak öne çıkmış, yapının bireyler üzerindeki etkilerini derinleştirmiş veya zayıflatmıştır.

5.1.5. Fiziksel, Duygusal ve Anlamsal Etkilerin Karşılaşma Sürecine Göre Sonuçları

Karşılaşma Öncesi katılımcılar, yapı hakkında edindikleri bilgi ve önceki deneyimlerine dayanarak beklentiler oluşturmakta ve yapı hakkında genel izlenimler edinmektedir. Bu aşamada yapı hakkındaki anlamlar genellikle bilgiye dayalı ve beklentiye bağlıdır. Katılımcıların yapıyı ilk gördüklerinde duydukları anlık izlenimlerde yani Karşılaşma Anında ise, görsel ve fiziksel algılar ön plana çıkmaktadır. Bu aşamada, yapının tasarımına ve estetiğine dair duygusal ve anlamsal etkiler daha belirgin hale gelmektedir. Karşılaşma Sonrasında ise yapının genel izlenimi ve kalıcı etkileri hakkında değerlendirmelerde bulunmaktadır. Buna ek olarak anlamsal etkilere bağlı kodların ağırlıklı olarak bireysel düşüncelerde toplandığını ve en çok kodun Sık ve Seyrek Karşılaşan Gruplarında tespit edildiği görülmektedir.

Karşılaşma sürecinin farklı aşamalarında katılımcıların düşünce ve duygularında belirgin değişiklikler gözlemlenmektedir. Özellikle mekânla ilgili bellek ve duygusal etkiler, karşılaşma öncesinden sonrasına kadar değişim göstermektedir. Başlangıçta olumsuz bir izlenime sahip olan katılımcıların, karşılaşma sonrası bu düşüncelerini değiştirdiği ve mekâna daha olumlu bir anlam yüklediği görülmektedir. Bu değişim, bellek, anılar ve değer

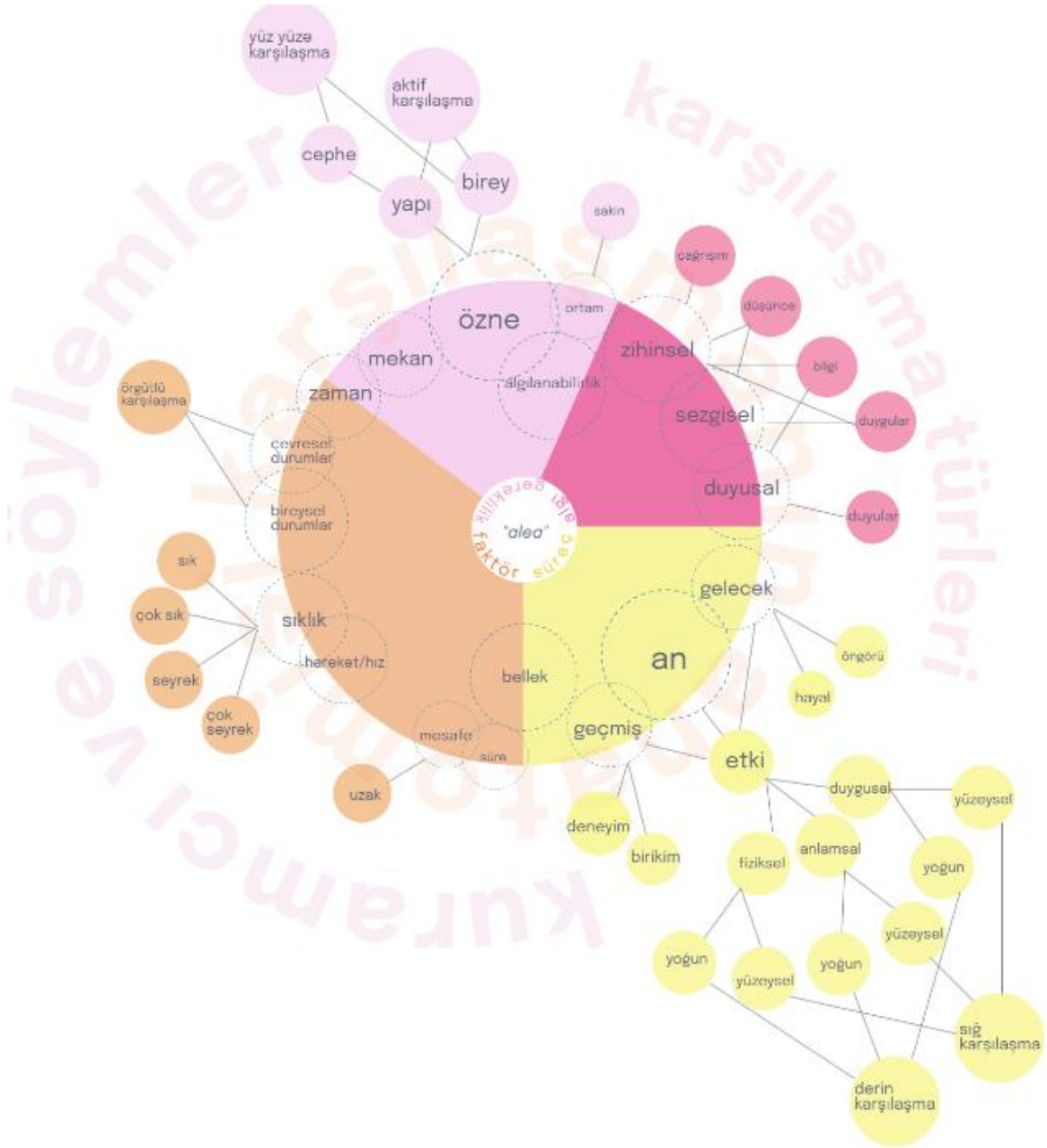
gibi kodlarda yoğunlaşmaktadır. Katılımcıların karşılaşma sürecindeki düşünce ve duyguları, mekânla olan etkileşimleri ve bu etkileşimlerden doğan yeni anlamlar doğrultusunda değişim göstermektedir. Bu değişimler, süreç boyunca duygusal ve anlamsal etkilerin çeşitlenmesine ve derinleşmesine yol açmaktadır.

Sonuç olarak karşılaşma sürecinin, katılımcıların yapıyla ilgili özellikle anlamsal değerlendirmelerinde belirgin değişikliklere yol açtığı görülmektedir. Karşılaşma Öncesinde bilgi ve beklentiye dayalı düşünceler öne çıkarken, Karşılaşma Anında somut algılar ve duygusal etkiler, Karşılaşma Sonrasında ise yapının kalıcı etkileri değerlendirilmektedir.

5.1.6. Karşılaşma Hallerine Yönelik Sonuçlar

Çalışmanın bu aşamasında, birey-yapı karşılaşmasında karşılaşma yoluyla ortaya çıkan etkilerin sıklık ve sürece bağlı sonuçlarına ilişkisel bir bakış açısı ile bakılmış ve alanyazında *karşılaşma halleri* adıyla bahsedilen haller ile bağlantı kurularak AKM bağlamında genel sonuçlar ortaya konmuştur. Karşılaşmalar, *şans* ve *risk* unsurlarını barındıran *alea* temelinde, bireylerin geçmiş deneyimleri, öznel koşulları ve mekânın fiziksel-sembolik özellikleriyle şekillenmektedir. Epikür'ün atomların sapmasıyla başlayan karşılaşma fikri, Althusser, Hardt ve Negri'nin materyalizm ve Conatus kavramlarıyla birleşerek bireyin varoluş kudretini artıran veya azaltan bir süreç olarak ele alınmaktadır. Levinas'ın yıkım kavramı, rastlantısal karşılaşmaların bireyin varoluşunu sorgulamasına yol açabileceğini vurgularken, Jaspers'in sınır durumları bu sürecin sınırlarını çizmektedir.

Birey-yapı karşılaşmalarında, geçmişteki deneyimler ve bellekteki izler, karşılaşmanın niteliğini belirlerken, bu süreç bireyin kimliğini dönüştürebilecek kadar derin etkiler bırakabilmekte ve yapılar, bireyler için bir yıkım ya da çocukluk özeti gibi anlamlar taşıyarak, bireyin varoluşunu ve toplumsal etkileşimlerini şekillendiren biricik deneyimler sunmaktadır. Tüm bu karşılaşma hallerini belirleyen karşılaşmanın süreçleri, karşılaşmanın oluşmasını sağlayan etkenler, gereklilikler gibi faktörler birey-yapı karşılaşmasını oluşturmaktadır. Bu çalışmadaki karşılaşma modeli ile karşılaşmanın derinliği Şekil 80'deki gibi çalışmanın çerçevesi bağlamında kurgulanarak sonuçlar değerlendirilmiştir.

Şekil 80. Birey-yapı karşılaşması modeli (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

- Detaylı algılama ve farkındalık:

Fiziksel Etkiler açısından, AKM'nin mimari formu, rengi, cephe tasarımı ve yapısal detayları, bireylerin yapı ile ilk temasında belirleyici olmuştur. Çalışma, yapının büyük ölçekli, yuvarlak ve krem rengi cephesi gibi özelliklerinin, özellikle yapıyla sık karşılaşan bireylerde, güçlü bir görsel etki yarattığını ortaya koymuştur. Bu görsel etki, yapının çevredeki diğer binalardan ayrışmasını sağlamış, dolayısıyla yapının şehrin mimari dokusu

içindeki yerini pekiştirmiştir. Bu durum, yapının zamanla bireylerin gözünde fiziksel bir bozulma yaşadığı algısını güçlendirmiştir.

Fiziksel algı açısından, sık karşılaşılan grubunda yer alan bireyler, yapının mimari formu ve estetik özelliklerine daha fazla maruz kalmış ve bu özellikleri daha derinlemesine analiz etme eğiliminde olmuştur. Bu grup, AKM'nin büyük ölçekli ve ikonik tasarımını takdir ederken, zamanla ortaya çıkan bakımsızlık ve yıpranmışlık belirtilerini de fark etmiştir. Bu durum, sık karşılaşılan bireylerin yapıya dair fiziksel algılarında bir değişim yaratmış; başlangıçta güçlü ve etkileyici bulunan yapı, zamanla estetik açıdan olumsuz değerlendirilmeye başlanmıştır. Seyrek karşılaşılan bireyler ise, yapıyı sadece belirli aralıklarla gördüklerinden, fiziksel detaylara daha az dikkat etmiş ve yapının genel mimari formuna odaklanmıştır. Bu grup için yapı, daha çok yüzeysel bir görsel deneyim olarak kalmış ve bu nedenle yapının estetik yönden bozulma ve eksiklerini daha az fark etmiştir.

- Deneyimde olumsuzluk:

Duygusal Etkiler incelendiğinde, AKM'nin, birçok bireyde şehirle özdeşleşen bir sembol olarak olumlu duygusal tepkiler uyandırdığı gözlemlenmiştir. Yapının şehrin kültürel hayatındaki merkezi rolü, bireylerin yapıya dair gurur, aidiyet ve memnuniyet gibi duygular geliştirmesine neden olmuştur. Bununla birlikte, yapıyla nadiren karşılaşılan bireylerde bu olumlu duygusal bağın daha zayıf olduğu, hatta zamanla nötr veya olumsuz duygulara dönüştüğü saptanmıştır. Yapının kültürel ve sanatsal değerini sürdürmedeki zayıflıklar, bireylerin duygusal deneyimlerinde hayal kırıklığı yaratmış, bu da duygusal bağın zayıflamasına yol açmıştır.

Duygusal bağ açısından, sık karşılaşılan grubunda yer alan bireyler, AKM ile daha derin bir duygusal ilişki geliştirmiştir. Bu grup, yapıyı günlük yaşamlarının bir parçası olarak gördüğünden, yapı ile olan duygusal bağları da güçlü olmuştur. Özellikle, konumu ve bireylerin geçmiş anıları, bu duygusal bağ daha da derinleştirmiştir. Bu durum beni ben yapan karşılaşmalara işaret etmektedir (Şekil 81).

Tarihi dönemler ile ilişkilendirilen bu yapının, katılımcıların hafızalarında çocukluk anıları ve sanatsal etkinliklerle özdeşleşmesi, yapının anlamsal değerini artırmıştır. Ancak, yapıyla daha az sıklıkta karşılaşan bireylerde, bu anlamsal bağın zayıf kaldığı, yapının daha yüzeysel ve geçici bir algıya neden olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, bireylerin yapıyla kurduğu bağın, karşılaşma sıklığı ve bu karşılaşmaların niteliği ile doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir.

Anlamsal algı bağlamında, sık karşılaşan grubu, AKM'yi şehrin kültürel ve tarihi bir simgesi olarak görmüş ve yapı ile kurdukları anlamsal ilişkiyi daha derinlemesine işlemiştir. Bu grup, yapının tarihsel önemi ve sanatsal etkinliklere ev sahipliği yapması gibi unsurları vurgulamış ve bu nedenle yapı, onların zihninde güçlü bir sembolik anlam kazanmıştır. Bu, mekânın toplumsal kimlik ve aidiyet duygusunu güçlendiren bir etki yaratır. Tasarımcı, bu tarihî ve kültürel bağlamı, mekânın estetik tasarımıyla birleştirerek, yapının toplumsal ve kültürel değerlerle uyumlu olmasını sağladığı söylenebilir. Yapıyla seyrek karşılaşan bireyler ise, bu anlamsal derinliği deneyimleme fırsatından mahrum kalmış ve yapı ile kurdukları ilişki daha yüzeysel ve geçici olmuştur. Bu grup, yapıyı daha çok işlevsel bir yapı olarak algılamış ve ona atfedilen sembolik anlamlara daha az önem verdiği görülmektedir.

Yapılan analiz ve değerlendirmeler; bireylerin mekânla kurduğu ilişkinin sadece fiziksel temasla sınırlı olmadığını, aynı zamanda bireyin belleğinde taşıdığı geçmiş deneyimler, beklentiler, sosyal bağlam ve mekânın fiziksel-sembolik özellikleri gibi bir dizi etkenle şekillendiğini göstermektedir. Bu çerçevede, AKM ile bireyler arasındaki karşılaşmalar, yalnızca mekânsal deneyimlerin değil, aynı zamanda kentsel kimlik ve toplumsal aidiyet gibi daha geniş kavramların anlaşılmasına da katkı sağlamaktadır.

Bu bağlamda, karşılaşmanın öncesi, anı ve sonrası olmak üzere üç aşamalı bir süreçte, bireylerin beklenti ve önyargılarının, anlık deneyimlerinin ve uzun vadeli etkilerinin karşılaşmanın niteliğini nasıl şekillendirdiği incelenmiştir.

- Beklentiler ve Ön Yargılar:

Karşılaşma öncesi dönem, bireylerin yapı ile ilgili sahip oldukları bilgi, beklenti ve önyargılarla şekillenir. AKM gibi ikonlaşmış yapılar söz konusu olduğunda, bireylerin zihninde genellikle belirli bir kültürel ve tarihsel anlam yükü mevcuttur. Bu noktada bireyin önceki karşılaşmaları öne çıkabilir ve yapı hakkında görüşlerini etkileyebilir (Şekil 83).

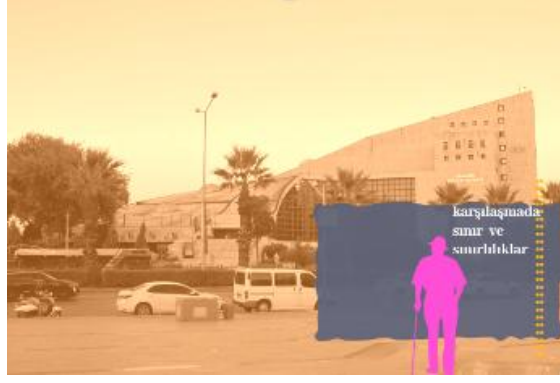
Şekil 83. Önceki karşılaşmalar (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Bu yapı, Samsun'un tarihi ve kültürel mirasıyla özdeşleşmiş olup, bireylerin zihninde güçlü bir sembolik değere sahiptir. Karşılaşma öncesinde bireyler, AKM'nin fiziksel büyüklüğü, estetik tasarımı ve toplumsal hafızadaki yeri gibi unsurlar temelinde yüksek beklentiler geliştirmiştir. Bu beklentiler, yapı ile kuracakları ilişkinin yönünü ve niteliğini de büyük ölçüde belirler.

- Deneyim ve Anlık Algılar:

Karşılaşma anı, bireylerin yapıyla fiziksel olarak temas kurduğu ve tüm duyuşsal algıların harekete geçtiği kritik bir dönemi temsil eder. Bu an, bireylerin yapı ile ilgili sahip oldukları ön bilgileri ve beklentileri test ettikleri, doğruladıkları ya da sorguladıkları bir süreçtir. AKM ile karşılaşan bireyler, yapının mimari detaylarını, mekânsal düzenlemelerini ve çevresiyle olan ilişkisini gözlemler.

Bu süreçte, yapının fiziksel durumu, estetik değerleri ve işlevselliği ile ilgili olumlu ya da olumsuz deneyimler yaşanır. Örneğin, yapının bakımsız olması veya beklenen estetik değerleri karşılamaması, bireylerde hayal kırıklığına yol açabilir. Yapının sınırlılıklarıyla birlikte bireyin sınırlılıkları da kısmen de olsa algılama ve etkilenmeye sebep olduğundan bazı katılımcıların hiçbir bağ kuramamasına sebep olmuştur (Şekil 84).

Şekil 84. Karşılaşmada sınır ve sınırlılıklar (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Karşılaşma anı, bireylerin yapı ile kurdukları duygusal bağın niteliğini belirlemede de kritik rol oynar; yapı ile olumlu bir karşılaşma, güçlü bir duygusal bağın oluşmasını sağlarken, olumsuz bir karşılaşma bu bağı zayıflatır. Bu nokta çalışmanın alt varsayımlarından biri olan “Birey-yapı karşılaşmasında bireyin özelliği karşılaşmanın niteliğini belirler.” varsayımını doğrular niteliktedir.

- Kalıcı Etkiler ve Anlamın Yeniden İnşası:

Karşılaşma sonrası dönem, bireylerin yapı ile yaşadıkları deneyimi anlamlandırdığı ve bu deneyimi zihinsel olarak işleminden geçirdiği bir süreçtir. Bu aşama, bireylerin yapı ile ilgili algılarını kalıcı hale getiren, deneyimlerini toplumsal ve kişisel bellekte bir yere oturtan dönemi ifade eder. Karşılaşma anında edinilen deneyimler, bireylerin AKM’ye yükledikleri anlamı ya pekiştirir ya da yeniden şekillendirir. Örneğin, yapının kültürel ve tarihsel değeri, karşılaşma sonrası dönemde daha da derinleşebilir; bu durum, yapının bireylerin toplumsal hafızasında daha merkezi bir konum kazanmasına yol açar. Ancak, karşılaşma anında yaşanan olumsuz deneyimler, yapı ile ilgili negatif bir algının kalıcı hale gelmesine ve bu durumun bireylerin yapı ile olan ilişkisini zayıflatmasına neden olabilir. Bu zayıf bağ yapıyı yok sayma ya da etkilenimde duyarsızlaşmaya sebep olabilmektedir. Yapının olumlu etkilerini tamamen göz ardı ederek yapının yıkılmasını isteyen birkaç katılımcı buna örnek verilebilir (Şekil 85).

Şekil 85. Karşılaşmada var/yok saymak (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Özetle karşılaşma öncesi dönemde oluşan beklentiler, karşılaşma anındaki deneyimlerle sınanmakta ve bu deneyimlerin sonucunda yapı ile kurulan bağ, karşılaşma sonrası dönemde kalıcı hale gelmektedir. Karşılaşma sürecinin her aşaması, bireylerin yapı ile olan ilişkisini derinleştirme ya da yüzeyselleştirme potansiyeline sahiptir. Bu bağlamda, AKM gibi ikonik yapıların toplumsal ve kültürel bellekte sürdürülebilir bir yer edinmesi için, karşılaşma öncesi beklentilerin yönetilmesi, karşılaşma anında olumlu deneyimlerin desteklenmesi ve karşılaşma sonrasında bu deneyimlerin olumlu bir şekilde pekiştirilmesi önemlidir. Çalışmanın temel varsayımı; “Birey ve yapı karşılaşmalarında, ikonik yapılar bireyin üzerinde güçlü ve kalıcı etkiler bırakır. Bu tür karşılaşmalar, ‘derin karşılaşmalar’ olarak adlandırılır.” şeklinde belirlenmiştir. Karşılaşmada tüm etkilerin yoğunluğuna bakıldığında, varsayım doğrulanmaktadır. Bu durum ayrıca “Etki yoğunluğunun tespit edilmesi ile derin ya da sığ karşılaşma olduğu belirlenebilir.” alt varsayımını da geçerli kılmaktadır.

Bu noktada belirtmelidir ki karşılaşma süreçlerinin seyrini belirlemede bireylerin yaşı, geçmiş deneyimleri ve bireysel özellikleri kritik bir rol oynar. Örneğin, estetik duyarlılığı yüksek olan bir birey, AKM'nin mimari unsurlarını ve estetik değerini vurgulayarak, karşılaşmayı daha çok bu bağlamda değerlendirebilmektedir. Diğer yandan, sosyo-kültürel bir bağlamda değerlendiren bir birey, yapının toplumsal bellekteki yerini ve kentsel mekânda nasıl bir rol oynadığını ön plana çıkarmaktadır. AKM ile çocukluk döneminde deneyim yaşamış bireylerin, bu yapıyla yeniden karşılaştıklarında nasıl bir tepki verdikleri, karşılaşma öncesi anılarının etkisiyle şekillenmektedir. 30 ile 50 yaş arasındaki bireyler, çocukluklarında AKM ile kurdukları ilk ilişkiyi, zamanla gelişen bireysel ve toplumsal değişimlerle yeniden değerlendirmişlerdir. Bireyler arasındaki bu değişkenlik

“Birey-yapı karşılaşmasında bireyin özelliği karşılaşmanın niteliğini belirler.” alt varsayımını doğrulamaktadır.

Ayrıca 30-50 yaş aralığındaki bireylerin AKM ile olan karşılaşmalarını belirleyen unsurlar arasında, yapı ile olan ilk temaslarının bellekte nasıl yer aldığı ve bu anıların ne tür duygusal, fiziksel ve anlamsal bir bağ oluşturduğu öne çıkmaktadır. Çocukluk dönemindeki deneyim, bireyin yapı ile olan ilişkisini romantize edebilmekte ya da belirli bir nostalji duygusunu tetikleyebilmektedir. Bu durum, yapıyla yeniden karşılaşma anında geçmişin yeniden yorumlanmasına ve anıların bugünkü algı ile nasıl örtüştüğüne dair bir değerlendirme sürecine yol açmaktadır. Örneğin, çocuklukta AKM'de yaşanan bir etkinlik, bireyde bu yapıyı kültürel ve sosyal bir simge olarak idealize etmesine neden olabilir. Ancak, yetişkinlik döneminde aynı yapıyla karşılaşıldığında, yapıdaki fiziksel değişiklikler, kentsel dönüşüm etkileri veya bireyin sosyal konumundaki değişiklikler, bu karşılaşmayı farklı bir perspektiften değerlendirmesine yol açar. Bu, yapı ile kurulan ilişkinin dinamik ve zamanla değişen bir süreç olduğunu gösterir. Bu bağlamda, çalışmanın sonuçları, karşılaşmanın mimarlık disiplini içerisinde nasıl bir çözümleme çerçevesi sunabileceğini de tartışmaktadır.

Ek olarak; ikonik yapılar, bireylerin ait oldukları kültür ve toplumu simgeler. Bu yapıların karşılaşmalarda bireylerde aidiyet ve bağlılık duygusu yaratması olasıdır. Bu duygular, yapı ile olan etkileşimlerin derinleşmesine ve kişisel anlamların artmasına yol açabilir. Ayrıca yapının estetik tasarımı, bireylerin mekânı algılama biçimlerini etkileyebilir. Görsel olarak etkileyici yapılar, bireylerde hayranlık ve estetik memnuniyet uyandırabilir. Bu da, yapının bireylerin karşılaşma süreçlerindeki algısal deneyimlerini derinleştirebilir. Bununla birlikte yapının formu, oranları ve ölçeği bireylerin mekânsal algılarını etkiler. Büyük ve etkileyici yapılar, mekânın algısını genişletebilir ve karşılaşmalar sırasında bireylerin mekânsal deneyimlerini değiştirebilir. İkonik yapılar, toplumsal kimlikleri ve aidiyeti güçlendirebilir. Karşılaşılan yapının toplumsal anlamı, bireylerin yapıya olan duygusal bağlılıklarını etkileyebilir. Bu bağlamda çalışmanın “Birey-yapı karşılaşmasında yapının özelliği karşılaşmanın birey üzerindeki etkisini belirler.” alt varsayımı doğrulanmaktadır.

Yapıların tasarımında, bu kişisel etkilerin ve anıların göz önünde bulundurulması, mekânların daha anlamlı ve kullanıcı dostu hale gelmesine yardımcı olabilir. Toplumsal semboller ve kültürel referanslar, mekânların toplumsal değerlerle uyumlu hale gelmesine yardımcı olabilir. Mimarlıkta, bu etkileşimlerin nasıl optimize edileceği ve kullanıcıların

mekânla olan ilişkilerini nasıl güçlendireceği üzerine çözümler geliştirilmelidir. Mekân tasarımı, etkileşim alanlarının ve sosyal etkileşimlerin desteklenmesi önemlidir.

19 Mayıs 1919 tarihinde Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Samsun'dan başlattığı kurtuluş hareketi, yalnızca Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerinin atılmasına vesile olmakla kalmamış, aynı zamanda Samsun kentinin kimliğinde de derin ve kalıcı izler bırakmıştır. Bu bağlamda, Atatürk'ün adını taşıyan her yapı gibi bu eser de Samsun'un tarihi, kültürel ve toplumsal belleğinde önemli bir yer edinmiştir. AKM, Türk kültürüne dair derin göndermeler barındıran mimari tasarımı ve işlevselliği ile sadece bir kültürel faaliyet merkezi olmanın ötesine geçmekte, aynı zamanda Samsun'un modernleşme sürecinde Atatürk'ün önderliğinde şekillenen milli kimliğin ve kent belleğinin somut bir ifadesi olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca, AKM'nin sosyal ve kültürel etkinliklere ev sahipliği yapması, sanatçılar ve ziyaretçiler için bağımsız çalışma alanları sunması, yapının toplumsal yaşamdaki yerini güçlendirmiştir. Bu işlevsellik, yapı ile bireyler arasındaki karşılaşmaların zenginleşmesine ve yapının kentsel bellekte kalıcı bir yer edinmesine olanak tanımıştır.

Sonuç olarak yapının tarihi ve sosyal bağlamı, bu karşılaşmaların anlam katmanlarını zenginleştirerek, mekânın deneyimlenen bir özne olarak ele alınmasına imkân tanımaktadır. Bireylerin bu yapı ile kurduğu ilişki, yalnızca bir fiziksel karşılaşmadan ibaret olmayıp, aynı zamanda mekânın ideolojik ve kültürel temsil gücüyle de şekillenmektedir.

AKM, şehir kimliği ve kültürel miras açısından önemli bir sembol olarak değerlendirilmiş, ancak bu sembolik değerın korunması ve sürdürülmesi için yapının fiziksel, fonksiyonel ve estetik bakımdan sürekli olarak yenilenmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Bu çalışma, mimari yapıların toplumsal ve kültürel anlamlarının, bireylerin deneyimleri ve karşılaşmaları yoluyla nasıl inşa edildiğini ve bu anlamların nasıl dönüştüğünü anlamak için önemli bir katkı sağlamaktadır.

AKM ile gerçekleşen karşılaşmaların sıklığı, bireylerin yapıyı algılayış biçimlerini, yapıya yükledikleri anlamları ve yapıya karşı geliştirdikleri duygusal bağları belirleyen en önemli faktörlerden biri olarak öne çıkmaktadır. Bu durum “Birey-yapı karşılaşmasında karşılaşma sıklığı, yapı ile yaşanan karşılaşmanın etki yoğunluğunu belirler.” ifadesine yani çalışmanın alt varsayımına işaret etmektedir. Bu nedenle, bir yapının toplumsal ve kültürel değerini sürdürebilmesi için, karşılaşma sıklığının artırılması ve bu karşılaşmaların niteliğinin iyileştirilmesi gerekmektedir. AKM örneğinde, yapının fiziksel, duygusal ve anlamsal değerlerinin korunabilmesi ve güçlendirilmesi için, yapının sürekli bakımının yapılması ve fonksiyonlarının güncellenmesi kritik öneme sahiptir. Yapıların fiziksel

bakımı, estetik ve işlevsellik gibi unsurların sürekliliği sağlanarak, bireylerle kurdukları bağların kalıcı ve anlamlı hale gelmesi desteklenmelidir. Bu süreçlerin bir bütün olarak ele alınması, yapının toplumsal bellekteki yerini sağlamlaştırırken, bireylerin kentle olan ilişkisini de güçlendirecektir.

5.2. Öneriler

Çalışma, birey-yapı ilişkisini derinleştirmek için karşılaşma sıklığı ve niteliğinin artırılması gerektiğine işaret ederken, mimarlık disiplini açısından bu süreçlerin daha anlamlı ve sürdürülebilir şekilde nasıl tasarlanabileceğine yönelik öneriler sunmaktadır. Ayrıca karşılaşma kavramının her yönüyle ele alınması, mimarlık disiplini bağlamında mekân tasarımı kullanıcı deneyimleri, estetik değerler, işlevsellik, tarihî ve kültürel bağlam açısından daha kapsamlı ve bütüncül bir şekilde değerlendirmeye olanak tanır. Bu analizler, bu bağların tasarım sürecine nasıl entegre edileceğini ve mekânın kullanıcılar üzerinde nasıl bir etki yaratacağını anlamanın yanı sıra tasarımın duygusal ve anlamlı bir deneyim sunmasını sağlayacak tasarım stratejilerinin geliştirilmesine yardımcı olabilir.

Mimarlıkta karşılaşma kavramının kuramsal çerçevesini çizen çalışma, bundan sonraki araştırmalar için yol gösterici bir nitelik taşımaktadır. Bu bağlamda karşılaşmaya dair farklı sorular geliştirilebilir. Farklı yapı türleri ve kültürel bağlamlarda birey-yapı karşılaşmalarının değişen dinamiklerini incelenebilir. Özellikle, zamanla dönüşen toplumsal algıların ve mimari yapının yaşanmışlıkla şekillenen anlam katmanlarının karşılaşma süreçlerine nasıl yansıdığı sorgulanabilir. Alanyazına katkı vermeyi hedefleyen bu çalışma, yapının sadece fiziksel değil, duygusal ve anlamsal boyutlarını da derinlemesine analiz ederek, birey-yapı ilişkisine dair daha kapsamlı bir kavrayış sunmuş ve bu alandaki eksikliği önemli ölçüde gidermiştir. Gelecek çalışmalarda, diğer kültürel yapılarla farklı yaş gruplarının karşılaşmaları incelenebilir ve bu karşılaşmaların sosyal, psikolojik ve toplumsal etkilerine odaklanılabilir.

6. KAYNAKLAR

- Althusser, L. (2009). *Kriz Yazıları*. (A. Tümertekin, Çev.) İstanbul: İthaki.
- Arseven, C. E. (1957). *Sanat Ansiklopedisi Cilt 2*. İstanbul: Maarif Basımevi.
- Aspers, P., & Corte, U. (2019, Şubat 27). What is Qualitative in Qualitative Research. *Qualitative Sociology*(42), s. 139-160. doi:<https://doi.org/10.1007/s11133-019-9413-7>
- Atkinson, R. C., Atkinson, R., Smith, E. E., Bem, D. J., & Hoeksema, S. N. (1999). *Psikolojiye Giriş*. (Y. Alogan, Çev.) Ankara: Arkadaş Yayınları.
- Atmaca, Y. (2017). *Mimarlıkta Biçimlenme Sorunsali: Sinop Sur Duvarı Üzerinden Bir Tartışma*. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimler Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul, 2017.
- Auster, P. (2012). *Ay Sarayı*. İstanbul: Can Yayınları.
- Avar, A. A. (2009, Aralık). Lefebvre'in Üçlü -Algılanan, Tasarlanan, Yaşanan Mekan- Diyalektiği. *Dosya*(17), s. 7-16.
- Avcı, H. O. (2016). *Duyumsamayı Ortaya Çıkaran Bir Karşılaşma Olarak Mimari Temsil*. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 2016.
- Aykaç, Ö. A. (2017). *Paul Auster'in Kitaplarında Yaşanmışlıklar, Üstkurmaca Ve Kader Ötesi Tesadüfler; Yanılsamalar Kitabı, Ay Sarayı, Cebi Delik, Kırmızı Defter*. Bingöl Üniversitesi, İngiliz Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Bingöl , 2017.
- Aykutalp, A. (2021). Biyopolitik Kentin Doğuşu: Karşılaşma, Antagonizma Ve Müşterek Olarak Metropol. *Alternatif Politika*, 29-50.
- Baim, C., Burmeister, J., & Maciel, M. (2013). *Psikodrama Kuram ve Uygulamadaki Gelişmeler*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Bandura, A. (1989). *Social cognitive theory*. In R. Vasta (Ed.), *Annals of child development*. Greenwich: JAI Press.
- Bandura, A. (2001). Social Cognitive Theory: An Agentic Perspective. *Annual Review Of Psychology*, 1-26.
- Baran, A. (2012). Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. *Gilles Deleuze İle Bir Karşılaşma*. Antalya.
- Barnes, S. (2014, Ekim 24). *My Modern Met*. <https://mymodernmet.com/>: <https://mymodernmet.com/pascal-leboucq-lucas-de-man-eye-installation> adresinden alındı

- Berber, G. (2020). *Özne Atlası ve Mekansal Anlatıları: Ulus Baker Üzerine Bir Deneme*. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fenbilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Berkeley, G. (2014). *A Treatise Concerning the Principles of Human Knowledge*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bilgin, B. (2005). *Kültürlerarası Din Eğitiminin İmkânı. Kültürel Çeşitlilik Ve Din, (Cultural Diversity And Religion)*. (R. Yılmaz, Çev.) Ankara: Sinemis.
- Birdal, S. C. (2021). Karşılaşma Materyalizmi: Boşlukta(N) Doğan Radikal Politika . *Alternatif Politika*, 680-708.
- Blanchot, M. (1989). *The Space of Literature*. Lincoln, NE: University of Nebraska Press.
- Blessner, B., & Salter, L.-R. (2007). *Spaces speak, are you listening?* Cambridge: MIT Press.
- Bloomer, K., & W, M. (1977). *Body, memory, and architecture*. London: Yale University Press.
- Blumer, h. (1969). *Symbolic Interactionism: Perspective and Method*. New Jersey: Prentice-Hall Inc.
- Bolay, S. H. (1997). *Felsefî Doktrinler ve Terimler Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Bottomore, T., & Nisbet, R. (2006). *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi-I* (1. b.). (M. Tunçay, & A. Uğur, Çev.) İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Büdün, E. (2018). Milyoner (Slumdog Millionaire) Filminin Sosyal Bilişsel Kuram Çerçevesinde Çözümlemesi. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 151-164.
- Catton, W. R., & Dunlap, R. E. (1978, Şubat). Environmental Sociology: A New Paradigm. *The American Sociologist Vol.13*, s. 41-49.
- Cevizci, A. (2011). *Eğitim Felsefesi*. İstanbul: Say Yayınları.
- Corbusier, L. (1991). *Precisions*. Cambridge: MIT Press.
- Creswell, J. W. (2020). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşım Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni* (5 b.). (M. Bütün, & S. Demir, Çev.) Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Cüceloğlu, D. (2014). *İnsan ve Davranışı: Psikolojinin Temel Kavramları* (29. b.). İstanbul: REMZI Kitapevi.
- Çağlayan, S., Korkmaz, M., & Öktem, G. (2014). Sanatta Görsel Algının Literatür Açısından Değerlendirilmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*.
- Çaya, S. (2014). Sosyal Bilimde “Nesnel Kalma” Sorunsalı. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*(31), 161-168.

- De Certeau, M. (2008). *Gündelik Hayatın Keşfi -1 : Eylem, Uygulama, Üretim Sanatları*. Ankara: Dost Kitapevi Yayınları.
- Deleuze, G. (1994). *Difference And Repetition*. (P. Patton, Çev.) New York:: Columbia University Press.
- Deleuze, G., & Guattari, F. (1996). *Qu'est-Ce Que La Philosophie (Felsefe Nedir?* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Demir, M. (2015). Bergson-Deleuze Karşılaşması: Virtüelin Materyalizmi. *Dîvân Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi* , 57-103.
- Derrida, J. (2008). *The Animal That Therefore I Am*. (M.-L. Mallet, & D. Wills, Çev.) New York: Fordham University Press.
- Djuric, Z., Veljkovic, J., & Tomic, M. (2016). *Psikodrama: Yeni Başlayanlar İçin Bir Rehber*. (E. Çakıcı, Çev.) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Duhm, D. (1996). *Kapitalizmde Korku* (2 b.). (Ş. Şölçün, Çev.) Ankara: Ayraç Yayınları.
- Dündar, Z. (2015). *Kentin Eşiklerinde Beliren Bir İmkan Olarak Karşılaşma Mekanı*. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Eberhard, J. P. (2007). *Architecture and the brain: A new knowledge base from neuroscience*. . Atlanta: Greenway Communications.
- Efil, Ş. (2016). Kendini 'Öteki'nde Fark Etmek: Ben-Öteki İlişkisinin Felsefî Uzantıları. *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*.
- Ekenyazıcı, E. (2005). *İkon yapıların turizm eğilimlerine etkileri*. YTU Fen Bilimleri Enst., Yüksek Lisasn Tezi.
- Engels, F. (1997). *İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu*. Ankara: Sol Yayınları.
- Ercan, L. (2024). (M. Gerçek, Röportaj Yapan)
- Ergun, D. (2015). *Tekilliğin Gözü: Halid Ziya'nın Kırık Hayatlar Romanında Karşılaşmanın Etiğine Doğru*. İstanbul: Boğaziçi University.
- Ergün, Z. (2008). *Mimarlıkta Cephe-Yüzey Dönüşümü*. İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2008. .
- Eriksen, T. H. (2004). *Etnisite ve Milliyetçilik Antropolojik Bir Bakış*. İstanbul: Avesta.
- Erkan, E. (2016). Suriyeli Göçmenler ve Dini Hayat:Uyum, Karşılaşma, Benzeşme Gaziantep Örneği. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 51-92.
- Eroğlu, A. (2012). Henri Bergson'da Bilinç-Sezgi İlişkisi. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 92.

- Gallace, A., & C., S. (2014). *In touch with the future: The sense of touch from cognitive neuroscience to virtual reality*. Oxford: Oxford University Press.
- Garg, P. (2019). *How multi-sensory design can help you create memorable experiences*. UX Collective.
- Gehl, J., Kaefer, L., & Reigstad, S. (2006). Close Encounters with Buildings. . *Urban Design International*, 29-47.
- Goffman, E. (1959). *The Presentation of Self in Everyday Life*. New York: Doubleday.
- Goffman, E. (1967). On Face-Work: An Analysis Of Ritual Elements In Social Interaction. *Reflections*, 7-13.
- Grosz, E. A. (2001). *Architecture from the outside : essays on virtual and real space*. Massachusetts London: The MIT Press Cambridge.
- Güler, A. T. (2019). *Karşılaşma*. Beykent Üniversitesi, Sinema- Tv Sanatta Yeterlik Tez Raporu, İstanbul, 2019.
- Gülerce, H. (2017). *Modernite İle Karşılaşmada Hristiyanlığın Kendini Yeniden Üretimi*. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul.
- Gündoğdu, S. (2021). Dilde Sınır İhlali Olarak Yahya Kemal’de Deniz: Şiir Ve Teori. *Zemin*, 158-175.
- Hançerlioğlu, O. (1999). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Hannigan, J. A. (1995). *Environmental Sociology: A Social Constructionist Perspective*. Londra: Routledge Press.
- Hardt, M., & Negri, A. (2011). *Ortak Zenginlik*. (E. B. Yıldırım, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Hasol, D. (1995). *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*. İstanbul.: YEM Yayınları.
- Heidegger, M. (1962). *Being and Time*. Harper & Row.
- Heilig, M. L. (1992, Ağustos 01). EL Cine del Futuro: The Cinema of the Future. *Presence: Teleoperators and Virtual Environments*(1), s. 279-294. doi:https://doi.org/10.1162/pres.1992.1.3.279
- Hellemans, S. (2001). “From, ‘Catholicism Against Modernity’ To The Problematic Of ‘Modernity Of Catholicism’”. *Ethical Perspectives* 8, 117-127.
- Husserl, E. (2003). *Fenomenoloji üzerine beş ders*. Ankara: BilgeSu Yayıncılık.
- Im Brahm, R. (2016). *Atmosfer Kavramı ve Zaman-Özne-Nesne İlişkileri Üzerinden Bir Mekân Okuması*. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2016.

- İnam, A. (2001). *Karşılaşma Ahlakı Üstüne Bazı Düşünceler*. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Felsefe Bölümü: <https://users.metu.edu.tr/phil/ahmet-inam/karsilasma.htm> adresinden alındı
- İnanç, B. Y., & Yerlikaya, E. E. (2016). *Kişilik Kuramları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Ittelson, W. H. (1960). *Visual space perception*. Springer.
- Jakobsen, A. (2012). Experience in-between architecture and context: the New Acropolis Museum, Athens. *Journal of Aesthetics & Culture*. doi:<https://doi.org/10.3402/jac.v4i0.18158>
- Jay, M. (1994). *Downcast Eyes: The Denigration Of Vision in Twentieth-Century Thought*. Los Angeles, Ca: University Of California Press.
- Jencks, C. (2005). *The Iconic Building*. New York: Rizzoli.
- Kalay, R. (2018). *Bedenin ve Mekanın Dönüşümselliği: Mekanin Teni*. Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Kaplan, S. (2011). *İstanbul'da Bir Kentleşme İmkânı Olarak Yasal-Yasadışı Karşılaşmalar: Gökkafe (Süzer Plaza)*. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2011.
- Karp, M., Holmes, P., & Tauvon, K. B. (2013). *Psikodrama Rehberi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kılıçoğlu, S., Devrim, H., & Araz, N. (1973). *Meydan Larousse: Büyük Lugat ve Ansiklopedi*. İstanbul: Meydan Gazetecilik ve Neşriyat.
- Kıral, B. (2021). Nitel araştırmada fenomenoloji deseni: türleri ve araştırma süreci. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 92-103. http://www.jret.org/FileUpload/ks281142/File/jret2021_10.cilt_sayi4-pages-93-104.pdf adresinden alındı
- Koban, A. (. (1999). *Die Reise Als Gegenstand Von Cultural Studies Für Den Fremdsprachenunterricht. Jahrbuch Deutsch Als Fremdsprache.11*. München: Hueber.
- Konukman, B. (2006). *Çağdaş Alman Romanında Yabancıyla Karşılaşma (Uwe Timm'in Schlangenbaum Adlı Romanı Örneğinde)*. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batı Dilleri Ve Edebiyatları Anabilim Dalı, Alman Dili Ve Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul-2006.
- Korkmaz, A. (2021). Lacanyen Psikanalizde Travma Ve Düşlem. *Ayna Klinik Psikoloji Dergisi*, 161-185.
- Kortan, E. (2010). *Le Corbusier Gözüyle Türk Mimarlık ve Şehirciliği*. İstanbul: Boyut .

- Kösedağ, S. (2024). *Spinoza ve Levinas'ta Karşılaşmanın Etiği*. Academia.edu: https://www.Academia.Edu/37820137/Spinoza_Ve_Levinasta_Karşılaşmanın_Etiği i adresinden alındı
- Kösenciğ, K. Ö. (2018). *Birey ve Kimlik Süreçleri Bağlamında Geçiş Mekanlarının Galata Köprüsü Örneği*. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2018.
- Krech, D. R. (1967). *Sosyal Psikoloji, Teori ve Sorunlar*. (E. Güçbilmez, & O. Onaran, Çev.) Ankara: Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları.
- Lacan, J. (2013). *Psikanalizin Dört Temel Kavramı & Seminer 11. Kitap*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Laurier, E., & Philo, C. (2006). Cold shoulders and napkins handed: gestures of responsibility. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 31.
- Lefebvre, H. (2011). Gündelik Olan ve Gündelik Olma Hali. *Ankara Mimarlar Odası, Dosya* 27, 6-9.
- Leitner, H. (2012). Spaces of encounters: immigration, race, class and the politics of belonging in small-town America. *Annals of the Association of American Geographers*, 1-19.
- Levander, A., & Raccuia, I. (2001, Ocak 19). Entrepreneurial Profiling, Stimuli Reaction, Action, A Cognitive Approach to Entrepreneurship. *Seminar Presentation*. Stockholm.
- Levinas, E. (2005). *Zaman ve Başka*. İstanbul: Metis.
- Levinas, E. (2011). *Totality And Infinity: An Essay On Exteriority*. Pittsburgh: Duquesne University Press.
- Lökçe, S. (2003). İki Şehir İkonu: Sagrada Familia ve Sydney Opera Binası. *Gazi Üniv. Müh. Mim. Fak. Der.*, 89-100.
- Lupton, E. (2002). *Skin: Surface substance + design*. New York: Princeton.
- Lynch, K. (1960). *The Image Of The City*. Massachusetts: The M. I. T. Press.
- Maistre, X. (2016). *Odamda Yolculuk*. İstanbul: Kırmızı Kedi.
- Malnar, J. M., & Vodvarka, F. (2004). *Sensory Design*. Minneapolis: The University of Minnesota Press.
- Maralcan, M. (2006). Kentler ve İkonları. *Tasarım Dergisi*, 159.
- Maslow, A. (2001). *İnsan Olmanın Psikolojisi*. (O. Gündüz, Çev.) İstanbul: Kuraldışı Yayıncılık.
- Massey, D. (2005). *For space*. London: Sage: Sage.

- Mau, B. (2018). *Designing LIVE*. (E. Lupton, & A. Lipps, Dü) Hudson: Princeton Architectural Press.
- May, R. (2008). *Yaratma Cesareti*. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Mayblin, L., Valentine, G., & Andersson, J. (2015). In the contact zone: engineering meaningful encounters across difference through an interfaith project. *Geogr. J.*, 213-222. doi:<http://dx.doi.org/10.1111/geoj.12128>
- Merleau-Ponty, M. (2017). *Algının Fenomenolojisi*. (E. Sarıkartal, & E. Hacımuratoğlu, Çev.) İstanbul: İthaki.
- Merter, M. (2008). *Dokuz Yüz Katlı İnsan*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Mitchell, R. K., Busenitz, L., Lant, T., McDougall, P., Morse, E., & Smith, J. (2002). Toward A Theory Of Entrepreneurial Cognition: Rethinking The Side of Entrepreneurship. *Entrepreneurship Theory and Practice*(27), 93-104.
- Moreno, J. L. (1946/1980). *Psychodrama*. New York: Beacon House.
- Morrison, G. (2004). *Look at me!* UK: The Guardian.
- Neff, J. (2000). Product scents hide absence of true innovation. *Advertising Age*, 22. <http://adage.com/article/news/product-scents-hide-absence-true-innovation/59353/> adresinden alındı
- Ocakçı, M. (1994). Kimlik Elemanlarının Şehirsel Tasarıma Yönlendirici Etkisi. *Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu, Kentsel Tasarıma Ekolojik Yaklaşım*, (s. 239-245). İstanbul.
- Ornstein, E. R. (2003). *Yeni Bir Psikoloji* (4. b.). (E. R.-F. Ornstein, Çev.) İstanbul: İnsan Yayınları.
- Ökdemir, E. S. (2018). *Gündelik Müdahaleci Eylemlerin Kurduğu Geçici, Değişken Kamusal Mekanlar: Semt Pazarları*. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Özbek, D. A. (2021). Xavier De Maistre'in Odamda Yolculuk Eserinde Mekânın Keşfi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1439-1450.
- Özcan, R. (2016). Şiirde “Karşılaşma” Ve “Tahavvül” Biçimleri Üzerine Değerlendirmeler. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*.
- Özen, A. (2006). Mimari Sanal Gerçeklik Ortamlarında Algı Psikolojisi. *Bilgi Teknolojileri Kongresi IV; Akademik Bilişim*. Denizli. <https://ab.org.tr/ab06/bildiri/81.doc> adresinden alındı
- Öztürk, G. (2020). *Kıyı Alanlarında Gündelik Hayatı Kuran Eşik Mekanların İncelenmesi*. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul, 2020.

- Öztürk, K. (2006). Ida Von Hahn-Hahn'ın "Orientalische Briefe" Ve Lady Mary Montagu'nun "Briefe Aus Dem Orient" Adlı Eserlerinde Doğu İle İlk Karşılaşmada Yabancılık. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 473 – 491.
- Özyürek, Ç. (2022). *Althusser'ın Karşılaşma Materyalizmi: Machiavelli Ve Spinoza'da Olumsuzluk ve Zorunluluk*. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Pallasmaa, (1994). *An Architecture of Seven Senses*. Tokyo: Publishing Co.
- Pallasmaa, (2011). *Tenin Gözleri: Mimarlık ve Duyular*. İstanbul: YEM Yayın.
- Pallasmaa, J. (2018). *Architecture as Experience - The fusion of the World and the self*. Finland: Architectural Research in Finland.
- Patton, M. Q. (2018). *Nitel Araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. (M. Bütün, & S. Demir, Çev.) Ankara: Pegem Akademi.
- Phillips, D., Athwal, B., Robinson, D., & Harrison, M. (2014). Towards intercultural engagement: building shared visions of neighbourhood and community in an era of new migration. *J. Ethnic Migr. Stud.* 40, 42–59.
- Rancière, J. (2019). *Kurmacanın Kıyıları*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Rapoport, A. (1977). *Human aspects of urban form : towards a man-environment approach to urban form and design*. New York: Pergamon Press.
- Ricci, N. (2018). The Psychological Impact of Architectural Design. Claremont McKenna College Senior Theses. 1767.
- Robbins Stephen, P., & Timothy, J. (2012). *Örgütsel Davranış* (14. b.). (İ. ERDEM, Çev.) İstanbul.: Nobel Yayınları.
- Roberts, R. E. (2020). Qualitative interview questions: guidance for novice researchers. *The Qualitative Report*, 3185-3203. doi:<https://doi.org/10.46743/2160-3715/2020.4640>
- Roger, S. (2007). *Spinoza*. Ankara: Dost Yayınevi.
- Rose, P., Beeby, J., & Parker, D. (1995). Academic rigour in the lived experience of researchers using phenomenological methods in nursing. *Journal of Advanced Nursing*, 1123-1129. doi:<https://doi.org/10.1046/j.13652648.1995.21061123>
- Rushdie, S. (1991). *Imaginary Homelands: Essays And Critism, 1981-1991*. Londra: Granta Books.
- Sarı, M. (2008, Haziran 17). *Emmanuel Levinas'da Olağanüstü Karşılaşmanın Felsefesi*. CAFRANDE: Yerli Yaşa, Evrensel Düşün!: <https://www.cafrande.org/emmanuel-levinasda-olaganustu-karsilasmanin-felsefesi-mert-sari-insanokurorg-yazilari/adresinden-alindi>

- Savaş, H. (2006). Felsefi Eleştiri ve Ömer Kavur'un "Karşılaşma" Adlı Filminin Felsefi Eleştirisi. *Selçuk İletişim*, 128-137. doi:<https://doi.org/10.18094/si.60109>
- Schnapper, D. (2005). *Sosyoloji Düşüncesinin Özünde Öteki İle İlişki*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Schulz, N. (1971). *Existence Space & Architecture*. London: Studio Vista, Praeger Publishers Inc.
- Selçuk, M. (2019). Karşılaşma Ahlakı: Kavşaklar, İlişkiler, Ortaklıklar. *Learning In Encounter: Crossroads, Connections, Collaboration, Religious Education Dergisi*, 406-421.
- Sigsworth, W. (2019). Architect Chris Downey lost sight, yet brought a new focus on touch to his architecture. Changing lives. *Sappi Europe & J. Brown, Reach out and touch: The joy of the physical in the digital age*, (22-27). <https://www.sappi.com/files/reach-out-and-touchpdf> adresinden alındı
- Sklair, L. .. (2006). Iconic architecture and capitalist globalization. *City*, , 21-47. doi:[doi:10.1080/13604810600594613](https://doi.org/10.1080/13604810600594613)
- Slattey, M. (2012). *Sosyolojide temel fikirler*. Ankara: Sentez Yayıncılık.
- Solak, S. G. (2017). Mekan-Kimlik Etkileşimi: Kavramsal ve Kuramsal Bir Bakış. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 13-37.
- Solomon, R. C. (1972). *Phenomenology and Existentialism*. New York: Harper&Row.
- Sönmez, I. (2007). *Avrupa Sineması, Kültürel Karşılaşmalar ve Kimlik Sorunları*. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İletişim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Spence, C. (2021). *Sensehacking*. London: Viking Penguin.
- Stavrides, S. (2016). *Kentsel Heterotopya, Özgürleşme Mekanı Olarak Eşikler Kentine Doğru*. Sel Yayıncılık.
- Stein, B., & Meredith, M. (1993). *The merging of the senses*. Cambridge: MIT Press.
- Swan, L. A. (1984). *The Practice Of Clinical Sociology & Sociotherapy*. Massachusetts: Schenkman Publishing.
- Tajfel, H. (1982). *Social Identity And Intergroup Relations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- TDK. (2023). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Thrift, N. (2005, Haziran 1). But malice aforethought: cities and the natural history of hatred. *@article{Thrift2005ButMA}*, s. 133-150.

- Tillich, P. (1960). *Love, power and justice, ontological analyses and ethical applications*. New York: Oxford University Press.
- Tolan, B., İsen, G., & Batmaz, V. (1985). *Ben ve Toplum Sosyal Psikoloji-1*. Ankara: Teori Yayınevi.
- Topakkaya, A. (2007). Varlığın "Sınır Durumları" (Grenzsituationen) Kavramı'nın Anlamı Üzerine Bir Deneme. *Felsefe Dünyası*, 46.
- Tschumi, B. (1994). *The Manhattan Transcripts*. Academy Editions.
- Uluyağcı, C. (2013). Simge Kavramı ve Bir Film Çözümlemesi: Karşılaşma. *Selçuk İletişim*, 217-224. doi:. <https://doi.org/10.18094/si.11986>
- URL-1. (2024, Şubat 14). <https://sozluk.gov.tr/?ara=karşılaşma> adresinden alındı
- URL-2. (2024, ŞUBAT 17). <https://Tureng.Com/Tr/Turkce-İngilizce/Encounter> adresinden alındı
- URL-3. (2024, Şubat 15). <https://Dictionary.Cambridge.Org/Tr/S%C3%B6zl%C3%BCk/İngilizce-T%C3%BCrk%C3%A7e/Encounter?Q=Encountering> adresinden alındı
- URL-4. (2015, Temmuz 4). Mart 18, 2024 tarihinde <https://www.iskrae.eu/il-clinamen-greco/> adresinden alındı
- URL-5. (2024, Mart 18). <https://www.ngv.vic.gov.au/exhibition/celeste-boursier-mougenot/> adresinden alındı
- URL-6. (2020). *Unrepeated-Face to Face*. Rozanne Hermelyn Di Silvestro: https://fineart.hermelyn.com/website/portfolio_page/unrepeated-face-to-face/ adresinden alındı
- URL-7. (2024). https://www.amazon.com/Analytic-Encounter-Transference-Relationship-Psychology/dp/0919123147/?_encoding=UTF8&pd_rd_w=YGgDG&content-id=amzn1.sym.f76d456a-cb0d-44de-b7b0-670c26ce80ba&pf_rd_p=f76d456a-cb0d-44de-b7b0-670c26ce80ba&pf_rd_r=142-5085030-5772917& adresinden alındı
- URL-8. (2024). <https://www.wired.com/2014/10/dutch-town-installs-5-giant-eyeballs-buildings-art> adresinden alındı
- URL-9. (2024). https://www.agoda.com/wp-content/uploads/2018/07/Where-to-stay_Tokyo_Shibuya_Hachiko-Memorial-Statue_Hachiko-mae-Square.jpg adresinden alındı
- URL-10. (2010). <https://www.rehasogul.com/2010/08/03/escher-christopher-nolan-baslangic-inception-sinema-elestiri-analiz-film/> adresinden alındı
- URL-11. (2024). <https://www.networkrail.co.uk/stories/people-and-the-railway-75-years-of-brief-encounter/> adresinden alındı

- URL-12. (2024). <https://www.athenskey.com/agora.html> A model of the agora of Athens at its maximum extension during the 2nd century CE. (Agora Museum, Athens) <https://www.archaeologists.com/i/230/agora?gobacklng=tr> adresinden alındı
- URL-13. (2024). <https://universes.art/en/art-destinations/jordan/petra/street-facades> adresinden alındı
- URL-14. (2024). <https://www.thisiscolossal.com/2014/03/isolated-building-facades-by-zacharie-gaudrillot-roy/> adresinden alındı
- URL-15. (2024). (<https://www.minquanwang.net/projects/xlab>) adresinden alındı
- URL-16. (2024). <https://www.shutterstock.com/tr/video/search/time-spiral> adresinden alındı
- URL-17. (2024). <https://www.domusweb.it/en/from-the-archive/2023/07/18/jean-nouveles-hotel-in-vienna.html> adresinden alındı
- URL-19. (2024). <https://dacistanbul.com/copenhill-enerji-uretim-tesisi-ve-kentsel-rekreasyon-merkez/> adresinden alındı
- URL-20. (2024). https://es.wikipedia.org/wiki/Auditorio_de_Tenerife#/media/Archivo:Auditorio_de_Tenerife,_Santa_Cruz_de_Tenerife,_Espa%C3%B1a,_2012-12-15,_DD_02.jpg adresinden alındı
- URL-21. (2024). <https://www.arkitera.com/proje/morpheus-hotel/> adresinden alındı
- URL-22. (2017). https://tr.wikipedia.org/wiki/Andr%C3%A9_Waterkeyn adresinden alındı
- Valentine, G. (2010). 'Prejudice: rethinking geographies of oppression'. *Social & Cultural Geography*, 519-537.
- Valentine, G. (2008). 'Living with difference: reflections on geographies of encounter'. . *Progress in Human Geography*, 323-337. .
- Valentine, G., & Sadgrove, J. (2014). (2014). Biographical Narratives of Encounter: The Significance of Mobility and Emplacement in Shaping Attitudes towards Difference. *Urban Studies*, 1979-1994. doi:<https://doi.org/10.1177/0042098013504142>
- Van Manen, M. (2007). Phenomenology of practice. *Phenomenology & Practice*, 11-30. doi:<https://doi.org/10.29173/pandpr19803>
- Ward, J. (2014). *The multisensory museum: Cross-disciplinary perspectives on touch, sound, smell, memory and space*. (P.-L. A. Levent N, Dü.) Plymouth: Rowman & Littlefield.
- Watson, S. (2006). *City Publics: The (Dis)enchantments of Urban Encounters*. London and New York.: Routledge.

- Weigert, A. J. (2003). Terrorism, Identity, And Public Order: A Perspective From Goffman. *Identity: An International Journal Of Theory And Research*, 93-113.
- Woessner, M. (2003). "Ethics, Architecture, and Heidegger: "Building Dwelling Thinking" in an American Context,". *City: Analysis of Urban Trends, Culture, Theory, Policy, Action*, 23-44.
- Yalçın, H. (2022). Bir Araştırma Deseni Olarak Fenomenoloji. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11-30. doi:<https://doi.org/10.18037/Ausbd.1227345>
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Young, I. M. (1990). *Justice and the Politics of Difference*. Princeton: University Press.
- Ziegler, J. H. (2003). Din Psikolojisi ve Din Eğitimi. *Cumhuriyet Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 417-429.
- Zumthor, P. (2006). *Atmospheres: Architectural Environments – Surrounding Object*. Basel: Birkhäuser.

ÖZGEÇMİŞ

Merve Gerçek Orta ve lise öğrenimini Samsun Anadolu Lisesi'nde tamamlayan Gerçek, 2009 yılında KTÜ Mimarlık Fakültesi İç Mimarlık Bölümü'nden mezun olmuştur. 2008-2009 eğitim-öğretim yılının güz döneminde kazandığı Socrates-Erasmus bursuyla Università Degli Cagliari'de eğitim almıştır. 2009'da mezun olduktan sonra 2 sene Ankara ve Samsun'da bulunan iç mimarlık ofislerinde mesleki pratik yaptığı dönem 2010 yılında KTÜ Mimarlık Fakültesi İç Mimarlık Bölümü'nde yüksek lisans programına başlamıştır. 2011 yılında ÖYP programı dahilinde Atatürk Üniversitesi'ne araştırma görevlisi olarak atanmış, aynı yıl yüksek lisans öğrenimini devam ettirdiği KTÜ İç Mimarlık Bölümü'ne görevlendirilmiştir. 2014 yılında yüksek lisansın bitimiyle KTÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'nde doktora eğitimine başlamıştır. Aynı zamanda görevlendirmesi de KTÜ Mimarlık Bölümü'ne alınarak 2017 yılına kadar araştırma görevlisi olarak çalışmıştır. 2017 ile 2020 yılları arası Samsun'a geri dönmüş ve OMÜ Mimarlık Fakültesi'nde misafir öğretim görevlisi olarak derslere girmiş bir yandan iç mimari projelerde yer almıştır. 2020 yılında göreve başladığı OMÜ Vezirköprü Meslek Yüksek Okulu İç Mekân Tasarımı Bölümü'nde halen öğretim görevlisi olarak çalışan Gerçek; iyi derecede İngilizce, başlangıç seviyesinde İtalyanca bilmektedir, evli ve 2 çocuk annesidir.